

Hanc, Christiane Lector, Epistolam D. Ivonis de his qui utrores adulteras dimittere cupientes aliis adhærere volebant, in meo exemplari vetustissimo manuscripto, et quia nunquam fuerat impressa, ne te ea fraudarem, typis eam excudi curavi atque Panormiæ adjicere.
Vale et Deum pro me ora.

UMBERTO [leg. DAMBERTO], Dei gratia Senonensium archiepiscopo, Ivo humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, cum humili devotione servitium

De Hierosolymitanis, etc.

(*Exstat nunc hæc epistola inter Ivonianas ordine centesima vicesima quinta. Vide tommum sequentem, col. 136.*)

MELCHIOR A VOSMEDIANO PIO LECTORI.

Craveram, Christiane Lector, ut epistolas duas D. Ivonis juris utriusque peritissimi, quas in meo exemplari vetustissimo inveneram, in lucem emitterem, sed unam, ad Umbertum, (difficile tamen) potui legere, potui etiam transcribere. Altera vero ad Utricum, non tam corrossis, quam deletis pene characteribus nec ad lucem solis, nec in medio sole, neque luce intensa, nec ea remissa, multis in locis ullo modo valui legere, ita ut tam penitus desperassem posse me eam in lucem edere. Sed cum vexatio det intellectum in id (divinæ adjutricæ gratia) incidi experimentum, ut quod legi nullo modo poterat, facile legi possit, facile etiam transcribi, quod feci, ut tu ea fruaris, et me tuis orationibus apud Deum optimum maximum juves.

Vale. Bruxellæ.

Ivo, Dei gratia Carnotensis minister dilecto sibi in Christo fratri ULRICO salutem.

In litteris tuis continetur, etc.

(*Vide inter Ivonis epistolas sequentis tomi, col. 160.*)

INCIPIT PROLOGUS PANORMIÆ

IVONIS

CARNOTENSIS EPISCOPI

De multimoda distinctione Scripturarum sub una castorum eloquiorum contentarum.

(Capitulis 42 constat hic prologus, quorum 1-34 prologum *Decreto* præmissum ad verbum repræsentant. Rubricarum seriem cum uniuscujusque capituli initio damus. Capitula 35-42, quæ nonnisi ad *Panormiam* spectant, integra exhibentur. EDIT. PATR.)

CAP. I. Exceptiones ecclesiasticarum regularum, etc.

CAP. II. De intentione divinæ paginæ.

Habet enim æquans ecclesiastica disciplina, etc.

CAP. III. Quod omnis boni magistra sit charitas.

Quicumque ergo ecclesiasticus, etc.

CAP. IV. Item, hæc attendens, diligens lector intelligit, etc.

CAP. V. De admonitione

Et prima quidem. æmonitio, etc.

CAP. VI. De indulgentia.

Indulgentia vero, quantum nobis videtur, etc.

CAP. VII. De præceptionibus et prohibitionibus.

Præceptiones itaque et prohibitiones, etc.

CAP. VIII. Clericus post actam de erimine damnabili pœnitentiam, etc

CAP. IX. Tale est illud in Evangelio, etc.

CAP. X. De dispensatione

Multa quoque principes Ecclesiarum, etc.

CAP. XI. Neophyti prohibentur a sacerdotio.

Sicut sanctæ Ecclesiæ Romanæ, etc.

CAP. XII. Quæ constitutiones valeant temperari, et quæ non.

Idem et prætaxatus Leo papa, etc.

CAP. XIII. Non semper in eos qui peccant, vindicta est exercenda (Aug. ad Bonif.).

Si, inquit, oportet ut nos extra Ecclesiam et adversus Ecclesiam fuisse pœniteat, etc.

CAP. XIV. Leviter occulta, severius autem punienda sunt ab Ecclesia delicta manifesta (Aug. contra epist. Parmen., lib. III, cap. 2).

Quando ejusquam crimen notum est, etc.

CAP. XV. Quod a multitudine pescatus vel ab eo qui multitudinem habet sociam ab Ecclesia non punitur, sed differtur (ibid.).

Neque enim potest esse salubris a multis correctio, etc.

- CAP. XVI.** *Ob populum multum crimen permanet inultum* (ibid.).
 Revera cum contagio peccandi multitudinem invaserit, etc.
- CAP. XVII.** *De eodem.*
 Turba autem iniquorum, etc.
- CAP. XVIII.** *Per manus impositionem confirmantur qui ab hæreticis baptismum accipiunt* (LEO I papa, ep. 77, ad Nicetam, c. 7).
 Soleo audire in potestate esse iudicis, etc.
- CAP. XIX.** *Quæ pro necessitate conceduntur, eadem cessante cessabunt* (INNOC. I papa, ep. 22, c. 5).
 Sacerdotum summa delibatio hæc fuit, etc.
 Sed hoc canones apud Nicenam constituti de Novatianis fieri permiserunt. Prius ille canon a Patribus institutus ponendus est, ut possimus advertere, vel quid, vel qualiter ab eisdem sensum sit vel perceptum.
- CAP. XX.** « De his, inquit, qui nominant seipsos Catharos, id est mundos, et aliquando veniunt ad Catholicam Ecclesiam, placuit sanctæ et magno synodo, ut accepta manus inpositione sic maneat in clero. »
- CAP. XXI.** Simili dispensatione beatus Gregorius papa a Nestoriana hæresi revertentes in suis gradibus recipi jubet, ita scribens ad episcopos in Hibernia Catholicæ Ecclesiæ.
- CAP. XXII.** « Igitur ad veritatem Nativitatis Christi, » etc.
- CAP. XXIII.** *Ex dispensatione quædam tolerantur, quæ canonum rigor condemnat* (CYRILL., ep. ad Maxim. diac. Antioch.).
 Habemus simile quid in epistola Cyrilli, etc.
- CAP. XXIV.** *De eodem* (ead. epist.).
 Ut autem non existimemur amare contentione, etc.
- CAP. XXV.** *De eodem* (CYRILL., ep. ad Januar. et Armich. presb.).
 Dispensationes rerum, etc.
- CAP. XXVI** (ibid.). Et hæc scribo cognoscens quod pietas tua, etc.
- CAP. XXVII** (ibid.). Igitur ne refugiat pietas tua, etc.
- CAP. XXVIII.** Eadem discretionis moderatione Romani usi sunt pontifices, etc.
- CAP. XXIX.** Quidam quoque Romani pontifices, etc.
- CAP. XXX.** Sed ad reprimendam quorumdam presbyterorum, etc.
- CAP. XXXI.** Quia vero episcoporum plurimi, etc.
- CAP. XXXII.** *Lapsi post ordinem, habita condigna penitentia, sunt restituendi* (CYRILL. ep. ad Joan. Antioch.).
 Purimos etiam episcopos, etc.
- CAP. XXXIII.** Quæcunque imperator, etc.
- CAP. XXXIV.** Possemus de huiusmodi plurimas rationes, etc.
- CAP. XXXV.** Prima pars hujus libri continet de fide et de hæresibus diversis, de sacramento fidei et baptismate, et ministerio baptizandorum et consacratorum et consignandorum, et consignatorum, et de observatione singulorum, et quid conferat baptismus; quid confirmatio; de sacramento corporis et sanguinis Christi, de missa et sanctitate aliorum sacramentorum.
- CAP. XXXVI.** Secunda pars continet de constitutione Ecclesiæ et oblationibus fidelium, de dedicatione et consecratione ecclesiarum et altarium. De sepultura et presbyteris, et de eorum ecclesiis, de decimis, de legitima possessione, et de confugientibus ad ecclesiam, de sacrilegio, de libertorum tutela, de alienatione et communicatione rerum ecclesiarum, de scripturis et authenticis conciliis, de consuetudinibus, de jejuniis et elemosyna
- CAP. XXXVII.** Tertia pars continet de electione et consecratione papæ, archiepiscoporum, de ordinibus, de clericis, et de laicis ordinandis et non ordinandis, de mutatione episcoporum, de ordinatis non reordinandis, de continentia ordinatorum, de simoniacis ordinatis et ordinatoribus, qui omnino sunt deponendi, et qui misericorditer reconciliandi, de professione hæreticorum, de lapsis in sacris ordinibus, qui non debeant ministrare et qui misericorditer ad ministrandum possint accedere, de clericis homicidis qui non debent ministrare, de usurariis, de servis per ignorantiam ordinatis; qui debeant manere in ordinatione, qui non. De clericis ebriosis, scurrilatoribus, de monachis, de ætate qua possint parentes contradicere religioni filiorum, et qua non possint, de viduis, et virginibus velatis, de abbatissis.
- CAP. XXXVIII.** Quarta pars continet de primatu et dignitate Romanæ Ecclesiæ, de conciliis convocandis, de provincia quoque quomodo sit constituenda, de potestate primatum et metropolitanorum episcoporum, de negotiis et causis clericorum ubi debeant tractari, de spoliatis revestendis, de accusatione, et quo ordine, et a quibus personis, et adversus quas personas debeat vel non debeat fieri, de testibus qui, et quomodo et quot, et in quo negotio testificari debeant vel non, de induciis, quo tempore et quanto tempore dandæ, de subterfugientibus, quanto tempore et qua ratione expectari debeant. De iudicibus quales debeant esse, et quando sententiam iudicii debeant proferre, de appellatione, quo tempore et qua ratione debeat fieri, et de pœna male appellantium.
- CAP. XXXIX.** Quinta pars continet de clericis sola infamia sine testibus accusatis, quomodo debeat purgare, de causis et negotiis laicorum, de vocatione excommunicandorum, de licita et illicita excommunicatione, de absolutione, de illis qui excommunicatis infidelitate aut sacramento astricti sunt, qui possunt sine perjurio absolvi ab illo sacramento, de hæreticis post mortem excommunicandis, quod sit communicandum non ex nomine excommunicatis.
- CAP. XL.** Sexta pars continet de nuptiis, quo scilicet tempore et inter quas personas, et qua de

causa debeant fieri, de tribus quæ perfectum reddunt conjugium, de perfecto et imperfecto conjugio, de concubinâs. De conjugibus quorum alter sine altero continentiam vovit, vel religionis habitum sumpsit, de uxoribus quæ viris in captivitatem ductis, aliis nupsere. Quod sit conjugium inter personas ejusdem religionis, vel fidei, hoc est inter gentiles, et inter Judæos, inter personas vero quæ non sunt ejusdem religionis vel fidei, non potest fieri conjugium. Quibus de causis non debeat solvi conjugium. Cujusmodi conjunctio non facit conjugium, de separatione conjugii, non ob causam fornicationis.

CAP. XLI. Septima pars continet de separatione conjugii ob causam fornicationis carnalis. De viro qui cum alterius uxore fornicatur, quia post mortem mariti non potest eam habere uxorem, de interfecto conjugum suarum. De fornicatione spiritali quod propter eam licite dimittatur uxor. De reconciliatione conjugum, de sacramentis quod debent viri facere mulieribus, et mulieres viris suis, quando reconciliantur, de subjectione qua debent

uxores subjici viris suis. Qua ratione non debet fieri conjugium inter parentes, de eo quod unus vir non potest duas commatres ducere unam post aliam. De eo qui cum filiola sua, aut cum matre sua, aut qui filium suum baptizavit, aut cujus uxor filium suum, aut privignum suum de sacro fonte levavit, aut ad confirmationem tenuit, et ideo voluit separari, in quo ramusculo consanguinitatis possunt conjugia fieri, de accusatione consanguinitatis, et a quibus personis debet fieri; de inquirenda parentela, et de incestuoso conjugio, dissidio, et de gradibus consanguinitatis recto transverso ordine depositis.

CAP. XLII. Octava pars continet de homicidio spontaneo, et non spontaneo, et quod potest fieri sine peccato; de eo qui quemlibet clericum occiderit, quid debeat emendare. De eo qui percusserit mulierem in utero habentem, et abortierit, utrum homicidium fecerit, necne; de incantationibus et diverso genere magicæ artis; de natura dæmonum; de sortibus, de observatione dierum et mensium; de juramento quod debeat teneri necne, et quos habeat comites: de omni genere mendacii.

INCIPIT PANORMIA IVONIS CARNOTENSIS EPISCOPI.

LIBER PRIMUS

De fide, de diversis hæresibus, de baptisate, et ministerio baptizandorum, et baptizatorum, consecrandorum et signandorum, etc.

CAP. I.

Credimus unum Deum esse Patrem, et Filium et Spiritum sanctum: Patrem eo quod habeat Filium, Filium eo quod habeat Patrem, Spiritum sanctum eo quod sit ex Patre et Filio. Pater ergo principium deitatis, qui sicut nunquam fuit non Deus, ita nunquam Pater, a quo Filius natus, a quo Spiritus sanctus non natus, quia non est Filius, neque ingenuus quia non est Pater, neque factus est Spiritus sanctus, quia non est ex nihilo, sed ex Deo Patre, et Deo Filio Dei pro Patre æternus, eo quod habeat Filium æternum cujus æternus sit Pater: Filius æternus eo quod Patri et Spiritui sancto coæternus. Spiritus sanctus æternus eo quod sit Patri et Filio coæternus. Non confusa in una persona Trinitas, ut Sabellius dicit; neque separata aut divisa in natura divinitas, ut Arius blasphematur, sed alter in persona Pater, alter in persona Filius, alter in persona Spiritus sanctus. Unus in natura, in sancta Trinitate Deus Pater, et Filius et Spiritus sanctus.

CAP. II. De incarnatione Christi.

Non Pater carnem assumpsit, neque Spiritus

C sanctus, sed Filius tantum, ut qui erat in divinitate Patris Dei Filius, ipse fieret in homine hominis filius, neque Filii nomen ad alterum transiret, qui non esset nativitate Filius. Dei ergo nativitate filius, hominis factus est Filius, natus secundum veritatem naturæ ex Deo Dei Filius, et secundum veritatem naturæ ex homine hominis filius, ut veritas geniti non adoptione, non appellatione, sed in utroque nativitate filii nomen nascendo haberet, et esset verus Deus, verus homo, verus Filius.

CAP. III.

(23, q. 3, c. *Quidam autem.*) Non ergo duos Christos, neque duos Filios, sed Deum et hominem unum Filium, quem propterea, et Unigenitum dicimus, et manentem in duabus naturis, sicut ei naturæ veritas contulit, non confusis naturis neque immistis, sicut Timothiani volunt, sed societate unitis. Deus ergo assumpsit hominem, homo in Deum transivit, non naturæ visibilitate, sicut tertii Apollinariste dicunt, sed Dei dignatione, ut nec Deus mutaretur in humanam substantiam assumendo hominem, nec homo in divinam glorificatus.

in Deum, quia mutabilitas vel visibilitas naturæ et diminutionem et abolitionem facit substantiæ. Creditur a nobis sine confusione conjuncta Trinitas, sine separatione distincta. Natus est ergo Dei Filius ex homine et non per hominem, id est non ex viri coitu, sicut Ebion dicit, sed carnem ex virginis corpore trahens, et non de coelo secum afferens, sicut Marcion, Origenes et Eutiches asserunt, neque in phantasia, id est absque carne sicut Valentinus, neque Aorchi, id est putative imaginatum, sed corpus verum, non tantum carnem ex carne, sicut Marcianus, sed verus Deus, ex divinitate, et verus homo ex carne, unus Filius, et in divinitate Verbum Patris, et Deus in homine anima et caro, anima non absque sensu et ratione, ut Apollinaris. Neque caro absque anima, ut Anomacus, sed animam cum ratione sua, et carnem cum sensibus suis, per quos sensus veros in passione et ante passionem carnis suæ dolores sustinuit.

CAP. IV. De nativitate Christi, contra Arthemionem et ceteros hæreticos.

Neque sic natus est ex Virgine ut deitatis initium homo nascendo acceperit, quasi antequam de Virgine nasceretur Deus non fuerit, sicut Arthemion et Beritius et Marcellus docuere, sed æternus Deus homo ex Virgine natus.

CAP. V. De nativitate Christi, contra hæreticos.

Nihil creatum aut serviens in Trinitate credendum, ut vult Dionysius, fons Arii; nihil inæquale ut Onomius; nihil gratiæ æquale, ut vult Ethius; nihil anterius posteriusque aut minus, ut ait Arius; nihil extraneum aut officiale alterius, ut Macedonius; nihil persuasione aut subreptione insertum, ut Manichæus; nihil corporeum, ut Melito et Tertullianus; nihil corporaliter effigiatum ut Antropomorfus et Vadianus; nihil sibi invisibile, ut Origenes; nihil creaturis visibile, ut Fortunatus; nihil moribus vel voluntate diversum, ut Marcion; nihil Trinitatis essentia aut creaturarum natura deductum, ut Plato et Tertullianus; nihil officio singulare aut alteri communicabile, ut Origenes; nihil confusum, ut Sabellius, sed totum perfectum, quia ex toto unum, non tamen solitarium, ut præsumunt Silvanus et Praxas, Pentapolitana damnabilis illa doctrina.

CAP. VI. Quid sit homousion, contra Nestorium hæreticum.

Homousion ergo in divinitate Patris Filius, homousion Patri et Filio Spiritus sanctus. Homousion Deo et homini unus Filius manens Deus in homine Deo in gloria Patri, desiderabilis videri ab angelis, sicut Pater et Spiritus sanctus adoratur ab angelis, et omni creatura. Non homo propter Deum vel Christus eum Deo, sicut Nestorius blasphematur, sed homo in Deum et Deus in homine.

(135) De Consecr., dist. 3, c. Omnes. Et ostendit quid proprie ad Patrem, quid ad Filium, et quid ad Spiritum sanctum pertinet.

A CAP. VII. De fide Trinitatis et unitatis inviolabiliter observanda.

Dixit Augustinus, lib. 1 De Trinit., c. 4.

(135) Omnes quos legere potui qui ante me scripserunt de Trinitate, quæ Deus est, divinorum librorum veterum et novorum Catholici tractatores, hoc intenderunt secundum Scripturas docere, quod Pater et Filius et Spiritus sanctus unus ejusdemque substantiæ inseparabili æqualitate divina insinuent unitatem. Ideoque non sunt tres dii, sed unus Deus. Quamvis Pater Filium genuerit, et ideo Filius non sit qui Pater est, Filiusque a Patre sit genitus, et ideo Pater non sit qui Filius est; Spiritusque sanctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantummodo Patris et Filii Spiritus, et Pater est Filio coæternus, etiam ipse coæqualis et ad Trinitatis pertinens unitatem. Non tamen eandem Trinitatem natam ex Virgine Maria, et sub Pontio Pilato crucifixam, et sepultam, et tertia die resurrexisse, et in cælum ascendisse, sed tantummodo Filium; nec eandem Trinitatem descendisse in specie columbæ super Jesum baptizatum, aut die Pentecostes post ascensionem Domini sonitu facto de coelo quasi ferretur status vehemens, et linguis divisus velut ignis, sed tantummodo Spiritum sanctum; nec eandem Trinitatem dixisse de coelo: *Tu es Filius meus*, sive cum baptizatus est a Joanne (Matth. iii), sive in monte, quando cum illo erant tres discipuli (Matth. xvii), aut quando sonuit vox dicens: *Et clarificari, et iterum clarificabo* (Joan. xii); sed tantummodo Patris vocem fuisse ad Filium factam. Quamvis Pater et Filius et Spiritus sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operantur (136). Nam quo intellectu homo Deum capit, qui ipsum intellectum suum quo eum vult capere, nondum capit. Si autem hunc jam capit attendat diligenter nihil in eo esse in sui natura melius et videat utrum ibi videat ulla lineamenta formarum, nitores colorum, speciosam granditatem, partium distantiam, molis distentionem; aliquas per intervalla locorum motiones, vel aliquid ejusmodi. Nihil certe istorum invenimus in eo, quo in natura nostra nihil melius invenimus, id est in nostro intellectu quo sapientiam capimus, quanto capaces sumus. Quod ergo non invenimus, id est in meliore nostro, non debemus in illo quærere quod longe melius est meliore nostro, ut sic intelligamus Deum si possimus quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ præsentem, sine habitu continentem omnia, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine ulla sui commutatione mutabilia facientem, nihilque patientem. Quisquis Deus ita cogitat, et nondum potest omnino invenire quid sit, pie tamen cavet quantum potest de eo aliquid sentire quod non sit. Est tamen sine dubitatione substantia, vel

(136) Abhinc quæ sequuntur usque ad finem hujus cap. non habentur in cap. Omnes quos, De Consecr., dist. 3.

si melius appellatur hoc essentia, quam Græci usiam A vocant.

CAP. VIII. De sacramento baptismatis; de originali peccato et remedio ejus.

D. Augustinus ad Petrum diaconum, c. 26.

(De Consecr., dist. 4, c. *Firmissime*.) Firmissime tene, et nullatenus dubites, omnem hominem qui per concubitus viri et mulieris concipitur cum originali peccato nasci impietati subditum, mortique subjectum, et ob hoc natura ira filium nasci, de qua dicit Apostolus: *Eramus enim natura filii iræ sicut et cæteri*. A qua ira nullus liberatur, nisi per fidem Mediatoris Dei et hominum, hominis Jesu Christi, quia ipse est Agnus Dei qui tollit peccata mundi.

CAP. IX. Quod parvuli qui sunt in utero matrum damnantur, et adulti nisi baptizentur.

Item D. Augustinus ad Petrum, c. 27.

(De Consecr., dist. 4, c. *Firmissime*.) *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto non introibit in regnum cælorum* (Joan. III), firmissime tene et nullatenus dubites: non solum homines jam ratione utentes, verum etiam parvulos qui sive in uteris matrum vivere incipiunt et ibi moriuntur, sive jam de matribus nati sunt siue sacramento sancti baptismatis quod datur in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, de hoc sæculo transeunt, ignis æterni sempiterno supplicio puniendos, quia etsi peccatum propriæ actionis nullum habuere, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione traxere.

CAP. X. Sicut nunc in baptisate, et ita olim in circumcissione remittebatur peccata. Vel sic: Quod ante adventum Christi, fides, sacrificium, circumcisio idem valuit quod modo baptismus.

D. Gregorius, *Moralium in Job* I. IV, c. 2.

(De Consecr., dist. 4, c. *Quod autem*.) Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus sacrificii, vel pro his qui ab Abrahæ stirpe prodierant mysterium circumcissionis.

CAP. XI. Originale peccatum nunc in baptisate, olim in circumcissione remittebatur.

D. Augustinus, lib. II *De nuptiis et concupiscentia*, c. 11.

(De Consecr., dist. 4, c. *Ex quo*.) Ex quo instituta est circumcisio in populo Dei, quod erat tunc signaculum fidei justitiæ Dei, ad sanctificationem purgationis valebat parvulis originalis veterisque peccati, sicut etiam baptismus ex illo valere incæpit, ad innovationem hominis ex quo institutus est.

CAP. XII. Parvulis in baptisate offerentium prodest fides. Vel sic: Quid prosit parvulis baptismus, statim post baptismum mortuis.

D. Augustinus, lib. III *De libero arbitrio*, c. 23.

(De Consecr., dist. 4, c. *Illud perscrutari*.) Illud perscrutari homines solent, sacramentum baptismi Christi quid parvulis prosit, cum eo accepto ple-

rumque moriuntur, priusquam ex se quicumque cognoscere potuerint, qua in re satis pie recteque creditur prodesse parvulo eorum fides, a quibus consecrandus offertur, et hoc Ecclesiæ commendat saluberrima auctoritas, ut ex eo quisquis sentiat quod sibi prosit fides sua, quando in aliorum quoque beneficio, qui propriam nondum habent potestatem, commoda sit.

CAP. XIII. Solutio canonis præcedentis. Aliorum fide et promissione, parvuli baptizantur.

D. Isidorus, lib. II *De officiis eccles.*, c. 24.

(De Consecr., dist. 4, c. *Parvuli*.) Parvuli alio profitente baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nesciunt, sicut et ægri, muti et surdi quorum vice alius profitetur ut pro eis respondeat dum baptizantur.

CAP. XIV. Simile de ægrotantibus, non valentibus loqui. Vel sic: Quod non baptizantur qui baptizandi.

Conc. Carthag. III, c. 54.

(De Consecr., dist. 4, c. *Ægrotantes*.) *Ægrotantes* si pro se respondere non possunt, cum voluntatis eorum testimonium (sui) dixerint, baptizentur, similiter et de pœnitentibus agendum.

CAP. XV. Argumentum a contrario sensu canonis præcedentis. Vel sic: Quod non baptizantur qui respondere possunt nisi respondeant in baptismo.

D. Augustinus, lib. V *De baptismo*, c. 24.

(De Consecr., dist. 4, c. *Cum pro parv.*, § *At si pro eo*.) Si pro eo qui respondere potest in baptismo alius respondeat, non itidem valet, ex qua regula, illud in Evangelio dictum est, quod omnes, cum legitur, naturaliter monet: *Ætatem habet, ipse pro se loquatur* (Joan. IX).

CAP. XVI. Generale baptisma non nisi Sabbato sanctæ Paschæ et Pentecostes celebretur. Vel sic: Nemo baptizetur in Natali Domini, Epiphaniæ, seu apostolorum, vel sanctorum festivitatis, nisi necesse fuerit.

Leo papa I, epistola I ad Imerium Tarraconensem.

(De Consecr., dist. 4, c. *Non ratione*.) Non ratione auctoritatis alicujus, sed sola temeritate præsumitur, ut passim et libere Natalio Christi seu Apparitione, nec non apostolorum seu martyrum festivitatis innumeræ, ut asseris, plebes baptismi mysterium consequantur, cum sibi hoc privilegium apud nos, et apud Ecclesias omnes Dominicum Pascha specialiter cum sancto Pentecoste defendat.

CAP. XVII. Quod duo tempora sunt baptizandi, scilicet Paschæ et Pentecostes.

Item, Leo papa episcopis per Siciliam constitutis, epist. I.

(De Consecr. dist. 4, c. *Duo tempora*; et c. *Non potest eadem dist.*.) Evidenter agnoscitis in baptizandis electis qui secundum apostolicam regulam exorcismis scrutandi sunt, jejuniis sanctificandi, et frequentibus prædicationibus imbuendi sunt, duo tantum tempora, Pascha et Pentecosten, esse servanda.

CAP. XVIII. Qua ratione Christus Dominus noster

voluerit baptizari in festo Epiphaniæ, et quod alia gratia confertur in baptismo Spiritus sancti qua nos renascimur, et in baptismo Joannis.

Item Leo papa episcopis per Siciliam constitutis, epist. 4.

(De Consecr. dist. 4, c. *Si quis autem.*) Si quis autem Epiphaniæ festivitatem quæ in suo ordine debito honore veneranda est, ob hoc æstimat privilegium habere baptismatis, quia hoc quidem putant quod in eodem Dominus ad baptismum sancti Joannis accesserit, sciat illius baptismi aliam gratiam sive, aliam rationem, nec ad eandem pertinuisse virtutem, qua per Spiritum sanctum renascuntur, de quibus dicitur: *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt* (Joan. 1). Dominus enim nullius indigens remissione peccati, nec querens remedium renascendi sic voluit baptizari quomodo et voluit circumcidi, hostiamque emundationis pro se offerri, ut qui factus erat ex muliere, sicut Apostolus ait, fieret et sub lege (Gal. iv), quam non venerat solvere, sed adimplere, et implendo finire, sicut beatus Apostolus prædicat dicens: *Finis autem legis Christus ad justitiam omni credenti* (Rom. x). Baptismi autem sui condidit in se sacramentum, quia in omnibus primatum tenens (Coloss. i), se docuit esse principium. Et tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere ipsius profluxere sanguis redemptionis et aqua baptismatis.

CAP. XIX. *Quod omni tempore sit baptizandum, urgente necessitate.*

Leo I, epist. 4.

(De Consecr. dist. 4, c. *Si quis ex necessitate.*)

Porro qui ex necessitate mortis, ægritudinis, obsidionis, persecutionis et naufragii urgentur, omni tempore debent baptizari. Hæc ergo vestræ iudicium charitati, ut ab apostolicis institutis nullo ulterius recedatis excessu, quia inultum post hæc esse non poterit, si quisquam apostolicas regulas in aliquo crediderit negligendas.

CAP. XX. *In solemnitate paschali et Pentecostes catechumeni sunt baptizandi.*

Conc. Gerund., cap. 4.

(De Consecr. dist. 4, c. *De catechum.*) De catechumenis baptizandis id decretum est, ut in Paschæ solemnitate vel Pentecostes, cæterisque solemnitatibus infirmi tantum debeant baptizari.

CAP. XXI. *Nisi necessitate cogente, inter Pascha et Pentecosten nullus baptizare præsumat.*

Gelasius clero et plebi Tarent.

(De Consecr. dist. 4, c. *Venerabilis.*) Venerabilis baptismi sacramentum nisi in paschali solemnitate et Pentecostes tradere non præsumat episcopus, exceptis ægritudine laborantibus, quibus mortis urgente periculo talibus oportet, ne in æternum pereant, remediis subveniri

CAP. XXII.

GREGORIUS AUGUSTINO.

Baptizari, vel ipsam mulierem, vel hoc quod ge-

nuerit si mortis periculo urgetur, vel ipsa hora qua gignit, vel hoc quod gignitur, eadem hora qua natum est nullo modo prohibetur.

CAP. XXIII. *Quod soli sacerdotes debent baptizare. Vel sic: Nemo nisi sacerdos baptizare præsumat.*

Isidorus, lib. II *De officiis eccles.*, c. 24.

(De Consecr. dist. 4, c. *Constat.*) Constat baptismi solis sacerdotibus esse traditum, ejusque ministerium nec ipsis diaconibus explere est licitum absque episcopo vel presbytero, nisi in his qui procul absentibus ultima languoris cogat necessitudo [necessitas]: quod et laicis fidelibus plerumque permittitur.

CAP. XXIV. *Quod laici debent baptizare in necessitate.*

Gelasius episcopis per Lucaniam et Siciliam constitutis.

(De Consecr. dist. 4, c. *In necessitate.*) Laicis Christianis baptizare plerumque conceditur.

CAP. XXV. *Nulla modo mulier debet baptizare. Vel sic: Non præsumat mulier baptizare.*

(De Consecr. dist. 4, c. *Mulier.*) Mulier baptizare non præsumat.

CAP. XXVI. *Etiam laici, necessitate cogente, baptizare possunt.*

Augustinus ad Fortunatum.

(De Consecr. dist. 4, c. *In necess.*) In necessitate cum episcopi et presbyteri aut quilibet ministrorum non inveniuntur, et urget periculum ejus qui petit, ne sine isto sacramento vitam finiat hanc, etiam laicos dare solere sacramentum quod acceperunt, audire solemus.

CAP. XXVII. *Paganus potest baptizare. Vel sic: Non reiteretur baptismum quod a pagano ministratur.*

Ex Decretis Isidori episcopi.

(De Consecr. dist. 4, c. *Romanus.*) Romanus pontifex non hominem judicat qui baptizat, sed Spiritum sanctum subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit qui baptizat.

CAP. XXVIII. *Hæreticus potest baptizare. Vel sic: Non reiteratur baptismum quod in nomine Trinitatis ministratur.*

D. Augustinus ad Orosium, l. II, q. 65.

(De Consecr. dist. 4, c. *Quamvis.*) Quamvis unum baptismum sit et hæreticorum, et eorum scilicet qui in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti baptizant et Ecclesiæ Catholicæ, tamen quia foris Ecclesiam baptizantur, non sumunt baptismum ad salutem, sed ad perniciem habentes nimirum formam sacramenti, virtutem autem ejus abnegantes.

CAP. XXIX. *Judæus potest baptizare. Vel sic: Non reiteratur baptismum si a Judæo ministratur.*

Nicolaus ad consulta Bulgarorum, c. 3.

(De Consecr. dist. 4, c. *A quodam.*) A Judæo quodam, nescitis utrum Christiano an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis, et quid inde agendum sit consulitis, hi profecto, si in nomine sanctæ Trinitatis vel tantum in nomine Christi

sti, sicut in apostolorum Actibus legitur, baptizati sunt, unum quippe idemque est, quia non illorum, sed ejus est, ut sanctus Ambrosius exponit.

CAP. XXX. *Quod baptismus a bonis et a malis ministris datus, semper est bonus. Vel sic: Sicut per bonum, ita per malum ministrum, æque baptismus ministratur.*

D. Augustinus contra Cresconium, lib. III, c. 69.

(De Consecr. dist. 4, c. Si inter.) Si inter bonos ministros cum sit alius alio melior, non est melior baptismus qui per meliorem datur, nullo modo est malus qui etiam per malum datur quando idem baptismus dat; et ideo per ministros dispare Dei munus æquale est, quia non illorum, sed ejus est.

CAP. XXXI. *Non merita ministrorum, sed virtus Christi in baptismo operatur.*

Aug., in Joan. tract. v.

(De Consecr. dist. 4, c. Baptismus.) Baptismus talis est qualis est ille in cujus potestate datur, non qualis est ille per cujus ministerium datur. Item, quid noverat Baptista Dominum. Quid non noverat potestatem baptismi Domini in nullum hominem a Domino transituram, sed ministerium plane transitorium. Potestatem a Domino in neminem, sed ministerium in bonos et in malos. Item: Ego dico, et nos dicimus omnes, quia justos oportet esse per quos baptizatur, quia oportet esse justos tanti iudicis ministros. Sunt ministri justi si volunt, si autem noluerunt esse justi qui in cathedra Moysi sedent, securum me fecit magister meus, de quo Spiritus ejus dicit: hic est qui baptizat, item: quos baptizavit Judas, Christus baptizavit. Si ergo quos baptizavit ebriosus, quos baptizavit homicida, quos baptizavit adulter, si baptismus Christi erat, Christus baptizavit, non timeo ebriosum, adulterum, homicidam, quia columbam attendo per quam mihi dicitur: hic est qui baptizat. Iterum homicida dedit baptismum Christi, quod sacramentum tam sanctum est, ut nec homicida ministrante polluat.

CAP. XXXII. *Baptismus et sacrilegium hæreticorum, non sunt sacramenta. Vel sic: Quod invenitur ab apostolis dictum, et ministerium meum, Evangelium meum, sed nunquam, et baptismum meum.*

D. Augustinus l. III De unico baptismo, c. 11.

(De Consecr. dist. 4, c. Nunc autem.) Nunc autem sicut hæresis hæreticorum, sicut error ipsorum est, et sicut sacrilegium dissensionis ipsorum est, sic etiam baptismus, qui Christi est, debet dici ipsorum.

CAP. XXXIII. *Ejusdem argumenti ac præcedens.*

D. Aug., *ibid.*, l. v, c. 13.

(De Consecr. dist. 4, c. Cum tantum.) Cum tantum valeat baptismus per hominem contemptibile quantum per Apostolum datus, ita nec illius, nec istius, sed Christi esse cognoscitur. Item: Invenimus dictum ab apostolis *Et gloriam meam* (Philipp. II), quamvis utique a Domino impertitum atque donatum, baptismum autem nemo eorum meum

dixit omnino. Neque enim omnium æqualis est gloria, nec ministrant æqualiter omnes, nec æquali prudentia sunt omnes præditi, et in Evangelio alius alio melius operatur, et ideo dici potest alius alio doctior in ipsa doctrina salutari. Alius autem alio majus minusve baptizatus dici non potest, sive ab inferiore, sive a majore baptizetur,

CAP. XXXIV. *De eodem.*

D. Augustinus, lib. IV De baptismo, c. 15.

(De Consecr. dist. 4, c. Satis.) Satis ostendimus ad baptismum qui verbis evangelicis consecratur, non pertinere cujusquam vel dantis vel accipientis errorem sive de Patre, sive de Filio, sive de Spiritu sancto, sentiat aliter quam doctrina cælestis insinuat.

CAP. XXXV. *Quod omnis homo accedens ad baptismum debet primo agere pœnitentiam si facultas fuerit. Vel sic: Non transit in novam vitam quem non pœnitet veteris vitæ.*

D. Augustinus, lib. II De pœnitentiæ medicina, c. 2.

(De Consecr. dist. 4, c. Omnis.) Omnis qui jam arbiter suæ voluntatis constitutus est, cum accedit ad sacramentum fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, novam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia cum baptizantur soli parvuli immunes sunt, nondum enim uti possunt libero arbitrio.

CAP. XXXVI. *De eodem.*

D. Augustinus, ep. 108, ad Seleucianum.

(De Consecr. dist. 4, c. Agunt.) Agunt homines ante baptismum pœnitentiam de prioribus peccatis, ita tamen ut etiam baptizentur, sicut scriptum est in Actibus apostolorum, loquente Petro ad Judæos ac dicente: *Agite pœnitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri Jesu Christi* (Act. I).

CAP. XXXVII. *Quot diebus ante baptismum sebet Judæus agere pœnitentiam. Vel sic: Quadraginta dierum abstinentia Judæis baptizandis additur.*

D. Gregor. Faustino defensori, lib. VII, ep. 24.

(De Consecr. dist. 4, c. Ne, quod absit.) Ne, quod absit, longa dilatio retro possit Judæorum animos revocare, cum fratre nostro episcopo loci illius, ut pœnitentia ac abstinentia 40 diebus indicta, aut die Dominica, aut si celeberrima festivitas fortassis occurrerit, eos omnipotentis Dei misericordia protegente baptizes.

CAP. XXXVIII. *Quod auctoritate Domini ante baptismum homines debent catechizari. Vel sic: Officium baptizandi catechumeni præveniat.*

Rabanus, lib. I De instit. cleric., c. 25.

Ante baptismum catechizandi debent in homine prævenire officium, vel fidei primum catechumenus accipiat rudimentum. Item: Prius ipse Jesus cæci nati oculos luto ex sputo facto superlinivit, et sic ad aquas Siloe misit, quia prius debet baptizandus fide credulus admitti, ut sciat cujus gratiæ in eo est particeps, et cui jam debitor fiat deinceps.

CAP. XXXIX. *Quo tempore catechumeni ad exorcizandum sunt deserendi. Vel sic: Quot diebus catechumenus ante baptismum debet instrui.*

Conc. Bracar. II, c. 8.

(De Consecr. dist. 4, c. *Ante viginti.*) Ante viginti dies baptismi ad purgationem exorcismi catechumeni currant, in quibus viginti diebus omnino symbolum quod est, *Credo in Deum Patrem*, spiritualiter doceantur.

CAP. XL. *In unaquaque ecclesia, catechumeni baptizandi exorcizari possunt. Vel sic: Sacerdotes uniuscujusque ecclesiæ catechismos facere possunt.*

Nicolaus papa Joanni archiep. Raven.

(De Consecr. dist. 4, c. *Catechismi.*) Catechismi baptizandorum a sacerdotibus uniuscujusque Ecclesiæ possunt fieri sicut in hac sancta Romana Ecclesia, cui, Deo auctore, ministerium famulatus nostri exhibemus, solemniter fieri comprobantur.

CAP. XLI. *Quod significat exsufflatio in baptismo et quare baptizandi exorcizentur et exsufflentur.*

Rabanus, lib. 1 *De instit. cleric.*, c. 27.

(De Consecr. dist. 4, c. *Postquam.*) Postquam se baptizandus per confessionem veræ fidei in alterius commendaverit dominium et per abrenuntiationem, a prioris possessoris se alienaverit servitio, exsufflatur ab eo sæva potestas, ut per pium sacerdotis ministerium Spiritui sancto cedat fugiens malignus spiritus.

CAP. XLII. *De eodem.*

Augustinus, *De Symbolo*, lib. 1.

(De Consecr. dist. 4, c. *Sicut nostis.*) Sicut nostis, parvuli et exsufflantur et exorcizantur ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem ut possideret homines. Non ergo creatura Dei in infantibus exorcizatur aut sufflatur, sed ille sub quo sunt qui sub peccato nascuntur.

CAP. XLIII. *Quare signatur baptizandus in corde et in fronte.*

Rabanus, lib. 1 *De instit. cleric.*, c. 27.

(De Consecr. dist. 4, c. *Postea.*) Postea signatur baptizandus signaculo sanctæ crucis tam in fronte quam in corde, ut ipse apostata diabolus in vase suo pristinæ suæ interemptionis cognoscens signum, jam sibi sciat deinceps esse alienum.

CAP. XLIV. *Quare super baptizandis orationes dicuntur. Et quid significat sal in os missum.*

Rabanus, *ibid.*

(De Consecr. dist. 4, c. *Ex hinc.*) Ex hinc jam dicuntur super eum orationes ut fiat catechumenus. Tunc datur baptizando sal benedictum in os, ut per sal typicum sapientiæ conditus fetore careat iniquitatis, ut nec a vermibus peccatorum ultra putrescat, sed magis illæsus servetur ad majorem gratiam percipiendam.

CAP. XLV. *Quare sal initiatur catechumenis.*

Beda in *lib. I Reg.*, c. 27.

(De Consecr. dist. 4, c. *Sal cælestis.*) Sal cælestis

A sapientiæ quo initiatur catechumeni in cunctis operum nostrorum sacrificiis, offerre jubemur.

CAP. XLVI. *Quare baptizandi iterum exorcizantur.*

Rabanus, lib. 1 *De instit. cleric.*, c. 27.

(De Consecr. dist. 4, c. *Dehinc.*) Dehinc iterum exorcizatur, ut diabolus suam nequitiam cognoscens justum super se Dei judicium timeus recedat ab homine nec jam contendat eum arte sua subvertere, ne baptismum consequatur, sed magis honorem Deo creatori suo exhibens reddat opus Deo creatori suo.

CAP. XLVII. *De eodem. Sacerdotes exorcizando dæmonia repellunt.*

Greg., hom. 29 super Evangelia.

(De Consecr. dist. 4, c. *Sacerdotes.*) Sacerdotes cum per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt et halitare malignos spiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt nisi dæmonia eiciunt?

CAP. XLVIII. *Quare de saliva aures et nares tanguntur.*

Rabanus *ubi supra.*

(De Consecr. dist. 4, c. *Postea.*) Postea eis tanguntur nares et aures cum saliva et dicitur eis verbum evangelicum quod Jesus dixit quando mutum et surdum sanavit tangens eum sputo linguam ejus et mittens digitum in auriculum ejus dixit: *Pharætha, quod est adaperire (Marc. VII).* Hoc enim sacramentum hic agitur ut per salivam typicam sacerdotis et tactum, sapientia et virtus divina salutem ejusdem catechumeni operetur, ut aperiantur illi nares ad capiendum odorem notitiæ Dei, ut aperiantur illi aures ad audiendum mandata Dei sensusque in intimo cordis respondendum.

CAP. XLIX. *Quare nares et non ora baptizandorum episcopus tangit.*

Ambrosius, lib. 1 *De sacramentis*, c. 1.

(De Consecr. dist. 4, c. *Propter gloriam.*) Propter gloriam muneris et operis non os tangit episcopus, sed nares. Quare nares? Ut bonum odorem accipias pietatis æternæ.

CAP. L. *Quare inungitur a sacerdote in pectore et inter scapulas.*

Rabanus, lib. 1 *De instit. cleric.*, c. 27.

Deinde a sacerdote inungitur ut sacrum baptismum cum fide accepta custodiatur, ungitur illius tunc pectus de oleo sanctificato, cum invocatione sanctæ Trinitatis, ut nullæ reliquæ hominis latentis inimici in eo resident, sed in fide sanctæ Trinitatis mens ejus confortetur; ungitur et inter scapulas de eodem oleo ut undique muniatur et ad bona opera facienda per Dei gratiam roboretur.

CAP. LI. *Quare baptizati a sacerdote unguuntur.*

Ambros., lib. 1 *De sacramentis*, c. 2.

(De Consecr. dist. 4, c. *Venisti.*) Venisti ad fontem et ingressus es, considera quid videris, quid locutus sis, et repete diligenter, occurrit tibi levita, occurrit tibi presbyter, unctus es quasi athleta Christi ut ad baptismum catechumenus accedat.

CAP. LII. *Verba erroris per imperitiam prolata non impediunt aquæ sanctificationem.*

Aug., lib. vi *De unico baptismo*, c. 25.

(De Consecr. dist. 4, c. *Si non sanct.*) Consecratur fons et ad ipsum baptismum catechumenus accedat. Si non sanctificatur aqua, cum aliqua erroris verba per imperitiam peccator effundit, multi non solum mali, sed etiam boni fratres, in ipsa Ecclesia non sanctificant aquas

CAP. LIII. *Verba erroris per imperitiam prolata modo impediunt aquæ sanctificationem. Vel sic: Imperitus minister sanctificat aquam, licet per verba evangelica quibus consecratur baptismus, quamvis multa contra fidem proferret in illa sanctificatione.*

Aug., lib. v *De unico baptismo*, c. 25.

(De Consecr. dist. 4, c. *Si non sanctif.*, sub init.) Multorum enim preces emendantur quotidie si doctioribus fuerint recitatae, et multa in eis reperiuntur contra Catholicam fidem. Nunquid si manifestetur aliquot baptizatos cum illæ preces dicte super aquam fuissent, jubentur denuo baptizari. Quid ita? Quia plerumque precis vitium superat precantis affectus, et quia illa vel certe cuncta evangelica verba, sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent, ut per illa sic evacuetur quæcunque in prece vitiosa contra fidei regulam dicuntur, quemadmodum dæmonium Christi nomine excluditur. Nam utique hæreticus si offerat precem vitiosam, nec bonum habet charitatis affectum, quo possit illa imperitia superari, et ideo similis est ei quicumque in ipsa Catholica immundus vel invidus, et malevolus quales hic arguit Cyrianus, offerat etiam (ut fieri solet) aliquam precem in qua loquatur contra regulam fidei (multi quippe irruunt in preces non solum ab imperitis loquacibus, sed etiam ab hæreticis compositas, et per ignorantiam simplicitatem non eas volentes discernere utuntur eis, arbitantes quod bonæ sint) nec tamen quod in eis perversum est evacuat illa quæ ibi recta sunt, sed ab eis potius evacuat.

CAP. LIV. *Non transit in aquam baptismi malitia benedicens.*

Aug., l. iii *De baptismo*, c. 10.

(De Consecr. dist. 4, c. *Non est aqua.*) Non est aqua profana et adultera super quam Dei nomen invocatur, etiamsi a profanis et adulteris invocatur, quia nec ipsa creatura, nec ipsum nomen adulterum est.

CAP. LV. *Quid significant mysteria quæ in fonte baptismatis celebrantur. Vel sic: Quomodo intelligitur, « Credis in Deum, in sanctam Ecclesiam, et remissionem peccatorum, et carnis resurrectionem. »*

Aug., hom. 5 ad neophytos.

(De Consecr. dist. 4, c. *Prima ig.*) Prima igitur et secunda prædicatione de his tantum locuti sumus, quæ vobis priusquam ad fontem veniretis, juxta catholicæ regulæ instituta tradidimus, et quid significaret unctio, quæ diversis corporis vestri partibus attributa, diversum intellectum designat,

prout Deus nignatus est dare, interpretati sumus, cum ostendimus vos per oleum sanctificationis ad auditum plenæ fidei præparatos, et in bonum odorem Christi vocatos ex toto corde, et ad renuntiantium diabolo esse communitos. Nunc vero de interioribus jam mysteriis locuturi sumus, quæ in ipso sacro fonte celebrata sunt. Emissa enim certissima cautione, quia vos abrenuntiare omnibus pompis et operibus ejus, et omni fornicationi diabolicæ spondistis descendentes in fontem sacrum; fontem redemptionis, fontem sanctificatum virtute cœlesti. Item: in hoc fonte antequam vos toto corpore intingeremus, interrogavimus: *Credis in Deum Patrem omnipotentem?* Respondistis: *Credo.* Rursus interrogavimus: *Credis et in Jesum Christum Filium ejus, qui natus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine?* Respondistis: *Et credo.* Item interrogavimus: *Et in Spiritum sanctum?* Respondistis similiter: *Credo.* Hoc autem fecimus juxta Domini nostri Jesu Christi salvatoris imperium. Qui cum ad Patrem in cœlum ascenderet, discipulis, id est apostolis mandavit dicens: *Euntes, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti (Matth. xxviii).* Item: Quod autem interrogavimus: *Credis sanctam Ecclesiam et remissionem peccatorum, et carnis resurrectionem,* non eo modo interrogavimus ut quomodo in Deum creditur: Sic: *In Ecclesiam sanctam et Catholicam,* quæ propter ea sancta et Catholica est quia recte credit in Deum. Non ergo diximus ut in Ecclesiam quasi in Deum crederitis, sed intelligitè nos dicere et dixisse ut in Ecclesia sancta catholica conversantes in Deum crederetis. Crederetis et resurrectionem carnis quæ est futura.

CAP. LVI. *Quid est credere. Vel sic: Sacramentum fidei non tempora, ipsa fides parvulum facit fidelem.*

Aug., epist. 23, ad Bonifacium.

(De Consecr. dist. 4, c. *Nihil est.*) Nihil aliud est credere quam fidem habere, ac per hoc cum respondetur credere parvulus qui fidei nondum habet effectum, respondetur fidem habere propter fidei sacramentum, et convertere se ad Deum propter conversionis sacramentum, quia et ipsa responsio ad celebrationem sacramenti pertinet. Item parvulum et si nondum fides illa quæ in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere respondetur, ita etenim fideles vocantur, non rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei sacramentum percipiendo.

CAP. LVII. *Quare trina mersio debet fieri in baptismo.*

Aug. in homilia 4.

(De Consecr. dist. 4, c. *Postquam.*) Postquam vos credere promisistis, tertio capita vestra in fonte dimersimus. Qui ordo baptismatis duplici mysterii significatione celebratur. Recte enim tertio mersi estis, quia accepistis baptismum in nomine Jesu Christi qui tertia die resurrexit a mortuis. Illa

enim tertio repetita dimersio, typum Dominicæ exprimit sepulturæ per quam Christo consepulti estis in baptismo et cum Christo resurrexistis in fide, ut peccatis abluti in sanctitate virtutum Christum vivatis imitando.

CAP. LVIII. *De eodem; de his qui semel, non tertio in baptismo merguntur.*

Constit. Apost., can. 150.

(De Consecr. dist. 4, c. *Si quis*.) Si quis presbyter aut episcopus non trinam mersionem unius mysterii celebret, sed semel mergat in baptismate quod dare jubetur, in Domini mortem deponatur. Non dixit mihi Dominus, In morte mea baptizate, sed *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii).

CAP. LIX. *Semel in baptismate mergere licet. Vel sic: Quod sufficit una mersio in nomine sanctæ Trinitatis.*

Conc. Tolet. iv, c. 5.

(De Consecr. dist. 4, c. *Propter*.) Propter vitandum schismatis scandalum vel hæretici dogmatis usum, triplicem baptismi teneamus mersionem.

CAP. LX. *Quod utrumque potest fieri, scilicet una immersio, vel trina.*

Gregorius episcopis Hispan.

(De Consecr. dist. 4, c. *De trina*.) De trina mersione baptismatis nihil verius responderi potest, quam quod ipsi sentitis, quia in una fide nihil officit Ecclesiæ sanctæ consuetudo diversa. Nos autem qui tertio mergimus triduanæ sepulturæ sacramenta signamus, ut dum tertio ab aquis infans educitur, resurrectio triduanæ temporis exprimat. Quod si quis forte etiam pro summæ Trinitatis veneratione æstimet fieri, neque hoc aliquid obsistit baptizandum semel in aquis mergere, quia dum tribus substantiis una substantia reprehensibile nullatenus potest infantem in baptismate vel ter, vel semel mergere, quando et in tribus mersionibus personarum Trinitas et in una potest singularitas divinitatis designari.

CAP. LXI. *De eodem.*

Hieron. *In Epist. ad Ephes.*, c. 4.

(De Consecr. dist. 4, c. *Eodem modo*.) Eodem modo in Patrem et Filium et Spiritum sanctum baptizamur, et ter mergimur, ut Trinitatis unum appareat sacramentum. Item: Licet ter baptizetur propter mysterium Trinitatis, tamen unus baptismus reputatur.

CAP. LXII. *De his qui in nomine Christi tantum semel merguntur. Vel sic: Quod non sit baptizandum in nomine Patris tantum, in nomine Filii tantum, in nomine Spiritus sancti tantum.*

Pelagius Gaudentio.

(De Consecr. dist. 4, c. *Multi*.) Multi sunt qui in nomine solummodo Christi una etiam mersione se asserunt baptizari. Evangelium vero præceptum, ipso Domino Deo et Salvatore nostro Jesu Christo tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis trina etiam mersione sanctum baptismum unicumque tri-

buere, dicente Domino nostro Jesu Christo discipulis suis: *Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* (Matth. xxviii). Si revera hi de præfatis hæreticis qui in locis dilectionis tuæ vicinis commorari dicuntur, solummodo in nomine Domini se baptizatos fuisse forsitan contententur, sine cujusdam dubitationis ambiguo eos ad Catholicam fidem venientes in sanctæ Trinitatis nomine baptizabis.

CAP. LXIII. *Invocatione Trinitatis tertio in baptismate mergere debemus.*

Zacharias papa Bonifacio episcopo.

(De Consecr. dist. 4, c. *In synodo*.) In synodo Anglorum decretum firmissime præceptum et diligenter demonstratum esse dignoscitur ut quicumque sine invocatione Trinitatis mersus fuisset, quod sacramentum regenerationis non haberet, quod omnino verum est, quia si mersus in fonte baptismatis quis fuerit sine invocatione sanctæ Trinitatis perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizatus fuerit. Hoc quoque observare in supradicto synodo voluerunt sacerdotes, ut qui vel unam de Trinitate personam in baptismo non nominaret, illud baptismum verum non posset, quod pro certo verum est, quia qui unum ex sancta Trinitate confessus non fuerit nomen, perfectus Christianus esse non potest. Qui enim constitetur Patrem et Filium, si confessus non fuerit Spiritum sanctum, nec Patrem habet, nec Filium; et qui confessus fuerit Patrem et Spiritum sanctum, et Filium non confessus fuerit, nec Patrem habet, nec Spiritum sanctum, vacuus est a divina gratia.

CAP. LXIV. *Rebaptizentur qui in nomine Trinitatis baptizati non fuerunt.*

Greg., l. ix, *Epist.*, ep. 61.

(De Consecr. dist. 4, c. *Hi vero*.) Hi vero hæretici qui in Trinitatis nomine minime baptizantur, sicut sunt Bonosiani, et Cataphrygæ, quia et illi Christum Dominum non credunt, et isti Spiritum sanctum perverso sensu esse quemdam parvum hominem Montanum credunt (quorum similes multi sunt alii) cum ad sanctam Ecclesiam veniunt baptizentur, quia baptismum non sicut in errore positi sanctæ Trinitatis nomine minime perceperunt.

CAP. LXV. *Sacerdotes baptizant, quamvis errant in Latina lingua. Vel sic: De sacerdote qui per ignorantiam lingue Latine in invocatione Trinitatis deliquit.*

Zacharias papa in epistola decretali

(De Consecr. dist. 4, c. *Retulerunt*.) Retulerunt nuntii tui quod fuerit in eadem provincia sacerdos qui linguam Latinam penitus ignorabat, et cum baptizabat nesciens Latine loqui, infringens linguam diceret; *Baptizo te in nomine Patria et Filia et Spiritua sancta*, et per hoc tua reverenda fraternitas consideravit rebaptizare; sed sanctissime frater, si ille qui baptizavit errorem non introduccus aut

hæresim, sed pro sola ignorantia Romana locutionis infringendo linguam, ut supra fati sumus, baptizans dixisset, non possumus consentire ut denuo baptizetur.

CAP. LXVI. *Quare baptizatus ungitur a sacerdote in cerebro.*

Rabanus, lib. 1 *De instit. cleric.*, c. 21.

(De Consecr. dist. 4, c. *Postquam.*) Postquam ascenderit baptizatus de fonte, statim signetur in cerebro a presbytero cum sacro chrismate sequente simul et oratione, ut Christi regni particeps fiat, et a Christo Christianus possit vocari.

CAP. LXVII. *De eodem. Quid super baptizatum dicitur.*

Ambros. lib. 11 *De sacram.*, cap. 7.

(De Consecr. dist. 4, c. *Emeristi.*) Emeristi, venisti ad sacerdotem, quid dixit tibi? Deus, inquit, *Puter omnipotens qui te regeneravit ex aqua et Spiritu sancto, concessitque tibi peccatorum tuorum veniam, ipse te ungit in vitam æternam, vide ubi unctus es in vitam æternam, inquit.*

CAP. LXVIII. *Quare unguentum super caput baptizati ponitur.*

Ambros., *De iis qui initiantur mysteriis*, c. 6.

(De Consecr. dist. 4, c. *Accipisti.*) Accipis mysterium, hoc est unguentum super caput. Quare super caput? Quia *Sensus sapientis in capite ejus (Eccle. 11)*, sequitur spirituale signaculum, quod audistis hodie legi, quod post fontem super est quo perfectio fiat, quando invocatione sacerdotis Spiritus sanctus infunditur.

CAP. LXIX. *Quid significat candida vestis, super caput baptizati posita. Vel sic: Quare candida vestis traditur Christianis.*

Rabanus, lib. 1 *De instit. cleric.*, c. 29.

(De Consecr. dist. 4, c. *Post. bapt.*) Post baptismum traditur Christiano baptizato vestis candida quæ significat innocentiam et puritatem Christianam, quam post ablutas veteres maculas studio conversationis sanctæ, immaculatam servare debet, ad representandum ante tribunal Christi: Cuncti vero renati, albis induuntur vestibus ad mysterium resurgentis Ecclesiæ. Item: Utuntur baptizati albis vestibus, ut quorum primæ nativitatis faciem veteris erroris pannus fuscaverat, habitus secundæ regenerationis gloriæ præferat indumentum. Tegitur enim post sanctam unctionem caput ejus mystico velamine, ut intelligat se diademate regni et sacerdotali dignitate potiri.

CAP. LXX. *De eodem.*

Ambros., lib. *De iis qui initiantur.*

(De Consecr. dist. 4, c. *Accipisti.*) Accipisti post baptismum vestimenta candida, ut esset indicium quod exueris voluptatem peccatorum, et indueris innocentie casta velamina.

CAP. LXXI. *Quot mensibus Judæi inter catechumenos habeantur.*

Conc. Agath., c. 54.

(De Consecr. dist. 4, c. *Judæi.*) Judæi quorum

perfidia frequenter ad vomitum redit, si ad leges catholicas venire voluerint, VIII menses inter catechumenos ecclesiæ limen introcunt, et si pura fide venire noscuntur, tunc demum baptismatis gratiam mereantur. Quod si casu aliquo periculum infirmitatis inter præscriptum tempus incurrerint, et desperati fuerint, baptizentur.

CAP. LXXII. *Sicut non sunt Judæi ad fidem cogeni, ita nec conversi ab ea recedere permittantur.*

Conc. Tolet. IV, c. 56.

(De Consecr. dist. 4, c. *De Judæis.*) De Judæis autem hoc præcepit sancta synodus; nemini deinceps ad credendum vim inferre. *Cui enim vult Deus miseretur, et quem vult indurat (Rom. IX)*. Non enim tales inviti salvandi sunt, sed volentes, ut integra sit forma justitiæ sicut homo propria arbitrii voluntate serpenti obediens perit, sic vocante se gratia Dei propriæ mentis conversione homo quisque credendo salvatur. Ergo non vi, sed libera arbitrii facultate, ut convertantur vocandi potius sunt, non impellendi. Qui autem jam pridem ad Christianitatem coacti sunt, sicut factum est temporibus religiosissimi principis Zizebuti, qui jam constat eos sacramentis divinis associatos, et baptismi gratiam suscepisse, et chrismate unctos esse, et corporis Domini et sanguinis exstitisse participes, oportet ut fidem quam vel vi, vel necessitate susceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blasphemetur, fidesque quam susceperunt yllis ac contemptibilibus habeantur.

CAP. LXXIII. *Ut Judæorum filii baptizati cum eis non habitent. Vel sic: A parentum separentur consortio fideles, ne in eorum involvantur erroribus.*

Item conc. Tolet. IV, c. 59.

(28, q. 4, c. *Judæorum.*) Judæorum filios vel filias baptizatos, ne parentum ultra involvantur erroribus, ab eorum consortio separari decernimus, tradique aut monasteriis aut Christianis viris, aut mulieribus Deum timentibus, ut sub eorum conversatione cultum fidei discant, atque in melius constituti, tam in moribus quam in fide proficiant.

CAP. LXXIV. *Judæis ad fidem venientibus, cum infideli nulla sit conversatio.*

Item conc. Tolet. IV, c. 61.

(28, q. 4, c. *Sæpe mal.*) Sæpe malorum consortia etiam bonos corrumpunt, quanto magis eos qui ad vitia proni sunt. Nulla igitur ultra communio sit Hebræis ad fidem Christianam translatis, cum his qui adhuc in veteri ritu consistunt, ne forte eorum participatione subvertantur. Quicumque igitur ex his qui baptizati sunt amodo infidelium consortia non vitaverint et hi Christianis donentur, et illi publicis cælibus deputentur.

CAP. LXXV. *De Judæis plerisque frequenter ad Judaismum revertentibus.*

Item conc. Tolet. IV, c. 58.

(De Consecr. dist. 4, c. *Plerique.*) Plerique qui ex Judæis dudum ad Christianam fidem promoti sunt, nunc blasphemantes Christum non solum-

modo Judaicos ritus perpetrasset, sed etiam abominandas circumcisiones exercere. De quibus consultu piissimi ac religiosissimi domni nostri Sismundi regis, hoc sanctum decrevit concilium ut hujusmodi transgressores pontificali auctoritate correcti, ad cultum Christiani dogmatis revocentur, ut quos voluntas propria non emendat, animadversio sacerdotalis coerceat. Eos autem quos circumciderint, si filii eorum sunt, a parentum consortio separantur; si servi, pro injuria corporis sui, libertati tradantur.

CAP. LXXVI. *De baptismo paganorum. Ante baptismum diabolo et ejus operibus renuntiare debemus.*

Rabanus, l. 1 *De instit. cleric.*, c. 27.

(De Consecr. dist. 4, c. *Primum.*) Primum interrogetur paganus si abrenuntiet diabolo et omnibus damnosis ejus operibus atque fallaciis cunctis, ut primum respuat errorem et sic appropinquet ad veritatem, possitque juxta Apostolum, deponere veterem hominem secundum pristinam conversationem qui corrumpitur secundum desideria erroris (*Ephes. iv*), abnegans impietatem et sæcularia desideria (*Tit. ii*).

CAP. LXXVII. *Necessitate cogente, in catechismo, et confirmatione, idem compater esse potest*

Ex Decretis Hyginii papæ, c. 10.

(De Consecr. dist. 4, c. *In catech.*) In catechismo et baptismo et confirmatione unum patrinum fieri potest, si necessitas cogat, non tamen consuetudo Romana, sed per singulos singuli suscipiunt.

CAP. LXXVIII. *Non plures sed unus parvulum in baptismo suscipiat.*

Ex Decretis Leonis papæ apud Sanctum Medardum.

(De Consecr. dist. 4, c. *Non plures*) Ut non plures ad suscipiendum de baptismo infantem accedant quam unus sive vir, sive mulier. In confirmatione quoque idipsum fiat.

CAP. LXXIX. *Qui non est baptizatus nec confirmatus, alium in chrismate vel baptismate tenere non debet.*

Conc. Mogunt., cap. 2.

(De Consecr. dist. 4, c. *In baptismo.*) In baptismo vel in chrismate non potest alium suscipere in filium ipse qui non est baptizatus et confirmatus.

CAP. LXXX. *Abbati vel monacho commatres habere non licet.*

Conc. Antissiod., c. 25.

(De Consecr. dist. 4, c. *Non licet.*) Non licet abbati vel monachis de baptismo suscipere infantes, vel commatres habere.

CAP. LXXXI. *De eodem.*

Capitularium, tit. vii, cap. 15.

(De Consecr. dist. 4, c. *Monachi.*) Monachi sibi compatres vel commatres non faciant, nec osculentur feminas.

CAP. LXXXII. *Qui in baptismo parvulos suscipiunt pro eis apud Deum fidejussores existunt.*

Ex scrm. D. Aug. post Pascha qui inc. : *Hodiernus dies.*

(De Consecr. dist. 4, c. *Vos ante.*) Vos ante om-

nia tam viros quam mulieres, qui filios in baptismo suscepistis moneo ut vos cognoscatis fidejussoribus apud Deum existisse pro illis, quos nisi estis de sacro fonte suscipere : ideo eos semper admonete ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneant, ante omnia symbolum et orationem Dominicam, et vos ipsi tenete, et illis quos de sacro fonte accepistis, ostendite.

CAP. LXXXIII. *Neque baptismationes, neque reordinationes fieri liceat.*

Conc. Carthag. 1, c. 33.

(De Consecr. dist. 4, c. *Non liceat.*) Non liceat fieri rebaptizationes, reordinationes, vel translationes episcoporum.

CAP. LXXXIV. *De eodem.*

Aug., ep. 203, ad Maximinum.

(De Consecr. dist. 4, c. *Rebaptiz.*) Rebaptizare hæreticum hominem, qui hæc sanctitatis signa perceperit, quæ Christiana tradit disciplina, omnino peccatum est. Rebaptizare autem et Catholicum immanissimum scelus est.

CAP. LXXXV. *Non est rebaptizandus qui ab hæreticis baptizatur.*

Beda, homil. 36 in Joannis cap. iii.

(De Consecr. dist. 4, c. 51, *Sive hæreticus.*) Sive hæreticus, sive schismaticus, sive facinorosus, quisque in confessione sanctæ Trinitatis baptizetur, non valet ille qui baptizatus est a bonis Catholicis rebaptizari, ne confessio vel invocatio tanti nominis videatur annullari.

CAP. LXXXVI. *Non reiteratur baptismus quod in nomine Trinitatis ministratur.*

Aug. *De ecclesiast. reg.*, c. 52.

(De Consecr. dist. 4, c. *Si qui.*) Catholica vero Ecclesia propterea non debet iterare baptismum, quia apud hæreticos datus est, ne judicare videatur ipsorum esse quod Christi est, aut eos non habere quod intus cum acceperint, amittere utique foras exeundo non possent.

CAP. LXXXVII. *Qui recessit ab Ecclesia, nec baptismus, nec jus dandi amittit.*

Aug., l. ii contra epist. Parmen., c. 15.

(1, q. 1, c. *Quod quidam.*) Sacramentum baptismi est quod habet qui baptizatur, et sacramentum dandi baptismi est quod habet qui ordinatur. Sicut enim baptizatus, si baptizatus recesserit, sacramentum baptismi non amittit, sic etiam ordinatus, si ab unitate recesserit, sacramentum dandi baptismum non amittit. Nulli enim sacramento injuria facienda est : si discedit a malis, uterque discedit; si permanet in malis, uterque permanet. Sicut ergo acceptatur baptismus quem non potuit amittere, qui ab unitate discesserat, sic acceptandus baptismus est quem dedit ille qui sacramentum dandi, cum discederet, non amiserat.

CAP. LXXXVIII. *Baptizati ab hæreticis debent reconciliari. Vel sic : Quomodo recipiantur ab Ecclesia qui in nomine Trinitatis ab hæreticis baptizantur.*

Greg. lib. ix, ep. 61, ad Quirinum.

(De Consecr., dist. 4, c. *Ab antiqua.*) Antiqua Pa-

trum institutione didicimus ut quilibet qui apud hæreticos in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut unctione chris- matis, aut impositione manus, sola professione fidei ad sinum matris Ecclesiæ revocentur. Unde Arianos per impositionem manus Occidens, per unctionem vero sancti chris-matis ad ingressum catholicæ, Oriens reformat.

CAP. LXXXIX. *De eodem.*

Greg. III Bonifacio.

(De Consecr., dist. 4, c. *Illi*.) Illi qui baptizati sunt per diversitatem et declinationem linguarum gentilitatis tamen, quia in nomine Trinitatis baptizati sunt, oportet eos per manus impositionem et sacri chris-matis unctionem confirmari.

CAP. XC. *Qui dicunt se baptizatos in nomine Trinitatis, non sunt rebaptizandi, sed tantum reconciliandi.*

Pelagius papa Gaudentio episcopo.

(De Consecr., dist. 4, c. *Nullus*.) Sin vero apud dilectionem tuam eorum qui converti volunt, manifesta confessione claruerit, quod Trinitatis nomine fuerint baptizati, sola reconciliationis gratia impensa, Catholicæ fidei reconciliare naturalis, ut tali dispositione vel dispensatione servata nihil aliter quam quod evangelica jubet auctoritas temeritatis cujusdam spiritu videatur affectum.

CAP. XCI. *Non reiteratur baptisma, cujus formam constat integre collatam.*

Leo I, ep. 90, ad Rusticum, c. 60.

(De Consecr., dist. 4, c. *Hi de quibus*.) Tu autem de quibus scripsisti qui se baptizatos sciunt, sed cujus fidei fuerint, qui eos baptizaverunt se nescire profitentur, quoniam quolibet modo formam baptismatis acceperunt, rebaptizandi non sunt, sed per manus impositionem virtutem Spiritus sancti accipientes, quod ab hæreticis accipere non potuere, Catholicis copulandi sunt.

CAP. XCII. *Baptizentur de quibus ignoratur an sunt baptizati.*

Greg. IV Bonifacio.

(De Consecr., dist. 4, c. *Parvulos*.) Parvulos qui a parentibus subtracti sunt, et an baptizati sint, ignoratur, ut hos baptizare debeas, secundum Patrum traditionem, si non fuerit qui testificatur, ratio possit.

CAP. XCIII. *De eodem.*

Conc. Carthag. v, c. 6.

(De Consecr., dist. 4, c. *Placuit*.) Placuit de infantibus quoties non inveniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos sine dubitatione testentur, neque ipsi per ætatem sint idonei de traditis sibi sacramentis respondere absque ullo scrupulo eos esse baptizandos, similiter et de ecclesiis, quoties desuper earum hæsitatur consecratione, agendum est idem at sine trepidatione consecrentur.

CAP. XCIV. *De eodem. Quod non probatur gestum, non intelligitur reiteratum; et ideo si denuo baptizandus de cujus baptismo dubitatur.*

Leo I, ep. 90, ad Rusticum.

(De Consecr., dist. 4, c. *Si nulla*.) Si nulla

PATROL. CLXI.

A existant indicia inter propinquos aut familiares, nulla inter clericos aut vicinos quibus hi de quibus quæritur baptizati fuisse doceantur, agendum est ut renascantur ne manifeste pereant. In quibus quod non ostenditur gestum, ratio non sinit, ut videatur iteratum. Qui autem possunt meminisse quod ad Ecclesiam veniebant cum parentibus suis possunt recordari an quod eorum parentibus datur acceperunt. Sed si hoc etiam ab ipsa memoria alienum est, conferendum eis videtur quod collatum esse nescitur; quia temeritas non præsumptionis intervenit, ubi est diligentia pietatis.

CAP. XCV. *Valet ad salutem baptisma, etsi non ea fide parvuli offerantur.*

Aug., ep. 23, ad Bonifacium.

(De Consecr., dist. 4, c. *Non illud*.) Non illud te moveat quod quidam cum non ea fide ad baptismum percipiendum parvulos ferunt, ut gratia spiritali ad vitam regenerentur æternam, sed eos putant hoc remedio temporalem retinere vel recipere sanitatem; non enim propterea illi non regenerentur, quia non ab istis hac intentione offeruntur.

CAP. XCVI. *De his qui per ignorantiam ordinantur antequam baptizantur.*

Conc. Compend., c. 5.

(1, q. 1, *Si presbyter*.) Si quis presbyter ordinatus deprehenderit se non baptizatum esse baptizetur et ordinetur iterum, et omnes quos prius baptizavit.

CAP. XCVII. *De eodem.*

Ex dictis Isidori episcopi.

(1, q. 1, *Si presbyteri*; palea est ap. Gratianum.) Si quis per ignorantiam ordinatur, antequam baptizetur, debent ab eo baptizati rebaptizari, et ipse non ordinetur. Sed Romanus pontifex non hominem judicat qui baptizat, sed Spiritu Dei ministrare gratiam credit baptismi, licet paganus sit qui baptizet.

CAP. XCVIII. *De illis qui presbyteros cogunt denarios pro balsamo dare. Nec pro dedicandis basilicis vel pro sacramentis Ecclesiæ conferendis aliquid exigi debet.*

Conc. Cabilon., c. 5.

D (1, q. 1, *Statuimus*.) Quidam fratres dixerunt consuetudinis antiquæ fuisse in eorum ecclesiis ut pro balsamo emendo ad chrisma faciendum sive pro luminaribus ecclesiæ concremandis, binos vel quaternos denarios presbyteri darent. Unde omnes uno consensu statuimus ut, sicut pro dedicandis basilicis et dandis ordinibus nihil accipiendum est, ita etiam pro balsamo, sive pro luminaribus emendis nihil presbyteri accepturi chrisma dent. Episcopi itaque ecclésiasticis facultatibus balsamum emant, et luminaria singulis ecclesiis suis.

CAP. XCIX. *Chris-matis pannum, secundo linire, et super alium baptizatum mittere licet.*

Conc. apud Bellovacum, c. 8.

(De Consecr., dist. 4, c. *Si quis*.) Si quis velue-

rit chrismatis pannum iterum linire et super alium baptizatum mittere, non est absurdum.

CAP. C. De veteri chrismate baptismata consecrare non licet.

Conc. Lugdun., c. 3.

(De Consecr., dist. 4, c. *Si quis de alio.*) Si quis de alio chrismate quam de illo novo quod proprii episcopi largitione vel concessione accepit baptizare, nisi præoccupante morte tentaverit pro temeritatis ausu ipse in se suæ damnationis protulisse sententiam manifestatur.

CAP. CI. Quod presbyteri petant chrisma a proprio episcopo, aut per se, aut per alium qui sit ejusdem ordinis.

Conc. apud Valentias, c. 2.

(De Consecr., dist. 4, c. *Presbyteri.*) Presbyteri qui diocesanæ regunt Ecclesias non a quibuslibet episcopis, sed a suo, nec per juniorem clericum, sed per seipsum aut per illum qui ejusdem ordinis sit ante Paschæ solemnitatem Chrisma petant.

CAP. CII. Quare in aqua et nunquam in vino baptisma consecratur.

Haimo in *Ep. 1 ad Rom.*

Fortassis quærit aliquis quare in aqua solummodo, et non aliquando in vino baptisma consecratur; cui respondit beatus Ambrosius: « Idcirco uniformiter id fieri in aqua ut intelligatur, quod sicut aqua sordes corporis aut vestimenti abluit, ita illud baptisma animæ maculas sordesque vitiorum emundando abstergit.

CAP. CIII. Antequam chrisma infundatur ad aspergendum, aquam de fonte accipere licet.

Capitularium, l. vi, c. 77.

(De Consecr., dist. 4, c. *In Sabbato.*) In Sabbato sancto Paschæ et Pentecostes, si quis velit aqua consecratam ad aspergionem in domo sua recipere, ante chrismatis infusionem recipiat.

CAP. CIV. Qua ratione scimus apostolos fuisse baptizatos. Vel sic: Discipuli Christi ejus baptismate creduntur abluti.

Aug., ep. 108, ad Seleucianum.

(De Consecr., dist. 4, c. *Quando ab Hierosol.*) Quando ab Hierosolymis exiit Dominus Jesus cum discipulis suis in Judæam terram, et ibi morabatur cum eis, baptizabat non per seipsum, sed per discipulos suos, quos intelligimus fuisse baptizatos, sive baptismo Joannis (sicut nonnulli arbitrantur), sive (quod magis credibile est) baptismo Christi. Item respondit Dominus Petro: Qui lotus est non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Unde intelligitur, quod jam Petrus fuerit baptizatus.

CAP. CV. Apostoli omnes Christi baptismate baptizati creduntur.

Aug., l. III *De anima et ejus orig.*, c. 9.

(De Consecr., dist. 4, c. *Si eos.*) Si eos de quibus scriptum non est, utrum fuerint baptizati, sive non, sine baptismate de hac vita recessisse contendimus, ipsis calumniatur apostolis qui præter apostolum Paulum, quando baptizati fuerint, ignoramus: sed

ipsum baptizatos fuisse per hoc nobis innotescere potuit quod beato Petro Dominus ait: *Qui lotus est non indiget nisi ut pedes lavet* (Joan. XIII).

CAP. CVI. Quod omnes non baptizati si pro Christo moriuntur, baptizati moriuntur.

Aug. *De civit. Dei*, l. XIII.

Quicumque non percepto regenerationis lavacro pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro baptismatis fonte.

CAP. CVII. Quamvis recte vivat catechumenus, sine baptismate non potest salvari.

Aug. *Contra Donat.*, c. 22.

(De Consecr. dist. 4, c. *Catechumenus.*) Catechumenus quamvis in bonis operibus defunctus, vitam habere non credimus, excepto duntaxat nisi martyrio sacramentum compleat.

CAP. CVIII. De eodem.

Aug. *De eccles. dogmat.*, c. 74.

(De Consecr. dist. 4, c. *Catechumenus*, § *Baptizatus*, et 15, q. 1, c. *Firmissime.*) Baptizatus confitetur fidem suam coram sacerdote et interrogatus respondet. Hoc idem martyr coram persecutore facit, qui et confitetur, et interrogatus respondet. Ille post confessionem aspergitur aqua, hic vero aspergitur sanguine, vel tingitur igne. Ille manus impositione pontificis accipit Spiritum sanctum, hic habitaculum efficitur Spiritus sancti, dum non est ille qui loquitur, sed Spiritus sanctus qui in illo loquitur. Ille communicat Eucharistiæ in commemoratione mortis Domini, hic ipsi Christo commoritur. Ille contitetur se mundi actibus renuntiare, hic ipsi renuntiat et vitæ. Illi omnia peccata dimittuntur, isti exstinguuntur.

CAP. CIX. Effusio sanguinis implet vicem baptismi.

Aug., *ibid.*

(De Consecr. dist. 4, c. *Baptismi.*) Baptismi vicem aliquando implere passionem de latrone illo, cui non baptizato dictus est: *Hodie mecum in paradiso* (Luc. XXIII), beatus Cyprianus non leve documentum assumit, quod etiam atque etiam considerans invenio non tantum passionem pro nomine Christi id quod de baptismate deerat posse supplere; sed etiam fidem conversionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi crucifixus, sed pro meritis facinorum suorum, neque qui credit passus est: sed dum patitur credit: quantum itaque valet etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (Rom. X), in illo latrone declaratum est. Sed tum impletur invisibiliter, cum mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excluditur; et sicut in illo latrone, quod baptismi sacramentum defuerat, complevit Omnipotentis benignitas, quia non superbia vel contemptu, sed necessitate defuerat, sic infatibus qui baptizati moriuntur eadem gratia Omnipotentis explere credenda est quod non ex impia

voluntate, sed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad iustitiam possent, nec ore confiteri ad salutem. Baptismus quidem potest inesse ubi confessio cordis defuerit. Conversio autem cordis potest quidem inesse non percepto baptismo, sed contempto baptismo non potest. Neque ullo modo dicenda est conversio cordis ad Deum, cum Dei sacramentum contemnitur.

CAP. CX. *Non tam ablutione corporis quam fide cordis baptisma constat.*

Prosper, in lib. *Sentent.*

(De Consecr. dist. 4, c. *Verus bapt.*) Verus autem baptismus constat non tantum ablutione corporis quam fide cordis, quemadmodum apostolica tradit doctrina dicens : *Fide mundans corda eorum* B (Act. xv). Et alibi : *Salvos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientie bonæ interrogatio in Deum* (I Petr. iii).

CAP. CXI. *Non baptizatur cum matre quidquid in ejus corpore est.*

Ang. contra Julian., l. vi, c. 5.

(De Consecr. dist. 4, c. *Si ad matris.*) Si ad matris corpus id quod in ea concipitur pertineret, ita ut ejus pars deputetur, ita non baptizaretur infans cujus mater baptizata est aliquo mortis urgente

A periculo cum eum gestaret in utero. Nunc vero cum etiam ipse baptizetur, non utique bis baptizatus habebitur. Non utique ad maternum corpus cum esset in utero, pertinebat. Item, si quidquid in homine est quando baptizatur et sanctificatur, sanctificari et baptizari putandum est, dicturus es, et ipsa in illo baptizari et sanctificari, quæ intestinis et vesica per egestionem corporis digeruntur; dicturus es hominem baptizari et sanctificari in matris utero constitutum, si ad hoc sacramentum accipiendum necessitas cogat, gravidam; et ideo baptizari jam qui nascitur jam non debere, postremo dicturus es baptizari et sanctificari febres, quando baptizantur ægroti.

CAP. CXII. *Quare non baptizatur cum matre, qui in ejus utero est.*

Isid., l. i De summo bono, c. 25.

(De Consecr. dist. 4, c. *Qui in maternis.*) Qui in maternis uteris sunt, ideo cum matre baptizari non possunt, quia qui natus adhuc secundum Adam non est, secundum Christum non potest rebaptizari; neque enim dici regeneratio in eum potest quem generatio non præcessit. Qui scelerate vivunt in Ecclesia et communicare non desinunt, putantes se tali communionem mundari, discant nihil ad emundationem proficere sibi.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

CAP. CXIII. *Post baptisma confirmationis sacramentum præstetur.*

Urbanus I papa, epist. 2.

(De Consecr. dist. 5, c. 1, *Omnes fideles.*) Omnes fideles per manus impositionem episcoporum, post baptismum debent Spiritum sanctum accipere ut pleni Christiani inveniantur.

CAP. CXIV. *Manus vero impositionis sacramentum majus est quam baptismus.*

Melchiodorus papa ad episcopos Hispan.

(De Consecr. dist. 4, c. *De his.*) De his de quibus rogastis vos idem, utrum majus est sacramentum manus impositionis episcoporum, aut baptismus, scitote utrumque magnum esse sacramentum, et sicut unum majoribus est, id est summis pontificibus accommodatum, quod a majoribus perfici non potest, ita et majori veneratione venerandum et tenendum est. Sed ita conjuncta sunt hæc duo sacramenta ut ab invicem nisi morte præveniente nullatenus possint segregari, et unum sine altero rite perfici non potest.

CAP. CXV. *Non ab aliis quam ab episcopis manus impositionis sacramentum perfici potest.*

Eusebius papa, epist. 3, ad episcopos Tusciæ.

(De Consecr., dist. 4, c. *Manus.*) Manus quoque impositionis sacramentum, magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi a summis sacerdotibus, nec tempore apostolorum ab aliis quam ab ipsis apostolis legitur ac scitur peractum esse, nec ab aliis quam qui eorum locum te-

nent nunquam perfici potest, aut fieri debet. Nam si alterum præsumptum fuerit, irritum habeatur et vacuum, nec inter ecclesiastica unquam reputabuntur sacramenta.

CAP. CXVI. *Presbyteris baptizatos chrismate ungere licet.*

Innocentius I, epist. 1, ad Decentium episc.

(De Consecr., dist. 4, c. *Presbyter.*) Presbyteri seu extra episcopum, sive præsentem episcopum, cum baptizant, chrismate baptizatos ungere liceat; sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare: quod solis debetur episcopis cum tradunt Paracletum.

CAP. CXVII. *Baptizatos in frontibus presbyteros ungere non licet. Vel sic: Solis episcopis liceat confirmare.*

Greg. ad Januarium Caralitanum episc., Epist. l. iii, ep. 5.

(De Consecr., dist. 4, c. *Presbyteri.*) Presbyteri baptizatos infantes signare in frontibus sacro chrismate non præsumant. Sed presbyteri baptizatos unguunt in pectore ut episcopi postmodum confirmant in fronte.

CAP. CXVIII. *Quare sacramentum confirmationis baptizato traditur.*

Rabanus, lib. i De instit. cleric., c. 31.

(De Consecr., dist. 4, c. *Novissime.*) Novissime a summo sacerdote per impositionem manus Paracletus traditur baptizato, ut roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum aliis idem donum

quod ipse in baptisate consecutus est, per gratiam A vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capitis summitate; per pontificem vero in fronte, ut in priore unctione significetur super ipsum Spiritus sancti descensio ad habitationem Deo consecrandam; in secunda quoque ut ejusdem Spiritus sancti septiformis gratia, cum omni plenitudine sanctitatis et scientiæ et virtutis, in hominem venire declaretur.

CAP. CXIX. *Ad confirmationem non nisi jejuni veniant.*

Conc. Aurelian., c. 3.

(De Consecr. dist. 4, c. *Et jejuni.*) Ut jejuni ad confirmationem veniant perfectæ ætatis, ut moneantur confessionem facere prius, ut mundi donum Spiritus sancti possint percipere, et quia nunquam erit Christianus, nisi episcopali confirmatione fuerit chrismatus.

CAP. CXX. *Episcopi vero non nisi jejuni baptizatos confirmant, nisi necessitas fuerit.*

Conc. Meldense, cap. 6.

(De Consecr. dist. 4, c. *Et episcopi.*) Ut episcopi non nisi jejuni, per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant, exceptis infirmis et morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet et Pentecoste a jejuniis debet celebrari

A baptismus, ita etiam Spiritus sancti traditionem a jejuniis pontificibus convenit celebrari.

CAP. CXXI. *Secundo autem vel tertio nullus confirmetur.*

Conc. Tarracon., c. 6.

(De Consecr. dist. 4, c. *Dictum est nobis.*) Dictum est nobis quod quidam de plebe bis vel ter, vel eo amplius, episcopis ignorantibus, tamen ab eisdem episcopis confirmantur. Unde nobis visum est eandem confirmationem, sicut nec baptismum, iterari minime debere, quia bis vel amplius baptizatos aut confirmatos, non sæculo, sed soli Deo sub habitu regulari, vel clericali, religiosissime famulari decretum est.

CAP. CXXII. *Quæ pœnitentia sit danda bis vel ter baptizatis. Vel sic: De his qui ignorantibus bis baptizantur.*

Theodori *Pœnitentiale*, c. 14.

(De Consecr. dist. 4, c. *Qui bis.*) Qui bis ignorantibus baptizati sunt, non indigent pro eo pœnitere, nisi quod secundum canones ordinari non possunt, nisi magna necessitas aliqua cogat. Qui autem non ignari iterum baptizati sunt, quasi iterum Christum crucifixerunt, per septem annos pœnitentiam, quarta et sexta feria, et quatuor quadragesimas abstineant (137). Si pro vitio aliquo fuerit similiter; si pro munditia putaverunt, tribus annis similiter pœniteat.

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ ET CELEBRATIONE MISSARUM

CAP. CXXIII. *Non natura nascitur, sed consecratione nobis conficitur corpus et sanguis Christi.*

Ambros., lib. *De catechizandis rudibus.*

(De Consecr. dist. 4, c. *Panis et calix.*) Panis et calix non qualibet, sed certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod ita sit nobis, quamvis sit panis et calix, alimentum est resurrectionis, non sacramentum religionis, non quod benedicimus, gratiasque agimus Domino in omni munere ejus, non tantum spirituali, verum etiam corporali.

CAP. CXXIV. *Quod ante benedictionem est species panis et vini, post benedictionem est corpus et sanguis Christi.*

Ambros., *De his qui mysteriis initiantur*, c. 5.

(De Consecr. dist. 4, c. *Ante bened.*) Ante benedictionem alia species nominatur; post benedictionem corpus significatur. Item, in illo sacramento Christus est. Item, qui manducaverit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum.

CAP. CXXV. *Sub specie panis et vini, invisibilem Christi carnem et sanguinem honoramus.*

Aug. In libro *Sententiarum* Prosperi.

(De Consecr. dist. 4, c. *Nos autem.*) Nos autem in specie panis et vini quam videmus res invisibiles, id est Christi carnem et sanguinem honoramus, nec similiter has comprehendimus duas species

C quemadmodum ante consecrationem comprehendebamus, cum fideliter fateamur ante consecrationem panem esse et vinum, quod natura formavit. Post consecrationem vero carnem Christi esse et sanguinem quod benedictio consecravit.

CAP. CXXVI. *Confessio Berengarii de corpore et sanguine Domini.*

(De Consecr. dist. 2, c. *Ego Bereng.*) Ego Berengarius indignus Sancti Mauritii Andegavensis Ecclesiæ diaconus, cognoscens veram Catholicam et apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipue eam de qua hactenus diffamatus sum, quæ astruere conatur panem et vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodo sacramentum, et non verum corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse, et non posse sensualiter, nisi in solo sacramento manibus sacerdotum tractari vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Romanæ et apostolicæ fidei. Sed ore et corde profiteor de sacramentis Dominicæ mensæ, eandem fidem me tenere, quam Dominus et venerabilis papa Nicolaus et hæc sancta synodus auctoritate evangelica et apostolica tenendam tradidit, mihi que confirmavit, scilicet panem et vinum quæ in altari ponuntur post consecrationem, non solum sacramentum, sed etiam verum

(17) *Tres quadragesimas* legit Gratianus.

corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse, et sensualiter non solum in sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, et fidelium dentibus atteri, jurans per sanctam et omousion Trinitatem, et per hæc sacrosancta Christi Evangelia, eos qui contra hanc fidem venerunt, cum dogmatibus et sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuntio. Quod si ego ipse aliquando aliquid contra hæc præsentire aut prædicare præsumpsero, sponum severitati subjaceam, lecto et perlecto sponte scripsi. Hanc confessionem suæ fidei de corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi a Berengario Romæ coram centum tredecim episcopis factam, misit papa Nicolaus per urbes Italiæ, Galliæ, Germaniæ, et ad quæcunque loca fama pravitatis ejus ante pervenire potuit, ut Ecclesiæ quæ prius doluerant de adverso atque perverso, postea gauderent de reverso atque converso.

CAP. CXXVII. *Quod sacramentum non mutat speciem propter credentium errorem. Vel sic: Quare elementorum species reserventur, cum vere sit corpus Christi et sanguis.*

Ambros. 1. vi *De sacramentis*, c. 1.

(De Consecr. dist. 2, c. *Forte dicas*.) Forte dicas quomodo vera caro, quomodo verus sanguis, qui similitudinem non video carnis, non video sanguinis veritatem. Primo omnium dico tibi de sermone Christi qui operatur ut possit mutare et convertere genera et instituta naturæ. Deinde ubi non tulerunt sermonem Christi discipuli ejus, sed audientes quod carnem suam daret ad manducandum, et sanguinem daret ad bibendum recedebant. Solus tantum Petrus dixit: *Verba vitæ æternæ habes*, et ego a te quomodo recedam? (*Joan.* vi.) Ne igitur plures hoc dicerent, et ne veluti quidam esset horror erroris, sed maneret gratia Redemptionis, ideo in similitudinem accipis sacramentum. Sed veræ naturæ gloriam virtutemque consequeris. *Ego sum*, inquit, *panis qui de cælo descendi* (*ibid.*).

CAP. CXXVIII.

Aug. in lib. *Sententiarum* Prosperi.

Si quæris modum quo id fieri potest, breviter ad præsens respondeo: *Mysterium fidei credi salubriter potest, investigari utiliter non potest.*

CAP. CXXIX. *Visibiles creaturæ in Christi corpus et sanguinem invisibiliter convertuntur.*

Eusebius Emisenus.

(De Consecr. dist. 2, c. *Quia corpus § Invisibilis*.) Invisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis et sanguinis sui, verbo suo secreta potestate sua convertit, dicens ita: *Accipite, hoc est corpus meum* (*Matth.* xxvi). Et sanctificatione repetita: *Accipite, et bibite; hoc est sanguis meus* (*ibid.*). Ergo sicut ad nutum præcipientis Dei repente ex nihilo substituerunt excelsa polorum profunda fluctuum, vasta terrarum, pari potentia spiritualibus sacramentis, ubi præcepit virtus, servit effectus.

CAP. CXXX. *Quid sit sacrificium, et quid sit sacramentum.*

Aug., lib. x, *De civitate Dei*, c. 5.

(De Consecr., dist. 2, c. *Sacrificium*.) *Sacrificium visibile invisibile est sacramentum, id est sacrum signum, est alibi sacramentum invisibilis gratiæ visibilis forma.*

CAP. CXXXI. *Quid sit signum.*

Aug., lib. 11, *De doctrina Christiana*, c. 1.

Signum est res, præter speciem quam ingerit sensibus, aliud quid ex se faciens in cognitionem venire.

CAP. CXXXII. *Post consecrationem non substantia, sed species remanet.*

Greg., in homilia paschali.

(De Consecr., dist. 2, c. *Species*.) *Species namque et similitudo illarum rerum vocabula sunt quæ ante fuerunt, scilicet panis et vini: unde in fine cujuslibet missæ oratur et dicitur: Perficiant in nobis, Domine, quæsumus, tua sacramenta quod continent, ut quæ specie gerimus, rerum veritate capiamus.* Postulat quippe sacerdos ut corpus Christi quod sub specie panis ac vini nunc geritur, manifesta visione, sicuti revera est, quandoque capiatur. De qua visione Dominus in Evangelio secundum Joannem: *Qui diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum* (*Joan.* xiv). Quamvis non improbabiler quidam exponant hoc loco carnis et sanguinis veritatem ipsorum efficiantiam id est peccatorum remissionem.

CAP. CXXXIII. *Qualiter intelligendum sit, « Nisi quis manducaverit carnem Filii hominis et biberit, » Vel sic: Non carnaliter sed spiritualiter corpus et sanguinem Christi debemus accipere.*

Aug., in psal. lrv.

(De Consecr., dist. 2, c. *Prima*.) *Prima, inquit, hæresis in discipulis Christi velut a duritia sermonis ejus facta est. Cum enim diceret: Nisi quis manducaverit carnem meam et biberit sanguinem meum, non habebit vitam æternam* (*Joan.* iv). Illi non intelligentes, dixerunt: *Durus est hic sermo. Quis potest eum audire?* (*Ibid.*) Dicentes, durus est hic sermo, separaverunt se ab illo et remansit cum duodecim. Discedentibus illis instruxit illos qui remanserant. *Spiritus est, inquit, qui vivificat, caro nihil prodest. Verba quæ locutus sum ad vos, spiritus et vita sunt* (*ibid.*). Intellexistis spiritualiter? spiritus et vita sunt (*ibid.*). Intellexistis carnaliter? Etiam sic illa spiritus et vita sunt, sed tibi non sunt spiritus et vita, qui spiritualiter non intelligis. Spiritualiter intelligere quæ locutus sum, non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, et bibitori illum sanguinem quem effusuri sunt illi qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi, spiritualiter intellectum vivificat vos. *Caro autem non prodest quidquam* (*ibid.*), sed quomodo illi intellexerunt sic responderunt; carnem quippe sic intellexerunt, sicut in cadavere venditur, aut in macello dilaniatur. Sciens autem; Jesus ait: *Hoc vos scan-*

dalizat, quod dixi : Do vobis carnem meam manducare, et sanguinem meum bibere? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius (Joan. iv.). Quid est hoc? Hinc solvit quod illos moverat, hinc aperuit unde fuerant scandalizati. Hi plane si intelligerent; illi autem putabant erogatum corpus suum. Ille dixit se ascensurum in cœlum utique integrum. Cum videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius, certe vel tunc videbitis quia non eo modo quo putatis erogat corpus suum, vel tunc intelligetis quia gratia ejus non consumitur morsibus; item : Donec sæculum finiatur, sursum est Dominus, sed tamen hinc etiam nobiscum est veritas Domini. Corpus enim in quo resurrexit in uno loco esse oportet, veritas autem ejus ubique diffusa est.

CAP. CXXXIV. Quomodo Christi corpus quod in cruce pendit, accipitur et quomodo non.

Aug., ep. ad Irenæum.

(De Consecr., dist. 2, c. *Non hoc corpus.*) Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, et bibituri illum sanguinem quem susuri sunt illi qui me crucifigunt, ipsum quidem et non ipsum. Ipsum quidem invisibiliter, non ipsum visibiliter. Unde subditur : Si necesse est illud visibiliter celebrari; necesse est tamen invisibiliter intelligi.

CAP. CXXXV. Quid sit corpus Christi manducare et sanguinem ejus bibere.

Aug., serm. de verbis Evang.

(De Consecr., dist. 2, c. *Quid est.*) Quid est Christum manducare? Non hoc est solum in sacramento corpus ejus accipere. Multi enim indigne accipiant, de quibus ait Apostolus : *Qui manducat et bibit calicem Domini indigne iudicium sibi manducat et bibit (1 Cor. ii).* Sed quomodo manducandus est Christus? Quomodo ipse dicit : *Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet et ego in eo (Joan. v);* tunc bibit et manducat. Qui autem non in me manet, nec ego in illo, et si accipit sacramentum, acquirit magnum tormentum.

CAP. CXXXVI. Credere in Christum est manducare et bibere Christum.

Aug., lib. *De pœnitentiæ remed.*

Utquid paras dentem et ventrem? Crede et manducasti. Credere enim in eum, hoc est manducare panem et vinum; qui credit in eum manducat eum.

CAP. CXXXVII. Sacramentum et res sacramenti sacrificium perficiunt.

Aug. in libro *Sententiarum* Prosperi.

(De Consecr., dist. 2, c. *Hoc est.*) Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus, sacrificium Ecclesiæ duobus confici modis, duobus constare visibili elementorum specie, et invisibili Domini nostri Jesu Christi carne et sanguine, sacramento et re sacramenti, id est corpore Christi; sicut Christi persona constat et conficitur ex Deo

(158) Nunc nulla pars hostiæ in altari remanet usque ad missæ finem.

et homine, cum ipse Christus verus sit Deus et verus homo quia omnis res illarum rerum naturam et veritatem in se continet ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiæ duobus, sacramento et re sacramenti, id est corpore Christi. Est igitur sacramentum et res sacramenti corpus Christi. Item : Caro ejus est, quam forma panis operatam in sacramento accipimus, et sanguis ejus quem sub vini specie ac sapore potamus, caro videlicet carnis, et sanguis sacramentum sanguinis. Carne et sanguine utroque invisibili, intelligibili, spirituali significatur corpus visibile Domini nostri Jesu Christi, palpabile, plenum gratia omnium virtutum et divina majestate. Item : Sicut ergo cœlestis panis qui vere Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cum revera sit sacramentum corporis Christi illius videlicet quod visibile palpabile, mortale, in cruce est positum, vocaturque ipsa carnis immolatio, quæ sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significanti mysterio, sic sacramentum fidei quod baptismus intelligitur, fides est.

CAP. CXXXVIII. Quot modis caro Christi intelligatur. Vel sic : Quod caro et sanguis Christi dupliciter intelligitur.

Hieron. in *Ep. ad Ephes.*, c. 1.

(De Consecr., dist. 2, c. *Multiplaciter.*) Multiplaciter, inquit, intelligitur caro Christi et sanguis vel spiritualis illa atque divina de qua ipse ait : *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus (Joan. vi);* et : *Nisi manducaveritis carnem meam et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam æternam (ibid.),* vel caro mea quæ crucifixa est, et sanguis qui militis effusus est lancea.

CAP. CXXXIX. Quid significat fractio hostiæ et sanguinis potatio? Vel sic : Dum hostia frangitur, passio Christi ad memoriam reducitur.

Aug. in libro *Sententiarum* Prosperi.

(De Consecr., dist. 2, c. *Cum frangitur.*) Cum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quam Dominici corporis in cruce immolatio ejusque sanguinis de latere effusio designatur?

CAP. CXL. Quare tres partes sunt ex corpore Christi. Vel sic : Quid pars oblata in calicem missa, quid pars in altari comesta, quid tertia pars usque ad finem reservata significat.

Sergius papa.

(De Consecr., dist. 2, c. *Triforme.*) Triforme est corpus Domini, pars oblata in calicem missa corpus Christi quod jam resurrexit monstrat; pars comesta, ambulans adhuc super terram; pars in altari usque ad missæ finem remanens (158), corpus jacens in sepulcro, quia usque in finem sæculi corpora sanctorum in sepulcro erunt

CAP. CXLI. Carnis et sanguinis comestio et potatio, Dominicæ mortis est commemoratio.

Ambros. in *Epist. I ad Cor.*, c. v.

(De Consecr., dist. 2, c. *Quia morte.*) Quia morte

Domini liberati sumus, hujus rei memores in comedendo et potando carnem et sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, significamus vel sanctificamus.

CAP. CXLII. *Quomodo intelligendum est, et semel immolatus est Christus et quotidie immolatur.*

Aug. in psal. xxi.

(De Consecr., dist. 2, c. *Semel*.) Semel Christus mortuus est justus pro injustis, et scimus et certum habemus, et spe immobili retinemus, quia *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur* (Rom. vi). Verba ista Apostoli sunt, tamen non obliviscuntur; quod semel factum est memoria nostra omni anno sit. Quoties Pascha celebratur, nunquid toties Christus occiditur? Sed tamen anniversaria recordatio repræsentat quod olim factum est, et sic nos facit moveri tanquam videamus præsentem Dominum in cruce.

CAP. CXLIII. *De eodem.*

Aug., ep. 23, ad Bonifacium.

(De Consecr., dist. 2, c. *Semel imm.*) Semel immolatus est Christus in semetipso, et tamen quotidie immolatur in sacramento. Quod ita intelligendum est, quia in manifestatione sui corporis in distinctionem membrorum suorum omnium verus Deus et verus homo semel tantum in cruce pendit, offerens Patri seipsum hostiam vivam, passibilem, mortalem, vivorum atque mortuorum redemptionis efficacem, eorum scilicet quos altitudo divini consilii redimendos putavit præcivit, prædestinavit, vocavit, modis atque temporibus quibus id fieri congruebat.

CAP. CXLIV. *Hostia quæ semel immolata est, in recordatione suæ mortis quotidie offertur.*

Ambros. in Epist. ad Hebr.

(De Consecr., dist. 2, c. *In Christo*.) In Christo semel oblata hostia est ad salutem sempiternam potens. Quid igitur nos? Nonne per singulos annos offerimus, sed ad rerodationem mortis ejus, et una est hostia, non multæ? Quomodo una, et non multæ? Quia semel oblatus est Christus, hoc autem sacrificium exemplum est illius, sed ipsum semper idipsum. Proinde hoc est sacrificium; alioquin quoniam in multis locis offertur, multi sunt Christi? nequaquam, sed unus est Christus, ubique et hic plenus existens, et illic plenus. Sicut enim quod ubique offertur unum corpus est, et non multa corpora, ita et unum sacrificium. Pontifex autem ille est qui hostiam obtulit nos mundantem: item ipsam offerimus etiam nunc, quæ tunc oblata consumi non potest. Quod nos facimus, in commemorationem fit ejus quod factum est: hoc enim facite, ait, in meam commemorationem.

CAP. CXLV. *Quod non debeant accipere corpus et sanguinem Christi, nisi jejuni, excepta necessitate.*

Aug. in libro Respons. ad Januar.

(De Consecr. dist. 2, c. *Liquido apparet*.) Liquido apparet quando discipuli acceperunt primo corpus et sanguinem Domini, non accepisse jejunos. Nunquid tamen calumniandum est universæ Ecclesiæ quod a jejunis accipitur. Ex hoc enim placuit Spi-

ritui sancto, ut in honore tanti sacramenti prius in os Christiani Dominicum corpus intret quam cæteri cibi. Nam ideo per universum orbem mos iste servatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debeat, aut sicut faciebant quos apostolos arguit et emendat mensis suis ista miscere. Namque Salvator quod vehementius mysterii illius altitudinem ultimum hoc voluit infligere cordibus et memoriæ discipulorum a quibus ad passionem digressus fuerat. Et ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, ut apostolis per quos Ecclesias dispositurus erat servaret hunc locum. Nam si ille hoc monuisset ut post cibos alios semper sumeretur, vel acciperetur, credo quod eum nōrem nemo mutasset. Cum vero ait Apostolus de hoc sacramento loquens: *Propter, quod fratres, cum convenitis ad manducandum, invicem expectate: Si quis esurit, domi manducet, ut non ad judicium conveniatis*, statim subtextuit. *Cætera autem cum venero ordinabo* (1 Cor. ii). Ubi intelligitur, quia multum erat ut Epistola totum illis agendi ordinem insinuaret, quod universa per orbem servat Ecclesia ab ipso ordinatum esse, quod nulla horarum diversitate variatur.

CAP. CXLVI. *De his qui sacrificando varie errabant. Ex decretis Julii papæ episcopis per Ægyptum. — Cap. 4 conc. Bracar.*

(De Consecr. dist. 2, c. *Cum omne*.) Cum omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cætero pro delictorum expiatione Domino dabitur quando in ipsa sacrificii oblatione erratur? Audivimus enim quosdam schismatica ambitione detentos contra divinos ordines et apostolicas institutiones, lac pro vino in divinis sacrificiis dedicare, aliis quoque eucharistiam intinctam populis pro complemento communionis porrigere. Quosdam etiam expressum vinum sacramento Domini calicis offerre. Alios vero pannum lineum musto intinctum per totum annum reservare, et in tempore sacrificii aqua partem ejus lavare et sic offerre. Quod quam sit evangelicæ atque apostolicæ doctrinæ contrarium et consuetudini ecclesiasticæ adversum, non difficile ab ipso fonte veritatis probabitur, a quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt. Cnm enim magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, nulli lac, sed panem tantum et calicem sub hoc sacramento cognoscimus dedisse. Legitur enim in evangelica veritate: *Accipit Jesus panem et calicem, et benedicens dedit discipulis suis* (Matth. xxvi). Cesset ergo lac sacrificando offerri, quia manifestum et evidens exemplum evangelicæ veritatis illuxit, quod præter panem et vinum aliud offerri non liceat. Illud vero quod pro complemento communionis intinctam tradunt eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex Evangelio testimonium receperunt, ubi apostolis corpus suum seorsum et sanguinem commendavit: seorsum enim panis, et seorsum calicis

cor. mendatio memoratur. Nam intinctum panem A quam purificari, et ideo quamvis quis peccator aliis Christum præbuisse non legimus, excepto tantum illi discipulo quem intincta buccella Magistri traditorem ostenderet, non quæ sacramenti hujus institutionem signaret. Nam quod de expresso botro, id est de uvarum grans populus communicat, valde est omnino confusum, sed si necesse fuerit botrus in calice comprimatur, et aqua misceatur, quia calix Dominicus, juxta canonum præceptum, vino et aqua permistus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice aqua vino comisceatur, Christo populus adunatur, et credentium plebs ei in quem credit copulatur et jungitur. Quæ copulatio et conjunctio aquæ et vini sic miscetur in calice Domini, ut mistio non possit separari. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Ergo quando botrus solus offertur, in quo vini tantum efficientia demonstratur, salutis nostræ sacramentum negligitur, quod aqua significatur. Non enim potest calix Domini esse aqua sola aut vinum solum, nisi utrumque misceatur, et ideo quia jam ex hoc plurima et multiplex majorum manavit sententia, deinceps omnis talis error atque præsumptio cessare debet, ne perversorum et inordinata propago statum veritatis enervet. Et ideo nulli deinceps licitum erit aliud in divinis sacris offerre nisi juxta antiquorum sententiam conciliorum, panem tantum et calicem vino et aqua permistum. De cætero aliter quam præceptum est faciens, tandiu a sacrificando cessabit, quandiu legitima poenitentia satisfactione correptus, ad gradus sui officii redeat quod amisit.

CAP. CXLVII. *Pro infirmis eucharistiam presbyter semper habeat paratam.*

Conc. Wormat., c. 5.

(De Consecr. dist. 2, c. *Presbyter.*) Ut presbyter eucharistiam semper habeat paratam, ut quando quis infirmatus fuerit aut parvulus infirmus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.

CAP. CXLVIII. *A quibus sunt contrectanda sacramenta Dominica.*

Clemens papa, ep. 2.

(De Consecr. dist. 2, c. *Tribus grad.*, § *In tanta.*) Certe tanta in altari holocausta offerantur quanta populo sufficere debeant. Quod remanserit in crastinum non servetur, sed cum timore et tremore clericorum diligentia consumitur.

CAP. CXLIX. *Eucharistiæ communionem qui quotidie accipit, nec reprehenditur, nec laudatur.*

Aug. *De eccles. dogmat.*, c. 53.

(De Consecr. dist. 2, c. *Quotidie.*) Quotidie eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, nec vitupero. Omnibus tamen Dominicis diebus communicandum hortor, si tamen mens in affectu peccandi non sit: nam si adhuc habet voluntatem peccandi, gravari magis dico eucharistiæ perceptione

quam purificari, et ideo quamvis quis peccator mordeatur, peccandi tamen de cætero non habet voluntatem, communicaturus satisfaciat lacrymis et orationibus, et confidens de Dei misericordia accedat ad eucharistiam intrepidus et securus. Sed hoc de illo dico quem mortalia peccata non gravant

CAP. CL. *Ter in anno quisque fidelium communicet. Vel sic: Quod omnes debeant communicare ter in anno: Pascha, Pentecoste et Natali Domini, nisi teneantur criminali peccato.*

Ex epist. Fabiani papæ, c. 3.

(De Consecr. dist. 2, c. *Et si non freq.*) Et si non frequentius homines communicent, ter in anno, nisi forte quis majoribus quibuslibet criminalibus impediatur, in Pascha, in Pentecoste, et Natali Domini.

CAP. CLI. *Ante sacramenti communionem a propria uxore quisque contineat. Vel sic: Quot diebus abstinendum sit ab uxoribus ante sacramenti communionem.*

Conc. Eliberit., c. 3.

(De Consecr. dist. 2, c. *Omnis homo.*) Omnis homo ante sacram communionem a propria uxore abstinere debere tres aut quatuor aut octo diebus. Quod inter Catholicos non connumeretur qui in istis tribus Pascha, Pentecoste et Natali Domini non communicaverit.

CAP. CLII. *Quod histriones et magi in vitio permanentes, non sunt communicandi. Vel sic: Magis et histrionibus sacra non committantur mysteria.*

Cyprian., epist. 5, ad Eucratium

(De Consecr. dist. 2, c. *Pro dilect.*) Pro dilectione tua et reverentia consulendum me æstimasti, frater charissime, quid mihi videatur de bistrione et mago illo qui apud vos constitutus adhuc ætatis suæ in decore perseverat, et magister et doctor non erudiendorum, sed perdendorum puerorum, idem quod male didicit cæteris insinuat, an talibus sacra communio cum cæteris Christianis debeat dari. Haud vobiscum communicare puto nec majestati: divinæ nec evangelicæ disciplinæ congruere, ut pudor et honor Ecclesiæ tam turpi et infami contagione sædetur.

CAP. CLIII. *Laici et feminae non debent deferre corpus Christi ad aliquem communicandum. Vel sic: Sacerdotes non nisi per se divina sacramenta ministrent.*

Conc. Rem., c. 1.

(De Consecr. dist. 2, c. *Pervenit.*) Pervenit ad notitiam nostram quod presbyteri quidam tantum parvipendant divina mysteria, ut laico vel feminae sacrum corpus Domini tradant ad efferendum infirmis, et quibus prohibetur ne sacrarium ingrediuntur, nec ad altare appropinquant, illis sancta sanctorum committantur. Quod quam sit horribile, quamque detestabile, omnium religiosissimorum advertit prudentia. Ergo interdicit per omnia synodus ne talis temeraria præsumptio ulterius fiat, sed omnimodo presbyter per semetipsum infirmum com-

municeat. Quod si aliter fecerit, gradum sui periculo subiacebit.

CAP. CLIV. *Quæ pœnitentia sit imponenda illi qui sacramenta evomit.*

Ex pœnitentiali Bedæ.

(De Consecr. dist. 2, c. *Si quis.*) Si quis per ebrietatem vel voracitatem eucharistiam evomuerit, XI diebus pœniteat, clerici vel monachi seu diaconi XL dies pœniteant, presbyteri LXX dies pœniteant, episcopi XC dies. Si pro infirmitatis causa evomuerit VII dies pœniteant.

CAP. CLV. *Pœnitentia sacerdotis cujus negligentia de Christi sanguine aliquid stillat.*

Ex Decretis Pii papæ, c. 3.

(De Consecr. dist. 2, c. *Si per neglig.*) Si vero per negligentiam de calice Domini stillaverit in terram, lingua lambetur, tabula radetur; si non fuerit tabula ut non conculcetur locus conradatur et igni consumatur, et cinis in altari recondatur, et sacerdos XL diebus pœniteat. Si usque tertium, novem dies pœniteat; si usque ad quartum viginti diebus pœniteat, et linteamina quæ tetigerint stilla, minister abluat tribus vicibus calice subtus posito et aqua ablutionis sumatur, et juxta altare recondatur.

CAP. CLVI. *Pœnitentia ejus qui non bene sacrificium custodit.*

Conc. Arelat.

(De Consecr. dist. 2, c. *Qui non bene.*) Qui non bene custodierit sacrificium, et mus vel aliud animal comederit, illud quadraginta dies pœniteat. Qui autem perdiderit illud in ecclesia aut pars ejus ceciderit et non inventa fuerit, xxx dies pœniteat.

CAP. CLVII. *Quæ præfationes in missa sunt cantandæ.*

Gelasius papa universis Germaniarum et Galliarum episcopis.

(De Consecr. dist. 2, c. *Juvenimus.*) Cum in Dei nomine in Romana Ecclesia synodus episcoporum sive cæterorum consacerdotum Dei fidelium congregatam habuissemus, et de ecclesiasticis patribus traditam diligentius tractarem, supervenere litteræ vestræ, et ut magis essent auctoritativæ, etiam vivæ voces præcesserunt, rogantes, ut ordinem præfationum quem sancta Romana Ecclesia hactenus haberet, nostris litteris vobis mandarem. Tum de vestra voluntate et studio tam bono multum gavisus sumus, sacrum ordinem Romanum, sacraque constituta nostrorum antecessorum solerter relegentes, invenimus has novem præfationes in sacro catalogo tantummodo recipiendas quas longa retro vetustas in Romana Ecclesia hactenus servavit, id est, unam in albis paschalibus, aliam de Ascensione Domini, Tertiam de Pentecoste, quartam de Nativitate Domini, quintam de Apparitione Domini, sextam de Apostolis; septimam de Sancta Trinitate, octavam de Cruce, nonam de Jejunio in Quadragesima tantum dicendam. Has præ-

fationes tenet et servat sancta Romana Ecclesia, has tenendas vobis mandavimus.

CAP. CLVIII. *Nisi duobus præsentibus, presbyter missam celebrare non præsumat.* Vel sic: *Presbyter non debet celebrare missam nisi duobus sibi respondentibus.*

Ex Decreto Sotheris papæ, c. 10.

(De Consecr. dist. 1, c. *Hoc quoque.*) Hoc quoque statutum est, ut nullus presbyterorum missarum solemnia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibi que respondentibus, ipse tertius habeatur, quia cum pluraliter ab eo dicitur, *Dominus vobiscum*, et illud in secretis *orate pro me*, apertissime convenit ut ipsi respondeatur salutationi.

CAP. CLIX. *Quatuor modis contingunt dormientibus illusiones.* Vel sic: *De multiplici genere illusionum.*

Gregorius Au ustino Anglorum episcopo, cap. 2. interrog. Augustini.

(De Consecr. dist. 6, c. *Testamentum*, § *sed est in eadem.*) In illusionem per somnium necessaria est valde discretio quæ subtiliter pensari debet ex qua re accidat menti dormientis. Nam aliquando ex crapula, aliquando ex naturæ superfluitate, vel infirmitate, vel cogitatione contingit pollutio. Equidem cum ex naturæ superfluitate, vel infirmitate evenerit, hæc omnino illusio æstimanda non est, quia hanc animus nesciens, pertulisse magis dolendum est quam fecisse. Cum vero ultra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula gravantur, habet exinde aliquem reatum animus, non tamen usque ad prohibitionem percipiendi corporis Christi, vel missarum solemnium celebrandi, cum fortasse aut festus dies exigit, aut exhiberi ministerium pro eo quod sacerdos alius deest, ipsa necessitas compellit. Nam si adsunt alii qui implere ministerium valent, illusio per crapulam facta a perceptione sacri ministerii abstinere, ut arbitror, humiliter debet; si tamen dormientis mentem turpi imaginatione concusserit. Nam sunt quibus ita plerumque illusio nascitur, ut eorum animus etiam in somnio corporis positus turpibus imaginibus sædetur. Quia in re ibi unum ostenditur, ipsa mens omnino non rea, tamen fit, vel suo judicio penitus libera, cum se etsi dormienti corpori nihil meminit vidisse, tamen vigiliis corporeis reminiscitur ingluviæ cecidisse. Si vero ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio dormienti, patet animo reatus suus. Videt enim a qua radice inquinatio illa præcesserit, quia quod cogitavit sciens, nesciens hoc pertulit. Propter talem pollutionem eo die a sacro mysterio abstinere oportet.

CAP. CLX. *Ex qua materia calix cum patena fieri debeat.*

Conc. Rem., c. 6.

(De Consecr. dist. 1, c. *Ut calix.*) Ut calix Domini cum patena, si non de auro omnino, tamen ex argento fiat. Si quis autem tam pauper est, saltem vel stanneum calicem habeat. De ære autem

aut ex auricalco non fiat calix, quia ob vini virtutem ruginem facit, pariterque vomitum provocat. Nullus autem in ligneo vel in vitreo calice præsumat cantare missam.

CAP. CLXI. *Non in serico, sed puro lineo consecratur sacrificium altaris.*

Sylvester in epilogo brevi concil. Romæ.

(De Consecr. dist. 1, c. *Consulto*. (Huic inter cætera prædicta consulto omnium constituimus ut sacrificium altaris non serico panno aut intincto quisquam celebrare præsumat, sed in puro lineo ab episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato

A atque contexto. Sicut corpus Domini nostri Jesu Christi in sindone linea munda sepultum est (*Marc. xv, Luc. xxiii*).

CAP. CLXII. *Divina mysteria nuptiarum non præstentur ornatibus.*

Conc. Aurel., c. 8.

(De Consecr. dist. 1, c. *Ad nuptiarum*.) Ut ad nuptiarum ornatum ministeria divina non præstentur, ut dum improborum tactu vel pompa sæcularis luxuriæ polluantur, ad officium sacri ministerii videantur indigna.

LIBER SECUNDUS.

DE CONSTITUTIONE ECCLESIARUM ET OBLATIONE FIDELIUM.

CAP. I. *De Ecclesia Catholica.*

Isid., lib. 1 *De ecclesiasticis officiis*, c. 1.

Ecclesia Græcum nomen est quod in Latinum vertitur convocatio, propter quod omnes ad se vocet. Catholica, id est universalis, ideo dicitur, quia per universum mundum est constituta, vel Catholica, quoniam generalis in eadem doctrina est ad constructionem Dei.

CAP. II. *Quod beneficiis regum et præsulum advocatæ sunt ecclesiæ.*

Ex Decretis Melchiodis papæ, c. 12.

Denique reges et præsides ac magistratus non solum adjacentia tribuere, sed ipsi etiam ipsi largiti sunt per universa regna terrarum, unde alebantur egentes qui in mundo nihil possidebant, ecclesiæque fabricarentur, atque restaurarentur, Deoque et Ecclesiæ ejus rite famularentur, servisque illius supplementa absque necessitate tribuerentur.

CAP. III. *Quod auctoritate Constantini Romanus imperator principatum tenet totius mundi.*

Ex Decretis ejusdem, c. 10.

E quibus vir religiosissimus Constantinus primus fidem veritatis patenter adeptus, licentiam dedit per universum mundum in suo degentes imperio, non solum fieri Christianos, sed etiam fabricandas ecclesias et prædia tribuenda constituit. Denique idem præfatus princeps donaria immensa et fabricam templi primæ sedis beati principis Apostolorum instituit, adeo ut sedem imperialem cui quique Romani principes præsidebant, relinqueret beato Petro suisque successoribus profutura concederet.

CAP. IV. *Quod conditores basilicarum nullam habent potestatem in rebus quas ecclesiis contulerunt.*

Conc. Tolet., c. 32.

(10, q. 1, c. *Noverint*.) Noverint autem conditores basilicarum, in rebus quas eisdem ecclesiis conferunt, nullam potestatem habere, sed juxta ca-

B nonum instituta sicut ecclesiam ita dotem ejus ad ordinationem episcopi pertinere.

CAP. V. *Qui oblata ecclesiis, aut testamento relicta retinere præsumperit, excommunicetur.*

(13, q. 2, c. *Clerici*.) Clerici autem vel sæculares qui oblationes parentum aut donatas, aut testamentis relictas retinere præsumperint, aut quod ipsi donaverint ecclesiis, crediderint auferendum, vel monasteriis, sicut synodus sancta constituit velut necatores pauperum, quousque redeant ab ecclesiis excludantur.

CAP. VI. *Quod nemo debet ædificare ecclesiam, inconsulto episcopo. Vel sic: Sine designatione episcopi, nova non dedicetur ecclesia.*

Conc. Aurel. c. 3.

C (De Consecr. dist. 1, c. *Nemo eccles.*) Nemo ecclesiam ædificet antequam civitatis episcopus veniat, et ibidem crucem ligat publicæ, et atrium designet, et ante præfinit, qui ædificare vult, quæ ad luminaria, et ad custodiam et ad stipendia custodum sufficient, et ostenta donatione, sic domum ædificet, et postquam consecrata fuerit, atria ejusdem ecclesiæ sancta aqua conspergat.

CAP. VII. *De oblationibus fidelium quot portiones fient, et quæ cuique proveniat.*

Gelas. II episcopis per Lucaniam et Brutium.

(12, q. 2, c. *Quatuor*.) Quatuor tam de redditu, quam de oblatione fidelium, prout cujuslibet ecclesiæ facultas admittit, convenit fieri portiones. Quorum una fit pontificis, alia clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis applicanda.

D CAP. VIII. *De eodem. De stipendio ecclesiæ quatuor debent fieri portiones.*

Greg., resp. ad interrog. 1 Augustini.

(12, q. 2, c. *Mos est*.) GREGORIUS AUGUSTINO Cantuariorum episcopo. Mos apostolicæ sedis est ordinatis episcopis præcepta tradere. De stipendiis ecclesiæ, vel de his quæ fidelium oblationibus accedunt altari, quatuor debent fieri portiones, una videlicet episcopo et familiæ propter hospitalitatem

atque susceptionem peregrinorum; alia clerico, tertia pauperibus, quarta in ecclesiis reparandis.

CAP. IX. *De redditibus et oblationibus ecclesie quatuor portiones presbytero dispensanti credantur.*

Nicolai Decretum, c. 9.

(12, q. 2, c. *De redditibus.*) De redditibus pri-

mitiarum vel decimarum, seu oblationum, quatuor partes episcopus faciat, quarum sibi unam retineat, secundam clero, tertiam fabricis vel ornamentis ecclesie, quartam pauperibus distribuat. Nullus vero laicorum sine consensu episcoporum de talibus habere vel possidere præsumat. Quod si fecerint, communione priventur.

DE CONSECRATIONE ECCLESIE.

CAP. X. *Dedicationes ecclesiarum per VIII dies celebrandæ. Vel sic: Singulis annis octo diebus dedicationum solemnitas est celebranda.*

Felix V papa ad omnes episcopos.

(De Consecr. dist. 1, c. *Solemnitates ecclesiarum.*)

Solemnitates vero dedicationum ecclesiarum et sacerdotum per singulos annos sunt celebrandæ solemniter, ipso Domino dante exemplum, quia festum dedicationis omnibus id faciendi dans formam, cum reliquis populis eandem festivitatem celebraturus venit, sicut scriptum est: *Facta sunt encænæ in Hierosolymis et hiems erat, et ambulabat Jesus in templo in porticu Salomonis (Joan. x).* Quod autem octo dierum sint encænæ celebranda, in libro Regum perfecta dedicatione templi reperietis (II Reg. III).

CAP. XI. *Iteranda est ecclesiarum dedicatio, de quarum consecratione dubitatur.*

Item Felix papa ad omnes orthodoxos.

(De Consecr. dist. 1, c. *Solemnitates*, § *De ecclesiarum.*) De ecclesiarum vero dedicatione quoties dubitatur, nec certa scriptura, nec certi testes a quibus consecratio sciatur, absque ulla dubitatione scitote eas esse sacrandas, nec talis trepidatio iterationem incurrit, quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur esse factum.

CAP. XII. *Ecclesie cum dotibus suis in episcopi vobestate consistunt.*

Conc. Tolet., c. 3.

(10, q. 1, c. *Sic quidam.*) Multi contra canonum constituta sic ecclesias quas ædificaverunt postulant consecrari, ut dotem quam ecclesie contulerunt, renseant ad episcopi ordinationem non pertinere; quod factum et præteritum displicet, et in futuro prohibetur, sed omnia secundum consuetudinem antiquam ad episcopi ordinationem pertineant.

CAP. XIII. *Ecclesiarum consecratio absque missa fieri non debet.*

Ex Decretis Evaristi papæ, c. 4.

Omnes basilicæ cum missa debent consecrari semper.

CAP. XIV. *Ecclesia semel Deo consecrata, quando est iterum consecranda.*

Ex decretis Julii papæ, c. 4.

(De Consecr. dist. 1, c. *De fabrica.*) De fabrica cujuslibet ecclesie, si dirupta fuerit, instauranda, et si in eo loco consecrationis solemnitas debeat iterari, in qua sanctuaria non fuerint diruta, nihil judicamus officere, si per eam minime aqua exor-

bitata jactetur, quia consecratione cujuslibet ecclesie, in quam Spiritus sancti ara non ponitur, celebritatem tamen scimus esse missarum. Et ideo, si qua sanctorum basilica a fundamentis etiam non fuerit innovata, sine aliqua dubitatione cum in ea missarum solemnitas fuerit celebrata, totius sanctificatio consecrationis implebitur: si vero sanctuaria quæ habebat, ablata sunt, rursus eorum dispositione et missarum solemnitate reverentiam sanctificationis accipiet.

CAP. XV. *Quod loca Deo dedicata, non debent fieri habitacula sæcularia. Vel sic: Quæ semel sunt dedicata monasteria, semper monasteria perseverant.*

(Conc. Chalced., c. 24.

(19, q. 3, c. *Quæ semel.*) Ut loca quæ semel Deo dicata sunt aut monasteria fuerunt, maneant perpetuo sic; non possunt ultra fieri sæcularia habitacula.

CAP. XVI. *In usum laicorum non licet converti ligna ecclesie dedicata.*

Ex Decretis Eugenii papæ, c. 3.

(De Consecr. dist. 1, c. *Ligna.*) Ligna ecclesie dedicata, non debent ad aliud opus jungi, nisi ad aliam ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profectum in monasterium fratribus. In laicorum vero usu non debent admitti.

CAP. XVII. *Absque episcopi permisso in ecclesia consecrata non erigatur altare.*

Ex Decretis Hormisdæ papæ.

(De Consecr. dist. 1, c. *Nullus presb.*) Ut nullus presbyter in ecclesia consecrata, aliud altare erigat, nisi quod ab episcopo loci vel ejus misso sanctificatum est, ut sit discretio inter sacrum et non sacrum. Nec dedicationem fingat nisi sit. Quod si fecerit, si clericus est, degradetur: si laicus anathematizetur.

CAP. XVIII. *Consecrentur ecclesie de quarum consecratione dubitatur.*

Conc. Meldense, c. 8.

(De Consecr. dist. 1, c. *Ecclesie vel. alt.*) Ut ecclesie vel altaria quæ ambigua sunt de consecratione, consecrentur, et superflua altaria destruantur.

CAP. XIX. *Si in ecclesia jam consecrata cadaveru mortuorum sepeliuntur, licet in ea missas celebrare si tantum fideles fuerint sepulti.*

Conc. Agrippinense.

(De Consecr. dist. 1, c. *Ecclesiam.*) Ecclesia in qua cadavera mortuorum infidelium sepeliuntur,

sanctificare altare non liceat. Si autem consecratum A prius fuit missas licet celebrari in ea.

CAP. XX. Quando ecclesia est iterum consecranda, et salibus tantum exorcizanda.

Ex Decretis Eugenii papæ, c. 4.

(De Consecr. dist. 1, c. Si motum.) Si motum fuerit altare, denuo consecretur ecclesia. Si parietes mutantur, et non altare, salibus tantum exorcizetur.

CAP. XXI. Quod propter adulterium et homicidium tota debeat consecrari ecclesia.

Ex Decretis ejusdem, c. 6.

(C. 1, De Consecr. eccles. in 6.) Si homicidio vel adulterio ecclesia violata fuerit, diligentissime expurgetur, et denuo consecretur.

CAP. XXII. Non est consecranda ecclesia in qua pa- B ganus sepultus invenitur.

Conc. Aurel., c. 6.

(De Consecr. dist. 1, c. Ecclesia.) Ecclesiam in

qua Paganus sepultus est, non liceat consecrari neque in ea missas celebrare; sed jactare foras, et mundari oportet.

CAP. XXIII. De ecclesia in qua cadavera fidelium et infidelium sepeliuntur.

Conç. Agrippinense, c. 3.

(De Consecr. dist. 1, c. Ecclesiam.) Ecclesiam in qua mortuorum cadavera infidelium sepeliuntur, sanctificare non licet, sed si apta videtur ad consecrandum, inde evulsis corporibus et rasis parietibus vel lignis ejus loci, reedificentur.

CAP. XXIV. De eodem.

Conc. Agrippinense, c. 3.

(De Consecr. dist. 1, c. Ecclesiam, § Sed si hæc.) Si hæc consecrata fuerit prius, missas in ea celebrare licet, si tamen fideles fuerint qui in ea sepulti sunt.

DE SEPULTURIS.

CAP. XXV. De sepeliendis in ecclesiis, et ut nullus sepulturas violare audeat.

Conc. Melaense, cap. 10

Ut nemo quemlibet mortuum in ecclesia quasi hæreditario jure, nisi quem episcopus aut sacerdos pro qualitate conversationis et vitæ dignum duxerit, sepelire præsumat, nec quisquam ossa cujuslibet mortui de sepulcro suo ejicere; aut sepulturam cujusquam temerario ausu quoquomodo violare audeat, sed unumquemque in loco sibi a Deo parato atque concesso adventum sui judicis præstolari concordat.

CAP. XXVI. Etiam coacti de sepultura pretium non debemus accipere.

Hieron. in Quæst. Hebr., c. 23.

(13, q. 2, c. Postquam pretio.) Postquam pretio victus est Ephron ut sepulcrum venderet, et acci-

peret argentum, licet cogente Abraham, vau litera, quæ apud illos pro o legitur, ablata de ejus nomine est, et pro eo Ephron appellatus est Ephraim, significante Scriptura, non eum fuisse consummatæ et perfectæ virtutis, qui potuerit vendere memoriam mortuorum. Sciant igitur qui sepulcra vendunt voluntarie, et non coguntur ut accipiant pretium, sed a nolentibus quidquam extorquent, mutari nomen suum, et perire quid de merito eorum, cum etiam C ille reprehendatur occulte qui invitus accepit.

CAP. XXVII. Pro sepultura nihil petendum.

Gregorius papa.

Peti vero aut aliquid exigi omnino prohibemus, ne, quod irreligiosum valde est, aut venalis dicatur Ecclesia, aut vos videamini de humanis mortibus gratulari, si ex eorum cadaveribus, studeatis quærere quolibet modo compendium.

DE PRESBYTERIS ET EORUM ECCLESIIS.

CAP. XXVIII. Quod altaria revelationum per somnia D hominum adinventa, reprobantur. Vel sic: Evertantur altaria quæ sine sanctorum reliquiis eriguntur.

Conc. Afric. c. 14.

(De Consecr. dist. 1, c. Placuit ut.) Item, placuit ut altaria quæ passim per agros et per villas, tanquam memoriæ martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ martyris conditæ probantur ab episcopis qui eisdem locis præsent, si fieri potest, evertantur. Si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes tamen admoncantur, ne illa frequentent, ut qui recte sapiunt, nulla ibi superstitione devicti teneantur, et omnino ibi nulla memoria martyrum probabiliter accipiantur, nisi aut ubi corpus, aut reliquiæ certæ, aut origo alicujus habitationis, vel possessionis, vel passionis, fidelissima origine tra- litur. Namque per

somnia, et per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum, ubicunque statuuntur altaria omnimodo reprobantur.

CAP. XXIX. Quod omnis qui converti voluerit, in monasteriis ecclesiæ cujus parochiæ subest, tradatur.

Ex Decretis Leonis papæ IX.

Relatum est auribus nostris esse quosdam perverse agentes, qui subvertere atque dividere conantur Ecclesiæ unitatem, videlicet abbates et monachi, qui non studio charitatis, sed zelo rapacitatis invigilant, et docent atque seducere non cessant sæculares homines, quos illaqueare possent ut res suas atque possessiones, in vita, sive in morte in monasteriis illorum tradant, et ecclesiis quibus esse videntur et a quibus baptismum, poenitentiam, eucharistiam, nec non pabulum vitæ cum lacte ac-

ceperant vel accipiunt, nihil de bonis relinquunt suis; hanc denique fidem discordiæ nos advertentes, omnibus modis inhibere volumus, et ne amplius fiat, omnimodo prohibemus, considerantes non esse bonum ut illi qui olim fuerunt socii passionum, secundum Apostolum, sint immunes a societate consolationum, et quia operarius dignus est mercede sua, ideoque præcipimus, atque iubemus, ut quicumque amodo in monasterio converti voluerit, sive in vita sive in morte, ut omnium rerum et possessionum quas pro salute animæ suæ disponi decreverit, medietatem ecclesiæ cui ipse pertinere noscatur relinquat, et sic demum in monasterium prout sibi libitum est eundi convertendique licentiam habeat. Quicumque hujus nostri decreti contradictor, convulsor ac temerator exstiterit gladio anathematis subjacebit.

CAP. XXX. *Non nisi in locis saeris missarum celebrantur solemnia.*

Conc. Tribur., c. 4.

(De Consecr. dist. 1, c. *Missarum.*) Missarum solemnia non ubicunque sed in locis ab episcopis consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse censemus.

CAP. XXXI. *Quomodo in ecclesia combusta missa potest celebrari.*

Idem *ibid.*

(De Consecr. dist. 1, c. *Concedimus.*) Concedimus etiam, si alicubi, quod, peccatis nostris exigentibus, per plurimum est factum a Northmannis et Sclavis, et a Bulgaris, et a malis Christianis seu alio qualicumque modo ecclesiæ fuerint incensæ et combustæ, in capellis cum tabula consecrata missas interim celebrare permitimus, donec ipsæ ecclesiæ restaurari queant. In itinere vero, si ecclesia defuerit, ut sub divo, seu in tentoriis. Item, si tabula altaris consecrata cæteraque sacra mysteria ad id officium pertinentia ibi adfuerint, missarum solemnia celebrare concedimus. Aliter omnino contradicimus.

CAP. XXXII. *Chrismate non ungantur altaria, nisi fuerint lapidea.*

Conc. Hippon., c. 6.

(De Consecr. dist. 1, c. *Altaria primo.*) Altaria si non sint lapidea, chrisimatis unctione non consecrantur. Ad celebranda autem divina officia ordinem quem metropolitanus tenent, comprovinciales eorum observare debent.

CAP. XXXIII. *Quod unctionem altaris habemus a veteri lege. Vel sic: Sacrificia non nisi super altare et locis Deo consecratis offerantur.*

Ex Decretis Felicis omnibus episcopis directis.

(De Consecr. dist. 1, c. *Sicut non alii.*) De ecclesiarum enim consecratione, et de missarum celebratione non alicubi quam in sacris Domino locis, nisi magna necessitate fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt nota Novi et Veteris Testamenti præcepta. Tabernacula vero Moysi, Domino præcipiente, fecisse et consecrasse cum mensa et altari ejus, et cæteris vasis et utensilibus ad divinum cul-

tum explendum legimus, et non solum divinis præcibus eos consecrasse, sed et Domino iubente sancti olei unctione perluisse novimus.

CAP. XXXIV. *Quod non debent consecrari altaria, nisi reliquiæ apponantur.*

Conc. Afric., c. 1.

Altaria in quibus sacra corpora vel reliquiæ martyrum non esse probantur, ab episcopo loci destruantur.

CAP. XXXV. *Presbyter in altari missam non celebrare præsumat quo eadem die episcopus celebravit.*

(De Consecr. dist. 1, c. *In altari.*) Nec in altari quo missam episcopus cantavit, eo die presbyter missam celebrare præsumat.

CAP. XXXVI. *Quod alicui corpora sanctorum de loco ad locum transferre non licet.*

(De Consecr. dist. 1, c. *Corpora.*) Deinceps vero sanctorum corpora de loco ad locum nullus transferre præsumat sine consilio principis et episcoporum sanctæque synodi licentia.

CAP. XXXVII. *Necessitate temporis episcopatum sedium mutationes fieri possent.*

Gregorius papa ad Joannem Tranensem episcopum.

(7, q. 1, c. *Temporis qualitas.*) Temporum qualitas admonet episcoporum sedes, antiquitus certis civitatibus constitutas, ad alia quæ securiora putamus ejusdem dioceseos loca transponere, quo et habitatores degere securius, et barbaricum possit periculum facilius declinari. Propterea te Joannem fratrem coepiscopumque nostrum Bellitranensis civitatis sedem tuam in loco qui appellatur Renati, ad Sanctum Andream apostolum præcipimus exindò transmigrare, quatenus ab hostilitatis incurso liberior existere valeas, et illic consuetudinem solemnitatum dierum disponas.

CAP. XXXVIII. *Quibus ex causis loca sanctorum mutanda sunt.*

Augustinus.

(De Consecr. dist. 1, c. *Tribus.*) Tribus de causis loca sanctorum transmutanda sunt. Prima cum necessitas persecutorum loca eorum gravaverit; secunda cum difficultas locorum fuerit; tertia cum malorum societate gravantur.

CAP. XXXIX. *In privatis oratoriis licet orare, sed non missam celebrare.*

Conc. Aurel., c. 3.

(De Consecr. dist. 1, c. *Unicuique.*) Unicuique fidelium in domo sua oratorium licet habere, et ibi orare; missas ibi celebrare non licet.

CAP. XL. *Qua hora missa sit celebranda.*

Ex epist. Telesphori papæ, c. 6.

Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minime sunt celebrandæ, quia eadem hora et Dominus crucifixus est et super apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur, excepta nocte Nativitatis.

CAP. XLI. *Usque ad missam catechumenorum, nullus ecclesiam ingredi prohibeatur.*

Conc. Carthag. IV, c. 14.

Ut nullum episcopus prohibeat ingredi ecclesiam iam

et audire verbum Dei, sive hæreticum, sive Judæum, usque ad missam catechumenorum.

CAP. XLII. *Singuli sacerdotes proprias debent ecclesias habere.*

Dionysius papa, ep. 2.

(13, q. 4, c. *Ecclesias*.) Ecclesias singulas singulis presbyteris dedimus, et unicuique jus proprium habere statuimus, ita videlicet ut nullus alterius parochiæ terminos aut jus invadat, sed unusquisque suis terminis tantum sit contentus, et taliter ecclesiam et plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal æterni judicis de omnibus sibi commissis rationem reddat, et non iudicium sed gloriam pro suis actibus suscipiat.

CAP. XLIII. *De eodem.*

Conc. Rem., c. 3.

Ut unusquisque presbyter Ecclesia una ad quam ordinatus est, contentus sit, et nullus in duabus Ecclesiis ministrare præsumat.

CAP. XLIV. *Una Ecclesia duobus sacerdotibus dividi non potest.*

Conc. Rem. c. 8.

(21, q. 2, c. *Sicut in unaquaque*.) Sicut in unaquaque Ecclesia presbyter esse debet, ita ipsa quæ sponsa ejus dicitur, non potest dividi inter plures presbyteros, sed unum tantummodo habebit sacerdotem qui eam caste et sinceriter regat. Unde interdiximus ut nullus præsumat Ecclesiam non duos vel plures presbyteros dividere, quia Ecclesia Christi uxor et sponsa esse debet, non scortum sicut Calixtus papa testatur.

CAP. XLV. *Quæ pœna maneat presbyterum, qui suam reliquerit ecclesiam melioris ambitione. Vel sic: Qui alienam ecclesiam appetit, ab ea expulsus etiam sua caret.*

Ex concilio Medensi.

(7, q. 4, c. *Si quis*.) Si quis de ordine sacerdotali contemptu minoris ecclesiæ, ambiciose et improbe ad potiorem aspiraverit, canonica erga eum definitio conservetur, hoc est ut utraque careat.

CAP. XLVI. *Absque consensu episcoporum, laici presbyteros de ecclesiis non ejiciant.*

Conc. Cabilon., c. 40.

(16, q. 7, c. *Inventum est*.) Inventum est quod multi arbitrii sui temeritate, quod est gravius, deducti cupiditate, presbyteris quibuslibet absque consensu episcoporum suorum ecclesias dant vel auferrunt. Unde oportet, ut canonica regula servata, nullus absque consensu episcopi sui, cuilibet presbytero ecclesiam det. Quam si adeptus juste fuerit hanc non nisi culpa gravi, coram episcopo canonica severitate, amittat.

CAP. XLVII. *De eodem. Non liceat laicis presbyteros de ecclesia ejicere.*

Conc. Mogunt., c. 28

Ut laici non ejiciant presbyteros a ecclesiis neque constituent sine consensu episcoporum suorum.

CAP. XLVIII.

Ex eodem concilio.

Ut nullus omnino munera exigat a presbyteris propter emendationem ecclesiæ.

CAP. XLIX. *Dejiciantur a clero qui muneribus ecclesiam acquirere tentant.*

Conc. Rothom., c. 5.

(7, q. 4, c. *Sancitum est*.) Sancitum est atque omnibus modis prohibitum, ut si quis presbyter inventus fuerit alicui clerico vel laico munera dare aut dedisse, aut aliam pecuniam tribuere, aut alterius presbyteri ecclesiam vacantem pretio redimat, pro hac cupiditate, seu rapina, seu præsumptione turpis lucri gratia dejiciatur a clero, et alienus existat a regula.

CAP. L. *Quod presbyter sive quilibet clericus, quocumque post diem ordinationis acquisierit, proprie relinquet ecclesiæ, nisi ei evenerit, vel ratione doni vel jure hæreditario. Vel sic: Quæsitum a rectore Ecclesiæ tempore promotionis nihil habente, præsumitur de bonis ecclesiæ quæsitum.*

Conc. Rem. c. 6.

(C. 4, extr. *De peculio*.) Investigandum est, si nil patrimonii habens presbyter, quando provectus est ad ordinem ecclesiasticum, postea prædia emit, cujus juris sunt, quoniam ecclesiæ ad quam de nihilo habenti promotus est juxta canonicam auctoritatem esse [f. definitur].

CAP. LI. *De his quæ sacerdotes emunt ad ecclesiæ nomen scripturam faciant.*

Conc. Agath., c. 54,

(12, q. 4, c. *Presbyter*.) Presbyter cum diocesim tenet, de his quæ emerit ad ecclesiæ nomen scripturam faciat, ut ab ejus quam tenet ecclesiæ ordinatione non discedat.

CAP. LII. *De his qui primum nihil habentes tempore suæ administrationis aliqua acquirunt.*

Conc. Carthag.

(12, q. 3, c. *Placuit*.) Placuit ut episcopi, presbyteri, diaconi vel quicumque clerici, qui nihil habentes ordinentur, et tempore episcopatus vel clericatus sui agros, vel quæcumque prædia suo nomina comparaverint, tanquam rerum dominicarum, invasionis crimine teneantur obnoxii, nisi ad ecclesiam ad quam titulati sunt, eadem ipsa contulerint. Si autem ipsis propria libertate alicujus vel successione cognationis aliquid evenerit, faciant inde quod velint.

CAP. LIII. *Quæsitæ per episcopum post consecrationem sanctæ ecclesiæ relinquenda sunt.*

Conc. Carthag., c. 48-

(C. ut unusquisque, extrav. *De peculio*.) Ut unusquisque presbyter res quas post diem consecrationis acquisierit, propriæ ecclesiæ relinquat.

CAP. LIV. *Ut canticum turpe circa ecclesias non fiat.*

Conc. Carthag.

Canticum turpe vel luxuriosum circa ecclesias atque in atriis ecclesiis fieri omnino contradicimus; quod ubique vitandum est.

CAP. LV. *De pictura ecclesiarum.*

Conc. Eliberit., c. 2.

(De Consecr. dist. 3, c. *Venerabiles*.) Placuit pi-

cturas in ecclesiis fieri non debere, ne quod colitur aut adoratur, in parietibus depingatur.

CAP. LVI. Item de pictura.

Greg., epist. 2, ad D. reclusum.

(Ibid.) Aliud est enim picturam adorare, aliud per picturæ historiam, quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus Scripturam, hoc idiotis patet, picturam] cernentibus qui ipsam ignorantes vident, quid sequi debeant in ipsa legunt, qui literas nesciunt, unde et præcipue gentibus pro lectione pictura est. Quod magnopere, tu qui inter

gentes habitas, attendere debueras ne, dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit quod non adorandum in ecclesiis, sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium collatum, et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretionis condidisses, sine dubio et ea quæ intendebas salubriter obtinere, et gregem collectum non dispergere; sed potius poteras congregare ut pastoris intemperatum excelleret nomen, non culpa dispensatoris incumberet.

DE DECIMIS.

CAP. LVII. Quod decimæ sunt Deo solvendæ quas Deus dare constituit.

Conc. Mogunt., c. 37.

(16, q. 2, c. *Admonemus.*) Admonemus atque præcipimus ut decimæ omnino dari Deo non negligantur quas Deus dare constituit, quia timendum est ut quisquis Deo suum debitum abstulerit, ne forte Deus propter peccatum suum auferat ei necessaria sua.

CAP. LVIII. Excommunicentur qui decimas dare sacerdotibus nolunt, et ex quibus sunt dandæ.

Conc. Rothom., c. 3.

(16, q. 7, c. *Omnes decimæ.*) Omnes decimæ terræ sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt, et illi sanctificantur, boves et oves, et capræ quæ sub virga pastoris transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino. Non eligetur neque bonum neque malum nec alterum commutabitur. Si quis mutaverit et quod mutat et quod mutabitur sanctificabitur Domino, et non redimetur. Sed quia multi inveniuntur modo decimas dare nolentes, statuimus, ut secundum Domini nostri Jesu Christi præceptum admoneantur, semel et secundo, et tertio. Si non emendantur anathematis vinculo constringantur usque ad satisfactionem et emendationem congruam.

CAP. LIX. Non persolvant de propriis prædiis abbates et episcopi decimas.

Conc. Mogunt., c. 28.

(17, q. 1, c. *Questi sunt.*) Questi sunt præterea quidam fratres quod essent aliqui episcopi et abbates, qui decimas non sinerent dari ad ecclesiam, ubi illorum coloni missas audiunt. Proinde decrevit sacer iste conventus, ut episcopi et abbates de agris et vineis, quæ ad usum vel stipendia habent, decimas ad ecclesias deferre faciant (139). Familæ vero ibidem decimas suas ferant ubi infantes eorum baptizantur, et ubi per totum anni circulum missas audiunt.

CAP. LX. Quod auctoritate veteris legis danda sit decima. Vel sic : Veterum exemplo decimæ solvantur.

Conc. Mogunt., c. 8.

(16, q. 7, c. *Decimas.*) Decimas Deo et sacerdotibus Dei dandas Abraham factis et Jacob promissis insinuat. Deinde lex statuit et omnes doctores sancti commemorant, et prophetatum erat, ut Israele decimas pecorum, et frugum, et omnium primitiarum Domino darent, qui eos liberavit a decem plagis, quibus percussit Ægyptios, et in novissima plaga primogenita cunctorum disperdidit, gratiamque suis præstitit, ut impetratis pecuniis spoliarent Ægyptum. De quibus decimis Augustinus doctor venerabilis dixit : « Decimæ ex debito requiruntur. » Quod si diceret Deus, nempe meus est homo, mea est terra quam colis, mea sunt semina quæ spargis, mea animalia quæ fatigatis, meus est solis calor, et cum omnia mea sint, tu qui minus accommodas, solam decimam vix mereberis, sed reservo tibi novem, da mihi decimam; si non dederis mihi decimam auferam tibi novem. Si vero dederis mihi decimam multiplicabo novem. Cum itaque Judaicus populus præceptum decimarum tanta diligentia observare, ut de quibuscunque minimis rebus, ruta videlicet et mentha, et cyminum, ut ipse Dominus testatur, decimam daret (*Math. xxiii*), cur non majori studio plebs evangelica eandem implet jussionem, et cui major est cultus sacerdotum, et sincerior cultus sacramentorum? Ideo ergo dandæ sunt, ut hac devotione ipse Deus placatus largitis præstet quæ necessaria sunt, sicut superius ostendimus. Et ut sacerdotes et magistri Ecclesiæ et sollicitudine necessitatum corporalium, sine quibus hæc vita transigi non potest, relevati liberiores fiant ad meditationem divinæ legis et doctrinæ administrationem atque spiritualis servitutis expletionem, et ut munus populi in quotidiana oblatione Domino immoletur, nec non statuta canonice in sustentatione pauperum et restoratione ecclesiarum proficiat. Quatuor enim partes

(139) Gratianus sic legit, quæ ad suum et fratrum stipendium habent, ad ecclesias suas æferri faciant.

juxta canones fieri de fidelium oblationibus debent, ut una sit episcopi, altera clericorum, tertia pauperum, quarta ad restaurationem ecclesie.

CAP. LXI. *Tres partes debent fieri de decimis, duæ clero et tertia episcopo. Vel sic : Basilicarum conditores in rebus ecclesiarum nullam potestatem se habere cognoscant.*

(10, q. 1, c. *De his.*) De his quæ ad ecclesiam a parochianis offeruntur in terris, in vineis, in mancipiis, in pecuniis, antiquorum canonum instituta servantur, ut omnia in episcopi potestate consistant. De his autem quæ altaribus offeruntur, tertia pars fideliter episcopis offeratur, duæ clericis. Decimæ autem secundum quosdam singulis annis, tertia pars, aut in tertio tota : sed tamen nos sequentes Romanos, singulis annis quartam partem, totum in quarto anno recipiant episcopi.

CAP. LXII. *Decimæ non sunt a populo redimendæ. Conc. Mogunt., c. 3.*

(16, q. 7, c. *Decimas.*) Decimas quas populus dare [f. consuevit], nisi quolibet munere ab eo redimantur, ab episcopis prohibendum est ne fiat.

CAP. LXIII. *Jure divino omnia sunt communia ; jure vero constitutionis, hoc meum, illud vero alterius est.*

Aug. tract. vi in *Joan.*, cap. 1.

(Dist. 8, c. *Quo jure.*) Quo jure defendis villas ecclesie, divino aut humano? Divinum jus in Scri-

A *pluris habemus ; humanum, in legibus regum. Unde quisque possidet quod possidet? Nonne jure humano? Nam jure divino : Domini est terra et plenitudo ejus (Psal. xxiii).* Pauperes et divites Dominus ex uno limo fecit, et pauperes et divites una terra supportat. Jure igitur humano dicitur : Hæc villa mea est, hæc domus mea est, hic servus meus est. Jura vero humana, jura imperatorum. Quare? Quia ipsa humana jura per imperatores et reges sæculi Deus distribuit generi humano. Tolle jura imperatori, et quis audebit dicere : mea est ista villa, meus est iste servus, mea est ista domus? Si autem ut teneantur ista ab hominibus, jura acceperunt regum. Vultis ut recitemus leges ut audiat [al. vultis ut reticemus leges ut gaudeatis?].....

B *Relegantur leges ubi manifeste præceperunt imperatores eos qui præter Catholicæ Ecclesie communionem usurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace ponere auctorem pacis, nihil nomine Ecclesie audeant possidere. Sed quid nobis et imperatori? Sed, ut jam dixi, de jure humano agitur, et tamen apostolus voluit serviri regibus, voluit honorari reges et dixit : Regem veneramini (I Petr. ii). Dicere noli : Quid mihi et regi? Quid tibi ergo et possessioni? Per jura regum possidentur possessiones. Dixisti : Quid mihi et regi? noli dicere possessiones tuas, quia ipsa jura renuntiasti humana, quibus possessiones possidentur.*

DE PRÆSCRIPTIONE ET POSSESSIONE.

CAP. LXIV. *Rusticanæ parochiæ apud episcopum qui eas possident xxx annis sine violentia permaneant immobiles.*

Conc. Chalced., c. 17.

(16, q. 3, c. *Per singulas.*) Per singulas ecclesias rusticanas, parochianas, sive possessiones manere immobiles apud eos qui eas retinent episcopos et maxime qui eas sine violentia jam per xxx annos tenentes gubernaverunt. Si vero intra xxx annos facta fuerit aut fiat de his altercatio, licet eis qui se dixerint læsos, propter eas movere apud synodum provincie certamen.

CAP. LXV. *Triginta annis ab episcopis possessæ permaneant diœceses.*

Gelasius papa I, ep. 3, ad Siculos.

(16, q. 3, c. *Præsum,* § *Permanant.*) Illud etiam placuit annecti, ut si (quod absit!) ecclesie facultates nec non et diœceses ab aliquibus possidentur episcopis, jure sibi vindicent, quod tricennalis lex constituit, quia et filiorum nostrorum principum ita emanavit auctoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare quod regum tempus exclusit.

CAP. LXVI. *Quadraginta annorum præscriptio religiosis domibus conceditur.*

Gregorius Petro subdiacono.

(Dist. 16, q. 5.) Si monasterium Sancti Theodori fines de quibus causatio commota est, inconcusis xl annis possedisse repertis, nullam deinceps,

C *etiamsi quid sanctæ Romanæ Ecclesie competere potuit, patiaris sustinere calumniam, sed quietem eorum omnibus modis procurare.*

CAP. LXVII. *Tricennalis possessio intra unam provinciam servari debet.*

Conc. Tolet. iv, c. 33.

(16, q. 3, c. *Quicumque.*) Quicumque episcopus alterius episcopi diœcesim per xxx annos sine aliqua interpellatione possederit, quamvis secundum jus legis ejus non videatur esse diœcesis admittenda, non est contra cum actio reposcendi, sed hoc intra unam provinciam, extra vero nullo modo, ne dum diœcesis defenditur, provinciarum termini confundantur.

CAP. LXVIII. *Tricennalis possessio firma sit; territorii possessio conventum non admittit.*

Conc. Tolet. iv, c. 34 et 24.

(16, q. 3, c. *Sicut diœcesim.*) Sicut diœcesim alienam tricennalis possessio tollit, ita territorii conventum non admittit. Ideoque basilicæ quæ novæ conditæ fuerint, ad eum procul dubio episcopum pertinebunt, cujus conventus esse constitit.

CAP. LXIX. *Spatia quæ definita fuerint, tempore præscribi non possunt.*

Gelasius Justo episcopo.

(16, q. 4, c. *Dilectio tua.*) Dilectio tua studeat quæsitæ omnium fideliter rerum veritate. Si de spatiis quibus memoratur orta contentio, definitio,

dudum certa processit, interemerata servetur. Alioquin, si nihil unquam constiterit terminatum, tunc de præscriptione temporum, si qua pars confidet, præbeat sacramentum, ut tamen quæ hactenus possessisse probabitur, jusjurandum sinas offerre.

CAP. LXX. *De incendiariis ecclesiarum.*
Ex Decretis Eugenii papæ.

(17, q. 4, c. *Si quis.* — *Palea.*) Si quis ecclesiam comburit, xv annos pœniteat, et cum sedulo restituat, et pretium suum pauperibus tribuat

CAP. LXXI. *Communione privetur fidelium, qui pos-*

sessiones Deo sacratas fastu superbiæ inhoneste tractaverit.

Conc. Mogunt., c. 7.

(Dist. 50, c. *Si quis per superbiam,* cum seq.) Quisquis fastu superbiæ elatus Dei domum ducit contemptibilem, et possessiones Deo sacratas atque ad honorem Dei sub rege immunitatis defensione constitutas, inhoneste tractaverit, vel infringere præsumperit, aut incendia vel vastationes ausu temerario perpetraverit, quasi invasor et violator ecclesiæ, quæ est domus Dei vivi, communionem omnium fidelium abscondatur.

DE CONFUGIENTIBUS AD ECCLESIAM.

CAP. LXXII. *Si raptor cum rapta ad ecclesiam confugerit, quid fieri?*

Conc. Aurel., c. 4.

(56, q. 1, c. 3, *De raptoribus.*) De raptoribus autem feminarum id constituendum censuimus, ut si ad ecclesiam raptor cum rapta confugerit, et feminam ipsam violentiam pertulisse constiterit, statim liberetur de potestate raptoris, et parentibus reddatur, et raptor mortis vel pœnarum impunitate concessa, liberam eundi facultatem habeat (140). Si vero parentes mulieris ecclesiasticis viris obedire noluerint, excommunicentur.

CAP. LXXIII. *Ante securitatem acceptam, de atrio ecclesiæ fugitivus non cogatur exire.*

Conc. Aurel., c. 3.

(17, q. 4, c. *Id constituimus,* § *Servus etiam.*) C Servus qui ad ecclesiam confugerit et pro qualibet culpa, si a domino pro commissa culpa ecclesiasticum sacramentum susceperit, statim ad servitium domini sui redire cogatur, et postquam dato sacramente domino suo fuerit consignatus; si aliquid pro eadem culpa qui accusatur, probatus fuerit pertulisse, pro contemptu Ecclesiæ et prævaricatione fidei a communione Catholicorum, sicut superius comprehensum est, extraneus habeatur. Si vero servus, pro culpa sua ab ecclesia defensatus, sacramentum domini sui, clericis exigentibus, de impunitate perceperit, exire nolentem a domino liceat occupari.

CAP. LXXIV. *Post præstitam securitatem, servi restituantur dominis.*

Gelasius Bonifacio episcopo.

(Summatim ex 17, q. 4, c. *Metuentes.*) Servus post sacramentum sibi præstitum reddatur invitus.

CAP. LXXV. *Fugientem ad ecclesiam nemo studeat abstrahere.*

Ex libro Capitulorum.

(17, q. 4, c. *Reum ad eccl.*) Servum confugientem ad ecclesiam, seu in atrium ecclesiæ, aut in officinas regularium fratrum vel in curiam, vel in domum episcopi, quia hæc in antiquis canonibus pro immunitate tenentur, nemo abstrahere audeat, ne-

que inde donare ad pœnam vel ad mortem, ut honor Dei et sanctorum ejus præ omnibus servetur, sed rectores ecclesiarum pacem et vitam ac membra ei cum juramento obtinere studeant. Tamen legitime componat quidquid inique fecerat, et si, insecutor magistris Ecclesiæ obedire noluerit, canonice constringatur.

CAP. LXXVI. *Segregetur ab ecclesia clericus qui servum vel discipulum suum ad eam confugientem verberare præsumit.*

Conc. Ilerdense, c. 5.

(17, q. 4, c. *Nullus clericus.*) Nullus clericorum servum aut discipulum suum ad ecclesiam fugientem extrahere audeat vel flagellare præsumat. Quod si fecerit, donec digne pœniteat, a loco cui honorem non dedit, segregetur.

CAP. LXXVII. *Qua ratione sunt reddendi inimici fugientes ad ecclesiam.*

Conc. Chalced., c. 5.

(17, q. 4, c. *Metuentes.*) Similiter in Moticensi synodo decretum est, ut hi qui fugiunt suos inimicos, aut in ecclesiam, aut in atrium ecclesiæ, aut in domum, aut in claustrum regularium, non inde abstrahantur, nisi prius super sacra securitate accepta a persecutore, de morte, debilitate et pœnarum genere sint securi, et si servi sint illorum a quibus insequuntur, ita ut ei cujus rei criminosi fuerint, de satisfactione conveniat. Quod si is qui super sacra prius juraverat convictus fuerit juramentum violasse, reus perjurii a communione privetur quousque satisfaciatur.

CAP. LXXVIII. *De atrio ecclesiæ, quod xxx passibus clauditur, nisi prius data securitate fugiens non abstrahatur.*

Conc. Tolet. 1, c. 12.

(17, q. 4, c. *Definivit.*) Pro his qui quolibet metu vel terrore ecclesiam oppetunt, consentiente pariter ac jubente domino nostro Eringio rege, hoc secundum concilium definivit, ut nullus audeat confugientes ad ecclesiam sanctam residentes inde abstrahere, aut quodcumque nocivilitatis vel damni seu spoliationis residentibus in loco sancto inferre,

(140) Gratianus sic legit, *aut ad serviendum subjectus sit, aut redimendi se liberam habeat facultatem.*

et ad esse potius his ipsis qui ecclesiam petunt per omnia licitum intra xxx passus ab ecclesie januis progredi, in quibus triginta passibus uniuscujusque ecclesie in toto circuito reverentia defendatur. Sic tamen ut qui ad eam confugiunt, in extraneis vel longe separatis ab ecclesie domibus nullo modo accedant, sed in hoc sancto xxx passuum numero absque domorum extraneorum receptaculo procedentes, aditum obtinebunt, ut acquisite nature usum debitum exeant locis, et nullo teneantur eventu necessitudinis, qui se dominicis defendendos com-

A miserunt claustris. Si quis autem hoc decretum violare tentaverit, ecclesiasticæ excommunicationi subjaceat, et severitatis regie feriatur sententia. Ipsos tamen qui ad ecclesiam confugiunt fecerunt, si juxta priscorum canonum instituta, hi qui eos repetunt, sacramenta reddiderunt, et sacerdos ecclesie illius ab ecclesie non abstraxerit foribus, aut fuga talium, si venerit, sacerdoti quaerenda est, aut damnorum sententia, secundum electionem principis hujusmodi sacerdotibus irroganda.

DE SACRILEGIO.

CAP. LXXIX. *De multiplici genere sacrilegii et pœnæ ejusdem.*

Joannes VIII in libro Gothicæ legis.

(17, q. 4, c. *Quisquis.*) Sacrilegium enim committitur, si quis infregerit ecclesiam, vel xxx ecclesiasticos passus, qui in circuito ecclesie fuerint, vel in domibus quæ infra xxx prædictos passus fuerint, aliquid inde diripiendo, vel auferendo, seu qui injuriam vel ablationem rerum intulerint clericis arma non ferentibus, vel monachis, sive Deo devotis ecclesiasticis personis. Non enim capellæ infra ambitum murorum castellorum sunt, muniuntur vel ponuntur in hac observatione. Similiter etiam sacrilegium committitur, auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, quia quod non potest computari in crimine sacrilegii, secundum mundanarum legum censuram debet emendari, vel secundum morem patriæ.

CAP. LXXX. *De pœna sacrilegii.*

Idem in eodem libro.

(17, q. 4, c. *Quisquis.*) Inspectis legibus Romanis ubi habebatur de sacrilegiis, invenimus, a Justiniano imperatore legem compositionis sacrilegii constitutam in decem libras auri optimi, sed nos leviolem legem præcipimus esse tenendam, quæ a Carolo est

B constituta, pro principe de compositione sacrilegii videlicet xxx libras argenti examinati, id est sexcentorum solidorum summam argenti purissimi. Ideoque quisquis fuerit inventus reus sacrilegii, istam leviolem compositionem det ipsis episcopis vel abbatibus, sive personis ad quas querimonia sacrilegii juste pertinuerit. Et si ipse reus sacrilegii facere noluerit, tandiu excommunicationi subjaceat, usquequo prædictam compositionem sexcentorum solidorum persolvat. Et si in hæc obstinatione mortuus fuerit, corpus ejus cum psalmis et hymnis non deferatur ad sepulturam, et præcipimus ut in fine codicis mundanæ legis scribatur hæc lex; hucusque lex papæ.

CAP. LXXXI. *Excommunicentur qui confinia ecclesie frangere tentaverint (141).*

Conc. Agath., c. 28.

(17, q. 4, c. *Sicut antiquitus.*) Sicut antiquitus a sanctis Patribus statutum est, statuimus ita ut major ecclesia per circuitum lx passus habeat. Capellæ vero vel minores ecclesie, xxx. Qui autem confinium confringere tentaverit, aut personam hominis, vel bona ejus inde abstraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet, et quod rapuerit reddat, excommunicetur.

DE LIBERORUM TUTELA.

CAP. LXXXII. *In libertate ecclesia tuetur liberos.*

Conc. Agath., c. 29.

(Dist. 87, c. *Liberos.*) Liberos legitime a dominis suis factos, ecclesia, si necesse fuerit, tuetur. Quod si quis ante audientiam, aut pervadere eos aut exspoliare voluerit, vel præsumperit, ab ecclesia tuetur.

CAP. LXXXIII. *Quod ecclesia debet tueri liberos legitime factos. Vel sic: A sacerdotibus defendantur liberti qui in servitutibus revocantur.*

Conc. Tolet. iv, c. 71.

(Dist. 87, c. *Liberti.*) Liberti, quibuscunque manumissi sunt atque ecclesie patrocinio commendati existunt, sicut regulæ antiquorum Patrum

D constituerunt, sacerdotali defensione a cujuslibet insolentia proteguntur, sive in statu libertatis eorum sive in peculio quod habere noseuntur.

CAP. LXXXIV. *Confugientes ad ecclesiam extrahere non licet.*

Conc. Arausic. 1, c. 6.

(Dist. 87, c. *Eos, § In ecclesia quoque.*) In ecclesia manumissos, vel per testamentum ecclesie commendatos, si quis in servitutem, vel in obsequium, vel ad colonariam conditionem vi premere tentaverit, animadversione ecclesiastica coercetur.

(141) Nota quod per leges plures excipiuntur extr. De immunit. eccl., c. *Int.*

DE ALIENATIONE ET COMMUTATIONE RERUM ECCLESIASTICARUM.

CAP. LXXXV. *Quod episcopus res ecclesiæ alienare aut donare non debeat absque concilio clericorum.*

Conc. Tolet., c. 4.

(12, q. 2, c. *Sine except.*) Hæc sancta synodus nulli episcoporum licentiam tribuit, res ecclesiæ alienare, quoniam et antiquioribus canonibus hoc prohibetur. Si quid vero quod utilitatem non gravet, ecclesiæ, pro suffragio monachorum ab ecclesiis ad suam parochiam pertinentium dederint, firmum maneat, peregrinorum, vel clericorum, vel egenorum necessitate salvo jure ecclesiæ præstare permittuntur pro tempore quæ potuerint.

CAP. LXXXVI. *De eodem.*

Conc. apud Valentias. Leó papa.

(12, q. 2, c. *Sine except.*, § *Irrita episcopo.*) Irrita erit episcoporum donatio, vel venditio, vel commutatio ecclesiasticæ rei absque collaudatione et subscriptione clericorum.

CAP. LXXXVII. *Quod quæ inconsultæ factæ sunt, licite a successoribus emendantur.* Vel sic : Per-

mutatio rerum ecclesiasticarum facta in casu non concessa, seu non servata solemnitate juris, est revocanda per successorem.

Ex concilio apud Belvacum.

(*Extrav. De rerum permut.*, c. *Ut commutationes.*)

Ut commutationes rerum ecclesiasticarum valde caveantur et subtilissime, si aliquando fieri debent, inspiciantur. Quæ inconsulte factæ sunt, juxta decreta canonum Hilarii papæ, quas illicitè decessorum episcopus admiserit, vel ab aliis illicitè commissæ sint, ab eo qui successor est emendantur.

CAP. LXXXVIII. *De his qui primum nihil habentes tempore suæ administrationis aliqua acquirunt.*

Conc. Bracar., c. 35.

(2, q. 3, c. *Placuit.*) Quicumque presbyter de jure tituli sui quolibet modo aurum, argentum, vel vestes, vel geminas quoque si sint, vel si accesserint aliqua mobilia ad ornamenta divina aliquid in perpetuum alienare tentaverit, donator, alienator ac venditor honoris sui mulctetur amissione.

QUI LIBRI AB ECCLESIA SÜNT RECEPŦI.

CAP. LXXXIX.

Nihil aliud in Ecclesia legatur aut cæntetur, nisi quæ auctoritatis divinæ sunt, et Patrum orthodoxorum sanxit auctoritas. Nec falsa nomina angelica colantur, sed ea tantum quæ prophetica et evangelica docet Scriptura, id est, Michael, Gabriel, Raphael.

Genes.	unus.
Exod.	unus.
Leviti.	unus.
Num.	unus.
Deuter	unus.
Judic.	unus.
Reg.	unus.
Ruth	unus.
Parálip	unus.
Psaln.	unus.
Salom.	unus.
Job	unus.
Ezechiel	unus.
Daniel	unus.
Osee	unus.
Amos	unus.
Michæ	unus.
Joel	unus.
Abdiæ	unus.
Jonæ	unus.
Nahum	unus.
Habacu	unus.
Sophonizæ	unus.
Aggæi	unus.
Tobizæ	unus.

Esdrae	unus.
Esther	unus.
Judith	unus.
Mach.	unus.
Isaia	unus.
Jeremizæ cum Cinoth, idest Lamentationibus suis.	
Zachariæ	unus.
Malachiæ	unus.
Evangeliorum	unus.
Secundum Matth.	unus.
Secundum Marcum	unus.
Secundum Lucam	unus.
Secundum Joannem	unus.
Actuum Apostolor.	unus.
Epistolæ Pauli	unus.
Ad Rom.	una.
Ad Cor	una.
Ad Gal.	una.
Ad Ephes.	una.
Ad Philipp.	una.
Ad Coloss.	una.
Ad Thess.	una.
Ad Thimot.	una.
Ad Philemon.	una.
Ad Titum	una.
Ad Hebræos	una.
Apocalyp. Joan.	una.
Jac. apost.	una.
Petri apost.	una.
Joan. apost.	una.
Judæ zelotis	una.

XC. Quibus temporibus legendi sunt libri in ecclesia. A
Geladius papa I cum LXX episcopis statuit.

In Septuagesima ponunt Pentateuchum usque in dies XI ante Pascha; a quinta decima die ante Pascha ponunt Jeremiam usque ad cœnam Domini. In cœna Domini legunt tres lectiones de Lamentatione Jeremiæ, *Quomodo sedet sola*. Et tres lectiones de Tractatu S. Augustini in psalmo VII, *Exaudi orationem meam cum deprecor*. Et tres de Apostolo ubi ait in Epistola ad Corinthios: *Convenientibus vobis in unum (I Cor. II)*. Secunda lectio sic incipit: *Similiter postquam cenavit (Luc. XXII)*. Tertia: *De spiritualibus autem: Nolo vos ignorare, fratres (I Cor. X)*. In Parasceve, tres de Lamentatione Jeremiæ lectiones, et tres de Tractatu sancti Augustini in psalmo sexagesimo, *Exaudi, Domine, deprecationem*; et tres in Apostolo ubi ait in Epistola ad Hebræos: *Festinemus ingredi in illam requiem*. Secunda lectio sic incipit: *Omnis namque pontifex*. Tertia: *De quo nobis grandis sermo est*. In Sabbato sancto, tres lectiones de Lamentatione Jeremiæ; et tres de tractatu sancti Augustini in psalmo LXIII: *Exaudi orationem meam*; et tres de Apostolo, ubi ait in Epistola ad Hebræos: *Christus assistens pontifex*; secunda lectio ubi ait: *Testimonium enim*; tertia, *umbram habens*. In Pascha Domini, homilias ad ipsum diem pertinentes. Infra hebdomadam homilias. In octava Paschæ ponunt Actus apostolorum, et Epistolas canonicas, et Apocalypsim, usque in octavam Pentecosten. In octava Pentecosten ponunt librum Regum et Paralipomenon, usque in Kalendis Augusti. In Dominica prima Augusti, ponunt Salomonem usque in Kalendis Septembris: et tunc ponunt Job, Esther, Tobiam, Esdras, Judith, usque in Kalendis Octobris. In Dominica prima Octobris ponitur liber Machabæorum usque in Kalendis Novembris. In Dominica prima mensis Novembris ponunt Ezechiel, Daniel, et minores prophetas, usque in Kalendis Decembris. In Dominica prima Decembris ponunt Isaiam prophetam usque in Nativitatem Domini. In Natali Domini legunt primum de Isaiâ tres lectiones. Prima lectio, *Primo tempore*; secunda, *Consolamini*; tertia, *Consurge*; deinde leguntur sermones vel homiliæ ad ipsum pertinentes. In Natali S. Stephani, homilias de ipso die; in Natali S. Joannis, similiter; in natali Innocentium, similiter; in Natali sancti Sylvestri, similiter. In octava Natalis Domini homilias de ipso die. In Dominica prima post Nativitatem Domini, ponunt Epistolas Pauli, usque in Septuagesimam. In Epiphania lectiones tres de Isaiâ. Prima incipit: *Omnnes sitientes*; secunda, *Surge illuminare*; tertia, *Gaudens gaudebo in Domino*. Deinde leguntur sermones vel homiliæ ad ipsum diem pertinentes.

CAP. XCI. Qui libri sunt recepti ab Ecclesia Romana, et quæ concilia.

Ex Decretis ejusdem.

(Dist. 16, c. Sancta.) Sancta Romana Ecclesia, post illos Veteris et Novi Testamenti Scripturas

quas regulariter suscepimus, etiam has non prohibet suscipi Scripturas: sanctam synodum Nicenam 318 Patrum, mediante Maximo, Constantino Augusto, in qua Arius hæreticus damnatus est: sanctam synodum Constantinopolitanam, mediante Theodosio seniore Augusto, in qua Macedonius hæreticus debitam damnationem excepit; sanctam synodum Ephesinam primam, in qua Nestorius damnatus est, cum consensu beatissimi Cœlestini papæ, mediante Cyrillo, Alexandrinæ sedis antistite, et Archadio episcopo ab Italia destinato; sanctam synodum Chalcedonensem, mediante Martino Augusto, et Anatolio Constantinopolitano episcopo, in qua Nestoriana et Eutichiana hæreses simul cum Dioscoro ejusque complicibus damnatæ sunt. Sed et si qua sunt concilia a sanctis Patribus hactenus instituta, præter illorum quatuor auctoritatem, et custodienda et recipienda decrevimus. Jam enim subjiciendum est de opusculis sanctorum Patrum quæ in Ecclesia Catholica recipiuntur: Opuscula beati Cypriani martyris et Carthaginensis episcopi; item, opuscula beati Athanasii Alexandrini episcopi; item, opuscula beati Gregorii Nazianzeni episcopi; item, opuscula beati Joannis Constantinopolitani episcopi; item, opuscula beati Cyrilli Alexandrini episcopi; item, opuscula beati Hilarii Pictaviensis episcopi; item, opuscula beati Ambrosii Mediolanensis episcopi; item, opuscula beati Augustini Hipponensis episcopi; item, opuscula beati Hieronymi presbyteri; item, opuscula beati Gregorii episcopi; item, opuscula beati Prosperi viri religiosissimi; item, opuscula beati Leonis papæ ad Flavianum, Constantinopolitanum episcopum destinata, cujus textum si quispiam usque ad unum tota disputaverit, et non ea venerabiliter in omnibus acceperit, anathema sit. Item, opuscula atque tractatus omnium Patrum orthodoxorum qui in nullo a sanctæ Romanæ Ecclesiæ consortio deviarunt, nec ab ejus fidei prædicatione sejuncti sunt, sed ipsius communionis gratia Dei usque ad ultimum diem vite suæ fœre participes, legendos decernimus. Item, decretales epistolæ quas beatissimi papæ ab urbe Roma diversis temporibus pro diversorum Patrum consultatione dederunt venerabiliter suscipiendæ sunt. Item, gesta sanctorum martyrum quæ multipliciter tormentorum cruciatibus et mirabilibus confessionum triumphis irradiant. Quis ita Catholicorum esse dubitet et majora eos in agonibus fuisse perpassos, nec suis virtutibus, sed Dei gratia et adjutorio, universa tolerasse, sed ideo secundum antiquam auctoritatem vel consuetudinem singulari cautela in sancta Romana Ecclesia non leguntur, quia et eorum qui scripsere nomina, penitus ignorantur, ab infidelibus aut dictis superflua, aut nimis apta, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur. Sicut cujusdam Cirici et Julittæ matris ejus, sicut Gregorii aliorumque hujusmodi passionem quæ ab hæreticis perhibentur conscriptæ, propter quod, ut dictum est, ne vel levis subsannandi ori-

reitur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur. Nos tamen cum prædicta Ecclesia, omnes martyres et eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, omni devotione veneremur. Item, Vitas Patrum, Pauli, Antonii, Hilarionis et omnium eremitarum, quas tamen vir beatissimus Hieronymus scripsit, cum omni honore suscepimus. Item, actus beati Sylvestri apostolicæ sedis præsulis, licet ejus qui scripsit, nomen ignoremus, a multis tamen in urbe Romana Catholicis legi cognovimus, et pro antiquo usu multæ hoc imitantur Ecclesiæ. Item, scriptura de inventione Joannis Baptistæ, nonnullæ quidem revelationes sunt, et nonnulli eas catholici legunt, sed cum hæc ad catholicorum manus pervenerint, beati Pauli apostoli præcedat sententia: *Omnia probate, quod bonum est tenete (I Thess. xix)*. Item, Rufinus vir religiosus, plurimos ecclesiastici operis edidit libros, nonnullas autem scripturas interpretatus est. Sed quoniam beatus Hieronymus, in aliquibus eum de arbitrii libertate notavit, illa sentimus quæ beatum prædictum Hieronymum sentire cognoscimus. Et non solum de Rufino, sed et de universis, quos vir sæpius nominatur, zelo Dei et fidei religione reprehendit. Item, Origeus nonnulla opuscula, quæ vir religiosissimus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus. Reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse renuenda. Item, Chronica Eusebii Cæsariensis atque ejusdem historiæ ecclesiasticæ libros, quamvis in primo narrationis suæ libro texerit, et post in laudibus atque excusatione Origenis schismatici unum e conscripsit librum, propter rerum tamen singularem notitiam, quæ ad instructionem pertinet, usquequaque non dicimus renuendos. Item, Orosium virum eruditissimum collaudamus, quia valde nobis necessaria adversus paganorum calumnias ordinavit, miraque brevitate contexuit. Item, venerabilis viri Sedulii paschale opus quod heroicis descripsit versibus, insigni laude proferimus. Item, Vincentii nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed imitatur. Cæterum quæ ab hæreticis conscripta, quæ prædicta sunt, nullatenus recipit vel catholica et apostolica Romana Ecclesia. E quibus pauca quæ ad memoriam venerunt, et a catholicis vitanda sunt, credimus esse subdenda.

CAP. XCII. *Historia ecclesiastica commendatur.*

Cassiodorus in prologo *Tripertitæ historiæ*.

Historia ecclesiastica quæ a cunctis Christianis valde necessaria comprobatur a tribus Græcis auctoribus mirabiliter constat esse conscripta, uno scilicet Theodorico venerabili episcopo, et duobus disertissimis viris Sozomeno et Socrate, quos nos per Epiphanium scholasticum latino credentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deslorata in unius styli tractatu, Domino adjuvante, perducere, et de tribus auctoribus unam facere dictionem. Item, legat intrepidus, qui, Domino adjuvante,

A ad opuscula pervenerit, multum utilitatis et notitiæ lucratus, si quæ posita sunt, per hos duodecim libros memoriæ suæ sollicita mente condiderit.

CAP. XCIII. *Sapientiæ liber commendatur.*

Aug. ad Prosperum et Hilarium *De vita sanctorum*.

Non debuit repudiari, sententia libri Sapientiæ, qui meruit in Ecclesia Christi, de gradu lectorum Ecclesiæ Christi, tam longa annositate recitari, et ab omnibus Christianis, ab episcopis usque ad extremos laicos fideles penitentes catechumenos cum veneratione divinæ auctoritatis audiri. Item, qui sententiis tractatorum instrui voluit: *Raptus est ne malitia mutaret intellectum illius (Sap. iv)*, omnibus tractatoribus anteponant, quoniam sic cum anteposuerunt etiam temporibus proximis apostolorum egregii tractatores, qui eum testem adhibentes, nihil se adhibere, nisi divinum testimonium crediderunt. Item, liber Sapientiæ, qui tanta numerositate annorum legi meruit in Ecclesia Christi, nullam pati debet injuriam, quoniam resistit eis qui pro meritis hominum falluntur.

CAP. XCIV. *De Hist. eccles. Eusebii.*

Aug. *De doctrina Christiana*, l. II.

Quod Eusebius fecit de temporum historia diviorum librorum quæstiones, quæ in usum ejus flagitant, suscipimus.

CAP. XCV. *De Hieronymi et Gennadii libris Doct. eccles. script.*

Isid., *Etymol.* l. III, c. 7.

C Hieronymus atque Gennadius ecclesiasticos scriptores toto orbe quærentes ordine persecuti sunt, eorumque studia in unum voluminis indiculo comprehenduntur.

CAP. XCVI. *De Dionysio Areopagita.*

Beda in *Act. apost.*

Dionysius Areopagita episcopus ordinatus Corinthiorum rexit Ecclesiam gloriose, multaque ad utilitatem Ecclesiæ pertinencia, quæ hactenus manent ingenii sui volumina reliquit. Cognomen a loco cui præerat accipiens Areopagus.

CAP. XCVII. *De sancto Benedicto.*

(Greg., in *Dialog.* l. II.) Benedictus scripsit monachorum Regulam, discretionem præcipuam, sermone luculentam.

CAP. XCVIII. *De Gelasii scriptis.*

Gelasius fecit libros quinque adversus Nestorium et Eutichem, fecit et tractatus in modum Ambrosii. Item, libros duos adversus Arium. Fecit autem et sacramentorum præfationes et orationes cauto sermone, et epistolas fidei delimitato sermone multas.

CAP. XCIX.

Gregorius servus servorum Dei, Secundo episcopo.

Inter sacra missarum solemnia, ex his quæ dicibus certis in Ecclesia hac legi ex more solent Evangelii sancti lectiones exposui XL, et quorundam quidem dictata expositio assistenti plebi est

recitata per notarium : quarumdam vero explanationem coram populo ipse locutus sum, atque, ut loquebar, excepta est. Item, easdem homilias eo quod dictæ sint ordine in duobus codicibus ponere curavit, et priores quidem quæ dictæ sunt, 20, et posteriores totidem.

CAP. C.

Quod dicitis neque Sardicense concilium, neque decreta alia nos habere sanctorum Patrum vel recipere, non facile nobis facultas credendi tribuitur, maxime cum Sardicense concilium quod penes vos in vestris regionibus actum est, omnis Ecclesia recipit; qua ratione conveniat ut hæc sancta Constantinopolitana Ecclesia objiceret, et, ut dictum est, non reciperet?

CAP. CI.

Agatho papa omnibus episcopis.

Sic omnes apostolicæ sedis sanctiones accipiendæ sunt, tanquam ipsius divini præcepti voce firmatæ.

CAP. CII.

Gesta v synodi, die 3.

Sequimur per omnia sanctos Patres et doctores Ecclesiæ : Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium theologum et Gregorium Misenum, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Joannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem, Proculum, et suscipimus omnia quæ de recta fide et condemnatione hæreticorum exposuere; suscipimus autem et alios sanctos et orthodoxos Patres, qui in sancta Dei Ecclesia rectam fidem irreprehensibiliter usque in finem vitæ suæ prædicaverint.

CAP. CIII. *Auctoritate Romani pontificis, sancta octo concilia corroborantur.*

Liber diurnus. Professio Rom. pont.

(Dist. 16, c. *Sancta*.) Sancta octo universalium concilia, id est, Nicænum, Constantinopolitanum secundum, Ephesinum primum, quintum et sextum; item Constantinopolitanum, sextum; item Nicænum, quartum et quintum, octavum, quoque Constantinopolitani usque ad unum apicem inutilata servare, et pari honore et veneratione digna habere, et quæ prædicaverunt et statuerunt omnibus modis sequi et prædicare, quæcunque condemnaverunt, ore et corde condemnare confiteor.

CAP. CIV. *De quatuor conciliis principalibus in præmio canonum.*

Quo tempore cœperunt canones generalium conciliorum, ut Isidorus ait in libro sexto *Etymol.*, capitulo 18 : a temporibus Constantini imperatoris cœperunt. Inter cætera autem concilia, quatuor constat esse venerabiles synodos, quæ totam principaliter fidem complectuntur, quasi quatuor Evangelia, ut totidem paradisi flumina : horum prima Nicæna synodus cccxviii episcoporum sub Constantino Augusto imperatore peracta est, in qua Ariana perfidiæ condemnata est blasphemia, quam de inæqualitate Trinitatis idem Arius Alexandrinus presbyter asserebat. Consubstantialem Deo Patri

A Dei Filium eadem sancta synodus definiit. Hæc synodus acta est temporibus Sylvestri papæ Romani, Macharii Hierosolymitani episcopi, Alexandri Alexandrini. De hac autem synodo Leo papa in epistola ad Anatolium Constantinopolitanum episcopum sic ait : « Nulla sibi met de multiplicatione congregationis synodalia concilia blandiantur, neque cccxviii episcopis quantumlibet et copiosior numerus sacerdotum, vel comparare se audeat, vel præferre, cum tanto divinitus privilegio, Nicæna sit synodus consecrata; ut sive per pauciores, sive per plures ecclesiastica judicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum, quidquid ab illorum constitutione fuerit diversum. » Beatus quoque Ambrosius hoc Nicænum concilium in libro

B De Trinitate his verbis in impensum affert : « De conciliis id potissimum sequitur quod cccxviii sacerdotes tanquam Abrahamæ lecti iudicio consona fidei virtute victores velut tropæum, toto orbe terrarum subactis perfidis extulerunt, ut mihi videatur hoc esse divinum quod eodem numero in conciliis habeamus oraculum quod in historia pietatis exemplum est. »

CAP. CV. *Apostolorum canones sunt recipiendæ.*

Zephirinus papa, ep. 1, ad episcopos per Siciliam.

(Dist. 16, c. *Sexaginta*.) Sexaginta apostoli sententias præscripserunt; cum aliis quamplurimis episcopis et servandas cœpserunt. Athanasius, Alexandrinus, Marco, papæ, Sylvestri successori.

C CAP. CVI. *Epistola Athanasii postulantis capitula Nicæni concilii.*

(Dist. 16, c. *Septuaginta*.) Septuaginta Nicæni concilii capitula, quæ de præfata synodo jubente domino meo Alexandro decreta omnium episcoporum attuli quæ sunt igne combusta optamus ut a sanctæ sedis Ecclesiæ vestræ auctoritate percipere per præsentem legatos mereamur. Item, præsentibus nobis octoginta in memorata synodo capitula tractata sunt, scilicet xl a Græcis Græca edita lingua, xl Latinis similiter edita lingua Latina; sed visum est cccxviii episcopis Sancto Spiritu repletis in prædicto concilio maxime jam dicto Alexandro et apostolicæ sedis apocriphariis, ut x capitula adunarentur aliis, atque congruis locis inserentur, et ad formam lxx discipulorum vel totius orbis terræ linguarum lxx tanti, et tam excellentis concilii capitula fierent, quæ omnium Christianorum informarent orbem.

CAP. CVII. *Nicæni concilii viginti tantum capitula habentur.*

Stephanus Luthobio Mogunt. episc., c. 20

(Dist. 16, c. *Viginti*.) Viginti tantum capitula Nicæni concilii in Ecclesia Romana habentur, sed quo neglectu cætera defecerint, ambiguum est. Arbitrantur plurimi ea Antiocheno inserta concilio esse.

CAP. CVIII. *De synodo secunda.*

Isid., l. vi *Etymolog.*, c. 16.

(Dist. 15, c. *Canones*, § *Secunda*.) Secunda syno-

us, cl. Patrum, sub Theodosio seniore Constanti-
noli congregata est, quæ Macedonium Spiritum
sanctum Deum esse negantem condemnans, consub-
stantialem Patri Filioque Spiritum sanctum demon-
stravit, dans symboli formam quam totum Græco-
rum et Latinorum confessio in ecclesiis prædicat.
Hæc synodus acta est, temporibus Damasi papæ
Romani, Cyrilli Hierosolymitani episcopi, Nestorii
Constantinopolitani.

CAP. CIX. *De synodo tertia.*

Idem *ibid.*

(Dist. 15, c. *Canones*, § *Tertia.*) Tertia synodus,
Ephesina prima, cc episcoporum sub Juniore Theo-
dosio Augusto edita est, quæ Nestorium duas in
Christo asserentem personas, justo anathemate
condemnavit, ostendens manere in duabus naturis
unam Domini nostri Jesu Christi personam. Hæc
synodus acta est tempore Cœlestini papæ Romani,
Juvenalis Constantinopolitani episcopi, Cyrilli
Alexandrini.

CAP. CX. *De quarta synodo.*

Idem *ibid.*

(Dist. 15, c. *Canones*, § *Quarta.*) Quarta synodus
Chalcedonensis ccccxxx sacerdotum sub Martino
principe habita est. In qua Eutichen Constantino-
politana abbatem, Verbi Dei et carnis unam esse
naturam pronuntiantem et ejus defensorem Diosco-
rum quondam Alexandrinum episcopum, et ipsum
rursus Nestorium cum reliquis hæreticis, una Patrum
sententia prædamnavit; prædicans eadem synodus
Christum Deum sic natum de Virgine ut in eo
substantiæ et diviniæ et humanæ constiteatur natu-
ram. Hæc synodus acta est temporibus Leonis papæ
Romani, Juvenalis Hierosolymitani episcopi;
Anasthasii Constantinopolitani. Hæc sunt quatuor
synodi principales fidei naturam plenissime conti-
nentes, sed et si qua sunt concilia, quæ sancti
Patres Spiritu sancto pleni sanxerunt. Post isto-
rum quatuor auctoritatem omni manent stabilita
vigore.

CAP. CXI. *De quinta synodo.*

Beda *De temporibus*, c. 38.

Quinta Constantinoli temporibus Julii papæ
sub Justiniano principe contra Theodorum et omnes
hæreticos.

CAP. CXII. *De synodo Aquileiensi.*

Synodus Aquilæ facta ob imperitiam fidei,
quintum universale concilium suscipere distulit,
donec salutaribus beati papæ Sergii monitis instru-
cta, et ipsa huic cum cæteris Christi Ecclesiis an-
nuere consensit.

CAP. CXIII. *De temporibus conciliorum.*

Beda *ibid.*

(Dist. 16, c. *Sexta.*) Sexta synodus Constantino-
poli celebrata est et Græco nomine ascripta tempo-
ribus papæ Agathonis, exsequente ac residente

piissimo principe Constantino intra palatium suum,
simulque legatis apostolicæ sedis et episcopis cl.
residentibus.

CAP. CXIV. *De eodem.*

Beda *ibid.*

Leo Junior suscepit sanctam sextam synodum
quæ per Dei providentiam nuper in regia urbe ce-
lebrata est Græco eloquio scripta, exsequente ac
residente piissimo et clementissimo Magno principe
Constantino.

CAP. CXV. *De eodem.*

Anastasius Biblioth. in prolog. *Hist. Rom. pont.*
Sufficere arbitror ad præconium Theophanii
chronographi, quod approbatus apostolica sede,
quando scilicet vicarii ejus cum ccccl. Patribus in
Nicæna urbe secundo convenientes universalem
synodum celebrarunt. Siquidem et laus ejus in
eodem viii sancto concilio reperitur.

CAP. CXVI. *De eodem.*

Adrianus papa ad Carolum, cap. 25.

Ipsam septimam synodum suscepimus, nam si
eam minime recepissemus, ad suum pristinum vo-
mitum erroris fuissent reversi Græci, qui pro tot
millibus animarum Christianorum interitu habemus
reddere rationem.

CAP. CXVII. *Constitutiones synodi sextæ,*

Sexta synodus, c. 2.

(Dist. 16, c. *Quoniam sanctæ*, § *Item confirmatus.*)

Confirmamus sanctorum Patrum canones et syno-
dos, i Nicænam, Antiochenam, Neocæsariensem,
Grægensem, Antiochenam, Laodicensem, Constan-
tinopolitanam, Ephesinam primam, Chalcedonen-
sem, Sardicensem, et Carthaginensem, et opuscula
Theodosii, Alexandri episcopi et martyris, et Gre-
gorii Thaumaturgi seu Trincegisti Neocæsariensis
episcopi, Athanasii, Alexandrini episcopi, Basili
Cæsariæ Cappadociæ episcopi, Gregorii Nisenii,
Gregorii theologi, Amphilocii Iconensis episcopi,
Timothei Alexandrini episcopi, Germani Constanti-
nopolitani episcopi, Cypriani Carthaginensis episcopi
et synodum suam Nichephotio. Quod dicitis (142) ne-
que Sardicense concilium, neque decretalia nos ha-
bere sanctorum Patrum vel recipere, non facile nobis
facultas credendi tribuitur; maxime cum Sardicense
concilium quod penes vos in vestris regionibus
actum est, et omnis Ecclesia recipit, qua ratione
convenerit, ut hæc sancta Constantinopolitana Ec-
clesia abjiceret, et, ut dictum est, non retineret?
Quod in ecclesiasticis auctoritatis canonum, et de-
creta Romanorum pontificum præferenda sunt
dictis Augustini, Hieronymi et aliorum

CAP. CXVIII. *Aliorum scripturæ Romanorum pontifi-
cum decretis non sunt præponendæ.*

Leo IV episcopis Britanniarum.

(Dist. 20, c. *De libellis.*) De libellis et commenta-
riis aliorum, non convenit aliquos judicare et san-
ctorum conciliorum canones relinquere, vel decre-

(142) Dist. 16, cap. *Quod dicitis.*

tallum regulas, quæ habentur apud nos simul cum canonibus, quibus in omnibus ecclesiasticis utuntur iudiciis, id est, apostolorum, Niceænorum, Ancyritanorum, Neocæsariensium, Gangrensiæ, Sardicensium, Carthaginiensium, et eum illis regulæ præsulorum Romanorum Sylvestri, Cirici, Innocentii, Zozimi, Coelestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Simmaci, Simplicii, Ormisdæ et Gregorii Junioris. Isti omnino sunt per quos iudicant episcopi, per quos episcopi similiter et clerici iudicantur. Nam si tale emerit vel contingerit inusitatum negotium, quod minime possit per istos finire, tunc illorum quorum meministis, dicta Hieronymi, Augustini, Isidoris, vel cæterorum similiter sanctorum doctorum similium, si reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda vel promulganda, vel ad apostolicam sedem referatur de talibus. Quam ob causam luculentius et magna voce pronuntiare non timeo, quia qui illa quæ diximus sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos canones prætitulantur, sive sit episcopus, sive clericus, vel laicus non indifferenter receperit, convincitur, nec apostolicam, nec Catholicam fidem, nec sancta vera Christi quatuor Evangelia utiliter et efficaciter ad effectum suum retinere vel credere probatur.

CAP. CXIX. *In Scripturis canonicis mendacia non admittuntur.*

Aug., ep. 8, ad Hieron.

(Dist. 9, c. *Ego solis*.) Ego solis illis Scripturarum libris, qui jam canonici appellantur didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo errasse aliquid firmissime credam, aut si aliquid in eis offendero quod videatur contrarium veritati, nihil aliud existimem quam vel mendosum esse codicem, vel non esse assecutum interpretem, quod dictum est, vel minime intellexisse non ambigam (143). Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque polleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos auctores et canonicas vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat persuadere potuerunt.

CAP. CXX. *Scripturis canonicis tractatorum litteræ deserviunt.*

Aug. in prolog. l. III *De Trinit.*

(Dist. 9, c. *Noli meis*.) Noli meis litteris quasi Scripturis canonicis inservire, sed in illis et quod non credebas cum inveneris, incunctanter crede. In istis autem et quod ante certum non habebas nisi certum intellexeris, noli firmum retinere.

CAP. CXXI. *De eodem.*

Aug. ad Hieron.

Mihi videtur exitiosissime credi aliquid in sacris libris esse mendacium, id est eos homines per quos nobis illa scriptura ministrata est, aut conscripta, aliquid in suis libris fuisse mentitos. Alia quæstio est utrum scriptorem sacrarum Scri-

A plurarum mentiri oportuerit: imo non alia, sed nulla quæstio est.

CAP. CXXII. *De eodem. Exempla pontificum.*

Sergii papæ temporibus, Justinianus imperator concilium in regia urbe fieri iussit. In quo et legati sedis apostolicæ conveniunt, et decepti subscripserunt. Compellebat autem et ipsum subscribere. Sed nullatenus acquievit, pro eo quod quædam capitula extra ritum ecclesiasticum fuerint in eis annexa

CAP. CXXIII. *De doctrina librorum apocryphorum qui a sanctis Patribus damnati sunt æterna damnatione.*

(Dist. 15, c. *Sancta*, § *In primis*.) Ariminensem synodum a Constantino cesare Constantini filio congregatam, mediante Tauro præfecto, extunc et in æternum constitemur esse damnatam. Item, Itinerarium nomine Petri apostoli quod appellatur, sancti Clementis libri VIII apocryphi. Actus nomine Andreæ apostoli apocryphus. Actus nomine Thomæ apostoli apocryphus. Actus nomine Philippi apostoli apocryphus. Evangelia nomine Thadæi apostoli apocrypha. Evangelia nomine Barnabæ apostoli apocrypha. Evangelia nomine Thomæ apostoli quibus manichæi utuntur apocrypha. Evangelia nomine Bartholemæi apostoli apocrypha. Evangelia quæ falsavit Lucianus, apocrypha. Evangelia quæ falsavit Ilicius, apocrypha. Liber de infantia Salvatoris apocryphus. Liber de Nativitate Salvatoris et de sancta Maria, vel de obstetrico Salvatoris apocryphus. Liber qui appellatur Pastoris apocryphus. Libri omnes quos fecit Lentilius discipulus diaboli apocryphi. Liber qui appellatur fundamentum apocryphus. Liber qui appellatur thesaurus, apocryphus. Liber qui est de filiabus Adæ vel Genesis apocryphus. Pentametrum de Christo Virgilianis compaginatum versibus apocryphum. Liber qui appellatur actus Theclæ et Pauli apocryphus. Liber qui appellatur nepotis apoc. Liber proverbiorum ab hæreticis transcriptus et sancti Sixti nomine signatus, apocryphus. Revelatio Pauli apocrypha. Revelatio quæ appellatur Thomæ apostoli apocrypha. Revelatio quæ appellatur Stephani apoc. Liber qui appellatur transitus sanctæ Mariæ apoc. Liber qui appellatur poenitentia Adam apocryphus. Liber Diogenes nomine gigantis, qui post diluvium cum dracone ab hæreticis pugnasse perhibetur, apoc. Liber qui appellatur Testamentum Job apoc. Liber qui appellatur poenitentia Origenis apocryphus. Liber qui appellatur poenitentia Cypriani apocryphus. Liber qui appellatur Jamne et Mambre apocryphus. Liber qui appellatur Sors apostolorum apoc. Liber Susannæ apoc. Liber canonum apostolorum apoc. Liber physiologus ab hæreticis conscriptus et beati Ambrosii nomine præsi-

(143) Hunc textum aliter legit Gratianus. Sed tamen eadem utroque servatur sententia.

gnatus apoc. Historia Eusebii Pamphili apoc. A Opuscula Tertulliani sive Africani apoc. Opuscula Montani et Priscillæ et Maximillæ apoc. Opuscula Joviniani et Galli apoc. Omnia opuscula Fausti Manichæi apoc. Opuscula alterius Clementis Alexandrini apocri. Opuscula Cassiani presbyteri Galli apoc. Opuscula Victorini Pictaviensis apoc. Opuscula Fausti Reginensis Galliarum apoc. Opuscula Frumentii apocripha. Epistola Jesus ad Abagarum apocr. Passio Cirici et Julittæ apoc. Passio Georgii apoc. Scriptura quæ appellatur Salomoni contradictio apoc. Philactaria omnia quæ non ab angelo ut conflungunt, sed magis a dæmone conscripta sunt apoc.

Hæc et his similia quæ Simon Magus, Nicolaus, Cerinthus, Marcion, Basilides, Elion, Paulus etiam Samosatenus, Photinus et Bonosus qui simili errore defecerunt; Montanus quoque cum suis obscenissimis sequacibus Apollinaris, Valentinus sive Manichæus, Faustus, Sabellius, Arius, Macedonius, Eunomius, Novatus Sabatius, Calixtus, Donatus, et Eustachius, Julianus, Pelagius, Julianus et Latiensis Coelestinus, et Maximianus, Priscillianus ab Hispania, Lanpedius, Dioscorus, Euticius, Petrus et alius Petrus, e quibus unus Alexandriam, alius Antiochiam maculavit; Achatius Constantinopolitanus cum consortibus suis, nec non et omnes hæreses quas ipsi et eorum discipuli sive schismatici docuerunt, vel conscripserunt, quorum nomina minime retinemus, non solum repudiata, verum et ab omni Catholica et Romana Ecclesia eliminata, atque cum suis auctoribus auctorumque sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo in æternum confitemur esse damnata.

CAP. CXXIV. *Exceptis quinquaginta capitulis canones apostolorum inter apocrypha deputantur.*

Leo IX, ep. ad Nicetam abb. de monast. Studii.

(Dist. 16, c. *Clementis*.) Clementis librum 1, et Petri apostoli Itinerarium et canones apostolorum numeraverunt sancti Patres inter apocripha, exceptis capitulis quinquaginta quæ decreverunt regulis Orthodoxæ fidei adjungenda.

CAP. CXXV. *Item de canonibus apostolorum.*

Synodus sexta, c. 2.

(Dist. 16, c. *Placuit*.) Placuit huic synodo sanctæ, ut amodo confirmata et rata sint canonum apostolorum LXXXV; epistola Isidori in capite canonum. Isidorus servus Christi, lectori conservo suo: « Propter eorum auctoritatem cæteris conciliis præposuimus canones qui dicuntur apostolorum, licet a quibusdam apocriphi dicantur, quoniam plures eos recipiunt, et sancti Patres eorum sententias synodali auctoritate roboraverunt, et inter canonicas posuerunt constitutiones. » Item, primus ordo, ut prædictum est, de celebrando concilio insertum habetur, et post modum canonum apostolorum, ac apostolicorum a sancto Clemente usque ad sanctum Sylvestrum, decreto-

rum ac diversorum conciliorum breviarium est, interpolatum sequens ordinem suum.

CAP. CXXVI. *De Vitis Patrum.*

Adrianus papa ad Carolum M., cap. 17.

Vitæ Patrum sine probabilibus auctoribus minime in Ecclesia leguntur. Nam ab Orthodoxis titulatae suscipiuntur et leguntur. Magis enim passionibus sanctorum martyrum sacri canones censentur ut liceat eas et in Ecclesia legi cum anniversarii dies eorum celebrentur.

CAP. CXXVII. *De scripturis apocryphis.*

August. contra Faustum, tit. III, c. 2.

Legunt Scripturas apocryphas Manichæi, nescio an quibus autoribus fabularum, subapostolorum nomine factas, ut quæ suorum scriptorum temporibus in auctoritate sanctæ Ecclesiæ recipi mererentur, si sancti homines et justus et docti, qui tunc in hac vita erant, examinari poterant, eos vera locutos esse cognoscerent. Ibi tamen legunt apostolum Thomam, cum esset in quodam nuptiarum convivio peregrinus et prorsus incognitus, ut a quodam ministro palma percussus, imprecatum fuisse homini continuam sævamque vindictam. Nam cum egressus fuisset ad fontem ut inde aquam convivantibus ministraret, cum leo rugiens interemit, manumque ejus qua caput apostoli levi ictu percussit, a corpore evulsam, secundum vocem ejusdem apostoli id optantis atque imprecantis, canis attulit mensis in quibus ipse discumbebat apostolus.

CAP. CXXVIII. *De eodem.*

Item, c. 128.

Quod beata Maria patrem habuerit ex tribu Levi sacerdotem quemdam, nomine Joachin, canonicum non est.

CAP. CXXIX. *De eodem.*

Hieronimus *De institutione filii.*

Cavent omnia apocrypha et si quando ea non ad dogmatum veritatem, sed signorum reverentiam legere voluerit, sciat non eorum esse quorum titulis prænotatur, multoque in his admista vitiosæ et grandis esse prudentiæ aurum in luto quærere.

CAP. CXXX. *Libros gentilium non legat episcopus.*

Conc. Carthag. IV, c. 16.

(Dist. 37, c. *Episcopus*.) Episcopus gentilium libros non legat hæreticorum, aut pro necessitate et tempore.

CAP. CXXXI. *Reprehenduntur sacerdotes qui, omisis Evangeliiis, comædias legunt.*

Hieron. ad Amandum, *De filio prodigo*

(Dist. 37, c. *Sacerdotes*.) Sacerdotes Dei, omisis evangeliiis et prophetiis videmus comædias legere, amatoriam bucolicorum versuum verba cantare, tenere Virgilium in manibus, et id quod in iuris necessitatis est, crimen in se facere voluptatis. CAP. CXXXII. *Beatus Hieronimus ab angelo verberatur, quod Ciceronis librum legebat.*

Beda, lib. II *De pressuris eccles.*

(Dist. 37, c. *Legimus*.) Legimus de beato Hiero-

nymo, quoniam cum librum legeret Ciceronis, ab angelo esse correptum, eo quod vir Christianus, paganorum intenderet figmentis.

CAP. CXXXIII. *Non prohibeantur clerici sæculares litteras legere.*

Beda in lib. II Reg.

(Dist. 37, c. *Turbat acumen.*) Turbat acumen legentium et deficere cogit, qui eos a legendis sæcularibus litteris omnimode æstimat prohibendos, quibus ubi librorum inventa sunt utilia, quasi sua sumere licet. Alioquin Moyses et Daniel sapientia vel litteris Ægyptiorum, Chaldæorumque non paterentur erudiri, quorum tam superstitiones quam delicias horrebant, nec ipse magister gentium aliquos versus poetarum suis vel scriptis indidisset vel dictis.

CAP. CXXXIV. *Sæculares litteræ legendæ sunt ne ignorentur.*

Ambros., Procem. *Expos. in Luc.*

(Dist. 37, c. *Legimus.*) Legimus aliqua ne negantur; legimus ne ignoremus; legimus non ut teneamus, sed ut repudiemus.

A CAP. CXXXV. *Grammatica legenda est ut per eam sacræ Scripturæ intelligantur.*

Hieron. in *Epist. ad Tit.*, lib. VII.

(Dist. 37, c. *Si quis artem.*) Si quis grammaticam artem noverit, vel dialectica ut recte loquendi rationem habeat, et inter falsa et vera dijudicet, non improbamus, geometria quoque et arithmetica et musica habent in sua scientia veritatem, sed non est scientia illa scientia pietatis. Scientia pietatis nosse legem, intelligere prophetas, Evangelio credere, apostolos non ignorare.

CAP. CXXXVI. *De eodem.*

Idem *ibid.*

(Dist. 73, c. *In fine.*) Grammaticorum antea doctrina potest proficere ad vitam dum fuerit in meliores usus assumpta.

B CAP. CXXXVII. *Quare prohibeatur Christianus poetica figmenta legere.*

Isid., I. III *De summo bono*, c. 13.

(Dist. 73, c. *Ideo prohib.*) Ideo prohibetur Christianis legere figmenta poetarum, quia per oblectamenta fabularum mentem excitant ad incentiva libidinum. Non enim solum thura offerendo immolatur dæmonibus, sed eorum dicta libentius capiendo.

DE LEGIBUS.

CAP. CXXXVIII. *Lex imperatorum ecclesiastica jura C dissolvere non potest.*

Nicolaus papa ad episc. in conc. apud Convicinum congreg.

(Dist. 40, c. *Lege imp.*) Lege imperatorum non in omnibus ecclesiasticis controversiis utendum est, præsertim cum inveniatur evangelicæ sanctioni aliquoties obviare.

CAP. CXXXIX. *De eodem.*

Idem *ibid.*

(Dist. 40, c. *Lege imp.*, § *Lex imp.*) Lex imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus.

CAP. CXL. *De eodem.*

Adjuncta Capitul., c. 17.

(Dist. 40, c. *Lege imp.*, § *Imperiali iudicio.*) Imperiali iudicio non possunt ecclesiastica jura dissolvi, non quod imperatorum leges quibus sæpe Ecclesia contra hæreticos utitur, sæpe contra tyrannos atque contra pravos quoque defenditur (dicamus penitus renuendas, sed quod eas evangelicis, apostolicis atque canonicis decretis quibus postponenda sunt), nullum posse inferre præjudicium, asseramus.

CAP. CXL. *Nihil quod evangelicis regulis obviat, imperatori agere licet.*

Octava synodus Symmachi papæ.

Non licet imperatori vel cuiquam pietatem custodienti, aliquid contra mandata divina præsumere, nec quidquam quod evangelicis, propheticis, apostolicis in regulis obviat, agere.

CAP. CXLII. *Qualis debeat esse lex.*

Isid., *Etymol.* lib. V, c. 10.

(Dist. 4, c. *Erit autem lex.*) Erit lex honesta, justa, possibilis, secundum consuetudinem patriæ, loco temporivæ conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in cautione contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.

CAP. CXLIII. *De legibus sic est judicandum cum instituantur, non cum institutæ sunt.*

Aug., *De vera relig.*, c. 13.

(Dist. 10, c. *In istis.*) In istis temporalibus legibus quanquam de his homines judicent, cum eas instituunt, tamen cum fuerint institutæ ac firmatæ, non licet iudici de ipsis judicare, sed secundum ipsas.

CAP. CXLIV. *Quare vocantur Theodosianæ leges.*

Isid., *Etymol.* c. 1.

(Dist. 7, c. *Firmiter*, § *Postea.*) Theodosius minor Augustus, ad similitudinem Gregoriani et Hermogeniani codicem factum institutionum Constantini imperatoris sub proprii cujusque imperatoris titulo disponit, quæ a suo nomine Theodosianas vocavit.

CAP. CXLV. *De legibus Justiniani.*

(Ff. *De origine juris.*) Justinianus Augustus, leges Romanorum quarum prolixitas nimia erat, et inutilis dissonantia, mirabili brevitate corripuit. Nam omnes constitutiones principum, quæ utique multis voluminibus habebantur, intra XII libros coarcta-

vit. Idemque volumen codicem Justiniani appellari præcepit. Rursus, singulorum magistratum, sive judicum leges quæ usque ad duo millia pene libros erant extensæ, i. librorum numerum redegit, eumque Codicem Digestorum, sive quod Justinianus diversa legis volumina diversis nominibus appellavit, Pandectarum vocabulo nuncupavit. Quatuor enim Institutionum libros in quibus breviter universarum legum textus comprehenditur noviter composuit. Novas quoque leges quas ipse statuerat, in unum redactas, Codicem Novellarum appellari sancivit. Item : Tunc apud Constantinopolim Priscianus Cæsariensis grammaticæ artis profunda rimatus est.

CAP. CXLVI. De eodem.

Anastas. Biblioth. in *Hist. Rom. pont.*

(§ *Quibus, c. De n. co. compen., c. 146.*) Removit Justinianus Augustus contrarias regulas, faciens singularem codicem, et vocans eum novellas institutiones, in quibus non permittit principem, in quibus præest, tenere possessionem, aut ædificare domum, aut hæreditari extraneam personam, nisi quis sibi cognatus existat.

CAP. CXLVII. Principum placita animo jus condendi facta, habent vim legis generalis, nisi sint facta ad certas personas, quia tunc personas non egrediuntur.

Institutionum lib. 1, c. 2.

(*Leg. Quod principi, § Quodcumque; ff. De constit. pr., § Quodcumque, instit. De jure nat. gen. civili.*) Quodcumque imperator per epistolam constituit, vel cognoscens decrevit, vel edicto præcepit, legem esse constat; hæ sunt quæ constitutiones appellantur. Plano ex his quædam sunt personales, quæ non ad exemplum trahuntur, quod non hoc princeps vult. Nam quod alicui ob merita indulsit, vel si cui pœnam irrogavit, vel si cui sine exemplo subvenit, personam non transgreditur.

CAP. CXLVIII. Præfatio quinti capitularis.

Præcedentes quatuor libelli nonnulla gloriosorum Caroli atque Ludovici imperatorum continent capitula. Item, quæ postmodum a fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ Pipini, Caroli, Ludovici, didicimus in jam dictis libellis minime inserta esse, pro Dei omnipotentis amore, et sanctæ Ecclesiæ, ac servorum ejus atque totius populi utilitate, fideliter investigare curavimus, et in tribus sequentibus libellis distinctæ, cum suis codicibus coadunare ac Ludovico, Lothario atque Carolo nobilissimis regibus, filiis videlicet Ludovici imperatoris piissimi, habenda et omnibus Christianorum fidelibus tradenda, scribenda non distulimus. Item, his ita peractis, est in fronte primi libri posita Zachariæ epistola omnibus episcopis, ac reliquis ecclesiasticis ordinis gradibus, et cunctis ducibus, atque comitibus, omnibus Deum timentibus, per Gallias et Francorum provincias constitutis directa, sicut in ea continetur, quam sequuntur synodales conventus quos sanctæ Romanæ et apostolicæ Ecclesiæ, legatus Bo-

nifacius Maguntiensis Ecclesiæ archiepiscopus vice supradicti Zachariæ papæ una cum Carolo Magno Francorum principe canonice tenuit, ut agnoscant omnes hæc prædictorum principum capitula maxima apostolica auctoritate fore confirmata.

CAP. CXLIX. Leges imperatorum custodiri oportet.

Leo III Lothario Augusto.

(*Dist. 10, c. De capitulis.*) De capitulis vel præceptis imperialibus, nostris nostrorumque pontificum et prædecessorum irrefragabiliter custodiendis et conservandis, quanto valuimus et valemus, Christo propitio, et nunc et in ævum conservaturos, omnibus modis profiteamur. Et si fortasse quilibet vobis aliter dixerit, vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo mendacem.

CAP. CL. Leges principum, aut regulas Patrum contemni non licet.

Gelasius Rufino et Aprili episcopis.

(*Dist. 10, c. Quis autem.*) Quis autem leges principum aut Patrum regulas, aut admonitiones modernas, dicat contemni, nisi qui impunitum sibi æstimet tantum transire commissum.

CAP. CLI. Serventur ab omnibus Romanis principibus leges.

Idem Theodorico regi.

(*Dist. 10, c. Certum.*) Certum est magnificentiam vestram leges Romanorum principum, quas in negotiis hominum custodiendas esse præcepit, nullo magis circa reverentiam beati Petri apostoli pro suæ felicitatis augmento velle servari.

CAP. CLII. Romana lex nullius temeritate debet corrumpi.

Leo IV Lothario Augusto.

(*Dist. 10, c. Vestram.*) Vestram flagitamus clementiam, ut sicut hactenus lex Romana viguit absque universis procellis, et pro nullius persona hominis reminiscitur esse corrupta, ita nunc æquum robur, propriumque vigorem obtineat.

CAP. CLIII. Leges imperatorum in adiutorium Ecclesiæ licet assumere.

Aug. contra Petilianum.

(*Dist. 10, c. Si in adiutorium.*) Si in adiutorium vestrum terreni imperii leges assumendas putatis, non reprehendimus : fecit hoc Paulus cum adversus injuriosos Romanum civem se esse testatur.

CAP. CLIV. Supplicium acquirit qui justis imperatorum legibus non obtemperat; at, contra, præmium, qui non vult obtemperare legibus quæ contra veritatem Dei feruntur.

Aug., ep. 50, ad Bonifacium.

(*Dist. 9, c. Imperatores, § Quicumque.*) Quicumque autem legibus imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. Quicumque vero legibus imperatorum, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium.

CAP. CLV. *Non est resistendum consuetudini, cui canonica non obstat auctoritas.*

Nicolaus Michaeli imperatori.

(Dist. 12, c. *Scit sancta*.) Scit sancta Romana Ecclesia quia nihil obsunt salutem credentium diversarum pro loco et tempore consuetudines, si illis canonica non obstat auctoritas, quando una fides per dilectionem operans uni Deo omnes commendat.

CAP. CLVI. *Quod consuetudines diversae in diversis Ecclesiis constitutae maneant, si contra fidem non sunt, et veritati consentiunt.*

Leo III Lothario Augusto.

(Dist. 12, c. *Ridiculum*.) De consuetudinibus quas nobis opponere nisi estis, scribentes per diversas Ecclesias diversas esse consuetudines, si illis canonica non obstitit auctoritas, pro qua eis obviare debemus, nil iudicamus vel eis resistimus. Item Igmáro archiepiscopo: Ridiculum est et satis abominabile dedecus ut traditiones quas antiquitus a Patribus suscepimus infringi patiamur.

CAP. CLVII. *Laudabilis est consuetudo quae nihil fidei contrarium usurpat.*

Pius papa.

(Dist. 11, c. *Consuetudinem*.) Consuetudinem laudamus quae tamen contra fidem Catholicam nil usurpare dignoscitur.

CAP. CLVIII. *Ubi auctoritas deficit, mos populi et majorum instituta pro lege servantur*

Aug. ad Consulanum presb.

(Dist. 11, c. *In his rebus*.) In his enim rebus de quibus nil certi statuit Scriptura divina, mos populi Dei et instituta majorum pro lege tenenda sunt, et sicut pravariatores legum divinarum, ita contemptores consuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt.

CAP. CLIX. *Inviolabilis est consuetudo quae nec humanis legibus nec sacris canonibus obviare monstratur.*

Ex dictis Basilii, c. 28.

Ecclesiarum institutiones quasdam Scripturis, quasdam vero apostolica institutione, per successores ministerio confirmatas accepimus, quadam vero consuetudine roboratas approbavit usus. Quibus par ritus et idem utrisque pietatis debetur affectus. Unde quis vel aliquantulum sacrarum expertus Scripturarum haesitaverit? Si enim attentaverimus consuetudines Ecclesiae non per scripturas a Patribus traditas, nihil aestimare, quantum religio detrimenti latura sit, despicientibus liquido constabit. Quae enim, ut inde ordiamur, scriptura, salutiferæ crucis signaculo fideles docuit insigniri? Quae vel trifariam digesta super panem et calicem proluxæ orationis et consecrationis verba commendavit? Nam non modo quod continetur in Evangelio vel ab Apostolo insertum secretis didicimus, sed et alia per plura adjiunctus magnam quasi vim commendantia mysteriis. Quae orientem versus nos a lora: e litterarum forma praestitit? Benedicimus fontem baptismatis oleo unctionis. Huc accedit quod ter

mergimus, quod baptizatos oleo unguimus, verbis abrenuntiare Satanæ et angelis ejus informamus. Unde hæc et alia in hunc modum non pauca, nisi tacita et mystica traditione a Patribus ecclesiastico more, reverentiori diligentia sunt, in ministeriis observata silentio, quam publicata scripto.

CAPUT CLX.

Constitutionum l. 1, c. 1.

(Instit. de jure nat. gen. et civ., § *Ex non Scripto*.) Ex non scripto jus venit quod usus approbavit. Nam diuturni mores consensu utentium approbati, legem imitantur. Item quæ ipsa sibi quæque civitas constituit, sæpe mutari solent vel tacito consensu principis, vel alia postea lege lata.

CAP. CLXI. *Quod sit mos, et quid est consuetudo?*

Isid., *Etyim.* v, 3.

(Dist. 11, c. *Mos est*.) Mos est vetustate probata consuetudo, sive lex non scripta. Item consuetudo est jus quoddam moribus institutum quod pro lege suscipitur, cum deficit lex. Nec differt utrum scriptura an ratione consistit.

CAP. CLXII. *Quod consuetudo et usus tenendus sit, si nec legi nec rationi contrarius est. Vel sic: Quidquid fit, contra longam consuetudinem, revocari oportet.*

God. l. viii, tit. 1.

(Dist. 12, c. *Consuetudo*.) Consuetudo præcedens et ratio, quæ consuetudinem suasit, tenenda est, et quidquid contra longam consuetudinem fiet, ad consuetudinem suam revocabit præses provinciae.

CAP. CLXIII. *Non potest usus et consuetudo legem et rationem vincere.*

Ibid., tit. II, lib. viii.

Consuetudinis ususque non vilis auctoritas est, verum non usque adeo valitura momento, ut aut rationem vincat aut legem.

CAP. CLXIV. *Radicitus est evellenda pernicioza consuetudo.*

Nicolaus papa Igmáro.

(Dist. 8, c. *Mala autem*.) Mala consuetudo non minus quam pernicioza corruptela vitanda est, quæ nisi citius radicitus extirpetur, in privilegiorum jus ab impiis assumitur, et incipiunt pravariationes et variae præsumptiones celerrime non compressæ pro legibus venerari, in privilegiorum more perpetuo celebrari.

CAP. CLXI. *Pravus usus ratione superatur et lege.*

Ibid. in *Synonymis*.

(Dist. 11, c. *Usus auctor*.) Usus auctoritati cedat. Pravum usum lex et ratio vincat veritati manifesta, cedat consuetudo veritati. Plane quis dubitet veritati manifeste consuetudinem cedere. Item, nemo consuetudinem rationi et veritati præponat, quia consuetudinem ratio et veritas scripta excludit, si ratio, si veritas obtinetur.

CAP. CLXVI. *Quælibet consuetudo veritati est postponenda.*

Aug., l. iv *De baptismo*, c. 5, 6.

(Dist. 8, c. *Si consuetudinem*.) Si consuetudinem fortassis opponas, advertendum fuit episcopo, quod Dominus dicit: *Ego sum, inquit, veritas* (Joan. xiv), non ait, ego sum consuetudo, sed veritas. Et certe ut beati Cypriani utamur sententia: Quælibet consuetudo quantumvis vetusta, quantumvis vulgata, veritati omnino est non postponenda et usus qui veritati est contrarius, abolendus.

CAP. CLXVII. *Veritate revelata, consuetudinem sibi cedere oportet.*

Aug. in lib. *De baptismo parvul.*

Revelatione igitur facta, cedat error veritati, quia et Petrus qui circumcidebat, cessit Paulo veritatem prædicanti.

CAP. CLXVIII. *Resecanda sunt quæ neque auctoritibus neque moribus universitatis comprobantur. Vel sic: Quod usus qui nec auctoritate roboratur, et in aliis locis aut vix aut nunquam tenetur, om-*

nino respuitur, quamvis contra fidem non constituitur.

Aug. *ad inquisit Januar.*, ep. 119, c. 19.

Omnia talia, quæ neque sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec de conciliis episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universæ Ecclesiæ roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix aut omnino nunquam inveniri possint causæ quas in eis constituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur sine ulla dubitatione, ressecanda æstimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit quomodo contra fidem sint, ipsam tamen religionem quam paucissimis et manifestissimis celebratiorem sacramentis misericordia Dei voluit esse liberam. Quam servilibus oneribus premunt, ut tolerabilior sit conditio Judæorum, qui etiam si tempus libertatis non cognoscunt, legalibus tamen sacramentis non humanis præsumptionibus subjiciuntur

DE OBSERVATIONE SABBATI ET DIEI DOMINICÆ.

CAP. CLXIX. *Non est die Sabbati feriandum.*

Greg. civibus Romæ, l. 11, ep. 3.

(De consecr. dist. 3, c. *Pervenit*.) Pervenit ad me quosdam perversi spiritus homines, prava inter vos aliqua et sanctæ fidei adversa seminasse, ita ut die Sabbati aliquid operari prohiberent, quos quid aliud nisi Antichristi prædicatores dixerimus, qui venientes diem Sabbatum atque Dominicum ab omni facient opere custodiri, quia enim mori se et resurgere simulat, haberi vult in veneratione Dominicum diem. Et quia populum judaizare compellit, ut in exteriorem legis ritum provocet, et sibi Judæorum perfidiam subdat, coli vult Sabbatum.

CAP. CLXX. *Diebus Dominicis mercari, litigari, judicari vel jurari non debet, sed de vespera ad vesperam debent celebrari.*

Conc. Compendiense, c. 2.

(Ext. av. *De feriis*.) Omnes dies Dominicas a vespera in vesperam cum omni veneratione et observatione decrevimus ab illicito opere abstinere, et ut merca-

tus in eis minime fiat, nec placitum, ubi aliquis ad pœnam vel ad mortem judicatur, nec sacramentum iuretur in eis nisi pro pace facienda.

CAP. CLXXI. *De eodem*

Ex conc. eodem, c. 8.

(De Consecr. dist. 3, init.) Ut mercatus die Dominico in nullo loco habeatur.

CAP. CLXXII. *De eodem.*

Ex conc. eodem, c. 6.

Tria catartaria opera licet fieri in Dominica die, id est, hostiliticidia, carra, vectualia vel angaria, et, si forte necesse sit, corpus cujuslibet duci ad sepulcrum.

CAP. CLXXIII. *Nec in die Dominico, nec in diebus Pentecostes in oratione genua flectantur.*

Conc. Aurel., c. 13.

(De consecr. dist. 3, c. *Quoniam*.) In Dominicis diebus vel cæteris festivis diebus, usque ad vesperam a vespera non flectant genua, sed stantes incurvati orent.

DE JEJUNIO.

CAP. CLXXIV. *Septem hebdomadibus a carne et delictis ante Pascha clerici abstineant.*

Telesphorus in decretali sua.

(Dist. 4, c. *Statuimus* [141].) Cognoscite a nobis et cunctis episcopis, in hac sancta et apostolica sede congregatis, statutum esse ut, septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha, omnes clerici in sorte

(144) Concordat c. *Denique*, ead. dist., sed in fine illius c. dicitur: « Hæc etsi legibus constituta sunt, tamen quia communi usu approbata non sunt, non observantes transgressionis reos non arguent; alias

Domini vocati a carne jejument, quia sicut discreta debet esse vita clericorum a laicorum conversatione, ita et in jejunio debet fieri discretio. Hæc ergo septimas hebdomadas omnes clerici a carne et a deliciis jejument, et hymnis et vigiliis, et orationibus Domino inhærere die noctuque studeant.

contra, nisi forte quis dicat hæc non decernendo esse statuta, sed exhortando conscripto. Decretum verò necessitatem facit, exhortatio autem liberam voluntatem.

CAP. CLXXV. *Quibus temporibus jejunia celebrantur.*

Calixtus papa Benedicto episcopo.

(Dist. 76, c. *Jejunium.*) Jejunium quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, convenientius nunc per quatuor tempora fieri decrevimus, ut sicut annus per quatuor tempora volvitur, sic et nos quaternum solemne agamus jejunium per anni quatuor tempora.

CAP. CLXXVI. *Die Dominica et quinta feria non est servandum jejunium.*

Melchides papa ad episc. Hispan.

(De consecr. dist. 3, c. *Jejunium.*) Jejunium Dominicæ diei, et v. feriæ nemo celebrare debet, ut inter jejunium Christianorum et gentilium, et non veraciter credentium atque hæreticorum, vera et non falsa discretio habeatur.

CAP. CLXXVII. *Ob reverentiam sepulturæ Dominicæ, Sabbato jejulare debemus.*

Innocent. I ad Decentium.

(De consecr., dist. 3, c. *Sabbato.*) Sabbato vero jejunandum esse ratio evidentissima demonstrat. Nam si diem Dominicam ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Jesu Christi, non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulas hebdomadarum dies, ipsius diei imaginem frequentamus. Ac sicut sexta feria propter passionem Domini jejunamus, Sabbatum prætermittere non debemus, quia inter tristitiam et lætitiâ temporis ipsius videtur esse inclusum. Nam utique constat apostolos biduo isto in mœrore fuisse, et propter metum Judæorum se occultasse, quod utique non dubium est eos tantum jejunasse biduo memorato ut habeat traditio Ecclesiæ isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Quæ forma et per singulas utique tenenda est hebdomadas propter id quod commemoratio diei illius semper est celebranda. Quod si putant semel atque uno Sabbato jejunandum, ergo et Dominicam et sexta feria semel in Pascha erit utique celebrandum.

CAP. CLXXVIII. *Ut in Julio et Augusto mense jejunium non observetur.*

Ex concilio Eliberitano, cap. 23.

Jejunia seu abstinentias, per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mensium, Julio et Augusto, ob eorundem infirmitatem.

CAP. CLXXIX. *Quarta et sexta feria sunt servanda jejunia.*

Ex Vita Apollonii abbatis apud Palladium.

(De consecr. dist. 3, c. *Jejunia.*) Jejunia sane legitima, id est quarta et sexta feria non sunt solvenda, nisi grandis aliqua necessitas affuerit, quia quarta feria Judas de traditione Domini cogitaverat, et sexta feria crucifixus est Salvator. Videbitur ergo qui in his diebus, si non aliqua necessitate solverit statuta jejunia, vel cum tradente tradere Salvatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere.

A CAP. CLXXX. *Quibus mensibus et quibus mensium hebdomadibus jejunia Quatuor Temporum constituentur.*

Conc. Mogunt., c. 34.

(Dist. 76, c. *Constituimus.*) Constituimus ut Quatuor anni Tempora ab omnibus hominibus cum jejunio observentur, id est in Martio hebdomada prima; in Junio secunda; in Septembri tertia; in Decembri quarta, quæ fuerit ante vigiliam Natalis Domini, id est feria quarta, et sexta, et Sabbato veniant omnes ad ecclesiam hora nona, cum litaniis ad missarum solemniam.

CAP. CLXXXI. *De eodem.*

Conc. Salegunstad.

(Dist. 76, c. *De jejunio.*) De incerto autem jejunio Quatuor Temporum hanc certitudinem statuimus, ut si Kalend. Martii in quarta feria sive antea evenerit, de eadem hebdomada jejunium celebretur. Si autem Kalend. Martii in quinta feria aut in sexta feria, aut in Sabbato distenduntur, in sequentem hebdomadam jejunium differatur. Simili quoque modo, si Kalend. Junii in quarta feria aut antea evenerit, in sequenti hebdomada jejunium celebretur; et si in quinta aut in sexta feria, aut Sabbato contigerit, jejunium in tertiam hebdomadam reservetur. Et hoc sciendum est, quod si quando jejunium mensis Junii in vigilia Pentecostes, secundam prædictam regulam, evenerit, inibi celebrandum erit; sed etiam in hebdomada ipsa solemnium Pentecostes, quia vigiliam similiter et jejunium celebrare non convenit, et tunc propter solemnitatem Spiritus sancti, dalmaticis induantur, et *Alleluia* cantetur et *Flectamus genua* non dicatur.

Eodem modo de septimi mensis jejunio constitutum est, ut si Kalend. Septembris in quarta feria evenerit aut antea, jejunia in tertia hebdomada celebrentur; et si in quinta aut in sexta, aut in Sabbato contigerit, in quarta hebdomada jejunandum erit. In Decembri vero illud observandum erit ut in proximo Sabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur jejunium, quia si vigilia in Sabbato evenerit, simul vigiliam et jejunium celebrare non convenit.

CAP. CLXXXII. *Qua computatione videatur Quadragesima anni decima, et de observatione Quadragesimæ.*

Greg., homil. 16 in Evang.

(De consecr. dist. 5, c. *Quadragesima.*) Quadragesima summa observatione est observanda ut jejunium in ea præter dies Dominicos, qui de abstinentia subtracti sunt, nisi quem infirmitas impedit, nullatenus solvatur, quia ipsi dies decimæ sunt anni. A prima igitur Dominica Quadragesimæ, usque in Pascha Domini, sex hebdomadæ computantur, quarum videlicet dies XLII sunt. Ex quibus dum sex dies Dominicæ abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentia, quam xxxvi dies remanent, verbi gratia: si per trecentos sexaginta quinque dies annus ducitur, et nos per xxxvi dies affigimur, quasi anni decimas damus Deo, et ut sæcer

numerus xl dierum impleantur, quæ Salvator noster suo sacro jejunijs consecraverit iv dies prioris hebdomadæ ad supplementum xl dierum, addantur id est quarta feria quæ Caput jejunii subnotatur, et v feria sequens, et vi et Sabbatum. Nisi quatuor istos dies superioribus xxxvi adjunxerimus xl dies in abstinentia non haberemus. Jubemur etiam ab omnipotenti Deo omnium honorum nostrorum decimas dare. Quapropter ut omnis a nobis rite persolvatur, tollamus decimam anni, et in ea peccata nostra confitendo, corrigendo nos, jejunando, orando, eleemosynam dando abstergamus, et carnem nostram decimemus, ut ad sanctum Pascha securi pervenire possimus.

CAP. CLXXXIII. *Quibus temporibus flectentur genua.* D
Conc. Aurel., c. 43.

(Dist. 30, c. *Si quis presb.*, § *Placuit.*) Ut presbyteri plebibus annuntient, quod in Quadragesima, et in jejunijs Quatuor Temporum, tantummodo ad missarum solemniam genua flectere debeant, in Dominicis diebus et in cæteris festis minime. Nec quisquam ultatenus uno genu flexo orare præsumat, sicut Judæi irridentes Dominum in passione ejus fecisse leguntur, sed utraque genua in terram ponat. Ait enim Apostolus: *Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi (Ephes. iii).*

CAP. CLXXXIV. *Ante missarum solemniam, circa horam nonam decantata in Quadragesima nulli comedere licet.*

Conc. Cabilon., c. 5.

(De consecr. dist. 4, c. *Solent plures.*, Solent plures qui se jejunare putant in Quadragesima,

A mox ut audierint signum, ad horam nonam manducare. Qui nullatenus jejunare credendi sunt, si ante manducaverint quam vespertinum celebretur officium. Concurrentium est enim ad missam et auditis missarum solemnibus et vespertinis officiis largitis eleemosynis ad cibos accedendum est. Si vero aliquis ita necessitate constrictus fuerit ut ad missam venire non valeat, æstimata vespertini hora completa oratione sua, jejunium solvat.

CAP. CLXXXV. *Quotidiana jejunia duplicatis vel triplicatis sunt præferenda.*

Aug., ep. 65, ad Eustochium, de custodia virginitatis.

(De consecr., dist. 5, c. *Sint tibi.*) Sint tibi quotidiana jejunia, et refectio satietatem fugiens. Nihil enim prodest tibi, biduo aut triduo transmissio, vacuum portare ventrem, si pariter obstruatur, si compensantur saturitate jejunia. Illico mens repleta torpescit, et irrigata terra corporis hujus spinas et carduos germinat.

CAP. CLXXXVI. *De eadem re.*

Hieron. ad Nepotianum, de vita cleric.

Sint tibi jejunia pura, continua, moderata, id est quotidie esurire, et quotidie prandere.

CAP. CLXXXVII. Hieron. *ibid.*

Parcus cibus et semper venter esuriens, triduanis præfertur jejuniis.

CAP. CLXXXVIII. Hieron. *ibid.*

Spernitur jejunium, quod in vesperum repletionem ciborum reficitur.

CAP. CLXXXIX. Isidorus.

Perfectum jejunium est, quando homo noster exterior jejunit, et interior orat.

DE ELEEMOSYNA.

CAP. CXC. *Jejunio eleemosyna jungenda.*

Diebus vero jejunii eleemosyna facienda est et cibum sive potum quo quisque debuit uti, si jejunaverit, pauperibus eroget. Quia jejunare et cibos prandii ad cœnam servare, non mercedis, sed ciborum est incrementum.

CAP. CXCI. *Qui de rebus concessis vel bene quæsitis eleemosynam impendit, illa placet Deo.*

Greg. ep. 110, l. vii, ad Siagrium.

(14, q. 5, c. *Eleemosyna.*) Eleemosyna Redemptoris nostri oculis illa placet, quæ non illicitis et inquinatis congeritur, sed quæ de rebus concessis et bene acquisitis impenditur.

CAP. CXCL. *De multiplici genere eleemosynarum.*

Albinus seu Alcuinus.

(Dist. 45, c. *Tria.*) Tria genera sunt eleemosynarum, una corporalis, egenti dare quidquid poteris; altera spiritualis, dimittere a quo læsus fueris; tertia delinquentes corrigere, et errantem ducere in viam veritatis.

CAP. CXCLII. *Eleemosynis pecuniæ præfertur eleemosyna cordis.*

Aug. hom. 6, l. l. *Homil.*

(Dist. 45, c. *Duæ sunt.*) Duæ sunt eleemosynæ,

una cordis, alia pecuniæ. Eleemosyna cordis est dimittere quod læsus est. Nam dare aliquid aliquando indigenti quæris et non habes; indulgere peccato quantum volueris redundat tibi. Eleemosyna cordis multo major est quam eleemosyna corporis. Charitatis eleemosyna siue terrena substantia sufficit; illa vero quæ corporaliter datur, si non benigno corde tribuitur omnino non sufficit.

CAP. CXCLIV. *Non potest fieri eleemosyna ex pecunia Simoniacè acquisita.*

Greg., ep. 110, l. vii.

(1, q. 4, c. *Non est.*) Neque eleemosyna putanda est si pauperibus dispensetur quod ex illicitis rebus accipitur, quia qui hac intentione male accipit, ut quasi bene dispenset, gravatur potius quam juvetur.

CAP. CXCV. *Augustinus De doctrina Christiana.*

Quisquis autem rebus prætereuntibus restrictus utitur, quam sese habent mores eorum cum quibus vivit, aut intemperans, aut superstitiosus est. Quisquis vero eis utitur, ut metas consuetudinis bonorum inter quos versatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus

non usus rerum sed libido in culpa est. Quod igitur locis et tempori et personis conveniat diligenter attendendum est, ne temere flagitia reprehendamus. Fieri enim potest ut sine aliquo vitio cupiditatis vel voracitatis, pretiosissimo sapiens utatur, insipiens autem foedissima gulae flamma, in vilissimum ardeat et sanius quisque maluerit more

A Domini pisce vesci, quam lenticula more Esau nepotis Abraham, aut hordeo more jumentorum. Non enim propterea continentiores sunt nobis plures bestiae quia villioribus utuntur escis. Nam omnibus hujusmodi rebus non ex earum natura quibus utimur, sed eam utendi et modo appetendi, vel probandum est, vel improbandum, quod facimus.

LIBER TERTIUS.

DE SUMMI PONTIFICIS ELECTIONE.

CAP. I. *Quomodo et a quibus personis facienda sit electio summi pontificis.*

Ex Decretis Nicolai papae, c. 4.

(Dist. 25, c. *In nomine Domini.*) In nomine Domini nostri Salvatoris Jesu Christi, anno ab Incarnatione ejus 1030, mense Aprilis, indictione XII, prepositis sacrosanctis Evangelis, praesidente quoque reverendissimo ac beatissimo Nicolao apostolico papa, in basilica Lateranensi patriarchica quae cognominatur Constantiana, consentibus etiam reverendissimis episcopis, abbatibus, seu venerabilibus, presbyteris atque diaconis, idem venerabilis pontifex, auctoritate apostolica decernens, de electione summi pontificis inquit: «Novit beatitudo vestra, dilectissimi fratres et episcopi, inferiora quoque membra non latuit, defuncto pie memoriae domino Stephano praedecessore nostro, haec apostolica sedes cui, auctore Deo deservio, quot adversa pertulerit, quot denique per Simoniacae haeresis trapezitas repetitis malleis crebrisque tusionibus subjacuerit, adeo ut columna Dei viventis jam pene videretur nutare, et sagena summi piscatoris procellis intumescens cogere in naufragii profunda submergi. Unde, si placet fraternitati vestrae, debemus, auxiliante Deo, futuris casibus prudenter occurrere, et ecclesiastico statui ne vel recidiva (quod absit!) mala praevaleant, in posterum providere. Quapropter instructi praedecessorum nostrorum aliorumque sanctorum auctoritate Patrum, decernimus atque statuimus ut, obeunte hujus Romanae universalis Ecclesiae pontifice, imprimis cardinales episcopi diligentissime simul de electione tractantes mox Christi clericos cardinales adhibeant, sicque reliquus populus et clerus ad consensum novae electionis accedant, nimirum praecaveantes ne venalitatis morbus qualibet occasione subrepat. Et ideo religiosissimi viri praeduces sint in promovendi pontificis electione, reliqui autem sequaces. Et certe rectus ac legitimus hic electionis ordo perpenditur, si perfectis diversorum regulis Patrum sive gestis, etiam illa beati praedecessoris nostri Leonis sententia recolatur. «Nulla, inquit, ratio sinit ut inter episcopos habeantur qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti,

B nec a comprovincialibus episcopis, cum metropolitanis iudicio consecrati.»

Quia vero sedes apostolica cunctis in orbe terrarum praefertur Ecclesiis, atque ideo super se metropolitanum habere non potest, cardinales episcopi procul dubio metropolitani vice funguntur, qui videlicet electum antistitem, ad apostolici culminis apicem provehunt. Eligatur autem de ipsius Ecclesia, si reperitur idoneus, vel si de ipsa non invenitur, ex alia sumatur salvo debito honore, et reverentia dilecti filii nostri Henrici, qui in praesentiarum rex habetur, et futurus imperator, Deo concedente, speratur, sicut jam sibi concessimus et successoribus suis, qui ab hac apostolica sede personaliter hoc jus impetraverint.

C Quod si pravorum atque iniquorum hominum ita perversitas invaluerit, ut pura, sincera atque gratuita electio fieri in urbe non possit, cardinales episcopi cum religiosis clericis catholicis laicisque, licet paucis, jus potestatis obtineant eligere apostolicae sedis pontificem, ubi congruentius judicaverint. Plane postquam electio fuerit facta, si bellica tempestas, vel qualiscunque hominum conatus, malignitatis studio restiterit, ut is qui electus est, in apostolica sede juxta consuetudinem intronizari non valeat, electus tamen sicut papa auctoritatem obtineat, regendi sanctam Romanam Ecclesiam, et disponendi omnes facultates illius, quod beatus Gregorius ante suam consecrationem fecisse cognovimus. Quod si quis contra hoc nostrum decretum, synodali sententia promulgatum per seditionem, aut quolibet ingenio electus, aut etiam ordinatus vel intronizatus fuerit, auctoritate divina, et sanctorum apostolorum Petri et Pauli, perpetuo anathemate, cum suis auctoribus, fautoribus, sequacibus, a liminibus sanctae Dei Ecclesiae separatus subjiciatur, sicut antichristus, et invasor, et destructor totius christianitatis; nec aliqua super hoc ei audientia aliquando reservetur, sed ab omni ecclesiastico gradu quocunque prius fuerat, sine retractatione deponatur. Cui quisquis adhæserit, vel qualemcunque tanquam pontifici reverentiam exhibuerit, aut in aliquo eum defendere praesumpserit, pari sententia sit mancipatus. Quisquis hujus nostrae

decretalis sententiæ temerator exstiterit, et Romanam Ecclesiam sua præsumptione confundere et perturbare contra hoc statutum tentaverit, perpetuo anathemate atque excommunicatione damnetur, et cum impiis qui non resurgunt in iudicio reputetur. Omnipotentis scilicet Dei Patris et Filii et Spiritus sancti contra se iram sentiat, et sanctorum apostolorum Petri et Pauli, quorum præsumit confundere Ecclesiam, in hac vita et in futura laborem sentiat. *Fiat habitatio ejus deserta, et in tabernaculis ejus non sit qui inhabitet (Psal. LXXVIII): Fiant filii ejus orphani et uxor ejus vidua (Psal. CVM): Commotus amoveatur ipse atque filius ejus, et mendicent et ejiciantur de habitationibus suis. Scrutetur fenerator omnem substantiam ejus et diripiant alieni labores ejus (ibid.).* Orbis terrarum pugnet contra eum, et cuncta elementa sint ei contraria et omnium quiescentium in terra merita illum confundant, et in hac vita super eum apertam vindictam ostendant. Observatores autem hujus nostri decreti, et omnipotentis Dei gratia protegat, et auctoritas lætorum apostolorum Petri et Pauli ab omnium peccatorum, vinculis absolvat.

Nicolaus episcopus sanctæ catholicæ Ecclesiæ et Romanæ huic decreto a nobis promulgato, sicut supernis legitur descripsi. Bonifacius Dei gratia Albanensis episcopus subscripsi. Gumbertus sanctæ Ecclesiæ Silvæ Condinæ (f. Candidæ) subscripsi. Petrus Ostiensis Ecclesiæ episcopus subscripsi. Et cæteri episcopi numero LXXIV cum presbyteris et diaconibus subscripserant.

Stephanus papa, quia sancta Romana Ecclesia cui, auctore Deo, præsidemus, a plurimis patitur violentias, pontifice obeunte, quæ ob hoc inferuntur, quia absque imperiali notitia et suorum legatorum præsentia pontificis ut consecratio, nec canonico ritu et consuetudine ab imperatore directi intersunt nuntii, qui scandala velent fieri, volumus ut cum instigendus est pontifex, convenientibus episcopis et universo clero eligatur, ex præsentem senatu et populo, qui ordinandus est, et sic electus ab omnibus præsentibus legatis imperialibus consecratur, nullusque sine periculo sui juramenta vel promissiones aliquas, nova adinventione audeat extorquere, nisi quæ antiqua exigit consuetudo, ne vel Ecclesia scandalizetur et imperialis honorificentia minuat.

CAP. II. *Si papa de electione sui successoris ante decernere non poterit. Vel sic: Quorum vota debeant prevalere in electione summi pontificis.*

Ex Decretis Symmachii papæ, c. 4.

(Dist. 79, c. *Si transitus*.) Si (quod absit!) transitus papæ inopinatus evenerit, ut de sui electione successoris non possint ante decernere, ut supra

A placuit, siquidem in manum se totius convenerit ecclesiastici ordinis electio consecratur electus episcopus. Si tamen, ut fieri solet, studia comperint esse diversa, eorum de quibus certamen emergerit, convincat sententia plurimorum, sic tamen ut sacerdotio careat qui captus promissione non recto iudicio de electione decreverit.

CAP. III. *Non licet alicui episcopo contra Romanorum pontificum decreta aliquid agere.*

Ex Libro diurno Rom. pont.

(25, q. 1, c. *Omnia decretalia*.) Profecto diligenti et vivacius omnia decreta canonica prædecessorum nostrorum pontificum, quæ vel synodallyter statuerant et probata sunt confirmare, et indimnata conservare, et sicut ob eis statuta sunt in sui vigoris stabilitate custodire. Quæque vel quosque condemnaverunt vel abdicarunt, simili sententia condemnare et abdicare.

CAP. IV. *Apostolicæ sedis auctoritas contra sanctorum statuta aliquid condere non valet.*

Ex eodem libro.

(25, q. 1, c. *Contra statuta*; concord. c. *Cum isto*.) Nihil de traditione quam a probatissimis prædecessoribus meis traditam et servatam reperi, diminueri vel mutare aut aliquam novitatem admittere, sed frequenter ut eorum discipulus et sequi illa totis mentis meæ conatibus quæ tradita canonice comperio, observare ac venerari profiteor.

CAP. V. *Non eligatur in episcopatu, nisi in sacris ordinibus constitutus.*

Conc. Benevent., cap. 4. Urbanus papa.

(Dist. 70, c. *Nullus*.) Nullus in episcopatum eligatur, nisi qui sacris ordinibus religiose vivens inventus est; sacros autem ordines dicimus, diaconatus, presbyteratus, hos siquidem solos primitiva legitur Ecclesia habuisse. Super his solis præceptum apostoli habemus; subdiaconos vero quia et ipsi altaribus administrant, opportunitate exigente, concedimus, sed rarissime si tamen spectatæ sint vitæ, religionis et scientiæ. Quod ipsum non sine Romani pontificis vel metropolitani licentia firmiter fieri permittimus.

CAP. VI. *Si plures eligantur, quis debeat præponi.*

Ex Decretis Leonis, c. 1.

(Dist. 63, c. *Clerici* et c. seq.) Cum de summi pontificis electione tractabitur, ille omnibus præponatur quem cleri plebisque consensus concorditer postulaverit, ita ut si in alium fortasse partium se vota dividerint, metropolitani iudicio, is alteri præferatur qui majoribus studiis juvatur et meritis; tamen ut nullus invitis et non petentibus ordinetur, ne plebs invita episcopum non optatum aut contemnat, aut oderit et fiat minus religiosa quam convenit, cui non licet habere quem voluit.

DE ELECTIONE ET CONSECRATIONE EPISCOPORUM ET PRESBYTERORUM.

CAP. VII. *Quod clerus episcopum sibi non de altera, sed de sua eligat Ecclesia, nisi dignus in sua non inveniat.*

(Dist. 61, c. *Nullus invitis.*) Nullus invitis detur episcopus (nisi) cleri et plebis et ordinis consensum et desiderium requiratur. Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsi clero, cui episcopus est ordinandus nullus dignus, quod evenire non credimus, potuit reperiri. Primum enim reprobandi sunt, ut aliqui de alienis ecclesiis merito præferantur, habeat unusquisque fructum suæ militiæ in Ecclesia, in qua suam per omnia officia transegerit ætate. In aliena stipendia minime alter obrepat, nec alii debitam alter sibi audeat vindicare mercedem, sit facultas clericis renitendi si se viderint prægravari, ut quem sibi ingeri ex transverso cognoverint, non timeat, refutare. Qui si non debitum præmium vel liberum de eo qui eos rector est, debent habere iudicium.

CAP. VIII. *Quod laica persona nullam habeat vocem in electione episcopi.*

Synodus octava, c. 11. ex canone apost.

Promotiones et consecrationes episcoporum concordant prioribus conciliis clericorum electione ac decreto et episcoporum collegio fieri hæc sancta et universalis synodus definit et statuit atque jure promulgavit; neminem laicorum principum vel potentum semet inserere electioni vel promotioni patriarchæ vel metropolitani aut cujuslibet episcopi, ne videlicet inordinata et incongrua hinc fiat electio vel contentio, vel confusio, præsertim cum nullam in talibus potestatem quemquam potestativorum vel cæterorum laicorum habere conveniat sed silere et attendere sibi usquequo regulariter collegio Ecclesiæ suscipiat finem regulariter electio futuri pontificis. Si vero quisque laicorum ad contractandum et cooperandum invitatur ab Ecclesia, licet hujuscemodi laico cum reverentia, si forte voluerit obtemperare se assistentibus. Taliter enim dignum pastorem sibi regulariter ad suam clerus Ecclesiæ salutem promoveat.

De eodem.

(Dist. 63, c. *Nullus, § Quisquis.*) Quisquis autem sæcularium principum vel potentum, vel alterius dignitatis laicus adversus communem, consonantem atque canonicam electionem ecclesiastici ordinis agere tentaverit, anathema sit, donec obediatur et consentiat quod Ecclesia de electione et ordinatione proprii præsulis se velle monstravit.

CAP. IX. *Non recipiatur a comprovincialibus, qui regia ordinatione episcopale culmen est adeptus.*

Canones Paris. sub Ludov. imp.

(Dist. 61, c. *Si per ordinationem.*) Si per ordinationem regiam honoris istius culmen pervadere aliquis nimia temeritate præsumpserit a comprovincialibus loci ipsius episcopis recipi penitus nullatenus mereatur, quem indebite ordinatum cognoscunt.

Si quis de comprovincialibus recipere contra interdicta præsumpserit sit a fratribus segregatus, et ab ipsorum omnium charitate semotus.

CAP. X. *Cæteris assentientibus, cum tribus comprovincialibus ordinetur episcopus.*

Ex decretis Aniceti, c. 1.

(Dist. 64, c. *Comprovinciales.*) Si archiepiscopus obierit, et alter ordinandus archiepiscopus fuerit electus, omnes ejusdem provinciæ episcopi ad sedem metropolitani conveniant, ut ab omnibus ipse ordinetur. Oportet autem qui illis omnibus præesse debet, ut ab omnibus illis eligatur et ordinetur. Reliqui vero comprovinciales episcopi, si necesse fuerit, cæteris assentientibus a tribus jussu archiepiscopi consecrari possunt episcopi, sed melius est si ipse cum omnibus eum, qui dignus est, elegerit, et eum pariter consecraverit pontificem. Et licet istud, necessitate cogente, concessum sit, illud autem quod de archiepiscopi consecratione præceptum atque prædictum est, id est ut omnes suffraganei eum ordinent, nullatenus mutari licet, quia qui illis præest, ab omnibus episcopis, quibus præest, constitui debet. Sin autem aliter præsumptum fuerit, viribus carere non dubium est, quia irrita ejus erit (sic) acta ordinatio.

CAP. XI. *Quod archiepiscopi post suam consecrationem ab apostolico pallium debeant suscipere, et fidem suam exponere. Vel sic: Intra tres menses fidem suam exponere et pallium postulare a Romana Ecclesia quisque metropolitanus studeat.*

Ex decretis Damasi papæ, c. 1.

(Dist. 100, c. *Quoniam quidam.*) Quoniam quidam metropolitanorum, fidem suam secundum priscam consuetudinem sanctæ sedi apostolicæ exponere detrectantes, usum pallii neque expetunt, neque percipiunt, ac per hoc episcoporum consecratio viduatis ecclesiis non sine periculo protelatur, placuit ut quisque metropolitanus qui ultra tres menses consecrationis suæ ad fidem suam exponendam, palliumque suscipiendum ad apostolicam sedem non miserit, commissa sibi dignitate careat, sitque licentia metropolitanis aliis post secundam et tertiam commonitionem viduatis Ecclesiis cum consilio Romani pontificis ordinando episcopos subvenire. Si vero consecrandi episcopi negligentia provenerit, ut ultra tres menses Ecclesia viduata consistat, communionem privetur quousque aut loco cedat, aut se consecrandum præbere non differat. Quod si ultra quinque menses per suam negligentiam retinuerit viduatam Ecclesiam, neque ibi neque alicubi consecrationis donum percipiat, imò metropolitani sui iudicio cedat.

CAP. XII. *Ordinationes episcoporum qua hora fieri debeant.*

Anacletus, ep. 2, ad episc. Italiæ.

(Dist. 75, c. *Ordinationes.*) Ordinationes episcoporum auctoritate apostolica, ab omnibus qui in eadem fuerint provincia episcopis, sunt celebrandæ,

qui simul convenientes, scrutinium diligenter agant, A jejuniumque cum omnibus precibus celebretur, et manus cum sanctis Evangelii, quæ prædicaturi sunt imponentes Dominica die, hora tertia orantes, sacraque unctione more prophetarum, exemplo regum capita ungentium eos more apostolorum et Moysi ungentes, quia omnis sanctificatio constat ex Spiritu sancto, cujus virtus invisibilis est sancto chrismati permista, et hoc ritu solemnem celebrent ordinem.

CAP. XIII. *Quare die Dominico ordinationes sacerdotum celebrentur.*

Leo I, ep. 79.

(Dist. 75, c. *Quod die Dominico.*) Quod die Dominico ordinationes sacerdotum celebrantur, non tantum ex consuetudine, sed etiam ex apostolica B movimus doctrina venire, Scriptura manifestante, quod cum apostoli Paulum et Barnabam ex Spiritu sancti præcepto ad evangelium gentibus mitterent prædicandum, jejunantes et orantes imposuerunt eis manus (Act. xiii), ut intelligamus quantum et dantium et accipientium devotione curandum sit, ne tantæ benedictionis sacramentum videatur negligenter impletum, et id eo pie et venerabiliter apostolicis morem gesseris institutis. Si hanc ordinationum sacerdotum formam per Ecclesias quibus Deus præesse voluit, etiam ipse reservaveris, ut his qui consecrandi sunt, nunquam benedictio nisi in die resurrectionis Dominicæ tribuatur. Cui a vespere Sabbati constat initium ascribi quæ tantis divinarum mysteriis dispensationum est consecrata, ut quidquid a Domino insignius est constitutum, in huiusmodi diei dignitate sit gestum. In hoc mundus sumpsit exordium, in hac per resurrectionem Christi et mors interitum, et vita accepit principium.

CAP. XIV. *Quid pontifex, quid diaconus, quid notarius facere debeat, in ordinatione episcopi.*

Ordinando episcopo pontifex manum imponat, evangelicam vero lectionem minister legat, confirmationis epistolam notarius scribat.

CAP. XV. *Quod nullum episcopum metropolitanus consecret sine tribus episcopis, ad minus, aliis episcopis assensum dantibus.*

Ex conc. Aurel., c. 1.

(Dist. 53, c. *Extra*, et dist. 55, c. *Non debet*, c. *Nec episcopi*; extr. *De temp. ordin.*) Nullus episcopus sine metropolitani permissu, nec episcopus metropolitanus, sine tribus comprovincialibus episcopis præsumat episcopum ordinare, ita ut alii comprovinciales episcopi admoveantur, ut se suo responso consensisse significant. Quod si inter partes aliqua fuerit dubitatio, majori numero metropolitani in electione consentiat.

CAP. XVI. *Episcopales sedes, non longo intervallo a se debent disjungi.*

Cæg., cap. 8 Respons. ad interrog. Aug. Cautuar.

(Dist. 80, c. *Fraternitatem.*) Fraternitatem tuam

ita volumus episcopos ordinare, ut ipsi sibi episcopi non longo intervallo sibi disjungantur, quatenus nulla sit necessitas ut in ordinatione episcopi convenire non possint. Nam episcoporum ordinatio, sive aggregatis tribus aut quatuor episcopis fieri nullatenus debet.

CAP. XVII. *De episcopis non ordinandis a paucioribus quam a tribus episcopis.*

Anacletus in Decret. c. 1.

(Dist. 66, c. *Porro.*) Si omnes simul convenire non potuerint, assensum suis precibus præbeant ut ab ipsa ordinatione animo non desint. Porro et Hierosolymitanum primum episcopum Jacobus, qui Justus dicebatur, et secundum carnem Domini nuncupatus est frater, a Petro, Jacobo et Joanne apostolis est ordinatus, successoribus videlicet dantes formam eorum, ut minus quam a tribus episcopis, reliquisque omnibus assensum præbentibus, nullatenus ordinetur, et communi voto ordinatio celebretur.

CAP. XVIII. *Quid faciant episcopi in ordinatione alterius episcopi, et qualiter ordinetur episcopus.*

Conc. Carthag. iv, c. 2.

(Dist. 23, c. *Episcopus.*) Episcopus, cum ordinatur, duo episcopi manus imponant, et teneant evangeliorum codicem, et super caput et super verticem ejus, et uno fundente super eum benedictionem, reliqui omnes episcopi qui adsunt, manibus suis caput ejus tangant.

CAP. XIX. *Ex dictis Theodori archiepiscopi.*

C In ordinatione episcopi, ipse qui ordinat, missam celebrare debet et qui ordinatur similiter.

CAP. XX. *Ex conc. Araus. i, c. 10.*

(Dist. 53, c. *De abjectione.*) De abjectione et ambitione ejus quem duo præsumperint ordinare episcopi in vestris provinciis placuit de præsumptoribus, ut sicubi contigerit duos episcopos, tertium consecrare, et ipse et auctores damnabuntur, quo cautius ea quæ sunt antiquitus statuta servantur.

CAP. XXI. *Qui ordinandi sunt, feria quarta ad examinationem convenient.*

Conc. Nannet., c. 3.

(Dist. 24, c. *Quando episc.*) Episcopus quando ordinationes facere disponit, omnes qui ad sacrum D Ecclesiæ ministerium accedere volunt, feria quarta ante ipsam ordinationem vocandi sunt ad civitatem unam, cum presbyteris qui eos præsentari debent. Et tunc episcopus e latere suo eligere debet sacerdotes et alios prudentes viros non ignaros divinx legis et exercitatos in ecclesiasticis sanctionibus, qui ordinandorum vitam, genus, patriam, ætatem, institutionem, locum ubi educati sunt, si sint bene litterati, si in lege Domini instructi, diligenter investigent: ante omnia, si fidem catholicam teneant firmiter, et verbis simplicibus asserere queant. Ipsi autem quibus cura committitur, cavere debent, ne aut favoris gratia, aut cujuscunque muneris cupiditate illecti a vero deviant, ut indignum et minus idoneum ad sacros ordines suscipiendos,

manibus episcopi applicant. Quod si fecerint, et ille qui indigne accesserit ab altari removebitur, et illi qui donum sancti Spiritus vendere conati sunt, coram Deo jam damnati, ecclesiastica dignitate carebunt. Igitur per tres continuos dies diligenter examinentur, et sic Sabbato qui probati sunt inventi episcopo præsententur.

CAP. XXII. *Caste se victuros promittant, in diaconos vel presbyteros ordinandi.*

Conc. Tolet. IV, c. 26.

(Dist. 28, c. *Quando presb.*) Quando presbyteri aut diaconi per parochias constituuntur, oportet eos professionem episcopo suo facere, ut caste et pure vivant sub Dei timore, et dum eos tali professione obligaverit, sanctam disciplinam retineant.

CAP. XXIII. *Officiale libellum ab episcopo accipiant presbyteri cum ordinantur.*

Conc. Tolet. IV, c. 26.

(Dist. 38, c. *Quando presb.*) Quando presbyteri in parochiis ordinantur, libellum officialem a sacerdote suo accipiant, ut ad Ecclesias sibi deputatas instructi accedant; ne per ignorantiam de ipsis divinis sacramentis offendant: ut quando ad litanias, vel ad concilium venerint, episcopo suo reddant rationem, qualiter susceptum officium celebrent et baptizant.

CAP. XXIV. *Quæ sint sacerdotibus necessaria ad sciendum.*

Ex dictis Augustini.

(Dist. 38, c. *Quæ ipsis.*) Quæ ipsis sacerdotibus necessaria sint ad discendum, id est liber sacramentorum, lectionarius, baptisterium, computus, canones penitentiales, psalterium, homilæ per cir-

cuitum anni, Dominicis diebus et singulis festivitatibus aptæ. Ex quibus omnibus, si unum defuerit, sacerdotis nomen in eo vix constabit, quia valde periculosæ sunt minæ evangelicæ quibus dicitur. *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt (Matth. XIX).*

CAP. XXV. *De temporibus ordinationis.*

Ex Decretis Gelasii papæ, c. 4.

(Dist. 76, c. *Ordinat. presb.*) Ordinationes etiam presbyterorum et diaconorum, nisi certis temporibus et diebus exerceri non debent, id est quarti mensis jejunio, septimi et decimi, sed etiam quadragesimalis initii, ac medianæ hebdomadæ, et Sabbati jejunio circa vesperas, ipsas ordinationes non verint celebrandas nec cujuscumque utilitatis causa, seu presbyterum seu diaconum his perferre audeant, qui ante ipsos fuerint ordinati.

CAP. XXVI. *Ex conc. Mett., c. 6.*

Si qui ordinari petunt nullatenus ordinentur, nisi in loco certo et religioso, vel etiam civitate, saltem uno anno immorentur, ut de vita et conversatione, atque doctrinâ illorum certitudo possit agnosci.

CAP. XXVII. *Nullus ordinandus est absolute.*

Conc. Chalced. c. 6, act. 11.

(Dist. 70, c. *Neminem.*) Nullum absolute ordinari debere presbyterum, aut diaconum, nec quemlibet in gradu ecclesiastico constitutum, nisi manifeste in ecclesia suæ civitatis aut possessionis, aut martyrii, aut monasterii, hic, qui ordinetur, mereatur ordinationis publicæ vocabulum. Qui vero absolute ordinantur, decrevit synodus irritam haberi hujuscemodi manus impositionem, et nusquam posse ministrare ad ordinantis injuriam.

CAP. XXVIII. *Episcopus vel presbyter non sit ordinandus ante tricesimum annum.*

Conc. Agath., c. 16.

(C. *Episcopus, § Presbyterum.*) Episcopum vero vel presbyterum ante triginta annos, id est antequam ad viri perfecti ætatem perveniat, nullus metropolitanorum ordinare præsumat, ne per ætatem, quod aliquando evenit, aliquo errore culpentur.

CAP. XXIX. *Ante xxx annorum ætatem, presbyter non ordinatur.*

Ex decretis Fabiani papæ ad Oriental. in conc. Neocæs.

(Decr. 78, c. 30, *Presbyter, et dist. Si quis.*) Si quis xxx ætatis suæ non impleverit annos, nullomodo presbyter ordinetur, etiam si valde sit dignus, quia et ipse Dominus xxx annorum baptizatus est, et sic cœpit docere (Matth. IV). Non oportet ergo qui ordinandus est, usque ad hanc ætatem legitimam consecrari.

CAP. XXX. *Quando diaconus sit ordinandus.*

Conc. Carthag. III, c. 4.

(Dist. 77, c. *Placuit.*) Placuit ut ante viginti quinque annos ætatis, nec diaconi ordinentur, etiam si

valde sint digni, nec virgines consecrentur, et ut rector populum non salutet.

CAP. XXXI. *Minoribus xxv annis levitica non præstetur benedictio.*

Conc. Tolet. V, c. 19.

(Dist. 77, c. *In veteri.*) In veteri lege ab anno xv vitæ in tabernaculo servire præcipiuntur (Num. VIII); cujus auctoritatem in canonibus sancti Patres secuti sunt. Nos et divinæ legis non præcepti immemores, infantes et pueros levitas facimus aut legitimam ætatem atque experientiam vitæ. Ideoque ne ulterius fiat a nobis et divinæ legis et canonum admonetur sententiis, sed xxv annorum diaconi ordinentur, ita ut, secundum apostolorum præceptum, *probentur primum, et sic ministrent, nullum crimen habentes (I Tim. III).*

CAP. XXXII. *Ex Decretis Nicolai, c. 6.*

De ordinatis infra annos viginti grave nobis imminet periculum, quia prius se de victoria jactant quam debellare videantur aut sciant, id est, prius officia sacræ castitatis conscientia per cupiditatem arripiunt quam jacula incentiva naturæ experiri possint. Idcirco sacri canones sapierunt ut sub-

Digitized by Google

diaconus non ordinetur ante xiv annos, nec diaconus ante xv, nec presbyter ante tricesimum. Deinde si dignus fuerit, ad episcopatum eligi potest; quod nos quoque pari modo servari jubemus.

CAP. XXXIII. *Qualiter ordinetur presbyter.*

Conc. Carthag. IV, c. 5.

(Dist. 23, c. *Presbyter.*) Presbyter cum ordinatur, episcopo eum benedicente et manum super caput ejus tenente, etiam omnes presbyteri qui presentes sunt, manus suas super caput illius juxta manum episcopi ponant.

CAP. XXXIV. *Qualiter ordinetur diaconus.*

Ex eodem conc. et c. eodem.

(Dist. 23, c. *Diaconus.*) Diaconus cum ordinatur, solus episcopus qui eum benedicit, manus super caput illius ponat, qui non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

CAP. XXXV. *Qualiter subdiaconus ordinetur.*

Ex conc. eodem, c. 5.

(Dist. 23, c. *Subdiaconus.*) Subdiaconus cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de episcopi manu accipiat vacuum et calicem vacuum. De manu vero archidiaconi accipiat urceolum cum aqua, et aquæ manile ac manutergium.

CAP. XXXVI. *Qualiter acolythus ordinetur.*

Ex conc. eodem, c. 6.

(Dist. 23, c. *Acolythus.*) Acolythus cum ordinatur, ab episcopo quidem doceatur qualiter in officio suo agere debeat. Sed ab archidiacono accipiat ceroferrarium cum cereo, ut sciat se ad accendenda luminaria ecclesiæ mancipari. Accipiat et

A urceolum vacuum ad suggerendum in eucharistiam sanguinis Domini.

CAP. XXXVII. *Qualiter exorcista ordinatur.*

Ex conc. eodem, c. 7.

(Dist. 23, c. *Exorcista.*) Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu episcopi libellum in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo: *Accipe et commenda memoriæ, et habeto potestatem imponendi manus super energumenum sive baptizatum, sive catechumenum.*

CAP. XXXVIII. *Qualiter lector ordinatur.*

Ex conc. eodem, c. 8.

(Dist. 23, c. *Lector.*) Lector cum ordinatur, faciat de illo verbum episcopus ad plebem, indicans ejus fidem, ac vitam atque ingenium, post hæc B spectante plebe tradat ei codicem de quo lecturus est dicens: *Accipe, et esto relator verbi Dei, habiturus, si fideliter et utiliter impleveris officium, partem cum eis qui verbum Dei ministraverint.*

CAP. XXXIX. *Qualiter ostiarius ordinatur.*

Ex conc. eodem, c. 9.

(Dist. 23, c. *Ostiarius.*) Ostiarius cum ordinatur, postquam ab archidiacono instructus fuerit qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem archidiaconi tradit ei episcopus claves ecclesiæ, de altario dicens ei: *Sic age quasi redditurus Deo rationem, pro his rebus quæ istis clavis recluduntur.*

CAP. XL. *Qualiter psalmista ordinetur.*

Ex conc. eodem, c. 10.

(Dist. 23, c. *Psalmista.*) Psalmista, id est cantor, potest absque scientia episcopi, sola jussione presbyteri, officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: *Vide quod ore cantas, corde credas, et quod corde credis operibus probes.*

DE OFFICIIS ILLORUM QUI SUNT ORDINANDI.

CAP. XLI. *Quod episcoporum et caterorum sit officium in Ecclesia.*

Isid., ep. ad Leofrid, Cordub.

(Dist. 25, c. *Perlectis.*) Perlectis sanctitatis tuæ litteris, gavisus sum quod optatam salutem tuam earum relatu cognovi. De his autem quæ in consequentibus insinuare eloquii tui sermo studuit, gratias ago Deo quod sollicitudinem officii pastoralis impendis; qualiter et quomodo ecclesiastica officia ordinentur perquisis. Et licet omnia prudentiæ vestræ sint cognita, tamen quia affectu fraterno me consulis, ex qua parte qua valeo expediam, et de omnibus Ecclesiæ gradibus, quid ad quem pertineat, eloquar. Ad ostiarium namque pertinent claves ecclesiæ, ut claudat et aperiat templum Dei, et omnia quæ sunt intus extraque custodiat, ildeles recipiat, excommunicatos et infideles excludat. Ad exorcistam namque pertinet exorcismos memoriter retinere, manusque super energumenos et catechumenos in exorcizando imponere. Ad acolythum

pertinet præparatio luminariorum in sacrario; ipse cereum portet, ipse suggesta pro eucharistia calicis præparet. Ad psalmistam pertinet officium eanendi, scilicet dicere benedictiones, laudes, sacrificium, responsoria et quidquid pertinet ad cantandi peritiam. Ad lectorem pertinet lectiones pronuntiare, et ea quæ prophetæ vaticinaverunt populis prædicare. Ad subdiaconum pertinet calicem et patenam ad altare Christi deferre, et levitis tradere, eisque ministrare, urceolum quoque et aquæ manile et manutergium tenere, episcopo et presbytero et levitis pro lavandis ante altare manibus aquam præbere. Ad diaconum pertinet assistere sacerdotibus et ministrare in omnibus quæ aguntur in sacramentis Christi in baptismo vel in chrismate, in patena et in calice. Oblationes quoque inferre et disponere in altare, componere etiam mensam Domini atque vestire, crucem ferre, et prædicare Evangelium et Apostolum ad populos. Nam sicut lectoribus Vetus Testamentum, ita diaconus Novum prædicare præ-

ceptum est. Ad ipsum quoque pertinet officium A
preceum et recitatio nominum. Ipse præmonet aures
habere ad Dominum; ipse hortatur orare, ipse cla-
mat, et pacem ipse annuntiat. Ad presbyterum per-
tinet sacramentum corporis et sanguinis Domini in
altari Dei conficere, orationes dicere et benedicere
dona Dei. Ad episcopum pertinet basilicarum con-
secratio, unctio altaris et confectio chrismatis. Ipse
prædicta officia et ordines ecclesiasticos distribuit,
ipse sacras virgines benedicit, et dum præcesserit
unusquisque in singulis ordinibus, ipse tamen est
præordinator in cunctis.

Illi sunt ordines et ministeria clericorum, quæ
tantum auctoritate pontificali in archidiaconi cura,
et primicerii ac thesaurarii sollicitudine dividuntur.
Archidiaconus enim imperat subdiaconibus et levi-
tis; ad quem ista pertinent ministeria: ordinatio
vestiendi altari, a levitis cura incensi et sacrificii
necessaria sollicitudo. Quis levitarum Apostolum et
Evangelium legat; quis preces dicat, seu responso-
rium in Dominicis diebus aut solemnitate decan-
tet? Sollicitudo quoque parochiarum et ordinatio,
et jurgia ad ejus pertinent curam; pro reparandis
diocesanis basilicis ipse suggeret sacerdoti. Ipse
ambit parochias cum jussione episcopi, et orna-
menta et res basilicarum vel parochiarum, gesta
libertatum ecclesiasticarum; episcopo item refert
collectam pecuniam, ipse de communionem accipit
et episcopo defert; et clericis partes proprias iisdem

distribuit. Ab archidiacono episcopo nuntiantur
excessus diaconorum; et ipse denuntiat sacerdoti
in sacrario jejuniorum dies atque solemnitates, et
ab ipso in ecclesia publice prædicantur. Quando vero
archidiaconus absens est, vicem ejus diaconus se-
quens adimplet. Ad primicerium pertinent, acolythi,
exorcistæ, psalmistæ, atque lectores. Signum quo-
que dandum pro officio clericorum, pro vitæ hone-
state et officium cantandi, et peragendi sollicitæ
lectiones, psalmum, laudes, offertorium, responso-
rium quis clericorum dicere debeat; ordo quoque
et modus psallendi in choro pro solemnitate et
tempore; ordinatio quoque pro luminaribus dese-
rendis. Si quid etiam necessarium fuerit pro repara-
tione basilicarum quæ sunt in urbe, ipse denun-
tiet sacerdoti. Epistolas episcopi pro diebus jeju-
niorum parochianis per ostiarios ipse dirigat; cle-
ricos quos delinquere cognoscit, ipse distringat;
quos vero emendare non valet, eorum excessus ad
agnitionem episcopi deferat, basilicarios ipse con-
stituet, et matriculas ipse disponit. Quando autem
primicerius absens est, ea quæ dicta sunt ipse ex-
quirat qui ei aut lege est proximus, aut eruditione.
His exemplis certus ad thesaurarium pertinet ostia-
rii basilicarum ordinatio, incensi præparatio, cura
chrismatis conficiendi, cura baptisterii ordinandi,
præparatio luminariorum in sacrario et sacrifici-
iis.

DE QUALITATE ORDINANDORUM.

CAP. XLII. *Non prohibetur a sacris ordinibus, qui a
medicorum incisione claudus efficitur.*

Conc. Hilerd., c. 20.

(Dist. 55, c. *Si quis in infirmitate*.) Si quis in in-
firmitate positus, clericus in medicorum incisione
claudus efficitur, promoveri eum ad sacros ordines
non denegamus.

CAP. XLIII. *Non est ordinandus qui partem digiti vo-
lens sibi abscidit.*

Innocentius Felici episc. Nucerni.

(Dist. 55, c. *Qui partem*.) Qui igitur partem cu-
juslibet digiti sibi ipse volens abscidit, hunc ad
clerum canones non admittunt. Cui vero aliquo casu
contigit, dum aut operi rustico curam impendit, aut
aliquid faciens, se non sponte percussit, hos cano-
nes præcipiunt et clericos fieri; et si in clero
fuerint reperti, non abjici. In illis enim voluntas est
judicata, quæ sibi fuit causa ferro incidere quod sci-
licet et alii id facere dubitare non possit. In istis
vero casibus meruit veniam.

CAP. XLIV. *Non prohibetur a clero qui digitum sibi
casu abscidit.*

Stephanus Roberto episc. Aletensi.

(Dist. 55, c. *Lator presentium*.) Lator præsen-

tium, Flavinus scilicet clericus ad sanctam sedem
apostolicam veniens, detulit a te nobis directam
epistolam qua indagare studuisti, cum a Northman-
nis nuperrime captum sinistræ digitum manus ha-
beret abscissum, sciscitans si hic ad ecclesiasti-
cum ordinem valeat promoveri, an non. Quod etiam
nos reperientes, quia solertia magis super hoc
sollicita a sede apostolica doceri flagitat, normam
justitiæ semper sequi desiderans studium tuæ sancti-
tatis merito collaudamus, reverentiam tuam scire
volentes, quoniam si ita est, quod a Northmannis
digitum habeat abscissum, ad promovendum, si
aliter dignus fuerit, non ei nocebit, eo quod quis de
his qui a dominis sive a medicis vel a paganis sponte
tale quid patiuntur: quod sacri censeant canones,
dilectionem tuam latere non credimus, quid ei ob-
viare debere, si ita est minime reperimus moventes
religionem tuam, ut circa illum ita peragat, quate-
nus et pro eo magnam mercedem incurrat, et desi-
derium istius canonicæ ei institutionis auctoritate
non obviant, Deo adjuvante, perficiat.

QUI LAICI DEBEANT ORDINARI.

CAP. XLV. *Qui tempore baptismi uxores habent, si postea religiose vixerint, clerici fieri non prohibentur.* **A** et sacerdotali nomine apostolicæ sedis auctoritate jubemus arcere.

Innocentius I Felici episc. Capuan. ep. 4, c. 4.

(Dist. 33, c. *Laici*.) Laici vero qui habentes uxores baptizati sunt, ac sic se instituerunt, ut opinio illorum in nullo vacillet; qui autem clerici juncti sunt aut monasteriis, ex quo baptizati sunt, hæserint, si non concubinam nec pellicem norint, si in omnibus vigilaverint operibus non prohibentur hujusmodi ad clericatus sortem assumi, ita sane ut in eis serventur tempora a majoribus constituta, ne cito quilibet lector, non cito acolythus, cito diaconus, cito sacerdos fiat.

CAP. XLVI. *Ad clericalem gradum suscipiuntur qui nullo obsequio retento, a dominis suis libertatem recipiunt.* **B**

Conc. Tolet. iv, c. 72.

(Dist. 54, c. *Quicumque*.) Quicumque libertatem a dominis ita percipiunt, ut nullum sibi obsequium patronus in eis retinet, isti, si sine criminæ capitali sunt, ad clericatus ordinem liberi suscipiantur qui directa manumissione absoluti esse noscuntur. Qui vero retento obsequio manumissi sunt, pro eo quod adhuc patroni servitute tenentur obnoxii, nullatenus ad ecclesiasticum ordinem sunt promovendi, ne quando voluerint eorum Domini, fiant ex clericis servi.

CAP. XLVII. *Illiterati et corpore vitiosi non promoveantur ad clerum.*

Gelasius papa, c. 16.

(Dist. 36, c. *Illiteratos*.) Illiteratos quoque, aut aliqua parte corporis vitiosos vel minutos, nullus præsumat ad clericatus ordinem promovere, quia nec litteris carens sacris, potest esse aptus officiis, et vitiosum Deo nihil prorsus offerre legalia præcepta. Sanxerunt, similiter, qui seipsos abscondunt.

CAP. XLVIII. *De serviti conditione nullus ad sacros ordines deveniat.*

Conc. Tibur., c. 5.

(Dist. 54, c. *Nulli*.) Ut nulli de servili conditione, ad sacros ordines promoveantur, nisi a dominis legitimam libertatem consequantur propriam. Cujus libertatis charta ante ordinationem in ambone publice legatur, et si nullus contradixerit, rite consecrabitur. Porro servus non canonice consecratus, postquam de gradu ceciderit, ejus conditionis sit ejus fuerat et ante gradum.

CAP. XLIX. *Viduarum mariti vel habentes numerosa conjugia si ad sacerdotium promoti fuerint, arceantur a sacerdotali nomine, et ab omnibus ecclesiasticis officiis.*

Leo in Decret. c. 4.

(Dist. 83, c. *Quisquis*.) Leo urbis Romæ episcopus omnibus episcopis. Quicumque ad sacerdotium vel viduarum mariti, vel habentes numerosa conjugia promoti fuerint, ab omnibus ecclesiasticis officiis,

CAP. L. *In Decretis Hilarii, cap. 2.*

Hilarius Romanæ Ecclesiæ episcopus synodo residens dixit: Cavendum est in primis, ne ad sacros gradus qui uxorem virginem non duxit, aspiret. Repellendi sunt etiam quicumque in secundæ uxoris nuptias contra apostolica conveniunt præcepta.

CAP. LI. *Filii presbyterorum a sacris prohibentur officiis.*

Ex decretis Greg. et Urban. II, de filiis sacerdotum.

(Dist. 56, c. *Presbyt. filios et Osius*.) Presbyterorum filios a sacris altaris mysteriis removendos decernimus, nisi aut in cœnobiis, aut in monasteriis regularibus religiose fuerint probati conversari

CAP. LII. *Qui de sacerdotibus nati avostolicæ sedi præfuerunt.*

Ex lib. Pontific.

(Dist. 56, c. *Osius*.) Felix tertius, natione Romanus ex patre Felice fuit presbytero, a temporibus Odoacri regis usque ad tempora Theodorici regis. Item, Gelasius natione Afer, ex patre Valerio episcopo, sedit annos quatuor, menses viii, dies xxix. Item, Agapitus natione Romanus ex patre Gordiano presbytero, sedit menses xi, dies xxiii. Item, Silverius natione Campanus, episcopus Romanus ex patre Ormisda, sedit annum unum, menses v, dies ix. Item, Deusdedit natione Romanus ex patre Stephano subdiacono, sedit annos iii et dies xxii. Item, Joannes iv, natione Dalmatica, ex patre Venantio scholastico, sedit annum unum menses novem, dies xix. Item, Theodorus natione Græcus, ex patre Theodoro episcopo de civitate Hierosolymitana, sedit annos sex, menses quinque, dies xviii.

CAP. LIII. *Filii sacerdotum non prohibentur ab episcopatu, si cæteræ virtutes in eis inveniantur.*

Urbanus archiep. Bartholomæo Turon.

(Dist. 56, c. *Cenomanensem*.) Cenomanensem electum, eo quod filius sacerdotis dicitur, si cæteræ in eum virtutes conveniunt, pro tempore non rejicimus, sed suffragantibus meritis patienter suscipimus, non tamen ut pro regula in posterum assumatur sed ad tempus Ecclesiæ periculo consulatur.

CAP. LIV. *Quia simpliciter vult quando multa faciunt pro aliquo et unum tantum, contra eum non debet impediri ejus promotio ut vult g. u.*

Urbanus II papa episcopo Legon.

(Dist. 56, c. *Cenomanensem*.) Quia simpliciter ad apostolicam sedem veniens humiliter confessus es peccatum, quod pontifici tui videbatur officium impedire, videlicet quod ex matre procreatus sis non legitima, quam vivente propria uxore, pater tuus cognovisse cognoscitur, nos apostolicæ mansuetudinis gratia immunem te a cæteris quæ sacerdotium impediunt criminibus tam tui professionem

quam fratrem qui tecum sunt testimonium agnoscetes, et vitam tuam religiosam audientes, ab hujus te peccati vinculo absolutum, in suscepti officio sacerdotii confirmamus.

CAP. LV. *Tempore sinceritatis dignitas accepta, sequenti infirmitate non amittitur.*

Gelasius Palladio episc.

(Dist. 55, c. *Præcepta canonica.*) Præcepta canonica quibus ecclesiastica regitur disciplina, sicut ad sacerdotium debiles non patimur venire, ita et si quis acta fuerit constitutus in eo aut fuerit sauciat, amittere non potest quod tempore suæ sinceritatis accepit. Stephanus siquidem presbyter petitorio nobis deflevit, ablato quod haberet in subditis. Olim sibi ante plurimos annos collatam presbyterii dignitatem, quam revera immaculati corporis suscepit iudicio. Sed nuper propter provincie vastitatem Tusciae, quam præ omnibus provinciis barbarorum feritas diversa sectantium, et ambiguitas invexit animum, cum imminentes gladios evadere, fugæ præsidio niteretur, acutis sudibus decurrentia septa transiliens, inferiores partes corporis inseruisse suggestit, quæ vix adhibita curatione biennio potuisse abstergi, et ideo, frater charissime, supradicto locum suum dignitatemque ejus restituere, quatenus sacrosancta mysteria sicut consuevit, exerceat. Nec enim convenit ob hoc aufertur ante susceptum ordinem in quo postmodum in valetudinem corporis casu probatur faciente collapsus.

CAP. LVI. *Non excluduntur a clero qui a medicis vel a barbaris, vel a dominis suis castrantur.*

(Dist. 55, c. *Si quis per ægritudinem.*) Si quis per ægritudinem naturalia a medicis habuerit secta, similiter et qui a barbaris, aut dominis fuerint castrati, et moribus digni fuerint, hos canon admittit ad clericatus officium promoveri. Si quis autem sanus, non per disciplinam religionis et abstinentiæ, sed per abscissionem plasmatis a Deo corporis, existimans posse a se carnales concupiscentias amputari, castraverit se, non eum admitti decernimus ad aliquod clericatus officium. Quod si jam ante fuerat promotus ad clerum, prohibitus a suo ministerio deponatur.

CAP. LVII. *Eunuchi quidam et si coeunt et semen emittant, illud tamen est ad gignendum iuane.*

Isid., l. x Etymol.

Eunuchus Græcum est, quod est *spado*; horum quidam coeunt, sed tamen virtus in semine nulla est. Liqueorem habent et emittunt semen, sed ad gignendum inane et invalidum.

CAP. LVIII. *Innocentius papa primus epist. 22 ad episcopos Macedoniae.*

(l. q. c. *Ventum circa su.*) Nostræ Ecclesiæ lex est, venientibus ab hæreticis qui tamen ibi baptizati sunt, per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare.

CAP. LIX. *Bigamus non est ordinandus.*

Conc. Aurel. III, c. 8.

(Dist. 55, c. *Nullus.*) Ut bigami vel pœnitentes

A vel repudiatum mariti ad sacerdotium non promoventur. Energumeni non solum assumendi non sunt ad clerum, sed inventi ab officio removendi.

CAP. LX. *Non ordinetur clericus ex pœnitentibus*
Conc. Carthag. IV, c. 68.

(Dist. 50, c. *Ex pœnitentibus.*) Ex pœnitentibus quamvis bonus clericus non ordinetur. Si per ignorantiam episcopi factum fuerit, deponatur a clero, quia se ordinis tempore non prodit fuisse in pœnitentia.

CAP. Causa necessitatis, pœnitentes ad clerum admittuntur.

Conc. Tolet. II, c. 2.

(Dist. 50, c. *Placuit.*) Placuit ut pœnitentes non admittantur ad clerum nisi tantum si necessitas aut usus exigerit, ut inter ostiarios deputentur, vel inter lectores, ita ut Apostolum et Evangelia non legant. Si qui autem ante ordinati sunt, inter subdiaconos habeantur, ita ut manum non imponant aut sacra contingant. Eam vero dicimus pœnitentem, qui post baptismum aut pro homicidio, aut pro diversis criminibus gravissimisque peccatis, publicam pœnitentiam gerens, sub cilicio, divino fuerit reconciliatus altario.

CAP. LXII. *Conc. Aurel., c. 8.*

Si quis de laicis post uxorem aham ejuscunque conditionis cognoverit mulierem, in clerum nullatenus admittatur.

CAP. LXIII. *Nisi quinque episcoporum litteris designetur, transmarinum hominem ad clericatum nullus suscipiat.*

Anastas. papa, ep. ad Germ. et Burgund. episc.

(Dist. 98, c. *Transmarinos.*) Transmarinos vel incognitos homines, in clericatus honorem nolite suscipere, nisi 5 aut eo amplius episcoporum chirographis sint designati, quia multa per subreptionem solent evenire. Ideo et hæc summopore sunt cavenda.

CAP. LXIV. *Clerici ab episcopo alterius civitatis non ordinentur.*

Innoc. I papa, ep. 2, ad Victricium Rothom.

(Dist. 71, c. *De aliena.*) De aliena Ecclesia clericum judicare aut ordinare, nullus usurpet, nisi ejus episcopi precibus exoratus concedere voluerit, quod etiam Nycæna synodus videtur continere. Abjectus a sua Ecclesia clericus, ab altera non suscipiatur Ecclesia.

CAP. LXV. *Sine litteris commendatitiis, clericus extra suam ecclesiam non ministret.*

Conc. Chalced., cap. 23.

(Dist. 5, c. *Hortamur.*) Ut si quis clericus et laicus ad alteram properat ecclesiam et suscipiatur præter commendatitias epistolæ, et qui suscepit et qui susceptus est communionem privetur.

CAP. LXVI. *Absque formata clerici peregrini non suscipiuntur.*

Conc. Aurel., c. 8.

(Dist. 7, c. *Nullum.*) In concilio Antiocheno, similiter et in Chalcedonensi præcipitur, ut fugitivi

clerici et peregrini a nullo recipiantur nec ordinentur, nisi commendatitiis litteris, et sui episcopi, vel abbatis licentia.

CAP. LXVII. *Nullus suscipiat monachum, sine abbatis permisso.*
Conc. Agath., c. 27.

Clericis vel monachis sine commendatitiis epistolis licentia non pateat evagandi.

DE MUTATIONE EPISCOPORUM VEL SACERDOTUM.

CAP. LXVIII. *Ex Decretis Calixti papæ.*

(7, q. 1, c. *Scias frater.*) Calixtus urbis Romæ episcopus, omnibus episcopis. Si episcopus causa utilitatis fuerit mutandus, non per se hoc habet, sed fratribus invitantibus, et auctoritate hujus sanctæ sedis faciat, non ambitus causa, sed utilitatis vel necessitatis.

CAP. LXIX. *Necessitatis vel utilitatis causa, episcoporum mutationes fieri possunt.*

Antherus papa episcop. Boetic. et Tolet.

(7, q. 1, c. *Mutationes.*) Antherus præsul Romanus, episcopis omnibus. Mutationes episcoporum, scitote, communi utilitate vel necessitate fieri licere, sed non propria voluntate cujusquam aut dominatione. Petrus sanctus magister noster et princeps apostolorum de Antiochia civitate, utilitatis causa translatus est Romam, ut ibidem potius proficere possit. Eusebins quoque de quadam parva civitate, utilitatis causa mutatus est in Alexandriam; similiter Felix de civitate qua ordinatus erat electione civium propter doctrinam et bonam vitam quam habebat, communi episcoporum et reliquorum sacerdotum et apostolorum concilio translatus est Ephesum. Non enim transit de civitate in civitatem, nec transfertur de minori ad majorem, qui non suo libitu aut, ambitu hoc facit, sed necessitate quadam, aut utilitate aliorum et concilio ad potiozem transfertur. Nec etiam transfertur de minore civitate ad majorem qui hoc non ambitu nec propria voluntate facit, sed aut vi aut propria sede pulsus, aut necessitate coactus aut utilitate loci, aut populi non superbe, sed humiliter ab aliis cum hujus sanctæ sedis auctoritate translatus et intronizatus est. Nam sicut episcopi habent potestatem regulariter ordinare episcopos et reliquos sacerdotes, quoties necessitas aut utilitas coegerit supra dicto modo et mutari, et intronizare potestatem habet, non tamen sine auctoritate sacrosanctæ Romanæ sedis. Alia est enim causa utilitatis et necessitatis, et alia avaritiæ et præsumptionis et propriæ voluntatis.

CAP. LXX. *Non ambitione sed synodali auctoritate de Ecclesia ad Ecclesiam, episcopus transeat.*

Conc. Carthag. iv, c. 27.

(7, q. 1, c. *Episcopus de loco.*) Ut episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus, sane si utilitas Ecclesiæ faciendum poposcrit, de-

creto pro eo clericorum et laicorum episcopis porrecto, in pœnitentiam synodi transferatur, nihilominus alio ejus loco, episcopo subrogato, inferioris vero gradus sacerdotes vel alii clerici, confessione episcoporum suorum possent ad alias Ecclesias transmigrare.

CAP. LXXI. *Ex dictis Augustini.*

Interdicendum est ut nullus ordinatus migret de sua parochia ad aliam, nec ad limina apostolorum causa orationis, suæ Ecclesiæ cura derelicta, nec ad palatium causa interpellandi. Quod si fecerit, nihil valet hujusmodi demigratio, et hoc omnibus demandandum, ut qui causa orationis ad limina apostolorum pergere cupiunt, domi consteantur peccata sua, et sic proficiscantur, quia a proprio suo episcopo aut sacerdote, ligandi sunt aut fovendi non ab extraneo.

CAP. LXXII. *Ex concilio Aurelianensi, cap. 2.*

De presbyteris aut diaconibus qui solent dimittere loca sua in quibus ordinati sunt, et ad alia loca se transferunt, placuit ut his in locis ministrent, quod si de locis suis ad alium se locum transferre voluerint, deponantur.

CAP. LXXIII. *Quod non licet clerico inscribi in duabus ecclesiis.*

Conc. Chalced., c. 12.

(Dist. 70, c. *Sanctorum canon.*, § *Omnino autem.*) Non licet clericum in duarum civitatum conscribi simul ecclesiis, sed in qua ab initio ordinatus est, ministret, nec ad aliam confugiat, quasi ad potiozem ob inanis gloriæ cupiditatem. Hæc autem faciens revocari debet ad suam ecclesiam in qua primitus constitutus est, et ibi tantummodo ministrare.

CAP. LXXIV. *Ex concilio Arelatensi, cap. 12.*

Statutum est ut presbyteri, sicut hactenus factum est, indiscrete per diversa non mutantur loca, nec ab episcopis, nec a prælatis, ne forte propter eorum absentiam et animarum pericula et Ecclesiarum in quibus constituti sunt, negligantur officia.

CAP. LXXV. *Ex concilio Cabilonensi II.*

Presbyter proprio loco dimisso et ad alium migrans, non recipiatur, nisi suæ migrationis causam dixerit, et se innocenter vixisse in parochia in qua ordinatus est sub testibus probaverit, litteras etiam impressas. Quibus cognitis, et talibus inventis quibus fides adhiberi possit, recipiatur.

DE ORDINATIS NON REORDINANDIS.

CAP. LXXVI. *Semel consecratus iterum consecrari non debet.*

Gregorius Joanni episc. Raven., l. VIII, ep. 32.

(Dist. 68, c. *Sicut semel.*) Illud quod dicitis ut ille qui ordinatus est iterum ordinetur, ridiculosum valde est. Sicut enim baptizatus semel iterum baptizari non debet; ita qui consecratus est semel, in eodem ordine iterum consecrari non valet, sed si quis pro levi culpa forsitan ad sacerdotium venerit, pro culpa iudici poenitentia debet, et iterum ordo servari.

CAP. LXXVII. *Qui recedit ab Ecclesia, nec baptismum nec jus dandi amittit.*

Augustinus adversus Parmenianum, l. II.

(l. q. c. *Quod quidam.*) Utrumque sacramentum est, et quadam consecratione utrumque homini datur, illud cum baptizatur, istud cum ordinatur. Ideoque in catholica Ecclesia utrumque non liceat iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes, et prepositi qui pro honore pacis correcto errore schismaticorum suscepti sunt, et si visum est opus esse ut eadem officia agerent quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi, sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat vitium, quod unitatis pace correptum est, non in sacramentis quæ ubicunque sunt ipsa, sunt, ut cum expedire Ecclesiæ iudicatur, ut prepositi eorum convenientes in Catholicam societatem, honores suos ibi non administrent, non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed super eos manent; ideo non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sacramenti fiat injuria. De his qui ab Ecclesiæ catholicæ unitate separati sunt, nulla jam quæstio quin habeant et dare possint, sed perniciose habeant, perniciose tradant. Extra vinculum pacis sunt hi. Neutri sacramento injuria facienda est. Sicut non recte habet qui ab unitate discedit, sed tamen habet, et ideo redeunti non redditur, sic tamen non recte dat, qui a Bono so habet, sed tamen dat, et ideo quod ab eo accipit, venienti ad unitatem non iteratur.

CAP. LXXVIII. *Augustinus de unico baptismo.*

(l. q. c. *Quod quidem, § Sed tamen aliud.*) Aliud est non habere aliquid, aliud est non jure habere vel illicite usurpare. Non ideo itaque non sunt sacramenta Christi et Ecclesiæ, quia eis illicite utuntur, non hæretici solum, sed omnes iniqui et impii, sed tamen illi corrigendi, aut puniendi: illa vero agnoscenda sunt et veneranda.

CAP. LXXIX. *Sacerdotes nomen Domini invocant, Dominus autem benedictionem præstat.*

Augustinus l. Quæst. q. 2, ex Vet. Test.

(l. q. c. *Dictum est.*) Augustinus in libro Quæstionum Veteris Testamenti: Dictum est in Numeris a Domino ad Moysen et Aaron: Vos ponite nomen meum super filios Israel, ego Dominus benedicam eos, ut gratiam traditam per ministerium

ordinantis [ordinati] transfundat hominibus, nec voluntas sacerdotis abesse aut prodesse possit, sed meritum benedictionem poscentis. Quanta autem sit dignitas ordinis sacerdotalis vel officii, hinc advertamus. Dictum est autem de nequissimo Caïpha interfecitore Salvatoris inter cætera: *Hec autem a semetipso non dixit, sed cum esset princeps sacerdotum anni illius, prophetavit (Joan. 11)*; per quod ostenditur Spiritum sanctum datorem gratiarum, non personam sequi aut digni vel maligni, sed ordinem traditionis, ut, quamvis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedicere nisi fuerit ordinatus, vel officii ministerium exhibeat: Dei autem est effectum tribuere benedictionis.

CAP. LXXX. *Qui damnatur a synodo, quomodo in secundo innocens reparatur.*

Conc. Mogunt. IV, c. 28, et Conc. Tolet. IV, c. 27.

(l. q. in c. *Episcopus*, c. 80.) Episcopus presbyter, aut diaconus, si a gradu suo injuste dejectus, in secunda synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altario de manu episcoporum: si episcopus est, horarium annulum, et baculum; si presbyter horarium et patenam; si diaconus horarium et altam; si subdiaconus patenam et calicem. Sic et reliqui gradus eam reparationem sui recipiant, quam cum ordinarentur perceperunt.

CAP. LXXXI. *Redeuntes ab hæreticis sunt reordinandi.*

Urbanus II Petro episc. Pistor. et Rustico abb.

(l. q. 7, e. *Daibertum*. Concord. c. *Odardus*, extr. De solution.) Daibertum a Nezelone, licet Simoniacum non Simoniacæ ejusdem confessione comperimus, in diaconum ordinatum, et beati Innocentii papæ sententia constat declaratum, quod Nezelon hæreticus, quem constat ab hæreticis ordinatum, quia nihil habuit, dare nil potuit ei qui manus imposuit. Nos ergo tanti pontificis auctoritate firmati, et Damasi papæ testimonio roborati, qui ait reiterari oportere quod male actum est, Daibertum ab hæreticis corpore et spiritu digressum, atque utilitati Ecclesiæ pro viribus insudantem ex integro, necessitate Ecclesiæ ingruente, diaconum constituimus, eo quod non reiterationem æstimari censemus, sed tantum integram diaconii dationem, quandoquidem, ut prædiximus, qui nihil habuit, nil dare potuit.

CAP. LXXXII. *Romana Ecclesia a Domino primatum accepit.*

Anacletus ad episc. Italiæ, ep. 2.

(Dist. 21, c. *In Novo Test.*) In Novo Testamento post Christum Dominum, a Petro sacerdotalis cepit ordo, quia ipsi primo pontificatus in Ecclesia Christi datus est, dicente ei Domino: *Tu es, inquit, Petrus, et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalent adversus eam (Marc. xvi)*. Hic ergo ligandi solvendique potesta-

tem primus a Domino accipit, primusque ad fidem populum suæ prædicationis virtute adduxit. Cæteri vero apostoli cum eodem pari consortio honorem et potestatem acceperunt, ipsumque principem eorum esse voluerunt. Qui etiam jubente Domino in toto orbe dispersi, evangelium prædicaverunt. Ipsis quoque decedentibus in loco eorum surrexerunt episcopi. Quorum ordinatio prætaxato fieri debet ordine et modo. Quos qui receperit et verba eorum, Dominum recipit. Qui autem spernit eos, cum quoque a quo missi sunt, et cujus funguntur legatione spernit, et ipse indubitanter spernitur a Domino. Videntes autem ipsi apostoli, messem esse

A multam et operarios paucos rogaverunt dominum messis, ut mitteret operarios in messem suam. Inde electi ab eis sunt LXX discipuli, quorum typum gerunt presbyteri, atque in eorum loco constituti sunt in Ecclesia.

CAP. LXXXIII. *Ex Decret. Clement. papa, c. 30.*

Episcopus vero vicem apostolorum, legem Domini docuisse dicebat, et reliquorum discipulorum vicem tenere presbyteros debere insinuabat, et si quis aliquem ex his scandalizaverit, gravissimam inferre prædicabat pœnam. Cunctos se invicem diligere et adjuvare debere, et neminem ab adjutorio se abstrahere instruebat.

DE CONTINENTIA ORDINANDORUM.

CAP. LXXXIV. *Actus 2 synodi Stephani papa, cap. 4, occidentalis, non orientalis Ecclesia castitatis votum obtulit.*

(Dist. 31, c. *Aliter*.) Aliter se habet orientalium traditio Ecclesiarum, aliter hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Nam eorum sacerdotes, presbyteri, diaconi, subdiaconi, matrimonio copulantur. Totius autem Ecclesiæ vel Occidentalium, nullus sacerdotum a subdiaconis usque ad episcopum, licentiam habet conjugium sortiendi.

CAP. LXXXV. *Dissuasus Pannutti Nicæna synodus non constituit, quod presbyteri cum suis uxoribus non dormirent.*

Histor. tripart., in c. 14, l. II.

(Dist. 31, c. *Nicæna*.) Nicæna synodus volens corrigere hominum vitam in Ecclesiis commorantium, posuit leges quas canones vocamus, in quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legem ut episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi, cum conjugibus quas ante consecrationem duxerunt, non dormirent. Surgens autem Pannutius confessor contradixit. Honorabilis confessus nuptias, et castitatem dicens esse cum propria conjugis concubitum, suasitque concilio, ne talem legem poneret, gravem esse asserens causam, quæ aut ipsis aut eorum conjugibus, occasio fornicationis existeret; et hoc quidem Pannutius, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit, synodusque laudavit sententiam ejus, et nihil ex hac parte sancivit, sed hoc in uniuscujusque voluntate non necessitate permisit.

CAP. LXXXVI. *Non in perpetuum, sed tempore oblationis a complexu suarum uxorum sacerdotes abstineant.*

Sexta synodus, c. 23.

(Dist. 31, c. *Quoniam*.) Quoniam in Romani ordine canonis esse cognovimus traditum eos qui ordinati sunt diaconi vel presbyteri, confiteri quod jam suis copularentur uxoribus, nos antiquum sequentes canonem, apostolicæ diligentiae et constitutionis sacrorum virorum, legales nuptias, et amodo valere volumus, nullo modo cum uxoribus suis eorum connubia dissolventes, aut privantes eos familiaritate ad invicem, in tempore opportuno. Qui

B cunque ergo dignus fuerit inventus subdiaconali ordinatione, aut diaconali, aut sacerdotali, hinc nullo modo prohibentur ad talem ascendere gradum, pro uxoris suæ cohabitatione, nec in tempore ordinationis suæ profiteri cogatur, quod abstinere debeat a legalis uxoris familiaritate. Item : Oportet eos qui altari ministrant, in tempore oblationis sanctorum continentes esse in omnibus, ut a Deo possint consequi quod simpliciter postulant. Si quis igitur præsumpserit, contra apostolicos canones, aliquos presbyterorum et diaconorum privare a contactu et communionem legalis uxoris suæ, deponatur. Similiter presbyter, aut diaconus, qui religionis causa uxorem expellit, excommunicetur. Si vero in hoc permanserit, deponatur.

C CAP. LXXXVII. *Diaconi non prohibeantur a ministerio pro nuptiis, si in ordinatione dicunt se continere non posse.*

Conc. Ancyrit. c. 40, juxt. II translationem.

(Dist. 28, c. *Diaconi*.) Diaconi quicumque ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, et dixerunt se velle conjugio copulari, quoniam sic manere non possunt hii, si postmodum uxorem duxerint, in ministerio maneat, propterea quod episcopus licentiam dederit. Quicumque sane tacuerint et susceperunt manus impositionem, et confessi continentiam, et postea nuptiis obligati sunt, a ministerio sane cessare debent.

CAP. LXXXVIII. *Diaconi si casti sint, non prohibentur in ministerio constitui.*

Conc. Tolet. c. 2.

Placuit diaconos, si vel integri vel casti sunt, etiam si uxores habeant, in ministerio constitui.

CAP. LXXXIX. *Qui castitatem non promisit, ab uxore separari non cogatur.*

(Dist. 31, c. *Ante triennium*.) Ante triennium omnium Ecclesiarum subdiaconi Siciliæ prohibiti fuerant, ut more Romanæ Ecclesiæ, suis uxoribus nullatenus misceantur, quod mihi durum atque inconveniens videtur, ut qui usum continentiae non invenit, neque castitatem promisit, compellatur a sua uxore separari, atque per hoc (quod absit!) in deterius cadat. Unde videtur mihi ut a præsentibus die episcopis omnibus dicatur ut nullum subdia-

conum facere præsumant, nisi qui se victurum caste promiserit, quatenus et præterita mala quæque per propositum mentis appetita non sunt, violenter non exigantur, et futura caute caveantur. Qui vero post eandem prohibitionem quæ ante triennium facta est continenter cum suis uxoribus, vixerunt, laudandi atque remunerandi sunt, atque ut in bono permaneant exhortandi. Eos autem qui post prohibitionem factam, se a suis uxoribus continere noluerint, ad sacrum ordinem nolumus promoveri, quia nullus debet ad altaris ministerium accedere, nisi cujus castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

CAP. XC. *Non fiat subdiaconus, qui se caste victurum non promittit.*

Leo IX adversus viceabbatem monast. Studii.

(Dist. 28, c. *Nullum.*) Apud nos, nec ad subdiaconatus gradum admittatur, nisi perpetuam continentiam, etiam a propria conjugè profiteatur; nec post gradum cuiquam uxorem ducere conceditur.

CAP. XCI. *Presbyter ducens uxorem, ab ordine deponatur.*

Conc. Neocæs. c. 1.

(Dist. 28, c. *Presbyter.*) Presbyter si uxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si vero fornicatus fuerit, aut ad alterum properaverit conjugium, extra Ecclesiam pelli debet, et ad pœnitentiam inter laicos redigi.

CAP. XCII. *Sacerdotibus semper castitas servanda præcipitur.*

BEDA, *super Luc.*, .. 1, c. 2.

(Dist. 31, c. *Sacerdotibus.*) Sacerdotibus ut semper queant altari assistere, semper ab uxoribus abstinentum est, castitas observanda præcipitur.

CAP. XCIII. *Qui divinis sacramentis inserviunt, continentes esse oportet.*

Conc. II Carthag., c. 2.

(Dist. 31, c. *Episcopus.*) Episcopos, diaconos, presbyteros, ita ut placuit, ut decet, sacrosanctos antistites, aut Dei sacerdotes et levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes in omnibus esse decet.

CAP. XCIV. *Sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis misceri non debent.*

Innocentius I Victori episc. Rothom. ep. 2, c. 9.

(Dist. 31, c. *Tenere debet Ecclesia.*) Tenere debet Ecclesia omnimodo, ut sacerdotes et levitæ cum suis uxoribus non misceantur, quia ministri divini quotidianis necessitatibus occupantur. Scriptum est enim: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum (Levit. XI) Dominus Deus vester.* Nam prisca temporibus de templo Dei, anno vicis suæ de templo non discedebant, sicut de Zacharia legimus (*Luc. 1*), nec domum suam omnino tangebant. Quibus utique propter sobolis successionem usus fuerat relaxatus, et quia ex alia tribu et præterquam de semine Aaron, ad sacerdotium nullus præceptus erat accedere [nullus accedere permittebatur]: quanto magis hi sacerdotes vel levitæ, pudicitiam ex die ordinationis observare debent, quia vel sacerdotium vel mini-

terium sine successione est, nec præterit dies quæ vel a sacrificiis divinis vel a baptismatis officio vacent.

CAP. XCV. *Qui ab uxoribus suis abstinent, ad sacrificia admittuntur.*

Innocentius Exupero episc. Tolet.

(Dist. 31, c. *Eos ad sacrificia.*) Eos ad sacrificia fas sit admitti qui non exercent, vel etiam cum uxore, carnale officium.

CAP. XCVI. *Sacerdoti cui est semper orandum, matrimonio semper est carendum.*

Hieronymus adversus Jovinianum.

(Dist. 31, c. *Si laicus.*) Si laicus et quicumque fidelis orare non potest, nisi careat officio conjugali, sacerdoti cui semper offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum, ergo semper carendum matrimonio.

CAP. XCVII. *Non ordinetur diaconus, nisi castitatem fuerit professus.*

Martinus papa in lib. Martini episc. Bracar., ex synod. Græc.

(Dist. 27, c. *Diaconus.*) Diaconus qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendi matrimonio, et dixerit non posse in castitate permanere, hic non ordinetur. Quod si in ordinatione tacuerit, et ordinatus fuerit, et postea matrimonium desideraverit, alienus sit a ministerio, et vacet a clero.

CAP. XCVIII. *Diaconus cum uxore sua, aut presbyter incontinens, ab officio removeatur.*

Hormisdas papa ad episcop. per provinc.

(Dist. 1, c. *Si quis diaconus.*) Si quis diaconus aut presbyter post acceptam benedictionem leviticam, cum uxore sua incontinens invenitur, ab officio removeatur.

CAP. XCIX. *Subdiaconus continentiam observare oportet.*

Gregorius Bonifacio episc. Reg. lib. III, ep. 5.

(Dist. 32, c. *Subdiaconis tuis.*) Subdiaconibus tuis, hoc quod de singulis statuimus, decrevimus observari, nec illam diminutionem nostram cujusquam contumacia sinas, aut temeritate corrumpi.

CAP. C. *Subdiaconibus carnale connubium interdicitur.*

Innocentius Anastasio episc. Thessal.

Ad exhibendum tantæ perfectæ continentiæ puritatem nec subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, ut et qui habent, sint tanquam non habentes, et qui non habent, sint singulares.

CAP. CI. *Beneficio et officio careant, qui post diaconatum uxoribus vacent.*

Urbanus II, in synod. apud Melch.

(Dist. 33, c. *Eos qui.*) Eos qui post diaconatum uxoribus vacare voluerint, ab omni sacro ordine removemus, officioque atque beneficio Ecclesiæ carere decrevimus. Quod si ab episcopo commoniti se non correxerint, principibus licentiam indulgemus, ut eorum feminas mancipent servituti. Si vero episcopi consenserint eorum pravitatibus, ipsius officii interdictione multentur.

CAP. CH. *Qui uxorem ducere volunt, ante ordinem subdiaconatus hoc faciant.*

Sexta synodus, c. 7.

(Dist. 32, c. *Si quis.*) Si quis eorum qui ad clericum accedunt, voluerunt nuptiali lege muliebri copulari, hoc ante ordinem subdiaconatus faciant.

CAP. CIII. *Excludendi sunt a suorum graduum dignitate, subdiaconi, et deinceps si continentes esse nolunt.*

Dominico patriarcha Grad

(Dist. 32, c. *Erubescant.*) Erubescant impii, et aperte nos intelligant, iudicio Spiritus sancti eos qui in tribus sacris gradibus presbyteratu, diaconatu, subdiaconatu positi, mulierculas non abjecerint, et caste non vixerint, excludere ab eorumdem graduum dignitate. De manifestis quidem loquimur. Secretorum autem cognitor et iudex est Deus.

CAP. CIV. *Ad sacros ordines non accedat, nisi virgo aut probatæ castitatis.*

Urbanus II, in synod. Meld.

(Dist. 32, c. *Nemo.*) Nemo ad sacrum ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo aut probatæ castitatis, et qui usque ad subdiaconatum unicam et virginem uxorem habuerit.

CAP. CV. *In tribus gradibus constituti etiam ab uxoribus absterneant.*

Conc. Carthag., c. 4.

(Dist. 32, c. *Placuit.*) Placuit episcopos, presbyteros, diaconos, subdiaconos secundum priora statuta, et abstinere ab uxoribus. Quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio. Cæteros vero clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscujusque ecclesiæ consuetudinem observare debere.

CAP. CVI. *Ministris altaris cum episcopis et presbyteris et eadem lex continentiam.*

Leo Rustico Narbon. epist. 90, c. 3.

(Dist. 31, c. *Lex continentiam.*) Lex continentiam eadem est altaris ministris quæ episcopis atque presbyteris, qui cum essent laici, sive lectores licite et uxores ducere et filios procreare potuerunt, sed cum ad prædictos pervenerunt gradus, coepit eis non licere quod licuit, unde ut de carnali fiat spirituale conjugium, oportet eos dimittere uxores et quasi non habeant habere, quo et salva sit castitas connubiorum, et cessent opera nuptiarum.

CAP. CVII. *In minoribus ordinibus constituti, uxorem ducant, nisi voto aut religioso habitu prohibeantur.*

Leo XI adversus Nicetam abbat. Stud.

(Dist. 32, c. *Seriatim.*) Seriatim et aperte prosequamur quod sancta Romana Ecclesia de gradibus clericorum ait : « Clericos enim, ostiarios, lectores, exorcistas, acolythos, si extra votum et habitum monachi inveniantur, et continentiam profiteri nolunt, uxorem ducere virginem cum benedictione sacerdotali permittuntur. Non autem viduam, aut repudiatam, quia propter hoc nec deinceps ad subdiaconatum provehi poterunt, nec laicus nisi virginem sortitus uxorem, aut bigamus ad clericatum potest ascendere. Quod si quis ex præfatis ordinibus desiderat ad subdiaconatum accedere, non po-

test sine consensu uxoris suæ, ut fiat de carnali deinceps conjugium spirituale, nemine eos cogente. Nec permittitur postea uxor jungi eidem marito suo carnaliter, nec cuiquam nubere in vita aut post mortem illius.

CAP. CVIII. *Extra sacros ordines constituti, ducant uxores et exterius stipendia accipiant.*

Gregorius Augustino episc. Angl.

(Dist. 32, c. *Si qui vero sunt.*) Si qui sunt clerici extra sacros ordines constituti, qui si continere non possunt, sortiri uxores debent, et stipendia sua exterius accipiant.

CAP. CIX. *Canones apostolorum, c. 27.*

In nuptiis qui ad clericum profecti sunt, præcipimus ut, si voluerint, uxores accipiant : sed lectores cantoresque tantummodo.

CAP. CX. *Non licet clericis ulterius sectæ uxorem accipere.*

Conc. Chalced. c. 14.

(Dist. 32, c. *Quoniam in quibusdam.*) Quoniam in quibusdam provinciis concessum est lectoribus, et psalmistis, uxores ducere, constituit sancta synodus, non licere cuiquam ex his accipere sectæ alterius uxorem.

CAP. CXI. *Lectores aut uxores ducant, aut continentiam profiteantur.*

Conc. Carthag., c. 3

(Dist. 32, c. *Lectores.*) Lectores cum ad annos pubertatis veniunt, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri.

CAP. CXII. *Non habitent cum clericis mulieres, nisi quæ naturali sœdere omnem suspicionem excusant.*

Conc. Nicæn., c. 3.

(Dist. 32, c. *Interdixit.*) Interdixit per omnia sancta synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, non alicui omnino qui in clero est licere subintroducendam mulierem habere, nisi forte matrem aut sororem aut amitam, aut etiam eas idoneas personas quæ fugiant suspensiones.

CAP. CXIII. *Presbyter causa religionis non contemnat propriam uxorem.*

Canones apostolorum, c. 6.

(Dist. 28, *Si quis decuerit.*) Episcopus aut presbyter propriam uxorem nequaquam sub obtentu religionis abjiciat, si vero abjecerit, excommunicetur.

CAP. CXIV. *Presbyter uxorem suam quasi sororem diligit, et quasi hostem fugiat.*

Gregorius, l. iv Dialog.

(Dist. 32, c. *Presbyter.*) Presbyter quidam commissam sibi regebat ecclesiam, cum magno timore Domini, qui ex tempore accepti ordinis, presbyteram suam ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius nunquam accedere sinebat, eamque sibi propinquare nulla occasione permittens, ab ea sibi communionem (auditus familiaritatis) absciderat. Habent quippe sancti viri hoc proprium : nam ut semper ab illicitis longe sint, a se plerumque etiam licita abscindunt, unde idem vir nequam per eam incurreret culpam, sibi, per eam, etiam ministrari refutabat necessaria.

CAP. CXV. *Episcopus vel presbyter, uxorem propriam a sua cura non abjiciat.*

Leo IX adversus Nicetam abb. de magisterio Studii.

(Dist. 31, c. *Omnino.*) Omnino confitemur non licere episcopo, presbytero, diacono, subdiacono propriam uxorem causa religionis abjicere a cura sua, sed ut ei victum et vestitum largiatur, sed non cum illa ex more carnaliter jaceat, sic et sanctos apostolos legimus egisse, beato Paulo dicente. Nun-

quid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut frater Domini et Cephas (1 Cor. viii): vide insipiens quia non dixit: nunquid non habemus potestatem sororem mulierem amplectendi, sed circumducendi, scilicet ut mercede prædicationis sustentaretur ab eis, nec tamen deinceps foret inter eos ulterius carnale conjugium.

Ambros. in *ev. II ad Cor.*, c. 116.

Omnes apostoli, Joanne et Paulo exceptis, habuerunt uxores.

DE SIMONIACE ORDINATIS ET EORUM ORDINATORIBUS.

CAP. CXVI. *Episcopus beneficium emens vel vendens, ab officio et beneficio ecclesiastico suspendatur.*

Ex Canon. apost., c. 30, tit. 5.

(1, q. 5, c. *Si quis.*) Quisquis episcopus, aut presbyter, aut abbas per pecuniam hanc obtinuerit dignitatem, dejiciatur ipse et ordinator ejus, et a communione sancta modis omnibus abscindatur, et sit anathema sicut Simon magus a Petro.

CAP. CXVII. *A sacerdotio est alienus, qui per pecuniam ordinat, vel ordinatur.*

Conc. Braacar. iii, c. 8.

(1, q. c. *Qui per pecuniam.*) Quicumque proficundo cuiquam sacerdotii gradu, aut munus quodcumque aut promissiones muneris antequam ordinetur acceperit, vel etiam postquam ordinatus fuerit, in aliquo se pro hoc ipso præsumpsit munerari, sive ille qui dederit, sive qui acceperit, juxta sententiam Chalcedonensis concilii, gradus sui periculum sustinebit.

CAP. CXVIII. *Damnatur episcopus, qui per pecuniam ordinationem facit.*

Conc. Chalced., c. 2.

(1, q. 1, c. *Si quis episcopus.*) Si quis episcopus, accepta pecunia ordinationem fecerit, et sub pretium deduxerit, impreciablem pecunia ordinationem fecerit, sive coepiscopum, sive presbyterum sive diaconum aut quemcumque alium qui connumeratur inter clericos promoverit, aut accepta pecunia ordinaverit æconomum, id est defensorem sive paromanarium; quicumque hoc meditatus fuerit, si convictus fuerit, ipse quidem subeat gradus sui periculum. Et qui sic ordinatus fuerit, nullum habeat fructum ex hujusmodi mercimonio et consecratione probrosa, sed sit alienus et dignitatis et sollicitudinis ejus, quam per pecuniam acquisivit. Sed et ille qui tam turpibus et illicitis intercessor apparuit, si quidem clericus fuerit, de proprio decidat gradu; si vero laicus, sive monachus fuerit, anathema sit.

CAP. CXIX. *Qui dona Dei vendunt vel emunt, pariter a Deo damnantur.*

Gregor., homilia in *Evang.* 39.

Vendentes et ementes de templo eliminat Christus (*Matth.* xxi), quia vel eos qui pro munere impositionem manuum tribuunt, vel eos qui donum Dei emere nitantur, damnat. Item, in templo vendentes

sunt qui hoc quod quibusdam jure competit, ad præmium largiuntur. Justitiam enim vendere est hanc pro præmii acceptione servare. Ementes vero in templo sunt, qui dum hoc quod justum est proximo persolvere volunt, dumque rem jure debitam contemnunt, dato patronis pretio emunt peccatum.

CAP. CXX. *Quid sit columbas vendere.*

Gregor., homil. 4 in *Evang.*, 40.

Columbas vendere, est impositionem manus qua Spiritus sanctus datur non ad vitæ meritum, sed ad præmium dare.

CAP. CXXI. *De multiolici genere Simoniacorum.*

Gregor., *Tract. Evangel.*

(1, q. 4, c. *Sunt nonnulli.*) Sunt nonnulli, qui quidem nummorum ex ordinatione præmia non accipiunt, et tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur atque de largitate eadem laudis solummodo retributionem querunt. Hi nimirum quod gratis acceptum est, gratis non tribuunt, quia de impenso officio sanctitatis, nummum favoris expectant. Unde bene cum virum justum describeret propheta, ait: *Beatus qui excutit manus suas ab omni munere* (*Isa.* xxxiii). Neque enim dicit, qui excutit suas manus a munere, sed adjunxit *ab omni munere*, quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus a manu, aliud munus a lingua. Munus quippe ab obsequio est subjectio indebite impensa. Munus a manu pecunia, munus a lingua favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in divinis rebus non solum pecuniam nullam, sed etiam humanam gratiam non requirit.

CAP. CXXII. *Vendentes vel ementes honores ecclesiasticos, nullam sui ordinis potestatem exercere permittas.*

Urbanus Hermanno episc. Metens.

Vendentes vel ementes honores ecclesiasticos, et sacerdotes, diaconos, et subdiaconos conjugatos, quam diu in suo errore permanserint nullam suæ ordinationis potestatem in Ecclesia habere permittas.

CAP. CXXIII. *Qui ecclesiastica beneficia emerit, ecclesias quoque emere probatur.*

Ex Decretis Paschalis papæ, c. 18.

(1, q. 5, c. *Si quis autem.*) Si quis autem obje-

rit non consecrationes enim, sed res ipsas quæ ex consecratione proveniunt, penitus desipere probatur. Nam cum corporalis ecclesia, aut episcopus aut abbas, aut tale aliquid sine rebus corporalibus et exterioribus in nullo proficiat, sicut nec anima sine corpore corporaliter vivit, quisquis horum vendit alterum, sine quo nec alterum haberi provenit, neutrum vendere non relinquit. Quam tamen abjectionem sacer penitus canon determinat, cum procuratorem vel defensorem Ecclesiæ, vel regulæ subiectum, adeo per pecunias ordinari prohibeat, ut mediatores quoque hujus anathematis mucrone incidat.

CAP. CXXIV. *Qui gratiam quam a Deo accipiunt, non gratis exercent, venditores columbarum sunt.*

Ex Homil. Bedæ in Joan. c. 2.

(1, q. 3, c. *Non solum.*) Non solum venditores sunt columbarum, et Dei faciunt domum negotiationis, qui sacros ordines largiendo pretium pecunie vel laudis, vel etiam honoris inquirunt, verum hi quoque qui gradum vel gratiam in Ecclesia spiritualem quam Domino largiente perceperunt, non simplici intentione, sed cujuslibet humanæ causa retributionis exercent contra illud Petri apostoli: *Qui loquitur quasi sermones Dei, qui ministrat tanquam ex virtute quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum (I Petr. IV).* Quicumque ergo tales sunt, si nolint jubente Domino de Ecclesia auferri, auferant ista de actibus suis, ne faciant domum Dei, domum negotiationis.

A CAP. CXXV. *Simoniaci in dignitate servanda, nulla est misericordia impendenda.*

Nicolaus Junior.

(1, q. 4, c. *Erga.*) Erga Simoniacos nullam misericordiam in dignitate servanda habendam esse decernimus, sed juxta canonum sanctionem, et sanctorum Patrum decreta, eos omnino damnamus, ac deponendos eos apostolica auctoritate sancimus.

CAP. CXXVI. *De eo qui ordinatur ab illo quem scit Simoniacum esse.*

Ex eodem.

(1, q. 4, c. *De cætero.*) De cætero statuimus si quis in posterum ab eo quem Simoniacum esse non dubitat, se consecrari permiserit, et consecrator et consecratus non disparem damnationis sententiam subeant; sed et uterque depositus pœnitentiam agat, et privatus a propria dignitate persistat.

CAP. CXXVII. *De multiplici genere Simoniacorum.*

Nicolaus, in decretis, c. 11.

(1 q. 2, c. *Statuimus.*) Nicolaus episcopus omnibus episcopis. Statuimus decretum de Simoniaciis, Simoniace ordinatoribus vel ordinatis, et de Simoniaciis Simoniace a non Simoniaciis, et Simoniaciis non Simoniace a Simoniaciis. Simoniaci Simoniace ordinati vel ordinatores, secundum ecclesiasticos canones, a proprio gradu decident. Simoniaci quoque Simoniace a non Simoniaciis ordinati, similiter ab officio male accepto removeantur. Simoniacos autem non Simoniace a Simoniaciis ordinatos, misericorditer per manus impositionem pro tempore si necessitate concedimus permanere in officio.

DE PROFESSIONE HÆRETICORUM.

CAP. CXXVIII. *Hæreticum resipiscentem nemo suscipiat nisi episcopus ejusdem loci reconciliaverit.*

Sylvester papa in Decretis, c. 2.

Sylvester papa in generali residens synodo dixit: « Constituimus ut presbyterum Ariantum resipiscentem nemo suscipiat, nisi episcopus ejusdem loci reconciliaverit, et sacrosancto chrismate per episcopalis manus impositionem sancti Spiritus gratia, quæ ab hæreticis dari non potest, confirmaverit. »

CAP. CXXIX. *Sacerdotes hæreticorum episcopi honoribus non habentur digni.*

Innocentius in Decretis, ad Alexand. episc., c. 5.

(1, q. 4, c. *Arianos.*) INNOCENTIUS papa Romanus ALEXANDRO Antiocheno episcopo: « Arianos cæterasque hujusmodi pestes, quia eorum laicos conversos ad Dominum sub imagine pœnitentiæ ac sancti Spiritus sanctificatione per manus impositionem suscipimus, non videtur clericis eorum cum

sacerdotii ac ministerii ejuspiam suscipi debere dignitate. Quoniam quibus solum baptisma ratum esse permittimus, quod itaque in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti percipitur, nec Spiritum sanctum eos habere ex illò baptisate, illisque ministeriis arbitramur, quoniam cum a catholica fide eorum auctores discederent, perfectionem Spiritus quam acceperant amiserunt, nec dare ejus plenitudinem possunt (quæ maxime in ordinationibus operatur) qui per impietatis suæ perditionem fidem Domini perdididerunt, propter quod fieri non potest ut eorum profanos sacerdotes dignos Dei honoribus arbitremur, quorum laicos imperfectos (ut dixi) ad sancti Spiritus percipiendam gratiam, cum pœnitentiæ imagine recipiamus. Gravitas itaque tua ad notitiam coepiscoporum, vel per synodum, si potest, vel per nostram recitationem litterarum faciat pervenire, est hoc quod ipse tam necessario percunctatus es, et nos tam eliminate respondimus communi omnium coepiscoporum consensu, studioque servetur.

CAP. CXXX. *Rodeunt ab hæreticis, sunt reordinandi.*

Innocentius I ad episcop. Macedon., ep. 22.

(1, q. 7, c. *Per illicitam*; 1, q. 1, c. *Ventum*.)
 INNOCENTIUS RUFO ET EUSEBIO EPISCOPIS : « Ordinati ac hæreticis vulneratum per illam manus impositionem caput habent; ubi autem vulnus infixum est, medicina est adhibenda qua possit recipere sanitatem. Quæ sanitas post vulnus secuta cum cicatrice esse non poterit, atque ubi pœnitentiæ remedium necessarium est, illic ordinationis honor locum habere non potest. Nam si, ut legitur : *Qui tetigerit immundum immundus erit* (*Levit. xii*), quomodo tribuetur ei quod munditia ac puritas consuevit accipere? Sed Ecclesia asserit eum qui honorem amisit, honorem dare non possit, neque illum aliquid accepisse, quia nihil in dante erat quod ille posset accipere. Aquiescimus, et verum est certe, quia quod non habuit quis, dare non potuit, damnationem utique quam habuit per pravam manus impositionem dedit, et qui particeps factus est damnationis quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum; verum dicitur, vera ac justa legitimi sacerdotis benedictio auferre potest omne vitium quod a vitioso fuerat injectum. Et si ita est applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri, omnium criminum, rei, quia per benedictionem ordinationis crimina vel vitia putantur auferri, nullus sit locus pœnitentiæ, quia il potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consuevit. Sed nostræ lex Ecclesiæ venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguam subrogare. »

CAP. CXXXI. *In Decretis Leonis, c. 6.*

LEO URBS ROMÆ EPISCOPUS, JANUARIO EPISCOPO omnibusque cujuscumque ordinis. « Clericus, qui Catholicam deserens communionem, hæreticæ se pravitati miscuerit, si ad Ecclesiam et communionem Catholicam reverti voluerit, prius errores suos et ipsos auctores suos damnatos a se sine ambiguitate fateatur, et propriis manuscriptis protestationibus plene et aperte loquatur, et sic in eo gradu in quo erat, sine aliqua promotione recipiatur. Qui tamen pro magno habeat beneficio, si adempta sibi omni spe promotionis, in eo quo invenitur ordine, stabilitate perpetua permaneat, si tantum iterata tinctione non fuerit maculatus. Non levem apud Dominum noxam incurrit, qui de talibus ad sacros

A ordines promovendos judicaverit. Quod si cum grandi et gravi examinatione promotio est, ceditur inculpatis, multo magis non licere suspectis. Igitur apostolica auctoritate præcipimus ut circumspecte ab omnibus amodo impleantur, quæ ad totius Ecclesiæ incolumitatem et laudabiliter suggesta sunt et salubriter ordinata. »

CAP. CXXXII. *Exemplo Cyrilli ad Joannem Antiochenum.*

« Ego illo nomine scripturam quam manu mea scripsi, profiteor sequens sanctum iudicium Patrum Nicæni synodi cccxviii, vel Chalcedonensis synodi universale concilium, cujus definitionem sedes apostolica confirmavit, quod etiam beatissimi pape Leonis epistola, ad sanctæ memoriæ Flavianum Constantinopolitanæ urbis episcopum, data prædicatione lucidissime veritatis exposuit. Confiteor unum eundemque Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Dei Patris, perfectum eundem in deitate, perfectum eundem in humanitate, Deum verum et hominem verum, et ipsum eundem ex anima rationali et carne; consubstantialem Patri secundum deitatem, et consubstantialem nobis eundem secundum humanam rationem in omnibus similem, absque peccato, ante sæcula quidem de Patre genitum secundum deitatem; in novissimis vero diebus eundem et propter nostram salutem de virgine Maria natum, quæ eundem Deum peperit secundum humanitatem, unum eundemque Christum Filium Dei unigenitum in duabus naturis inconfuse, inconvertibiliter, individue inseparabiliter co-gnitum, nequaquam naturarum differentia sublata, propter unionem, sed potius salva manente proprietate utriusque naturæ, in unam, non in duas concurrisset personas, sed unum eundemque Filium unigenitum Deum verum Dominum Christum, sicut olim prophetæ, de eo vel ipse nos Christus per semetipsum Dominum erudivit. Qui autem ita non sentiunt, cum Nestorio et Eutychete, vel eorum sectatoribus æterno anathemate dignos esse pronuntio. »

CAP. CXXXII bis. *Consecratio dici non potest quæ ab excommunicatis hominibus est facta.*

Greg. Maximo Salonit.

D Auditur inauditum nefas, quod post interdictionem quoque nostram, quæ sub excommunicatione quoque nostra ordinantiumque te facta est, cæsis presbyteris diaconibusque manu militari ad medium diceris deductus. Quam rem nos consecrationem nullo modo dicere possumus, quia ab excommunicatis est hominibus consecrata.

DE LAPSIS POST EORUM ORDINATIONEM.

CAP. CXXXIII. *De sacris ordinibus lapsi reparari non possunt.*

Gregorius Januario episc. Calarit., l. iii, ep. 26.

(Dist. 50, c. *Pervenit*.) Pervenit ad nos etiam

quosdam de sacris ordinibus lapsos, vel post pœnitentiam, vel ante pœnitentiam ad ministerii sui officium revocari. Quod omnino prohibemus, et in hoc sacratissimi canones contradicunt. Qui ergo

post acceptam sacram ordinem lapsus in peccato carnis fuerit, sacro ordine ita careat ut ad altaris ministerium ulterius non accedat.

CAP. CXXXIV. *Non ingrediantur ecclesiam, presbyteri, diaconi, vel subdiaconi qui in crimine fornicationis jacent.*

Gregorius ad Ital. et Theuton.

(Dist. 81, c. *Si qui presbyteri sunt.*) Si qui sunt presbyteri vel diaconi, vel subdiaconi qui in crimine fornicationis jaceant, interdicimus eis ex Dei parte omnipotentis, et sancti Petri auctoritate ecclesie introitum usque dum poeniteant et emendent. Si qui vero in peccato suo perseverare maluerint, nullus vestrum eorum audire præsumat officium, quia benedictio eorum convertitur in maledictionem, et oratio in peccatum, Domino testante per prophetam: *Maledicam, inquit, benedictionibus vestris (Malach. vii).* Qui vero huic saluberrimo præcepto obedire noluerint, idololatriæ peccatum incurrunt Samuele testante et beato Gregorio instructante: *Peccatum ariolandi est, non obedire: et scelus idololatriæ, non acquiescere (I Reg. xv).* Peccatum igitur paganitatis incurrat quisquis dum Christianum se asserit, sedi apostolicæ obedire contemnit.

CAP. CXXXV. *Non audiat missa presbyteri concubinam habentis.*

Nicolaus Jun. et Alexander, l. III *De lapsis.*

(Dist. 32, c. *Nullus*, et c. *Præter.*) Nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem. Unde et ipsa sancta synodus hoc capitulum sub excommunicatione posuit dicens: « Quicumque presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum post constitutum beatæ memoriæ prædecessoris nostri sanctissimi Leonis papæ de castitate clericorum concubinam palam duxerit, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei, et auctoritate beatorum apostolorum Petri et Pauli præcipimus, et contradicimus, ut missam non cantet, neque evangelium vel epistolam legat ad missam, neque in presbyterio cum his ad divina officia, quæ præfatæ constitutioni fuerint inobedientes, maneat, neque partem ab Ecclesia suscipiat, quousque a nobis sententia super hujusmodi, Deo concedente, præcedat. »

CAP. CXXXVI. *Non potest restitui in sacerdotium, cujus crimen fuerit manifestum.*

Nicolaus Carolo archiep., et concil. Wormat.

(Dist. 50, c. *Sacerdotes.*) Sacerdotes si in fornicationis ceciderint laqueum, et criminis manifestus ostensus fuerint actus, sacerdotii non possunt habere honorem secundum canonicæ institutionis auctoritatem.

CAP. CXXXVII. *Qui voluptatem officio præposuerit, modis omnibus submoveatur.*

Innocentius Exuperio Tolos.

(Dist. 82, c. *Proposuistis.*) Proposuistis quid de his observari debeat quos in diaconi ministerio, aut in officio presbyteri positos, incontinentes esse

PATROL. CLXj.

A aut fuisse generati filii prodiderunt. De his manifesta est divinarum legum disciplina, et beatæ recordationis Siricii episcopi monita evidentia emanaverunt, ut incontinentes in officiis pontificalibus positi omni honore ecclesiastico privarentur, nec admittantur ad tale ministerium quod sola continentia oportet impleri.

CAP. CXXXVIII. *Officio et beneficio privetur episcopus, presbyter aut diaconus, uxorem suscipiens vel susceptam retinens.*

Alexander II ad episc. et reg. Da mat.

(Dist. 81, c. *Si quis amodo.*) Si quis amodo episcopus, presbyter aut diaconus feminam acceperit, vel receptam retinuerit, proprio gradu decedat usque dum ad satisfactionem veniat, nec in choro B psallentium maneat, nec aliquam portionem de rebus ecclesiasticis habeat.

CAP. CXXXIX. *De eodem.*

Alexander II ad eosd.

(Dist. 81, c. *Si quis sacerdotum.*) Si quis sacerdotum, vel diaconorum, vel subdiaconorum, officium contumaciter deponens, feminam sibi potius eligit, sicut sponte ob fornicationem dimittit officium, ita ob prævaricationem dimittere cogatur et C invitas beneficium.

CAP. CXL. *De eodem.*

Alexander II populo Mediol.

(Dist. 81, c. *Eos etiam.*) Eos etiam qui ut fornicari eis liceat, divinum officium dereliquerint, et a Deo recedentes diabolo et ejus operibus serviunt, sicut se justissime ab officio alienos faciunt, ita beneficio ecclesiarum privatos esse judicamus.

CAP. CXXI. *Qui post ordinationem suam labitur, depositus remanebit.*

Martinus papa Amando.

(Dist. 50, c. *Qui semel.*) Qui semel post ordinationem in lapsu decidit, deinceps jam depositus erit, nullumque gradum sacerdotii poterit adipisci.

CAP. CXXII. *Gregorius Venantio episcopo Lunensi.*

Statuimus diaconum abbatem quem de portu Veneris judicas cecidisse, ad sacrum ordinem non debere vel posse aliquomodo reparari, quem quidem sacro ordine privatum in poenitentia te deputare D convenit. Cujus si postea actus et conversatio meruerit, priorem inter monachos, ubi tu tamen decreveris, standi locum obtineat. Subdiaconi quoque quos simul culpa constringit, ab officio suo irrevocabiliter depositi, inter laicos communionem accipiant. In portu autem Veneris loco lapsi, diaconum alium qui hoc officium implere debeat, ordinabis.

CAP. CXXIII. *Clericus adulterasse convictus, vel confessus, in monasterio retrudatur.*

Synod. Aurelian., c. 7; concil. Aurelian. III.

(Dist. 81, c. *Si quis.*) Si quis clericus adulterasse aut confessus fuerit aut convictus, depositus ab officio suo communionem concessa in monasterio toto vitæ suæ tempore tradatur.

CAP. CXLIV. *De eodem.*

Pelagius Constantino defensus.

(Dist. 84, c. *Romanus.*) Romanus Ecclesiæ Thiamensis clericus, pro crimine adulterii quod admisisset perhibetur, clericatus ordine deposito, in monasterio hic in urbe Romana ad agendam poenitentiam ex vestra jussione detrusus est.

CAP. CXLV. *Lapsi in suum ordinem reparari non possunt.*

Gregorius Constantino episc. Mediol.

(Dist. 50, c. *Si lapsis.*) Si lapsis ad suum ordinem revertendi licentia conceditur, vigor canonicæ procul dubio frangitur disciplinæ, dum pro reverentis spe, pravæ actionis desideria quis concipere non formidat. Et post pauca: Illud pro omnibus studete cavere, ut lapsos in sacro ordine nullius vobis supplicatio aliquomodo revocare suadeat, ne hujusmodi non statuta, sed temporaliter dilata, credatur esse vindicta.

CAP. CXLVI. *Presbyter post lapsum nulla ratione in sacro ordine reparari valet.*

Gregorius in Decret., ad Savin. lib. vii, ep. 25.

(Dist. 50, c. *Presbyterum.*) Gregorius Sabiniano episcopo. Presbyterum de quo nos fraternitas tua latoris presentiam legatione consuluit, nulla ratione in sacro ordine post lapsum aut permanere aut revocari posse cognoscas. Circa quem tamen minus agendum est propter commissum facinus, quia facili dicitur professione confessus.

CAP. CXLVII. *Hic determinat contrarium, et vult quod lapsi reparari possunt.*

Gregor. ad secundum, l. vii, ep. 53.

(Dist. 50, c. *Quia sanctitas.*) Sanctitas tua a nobis requisivit ut tibi de sacerdotali officio post lapsum resurgendi scriberem, dum de tali officio post lapsum resurgendi scriberemus, dum dicis de hoc canones diversos te legisse, diversasque sententias alias resurgendi alias nequaquam. Nam nos generaliter a Nicæna synodo incipientes, hanc cum reliquis quatuor veneramus, qui ipsam sequentes in cunctis sententiis unanimes concordant. Hos ergo præcedentes Patres sequimur, quia auctoritate Dei a sacra doctrina illorum non discordamus. A capite itaque incipientes usque in quartum altaris ministerium hanc formam servandam cognoscimus, ut sicut minorem major præcedit honore, ita sit in crimine. Et quem major insequitur culpa, major ei implicetur vindicta, et sic postea poenitentia credatur esse fructuosa. Quid enim prodest triticum seminare, et fructum ejus non colligere? aut domum construere et illic non habitare? Post dignam enim satisfactionem credimus lapsum posse redire ad honorem, Propheta dicente: *Nunquid qui cadit, non adjiciet ut resurgat?* (Psal. xl.) Et: *Qui aversus est, non revertetur?* (Jer. viii.) Quid est ergo gravius carnale delictum admittere sine quo pauci inveniuntur, aut Dei Filium jurejurando negare? In quo

A peccato ipsum beatum principem apostolorum Petrum (*ad cujus corpus nos indigni sedemus*) ipsum esse cognoscimus; sed post negationem, poenitentia secuta est; et post poenitentiam indulgentia data est, quia illum ab apostolatu non dejecit quem ante seipsum negaturum prædixit. Tibi hæc, filii mi, dicta sufficiant, ut illum quem conspicis delicta fletu delere, non dubites in conspectu divinitatis misericordiam consequi, quia nullum peccantem reversum despicit, qui peccatores sanguine suo redimere venit.

CAP. CXLVIII. *Clerici post lapsum, suis ordinibus reparari possunt.*

Calixt. papa in Decr. ad episc. Galliarum.

B (Dist. 50, c. *Ponderet, § Errant.*) CALIXTUS papa Romanus, dilectis episcopis per Galliam constituta. — *Errant qui putant Domini sacerdotes, post lapsum, si condignam egerint poenitentiam, Domino ministrare non posse, et suis honoribus frui, si bonam deinceps vitam duxerint, et suum sacerdotium condigne custodierint. Et ipsi quidem qui hoc putant, non solum errant, sed etiam traditas Ecclesiæ claves despiciere videntur, de quibus dictum est: Quæcunque solveritis super terram, erunt soluta et in celo (Matth. xvi).* Alioquin hæc sententia aut Domini non est, aut vera est. Nos vero indubitanter, tam Domini sacerdotes, quam reliquos fideles, post dignam satisfactionem posse redire ad honores credimus, testante Domino per Prophetam: *Nunquid qui cadit non adjiciet ut resurgat?* (Psal. xl.) Et: *Qui aversus est, non revertetur?* (Jer. viii.) Et alibi: *Nolo, inquit Dominus, mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (Ezech. xviii), et per prophetam David poenitentiam agentem dicit: Redde mihi lætitiæ salutari tui et spiritu principali confirma me (Psal. l).* Ipse namque post poenitentiam, et alios docuit, et sacrificium Deo obtulit, dans exemplum doctoribus sanctæ Ecclesiæ, si lapsi fuerint, et condignam Deo poenitentiam gesserint, utrumque facere posse. Docuit enim quando dixit: *Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur (ibid.).* Sacrificium obtulit pro se, dum dicebat: *Sacrificium Deo, spiritus contribulatus (ibid.).* Videns autem D Propheta scelera sua mundata per poenitentiam, non dubitavit prædicando et, Domino liberante, curare aliena; lacrymarum effusio tenet animi passionem: satisfactione autem impleta avertitur animus ab ira, superabundant peccata, superabundat et misericordia. *Quoniam apud Deum misericordia, et copiosa apud eum redemptio (Psal. cxxix).* Mundetur ergo homo a peccato, et resurgit gratia Dei a lapso, et in pristino manet officio, juxta prædictas auctoritates. Videat ne amplius peccet, ut sententia Evangelii maneat cum eo, quæ ait: *Vade, et ne amplius noli peccare (Joan. viii).* Sententiam itaque, fratres, quæ misericordiam vetat, non solum tenere, sed et audire refugite, quia potior est misericordia omnibus holocaustibus et sacrificiis.

CAP. CXLIX. *Qui sunt reparandi post lapsum, vel quando.*

Isidorus ad Massan. episc. c. 1.

(Dist. 50, c. *Domino.*) Domino sancto meritisque beato fratri MASSANO episcopo, ISIDORUS episcopus, salutem. — Quod in epistolis venerabilis fraternitas tua innotuit, videlicet quod in canone Ancyritano, capitulo 19, legitur, post lapsum corporalem, restaurandum honoris gradum post poenitentiam. Aliibi vero legitur, post hujusmodi delictum nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum, hæc diversitas hoc modo solvitur. Illos enim ad pristinos gradus canon redire præcepit, quos poenitentiae præcesserit satisfactio, vel condigna peccatorum confessio. At contra hi, qui neque a vitio corruptionis emendantur, atque hoc ipsum carnale delictum quod admittunt, etiam vindicare quadam superstitiosa temeritate nituntur, nec gradum utique honoris, nec gratiam communionis recipiunt. Ergo ita est determinanda sententia ut necesse sit illos restaurari in loco honoris, qui per poenitentiam reconciliationem recepisse merentur divinæ pietatis, hi non immerito consequentur adeptæ dignitatis gradum, qui per emendationem poenitentiae recepisse cognoscuntur remedium vitæ. Id autem ne forte magis sit ambiguum, divinæ auctoritatis sententia confirmatur. Ezechiel quidem propheta sub typo prævaricatoris Jerusalem ostendit post poenitentiae satisfactionem pristinum restaurari posse honorem. *Confundere, inquit, o Juda, et porta ignominiam tuam (Ezech. xvi).* Et post paululum: *Et tu, inquit, et filiae tuæ et revertimini ad antiquitatem vestrum (ibid.).* Quod dicit *confundere*, ostendit post confessionem, id est peccati opus debere quemquam erubescere, et post confessionem pro admissis sceleribus verecundam frontem, humoque prostratum demergere, pro eo quod dignum confusione perpetravit opus. Deinde præcepit ut post ignominiam et dejectionem sui nominis sive dignitatis, revertatur ad suam antiquitatem. Ergo dum quisque post opus confusionis suæ confunditur, atque ignominiam portans depositionem suam cum humilitate luget, revocari secundum prophetiam ad priorem poterit statum. Item, Joannes evangelista Angelo Ephesi Ecclesiae inter cætera quædam similia scripsit: *Memor esto unde excideris, et age poenitentiam et prima opera fac. Alioquin veniam, et movebo candelabrum de loco ejus (Apoc. ii).* Ecce, in quantum valui, concilii Ancyritani antiquam plane et plenam auctoritate, sententiam sacris testimoniis explanavi, ostendens eum posse restaurari in proprio ordine, qui per poenitentiae satisfactionem noverit propria delicta deslere. Qui vero negligit nec luget quæ gessit, nec lugenda sine ullo pudore religionis, vel timore

A *judicii divini committit, eum nullo modo posse ad pristinum gradum restaurari cognoscas. In sine autem epistolæ hujus hoc adjiciendum putavi, ut quotiescunque in gestis conciliorum discors sententia invenitur, illius concilii magis teneatur sententia, cujus antiquior aut potior existat auctoritas.*

CAP. CL. *Qui confitetur se ante ordinationem peccasse, non sacrificet, convictus autem deponatur.*

Martinus episc. Brac., ex Synod. Græc.

(15, q. 8, c. *Si quis presbyter.*) Si quis presbyter ante ordinationem peccaverit et post ordinationem peccata confessus fuerit, quod ante erraverat, non offerat, sed tamen pro religione nomen presbyteri portet. Si autem non ipse confessus fuerit, sed ab alio publice convictus, nec hoc ipsum habeat, ut nomen presbyteri portet. Similiter de diaconibus observandum est, ut si ipse confessus fuerit, ordinem subdiaconi teneat.

CAP. CLI. *Presbyter qui ante ordinationem confitetur se corporaliter lapsum, postea non offerat.*

Ex conc. Neocæs. c. 1.

(15, q. 8, c. *Qui admisit.*) Presbyter si præoccupatus corporali peccato promoveatur, et confessus fuerit de se quod ante ordinem deliquerit, oblata non consecret, manens in reliquis officiis propter studium bonum. Quod si de seipso confessus non fuerit, et argui manifeste nequiverit, potestatis suæ iudicio relinquatur.

CAP. CLII. *Qui valeant reparari post lapsum, vel non.*

Rabanus, l. Pœnit. c. 1.

(Dist. 59, c. *De his vero.*) De his vero visum est nobis scribendum esse qui sacros ordines habent et ante vel post ordinationem contaminatos in capitulis criminibus se esse poenitentur. In quibus, ut mihi videtur, hæc distantia esse debet, ut hi qui deprehensi vel capti fuerint publice in perjurio, furto, atque fornicatione, et cæteris hujusmodi criminibus, secundum sacrorum canonum instituta a gradu proprio deponatur, quia scandalum est populo Dei tales personas superpositas habere, quas ultra modum vitiosas esse constat. Nempè inde detrahuntur homines sacrificio Dei, sicut quondam filiis peccantibus Heli fecisse leguntur (*I Reg. ii*), et rebelles hinc atque contrarii existentes pravis exemplis eorum quotidie pejores fiunt. Qui autem de prædictis peccatis abscondite a se admissis per occultam confessionem coram oculis Dei, poenitentiam, confitentur, et semetipsos graviter deliquisse queruntur, sive per jejunia et eleemosynas, vigiliisque et sacras orationes cum lacrymis purgare certaverint, his etiam gradu servato, spes veniæ de misericordia Dei promittenda est.

CAP. CLIII. *Post patratum homicidium, sacerdotale officium ministrare non potest.*

Joannes VII Cœnomant. episc. Utic.

(Dist. 50, c. *Mirror.*) *Mirror* minus doctam scientiam tuam putare sacerdotem, post patratum homicidium in sacerdotio posse ministrare, imo, quod est ineptius, nobis suadere velle, ut ipsi tali præsumptioni præberemus assensum. Quis enim tam clemens tamque perversi sensus tale quid destinaret, vel post quantamcumque pœnitentiam concedendum, cum omni sit canonicæ disciplinæ contrarium? Debet ergo sacerdotio privatus lacrymarum fonte flagitium tam immane diluere, ut talibus saltem remediis curatus, salutis possit invenire suffragium.

CAP. CLIV. *Qui casu homicidium facit, ex dispensatione in ordine suo permaneat.*

Urbanus II Gwarneriq episc. Narbon.

(Dist. 50, c. *Clerico.*) Clerico jacente lapidem, puer dicitur interemptus; nos pro amore Dei et tæ, in eodem ordine eum permanere permitimus, ut tamen semper in pœnitentia et timore Domini permaneat.

CAP. CLV. *Steph. V Sigeberto Corsicæ episcopo.*

(Dist. 30, c. *Quis.*) Quia te quasi obnoxium iudicas eo quod a Saracenis captus es, homines interfecisse videris, bene facis. Sed quoniam non sponte tua interfecisse cognosceris, inde canonicæ nulli modo iudicaris.

DE USURIS.

CAP. CLVI. *Degradatur clericus, qui usuras accipere detegitur.*

Conc. Eliber., c. 20.

(Dist. 47, c. *Si quis.*) Si quis clericus detectus fuerit usuras accipere, placuit degradari et abstinere.

CAP. CLVII. *Diaconus, presbyter, et episcopus, exigens usuras, nisi desierit, deponatur.*

Canones apost.

(Dist. 47, c. *Episcopus.*) Episcopus aut presbyter, aut diaconus usuras a debitoribus exigens, aut certe damnetur, aut desinat et communione privetur.

CAP. CLVIII. *Clericus non accipiat plusquam accommodavit.*

Conc. Agath.

(Dist. 14, q. 4, c. *Nullus clericorum.*) Ut nullus clericorum amplius recipiat quam accommodaverit; si pecuniam, pecuniam; si speciem, speciem; eandem quantam dederit accipiat, et quidquid aliud tantum quantum dederit.

CAP. CLIX. *Pro pecunia quam clericus mutuo dedit, justo pretio species accipere potest.*

Martinus papa, ex conc. Tarrasc. c. 2.

(14, q. 4, c. *Si quis clericus.*) Si quis clericus in necessitate præstiterit solidum, hoc vel de vino vel frumento accipiat, quod mercandi causa tempore statuto decretum fuerit venundari. Cæterum si spe-

ciem non habuerit necessariam, ipsum quod dedit sine ullo augmento suscipiat.

CAP. CLX. *Quidquid supra datum exigitur, usura est.*
Hier., l. vi in Ezech.

(14, q. 3, c. *Putant.*) Putant quidam usuram tantum esse in pecunia, quod providens Scriptura divina omnis rei aufert superabundantiam, ut plus non recipias quam dedisti. Item, alii pro pecunia foenerata solent munuscula accipere diversi generis, et non intelligunt usuram appellari et superabundantiam quidquid illud est, si ab eo quod dederunt plus acceperint.

CAP. CLXI. *Quando amplius quam debetur exigitur, usura accipitur.*

Conc. Agath. c. 1.

C (14, q. 1, c. *Usura.*) Usura est ubi amplius requiritur quam datur, verbi gratia: Si dederis solidos x, et amplius quæsieris; vel dederis frumenti modium unum, et super aliquid exegeris.

CAP. CLXII. *Turpe lucrum sequitur qui minus emit ut plus vendat.*

(14, q. 4, c. *Quicumque.*) Quicumque tempore messis vel vindemiæ, non necessitate, sed propter cupiditatem comparat annonam vel vinum, verbi gratia, de duobus denariis comparat modium vini, et servat usque dum venundetur deinde quatuor aut sex, aut amplius; hoc turpe lucrum dicimus.

DE SERVIS NON ORDINANDIS.

CAP. CLXIII. *Capitulorum l. i, c. 82.*

Si quilibet servus dominum fugiens, aut latitans, aut adhibitis testibus pretio conductis vel corruptis, aut qualibet calliditate, vel fraude ad gradus ecclesiasticos pervenerit, decretum est ut deponatur, et dominus ejus eum accipiat. Si vero avus et pater, ab alia patria in aliam migrans in eadem provincia filium genuerit, et ipse filius ibidem educatus, et ad gradus ecclesiasticos promotus fuerit, et utrum servus sit ignoraverit, et postea veniens dominus ejus legibus eum adquisierit, si dominus ejus in liberta-

D tem dare voluerit, in gradu suo permaneat; si vero eum cum catena servitutis a castris Dominicis abstrahere voluerit, gradum amittat.

CAP. CLXIV. *Servus si latenter irrepperit ad sacerdotium, peculii amissione multetur.*

Gelasius papa Narano et Justo episc.

(Dist. 54, c. *Ex antiquis.*) Actores siquidem illis viri filii nostri Amandi graviter conqueruntur, homines juri suo debitos, alios jam in clericos, alios jam subdiaconos ordinatos, cum non solum post modernum concilium quod tantorum collectione

pontificum sub omnium saluberrimæ provisionis assensu constat esse perfectum, hujusmodi personas suscipere non deberent, verum etiam si qui forte in divinæ cultum militiæ ante fuerint, ignorantia faciente, suscepti, eliminati prorsus et exuti religioso privilegio ad dominorum possessiones iusta debuerint admonitione compelli, et ideo, fratres charissimi, eos quos supradicti viri actores in clericatus officio monstraverint, detineri discussos et obnoxios approbatos, custodito legum tramite, sine intermissione restituite, ita ut si quis jam presbyter reperitur, in eodem gradu peculii sola amissione permaneat. Diaconus vero aut vicarium præstet, aut si non habuerit, ipse reddatur. Residua officia sciant neminem posse ab hac noxiatae, si convincitur, vindicari, quatenus hoc ordine B custodito, nec dominorum jura, nec privilegia ulla ratione turbentur.

CAP. CLXV. Servus clericus factus servituti obnoxius manet.

Gelasius Ercul. Stephan. et Just. episc.

(Dist. 54, c. *Frequens.*) Actores illustris femine Placidæ petitorii oblatione conquesti sunt Sabinum Marcellianensis sive Clusionatus urbis antistitem, Antiochum servum juris patronæ suæ absentis domini, occasione captata, ad presbyterii honorem usque perductum, ejusque fratrem Leontium clericalis officii privilegio decorasse. Et ideo, fra-

tres charissimi, inter supradictos auctores, et eos qui conditionis extremæ repetuntur, objectu, cognitionem vobis nostra auctoritate deputamus, ut, omnium veritate discussa, si revera sibi objectam maculam, justæ refragationis non potuerit ratione divellere, Leontium clericum, quem gradus definitus legibus non defendit, ad sequendam cognitionis suæ necessitatem modis omnibus exhibete. Antiochum vero, quia per sacerdotium jam non potest recolligi, si in sua Ecclesia in hoc in quo est, desiderat domina collocare, non velut redditum sibi habeat, sed pro ministeriorum celebratione susceptum.

CAP. CLXVI. Quando servus sit ordinandus, et quando non.

Constitutio v Novell. c. 23.

(Dist. 54, c. *Si servus.*) Si servus, sciente et non contradicente domino, in clero sortitus sit, ex hoc ipso liber et ingenuus fiat: si enim ignorante domino consecratio facta fuerit, liceat domino intra annum tantum conditionem probare et proprium servum recipere. Sin autem servus, sciente domino vel ignorante, secundum ea quæ diximus, ordinatus fuerit, ex ipso honore clericatus libertatem meretur, et si postea ministerium ecclesiasticum reliquerit, et ad laicorum vitam transierit, in servitium trahatur.

DE VITA CLERICORUM.

CAP. CLXVII. Non licet episcopo habere canes ad venandum.

Conc. Aurel. c. 8.

(Dist. 34, c. *Episcopum.*) Episcopum, presbyterum, diaconum, canes ad venandum, aut accipitres, aut hujusmodi res habere non licet. Quod si quis talium personarum in hac voluptate detectus sæpius fuerit, si episcopus est, tribus mensibus a communione privetur; presbyter duobus mensibus; diaconus, uno, ab omni officio et a communione suspendatur.

CAP. CLXVIII. Proprii gradus amissione multentur militaria arma clerici ferentes.

Ex conc. eodem, c. 18.

(24, q. 8, c. *Quicumque ex clero.*) Quicumque ex clero videntur esse, arma militaria non sumant, nec armati incedant, sed professionis suæ vocabulum religiosis moribus et religioso habitu præbeant; quod si contempserint, tanquam sacrorum canonum contemptores, et ecclesiasticæ sanctitatis profanatores proprii gradus amissione multentur, quia non possunt simul Deo et sæculo militare.

CAP. CLXIX. Honore privetur episcopus, vel presbyter, qui magos vel aruspices consulunt.

Conc. iv Tolct. c. 30.)

(26, q. 5, c. *Si quis episcopus.*) Si quis episcopus,

aut presbyter, aut diaconus, vel quilibet ex ordine clericorum aruspices aut ariolos, aut certe augures vel sortilegos, vel eos qui profitentur artem magicam aut aliquos eorum similia exercentes consuluisset fuerit deprehensus, ab honore dignitatis suæ suspensus monasterii curam excipiat, ibique perpetuæ poenitentiae deditus scelus admissum sacrilegii solvat.

CAP. CLXX. Diaconus presbyter et episcopus ebrietati et aleæ deservientes, nisi desierint, communione priventur.

Canones apost. c. 13.

(Dist. 35, c. *Episcopos.*) Episcopus, presbyter, aut diaconus aleæ aut ebrietati deserviens, aut desinat aut certe deponatur. Subdiaconus aut lector, aut cantor similia faciens communione privetur, similiter et laicus.

CAP. CLXXI. Ludus tabulæ fugiendus.

Augustinus, Serm. in litan.

Luxuriosum et salutis animæ contrarium tabulæ ludum velut seminarium peccatorum non solum his diebus, sed etiam omni tempore fuge.

CAP. CLXXII. *Sumat seipsum.*

Conc. Carthag.

(Dist. 46, c. *Clericos.*) Clericos scurriles, et verbis turpibus joculatores ab officio detrahendos censemus.

A CAP. CLXXIII. *Adulator vel proditor clericus ab officio degradetur.*

Ex conc. eodem.

(Dist. 46, c. *Clericus.*) Clericus qui adulationibus et prodicionibus vacare deprehenditur, degradetur ab officio.

DE RELIGIOSIS.

CAP. CLXXIV. *Monachi qui sunt in civitatibus, episcopo debent esse subjecti.*

Conc. Chalced. c. 3.

(16, q. 1, c. *Qui vere.*) Qui vere et pure solitariam eligunt vitam, digni sunt convenienti honore. Quia tamen quidam sunt monachi habitantes indifferenter per civitates, nec non et monasteria, seipsos presumptione propria commendantes, placuit neminem aut edificare, aut constituere monasteria, aut oratorii domum, sine conscientia ipsius civitatis episcopi. Eos vero qui per singulas civitates seu possessiones monasterii sunt, subjectos esse debere episcopo, et quieti operam dare, atque conservare jejunia et orationes in locis quibus semel se Deo devoverunt, permanentes, et neque communicare ecclesiasticis neque sæculares aliquas altrectare actiones, relinquentes propria monasteria, nisi forte jubeantur propter urgentes necessitates ab ipsius civitatis episcopo, et neminem servorum suscipi in monasterium ut cum iis sit monachus, nisi cum domini propria conscientia. Prætereuntes vero hæc decrevimus extra communionem esse, ne nomen Domini blasphemetur. Convenit ergo civitatis episcopo curam sollicitudinemque necessariam monasteriis exhibere.

CAP. CLXXV. *In populari frequentia monachi esse non debent.*

Hieron. ad Paulin. presb.

(10, q. 1 c. *Si cupis esse.*) Si cupis esse quod diceris monachus, id est solus, quid facis in urbibus? Quæ utique non sunt solorum habitacula, sed multorum; habent unumquodque propositum principes suos, et ut ad nostra veniamus, episcopi, presbyteri habeant ad exemplum apostolos et apostolicos viros quorum honores possidentes habere nitantur et meritum. Nos autem habeamus propositi nostri principes Paulos et Antonios, Julianos, Hilarios, Macharios; habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, et serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidiis: non multum distat in vitio vel decipere posse vel decipi. Christianum quem senseris tibi semper aut crebro de nummis loquentem, excepta elemosyna quæ indifferenter omnibus patet, institorem potius habeto quam monachum. Præter victum et vestitum, et manifestas necessitates nihil cuiquam tribuas, ne filiorum panem canes comedant.

CAP. CLXXVI. *Monachus non habet officium doctoris sed plangentis.*

Hieron. ad Ripar. et Desid. presb.

(16, q. 1, c. *Monachus.*) Monachus non doctoris habet officium, sed plangentis, qui vel se, vel mundum lugeat, et Domini pavidus prætoletur adventum, qui sciens imbecillitatem suam et vas fragile quod portat, timeat offendere ne impingat et corruat, et frangatur; unde et mulierum maximeque adolescentularum vitet aspectum, et in tantum castigato sui sit, ut etiam quæ tuta sunt pertimescat. Cur, inquis, pergis in eremum? videlicet ut te non videam, non audiam, in tuo furore non movear, et tua bella non patiar. Ne me capiant oculi meretricis, nec forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus, respondebis. Hoc non est pugnare, sed fugere. Stans in acie adversariis armatus obsiste, ut postquam viceris, coroneris. Fateor imbecillitatem meam. Nolo spe pugnare victoriae, ne perdam aliquando victoriam.

CAP. CLXXVII. *Hieron. ad Rustic. monac.*

Mihi oppidum carcer, et solitudo paradus est. Quid desideramus urbium frequentiam, quid de hac singularitate censemus? Moyses, ut præset populo Judæorum, XL annis eruditur in eremo. Pastor ovium, hominum factus est pastor. Apostoli de piscatione lacus Genesareth ad piscationem hominum transierunt. Tunc habebant patrem, rete, naviculam, secuti sunt Dominum, protinus omnia reliquerunt, portantes quotidie crucem suam, et ne virgam quidem in manu habentes.

CAP. CLXXVIII. *Hieron. ad eundem.*

Facio aliquid operis, ut semper te diabolus inveniat occupatum. Sic apostoli habentes potestatem de Evangelio vivere, laborabant manibus suis, ne quem gravarent, et aliis tribuebant refrigeria, quorum prosperitatibus debebant metere carnalia; cur tu in usus tuos successura non præpares? In desideris est omnis otiosus. Ægyptiorum monasteria hunc morem habent, ut nullum absque opere ac labore suscipiant, non tam propter victus necessaria quam propter animæ salutem, ne vagenter perniciosis cogitationibus, et instar fornicantis Jerusalem cum omni transeunte divaricent pedes suos.

CAP. CLXXIX. *Ecclesiastica officia nec avida electione monachi suscipiant, nec blandiente desidia respuant.*

August. ad Eustoch.

(16, q. 1, c. *Vos autem.*) Vos autem, fratres, ex-

hortamur in Domino, ut **Propositum** vestrum custodiatis, et usque ad finem vitæ perseveretis, ac si quam operam vestram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avida suscipiatis, nec blandiente desidia respuitis, sed miti corde obtemperetis Deo cum mansuetudine, hortantes eum qui nos regit, qui nos dirigit mites in iudicio, qui docet mansuetos vias suas. Nec vestrum otium necessitatibus præponatis Ecclesiæ, cui parturienti si nulli boni ministrari velint, quomodo nasceremini non inveniretis.

CAP. CLXXX. *Ad clericatus militiam non eligantur, desertores monasteriorum.*

August. ad Aurel., epist. 76.

(16, q. 1, c. *Ex his.*) **Ex his** qui in monasterio permanent, non tamen nisi probatiores atque meliores in clerum assumere solemus. Nisi forte sicut vulgares dicunt: **Malus** choraula, bonus symphonicus est, ita iidem vulgares de nobis jocabuntur dicentes: **Malus** monachus, bonus clericus est. Nimis dolendum, si ad tam ramosam superbiam monachos suberigimus, et tam gravi contumelia clericos dignos putamus, in quorum numero sumus, cum etiam aliquando bonus monachus vix bonum clericum faciat, si adsit ei sufficiens continentia et tamen desit instructio necessaria aut personæ regularis integritas.

CAP. CLXXXI. *Ille debet abbas institui quem sua congregatio et possessionis dominus ordinari proposcerit, et non extranei.*

Gregorius papa.

(18, q. 2, c. *Abbatem et quam sit, § Defuncto.*) **Defuncto** vero abbate cujuscunque congregationis, non extraneus nisi de eadem congregatione, quem sibi propria voluntate concors fratrum societas elegerit, et qui electus fuerit, sine dolo vel venalitate aliqua ordinetur. Quod si aptam inter se personam invenire nequeunt, solerter sibi de aliis monasteriis similiter eligant ordinandum. Neque constituto abbate quælibet persona quacunque occasione præponatur, nisi forte existentibus (quod absit!) criminibus, quæ sacri canones punire monstrant. Pariter autem custodiendum est, ut invito abbate ad ordinanda alia monasteria, aut ad ordines sacros, vel clericatus officium, tolli exinde monachi non debeant.

CAP. CLXXXII. *Non potest deseri propositum monachi sponte susceptum.*

Leo Rustico episc. Narb.

(20, q. 3, c. *Propositum.*) **Propositum** monachi, proprio arbitrio aut voluntate susceptum deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vovit Deo, debet et reddere; unde et qui relicta singularitatis professione ad militiam, et ad nuptias devolutus est, publicæ pœnitentiæ satisfactione purgari debet, quia etsi innocens militia est, et honestum potest esse conjugium; electionem tamen meliorum deseruisse transgressio est.

CAP. CLXXXIII. *Monachus ante unius anni probationem non fiat.*

Calixtus III Hugoni Trev. et Theoderico Virdun.

(17, q. 2, c. *Nov, § Benedicti.*) **Beati Benedicti** canonica, quæ et præcipue patris et prædecessoris nostri S. Gregorii papæ constitutio est, interdicat monachum ante unius anni probationem effici.

CAP. CLXXXIV. *Ante probationem triennii nullus in monasterio suscipiatur.*

Ex Decretis Bonifacii.

(17, q. 2, c. *Si aliquis.*) Si aliquis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium monachi habitus ei non præstetur, et si intra tres annos aut servus aut colonus, aut libertus, quæretur a domino suo, reddatur ei cum omnibus quæ attulit, fide tamen accepta de impunitate. Si autem triennium non fuerit requisitus, postea quæri non potest, nisi sit tam longe ut inveniri non possit; sed tamen ea quæ ad monasterium adduxit, servi dominus accipiat.

CAP. CLXXXV. *Impubes monasterium ingressus post annum a parentibus revocari non potest.*

Conc. Magunt. c. 20.

(C. 2, *De reg. et trans. ad relig.*) Si quis antequam legitimos annos tonsuratus est, sine consensu parentum suorum, et si ipsi parentes infra annum non reclamaverint ad principem, aut ad proprium episcopum, aut ad missum domini, in ipso clericatu permaneat, sicut is de quo superius dictum est. Si vero privatæ personæ infra annum reclamationem fecerint, ipsi sive parentes eorum hoc per legem exsolvent, quod contra eos contraxerunt. Ille vero qui ante legitimos annos tonsuratus est, utrum in eadem tonsura permanere debeat necne, in potestate sit parentum. Si vero is qui tonsuratus est alicujus servus fuerit, domino per legem emendetur quidquid de ejus servo contra eum contractum est. Ille vero qui tonsuratus est, utrum in eadem tonsura permaneat, in potestate sit domini sui. Si vero hi qui liberi sunt ante legitimos annos aut post, hoc modo, sicut superius tractatum est, tonsurati sunt, et ad gradus ecclesiasticos pervenerint, in eisdem gradibus permanere cogantur. Si vero servus qui superius taxato modo tonsuratus est, et ad gradus ecclesiasticos pervenerit, domino suo per legem emendetur, et ei redditus in suo gradu permaneat. Hoc et de velandis puellis observandum est.

CAP. CLXXXVI. *Tonsura vel vestis religiosa, in minori ætate suscepta, a parentibus irrita fieri potest.*

Conc. Tolet., c. 6.

(20, q. 2, c. *Si in qualibet.*) Si in qualibet minori ætate, vel religionis debitam vestem, vel tonsuram in utroque sexu filiis, aut unus aut ambo parentes dederint, aut certe nolentibus vel nescientibus se susceptam, non mox visam abdicaverint, in filiis, sed vel coram se, vel coram episcopo palamque in conventu, eosdem filios talia habere permiserint, ad sæcularem habitum reverti ipsis filiis, quandoque penitus non licebit, sed convicti quod tonsuram aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum habitumque revo-

ęntur, et sub strenua districtione hujuscemodi observantię inservire cogantur. Parentibus sane filios suos religioni tradere non amplius, quam ad quartum decimum annum ætatis licentiã poterit esse. Postea vero an cum voluntate parentum, an suę devotiõnis sit solitarium votum, erit filiis lici-

tum religionis assumere cultum. Quisquis autem vel abolitione tonsurę vel sæcularis vestis assumptione detectus fuerit attigisse transgressionem, et excommunicationis censuram accipiat, et religioni semper inhæreat.

DE VIRGINIBUS, VIDUIS ET ABBATISSIS.

CAP. CLXXXVII. *Usque ad annos xii paternę voluntatis puella subjaceat arbitrio.*
Conc. Tribur. c. 24.

(20, q. 2, c. *Puella.*) Virgines quę ante duodecim annos inscis mundiburdis suis, sacrum velamen capiti suo imposuerunt, et illi mundiburdi annum et diem hoc tacendo consenserunt, in sancto proposito permaneant, et si in prædicto anno et die pro illis se proclamaverint, petitioni eorum assensus præbeat, nisi Dei forte timore tacti, cum eorum licentiã in religionis habitu perseverent.

CAP. CLXXXVIII. *Ex concilio Carthaginiensi, c. 41.*

Sanctimonialis virgo, cum ad consecrationem suo episcopo offertur in talibus vestibus applicetur, qualibus semper usura est professioni et sanctimoniali aptis.

CAP. CLXXXIX. *Non nisi certis diebus velamen imponitur ipsis virginibus.*

Ex Decretis Gelasii, c. 21.

(20, q. 1, c. *Devotis virginibus.*) Devotis quoque virginibus nisi aut in Epiphania aut in Albis paschalibus, aut in apostolorum Natalitiis, sacrum minime imponatur velamen, et non ante viginti quinque annos, nisi forte, sicut de baptisate dictum est, gravi languore correptis, ne sine hoc munere de sæculo exeant, implorantibus non negetur.

CAP. CXC. *Ante vigesimum quintum annum virgines non consecrantur.*

Ex Decretis Pii papę.

(20, q. 1, c. *Virgines.*) Ut virgines non velentur ante xxv annos, nisi forte necessitate periclitantis virginis pudicitię, et non sunt consecrandę in alio tempore, nisi in Epiphania, et in Albis paschalibus, et in apostolorum Natalitiis, nisi causa mortis urgente.

CAP. CXCI. *Ex Decretis Pii papę, et conc. Milev. c. 16.*

Item, placuit ut quicumque episcoporum necessitate periclitantis pudicitię virginis, vel cum petitor potens, vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquando mortis periculoso scrupulo compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem, seu velavit intra xxv annos, non ei obsit consilium, quod de isto numero annorum constitutum est.

CAP. CXCH. *Damnationem habebit, si nupserit quę virginitatem vovit.*

Hieron. ad Lucian.

(Dist. 22, c. *Si nupserit.*) Si nupserit virgo non

peccavit. Non illa virgo quę se semel cultui Dei dedicavit; harum enim si quę nupserit, habebit damnationem quod primam fidem irritam fecit. Si autem hoc de viduis objecerint, quanto magis de virginibus; prævalebit, cum his etiam non liceat quibus aliquando licerit.

CAP. CXCIII. *Incestę sunt virgines quę post consecrationem nubunt.*

(Dist. 27, c. *Virgines.*) Virgines enim quę post consecrationem nupserunt, non tam adolterę quam incestę sunt.

CAP. CXCIV. *Abbatissa præsumens velare virginem vel viduam excommunicetur.*

Ex Decretis Euticiani papę, c. 43.

(20, q. c. *Statuimus.*) Nihilominus etiam in quibusdam locis inditum invenimus usum stultitię plenum, et ecclesiasticę auctoritati contrarium, eo videlicet quod nonnullę abbatissę, et aliqũe ex sanctimonialibus, viduis et puellis virginibus, contra fas velum imponere præsumant, et ideo nonnullę injuste velatę putant se liberius suis carnalibus posse inservire, et suas voluptates explorare. Quapropter statuimus ut si abbatissa aut quęlibet sanctimonialis post hanc definitionem in tantam audaciã proruperit, ut aut viduam aut puellam velare præsumat, iudicio canonico usque ad satisfactionem subdatur.

CAP. CXCIV. *Bonifacius martyr Hildrivaldo regi Anglorum.*

Apud Gręcos et Romanos quasi blasphemiam Deo irrogasset, qui in hoc reus fit, ut proprie de hoc peccato ante ordinationem interrogatus, si reus fuerit inventus, ut cum velata et consecrata nonna concubisset, ab omni gradu sacerdotii Dei prohiberetur. Propter hoc, fili mi, sollicite considerandum est quanti ponderis hoc peccatum esse videtur ante oculos æterni iudicis, quod facientem inter idololatrię servos constituet, et a divino ministerio altaris abjiciet, licet ante veracta penitentia reconciliatus sit Deo.

CAP. CXCVI. *Ex concilio Rothomagensi, c. 9.*

(27, q. 1, c. *Viduas autem.*) Statutum est viduas non velari debere; similiter et hoc statutum est, ut si quispiam presbyterorum deiiceps hujus constitutionis normę contumaciter transgressor exstiterit, scilicet ut aliquas viduas velare præsumat, quia et hoc episcopis non licet, gradus sui periculum incurrat, similiter et de puellis virginibus a presbyteris non velandis; statutum est ut si quis ho-

facere tentaverit, tanquam transgressor canonum damnatur.

CAP. CXCVII. *Quod viduæ nullo modo sunt velandæ.*
Martinus papa, in conc.

(27, q. 1, c. *Viduas autem.*) Viduas autem velare pontificum nullus tentet, prout statutum est in Decretis Gelasii, capitulo 13, quod nec auctoritas divina nec canonum forma præstitit. Quæ si propria voluntate continentiam fuerit professa, vel in ejusdem Gelasii capitulo 21 legitur ejus intentio pro se reddat rationem Deo, quia sicut, secundum apostolum, si continere se non poterat, nullatenus nubere vetabatur, sic secum habita deliberatione promissam fidem pudicitiae Deo debet custodire. Nos autem auctoritate Patrum suffulti in hoc sacro conventu sancimus et libere iudicamus, si sponte velamen, quamvis non consecratum, sibi imposuerit, et in Ecclesia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit nolit, sanctimoniam habitum ulterius habere debet, licet sacramento confirmare velit eo tenore et ratione velamen sibi imposuisse, ut iterum posset deponere.

CAP. CXCVIII. *Non est viduis fas, post susceptam velamen, a sacro proposito discedere.*

Conc. Aurel. c. 3.

(27 q. 1, c. *Viduas quæ.*) Viduas quæ ab altari sacrum velamen acceperunt, spontanea voluntate sacrae conversionis, decernit sancta synodus in eodem proposito permanere. Non enim fas esse decernimus ut postquam se semel Deo sub velo consecraverint, et inter velatas oblationem obtulerint, iterum eis concedi Spiritui sancto mentiri.

CAP. CXCIX. *Non permittitur viduæ post professionem continentiam votum deserere.*

Nicolaus Carolo archiep.

(27, q. 1, c. *Vidua.*) Vidua quidem quæ capiti imposuerit sacrum velamen, si inter cæteras velatas feminas in ecclesia oraverit, et oblationem cum illis obtulerit, si professa est in eodem habitu permanere, spondens, nunquam religionis velamen deponere, a religionis observantia discedere non præsumat.

CAP. CC. *Ante professam continentiam nubant viduæ quibus voluit.*

August. *De bono viduit.*

(27, q. 1, c. *Viduæ.*) Viduæ quæ se continent nubant antequam professæ continentiam Deo voveant; quod nisi reddant, jure damnantur.

CAP. CCI. *Professionem viduitatis coram episcopo factam, post habitum susceptum, nulli violare permittitur.*

Conc. Araus. c. 6.

(27, q. 1, c. *Viduitatis.*) Viduitatis servandi professionem coram episcopo in secretorio habitam, imposita coram episcopo veste viduali, dicimus non esse violandam; ipsam talis professionis deserticem merito esse damnandam decernimus.

CAP. CCII. *Modus et solemnitas faciendæ professionis hoc ordine servetur.*

Conc. Tolet. c. 5.

(27, q. 1, c. *Omnes.*) Omnes feminæ venientes ad

A sacram religionem et pallio capita contegant, et conscriptam roboratamque professionem faciant, scripturamque: post quam scripturam non sinantur relabi ad prævaricationis audaciam. Quæ vero ex his omnibus fuerint repertæ animum aut vestem in transgressionem dedisse, excommunicationis sententiam ferant, et rursus mutato habitu in monasteriis donec diem ultimum claudant, sub ærumnis arduæ poenitentiae permaneant religatæ.

CAP. CCIII. *Transire non possunt viduæ et virgines post religionis propositum ad nuptias.*

Gelasius in Decret. ad Sicil.

(27, q. 1, c. *Neque viduas.*) Neque viduas ad nuptias transire patimur, quæ religioso proposito diuturna observatione permanserunt. Similiter virgines nubere prohibemus, quas annis plurimis in monasteriis ætatem egisse contigerit.

CAP. CCIV. *De viduis et virginibus quæ a religionis proposito discedunt.*

Gregor. papa ad Bonifac.

(27, q. 1, c. *Viduas a proposito.*) Viduas a proposito discedentes viduitatis, super quibus nos consuluit dilectio tua, frater charissime, credo te nosse a sancto Paulo et multis sanctis Patribus nisi convertantur, olim esse damnatas. Quas et nos apostolica auctoritate damnandas et a communione fidelium atque a liminibus ecclesiae arcendas fore censemus, usquequo obediant suis episcopis, et ad bonum quod coeperunt, invite aut voluntarie revertantur. De virginibus autem non velatis, si deviantur, a sanctæ memoriæ prædecessore nostro papa Innocentio taliter decretum habemus. Hæ vero quæ necdum sacro velamine sint tectæ, tamen in proposito virginitatis semper se simulaverunt permanere, licet velatæ non fuerint, si nupserint, aliquando tempore his agenda poenitentia est, quia sponsio earum a Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis pollicitatio quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta non poterit, etc. Nam si virgines nondum velatæ taliter poenitentia publica puniuntur, et a cœtu fidelium usque ad satisfactionem nisi veniant excluduntur, quanto potius viduæ, quæ perfectioris ætatis et maturioris sapientiae ac consilii existunt, virorumque consortio multoties usæ sunt, et habitum religionis assumpserunt, et demum apostataverunt, atque ad priorem vomitum sunt reversæ, a nobis et ab omnibus fidelibus a liminibus ecclesiae, et a cœtu fidelium usque ad satisfactionem sunt eliminandæ, et careeribus tradendæ, qualiter juxta beatum apostolum Paulum: *Tradere hujusmodi hominem Satanæ ut spiritus salvus sit in die Domini (I Cor. III).* De talibus enim Dominus per Moysen loquitur: *Auferite malum de medio vestri (Deut. XIII).* De quibus et per Prophetam ait: *Lætabitur justus, cum viderit vindictam impiorum; manus suas lavabit in sanguine peccatoris (Psal. LI).* De talibus namque et eorum similibus eisdem consentientibus dicitur, quia non

solum qui faciunt, sed et qui consentiunt facientibus, rei sunt (Rom. 1).

CAP. CCV. *Quæ sanctimonialem se esse finxerat, nubere non valet.*

Nicolaus ad Adalwinum archiepisc. Vienn.

(Dist. 27, c. *Quod interrogasti.*) NICOLAUS episcopus servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo confratri nostro ADALWINO sanctæ Viennensis Ecclesiæ archiepiscopo. — Quod interrogasti de femina quæ post obitum viri sui velamen sacerum super caput suum imposuit et finxit se sub eodem velamine sanctimonialem esse; postea vero ad nuptias rediit, bonum mihi videtur, quia per hypocrisim ecclesiasticam regulam conturbare voluit, et non legitime in voto suo permansit, ut pœnitentiam agat de illusionem nefanda, et revertatur ad id quod spondidit, et in sacro ministerio permaneat quod inchoavit.

CAP. CCVI. *De eodem.*

(Dist. 27, c. *Nam si consenserimus.*) Nam si consenserimus quod omnia ecclesiastica sacramenta quisque prout vult fingat, et non vere faciat, omnis ordo ecclesiasticus turbabitur, nec Catholicæ fidei jura consistunt, nec canones sacri rite observantur. Quid enim profuit Simoni Mago baptismum sacrum fecte accipere, et in Christianitate se permansurum finxisse, cum per apostolum fraude ejus detecta, quod sibi futurum esset prænuntiatum fuit. Ait enim: *Pecunia tua tecum sit in perditionem; cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age de nequitia hac tua, et roga Deum ut forte remittatur tibi cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis et obligatione iniquitatis video te esse* (Act. viii). Ideo tales, nisi respiscant, spirituali gladio percutere censemus. Non enim fas est Spiritui sancto mentiri, sicut Ananias et Saphira mentiti sunt, et statim perierunt (Act. v).

CAP. CCVII. *Filii perditionis sunt qui violant corpora seminarum consecratarum.*

Conc. Arel. c. 4.

(27, q. 4, c. *Sciendum.*) Sciendum est omnibus quod Deo sacratarum seminarum corpora, per votum propriæ sponsionis, et verba sacerdotis Deo consecrata templa esse, Scripturarum testimoniis comprobantur, et ideo violatores earum sacrilegi ac juxta Apostolum, filii perditionis esse noscuntur (II Thess. ii).

CAP. CCVIII. *Vidua quales eligi debeant, Apostolus dicit (I Tim. v).*

Præcipe, inquit, ut viduæ irreprehensibiles sint; vidua eligatur non minus LX annorum... in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, etc. Adolescentiores viduas evita. Cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt; habentes damnationem, quia fidem irritam fecerunt, simul et otiosæ... loquentes quæ non oportet. Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. Jam enim quædam conversæ sunt retro Satanam.

A CAP. CCIX. *Abbatissæ secundum Sancti Benedicti Regulam professæ, singulariter vivant, nec foras habeant sine sui episcopi licentia.*

Conc. Magunt. c. 13.

Abbatissas autem cum sanctimonialibus omnino recte et juste vivere censemus. Quæ vero secundum Regulam Sancti Benedicti professionem fecerunt, singulariter vivant. Sin autem canonicè vivant pleniter et sub diligenti cura custodiam habeant, et in claustris suis permaneant, nec foras exitum habeant, sed et ipsæ abbatissæ in monasteriis sedeant, nec foras vadant, sine licentia et consilio episcopi sui.

CAP. CCX. *Abbatissa maximam curam habeat monialium quas secum foras ducit.*

Conc. Magunt. c. 26.

B Abbatissa nequaquam de monasterio egrediatur, nisi per licentiam episcopi sui; et si quando foras pergat, de sanctimonialibus quas secum ducit, curam habeat maximam, ut nulla eis detur occasio peccandi.

CAP. CCXI. *Abbatissæ cura qualis esse debeat erga sanctimoniales.*

Conc. Grat. c. 8.

Abbatissa diligentem curam de congregatione sibi commissa habeat, et provideat, ut in lectione et officio, in modulatione psalmodiarum, ipsæ sanctimoniales strenuæ sint; et in operibus bonis illa eis ducatum præbeat, utpote pro animabus earum rationem redditura, in conspectu Domini, et stipendia sanctimonialibus præbeat necessaria, ne forte per indigentiam cibi aut potus peccare compellantur.

CAP. CCXII. *Sanctimoniales e monasterio non egrediantur, nisi abbatissa mittente, urgente necessitate.*

Conc. Magunt. c. 14.

Sanctimoniales, nisi forte abbatissa sua pro aliqua necessitate urgente mittente, nequaquam de monasterio egrediantur.

CAP. CCXIII. *Mulier quæ mutavit habitum propter continentiam, si virilem amictum sumat, anathema sit.*

Ex Conc. Gang. c. 14.

Si qua mulier propter continentiam, quæ putatur, mutaverit habitum, et pro solito muliebri amictum virilem sumat, anathema sit.

D CAP. CCXIV. *Mulieri crines attondenti, quæ pœna debeat.*

Conc. eodem, c. 17.

Si qua mulier propter divinum cultum (ut æstimat) crines attondat, quos ei Dominus ad subjectionis memoriam tribuit, tanquam præceptum dissolvens obedientiæ, anathema sit.

CAP. CCXV. *Quod episcopus sæpe visitare debet monasteria sanctimonialium.*

Conc. Rothom. c. 3.

(18, q. 4, c. *Non semel.*) Ut episcopus monasteria monachorum et sanctimonialium frequenter introeat, et cum gravibus et religiosis personis in earum conventu residentibus, eorum vel earum vitam et

conversationem diligent^{er} excutiat, si quid reprehensibile invenerit diligenter satagat. Sanctimonialium etiam pudicitiam subtiliter investiget, et si aliqua inveniat quæ, neglecto proposito sanctitatis, clerico aut laico impudenter misceatur, acriter verberibus coerceatur, et in privata custodia retrudatur, ubi quod male commisit, digne pœniteat. Interdicatur etiam ex auctoritate sanctorum canonum, ut nullus laicus aut clericus in earum claustris et

A secretis habitationibus accessum habeat, neque presbyteri, nisi tantum ad missam; expleta missa ad ecclesias suas redeant. Omnibus publice et privatim denuntiet quantum sit periculum qui sponsam Christi vitare præsumit. Si enim ille reus teneatur qui sponsam hominis violat, quanto magis reus majestatis efficitur, qui sponsam omnipotentis Dei corrumpit?

LIBER QUARTUS.

De primatu Romanæ Ecclesiæ, et de jure metropolitanorum atque episcoporum, et de ordinatione eorum, et de sublimitate episcopali.

CAP. I. *De privilegiis Constantini imperatoris, concessis Sylvestro papæ ab eodem.*

Ex constit. Constant. imp.

Ex testamento Constantini nostri concedimus sanctis ipsis apostolis dominis meis, beatissimis Petro et Paulo per eos et Sylvestro Patri nostro summo pontifici, et universalis urbis Romæ papæ, et omnibus ejus successoribus pontificibus, qui usque in finem mundi in sede beati Petri erunt sessuri, atque de præsentem conferimus palatium imperii nostri Lateranense, quod omnibus in toto orbe præfertur atque præcellit palatiis, deinde diadema videlicet coronam capitis nostri, simulque phrygium nec non et superhumerales, videlicet lorum, quod imperiale circumdare assolet collum, verum et chlamidem purpuream atque tunicam coccineam, et omnia imperialia indumenta seu dignitatem imperialium præsentium, equitum, et conferentes imperialia sceptrata simulque cuncta signabunda et etiam diversa ornamenta imperialia, et omnem professionem imperialis culminis et gloriam potestatis nostræ; viris enim reverendissimis clericis in diversis ordinibus ejusdem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ servientibus, illud culmen singulare potentia et præcellentia habere sancimus, cujus amplissimus senatus noster videtur gloria adornari, id patricios atque consules effici, nec non cæteris dignitatibus imperialibus eos promulgantibus decorari, et sicut imperialis militia ita et clero et sanctæ Romanæ Ecclesiæ ordinari decrevimus. Item ibid. : Ipse beatissimus papa super coronam quam gerit ad gloriam beati Petri, omnino ipsa ex auro non est passus uti corona. Phrygium vero candido nitore splendidum resurrectionem Dominicam designans, ejus sacratissimo vertici manu nostra imposuimus, et tenentes frenum ipsius pro reverentia beati Petri, stratoris officium illi exhibuimus, statuantes eodem phrygio omnes successores ejus singulariter in processionibus uti ad imitationem imperii nostri. Unde ut non pontificalis apex vilescat, sed magis amplius quam terreni imperii

C dignitas et gloriæ potentia decoretur: ecce tam palatium nostrum, ut prælatum est, quam Romanam urbem et omnes Italiæ seu occidentalium regionum provincias, loca et civitates sæpe præfato beatissimo pontifici Patri nostro Sylvestro universali papæ contradentes, atque relinquentes ei vel successoribus ipsius pontificum potestati et ditioni firma imperiali censura per hanc nostram divalem sacram et pragmaticum constitutum decernimus disponendum, atque jure sanctæ Romanæ Ecclesiæ concedimus permanendum, unde congruum prospeximus nostrum imperium et regni potestatem orientalibus transferri ac transmutari regionibus, et in Byzantiæ provincia in optimo loco nomini nostro civitatem ædificari, et nostrum illic constitui imperium. Quoniam ubi principatus sacerdotum et Christianæ religionis caput ab imperatore cœlesti constitutum est, nec est justum ut illic imperator terrenus habeat potestatem.

CAP. II. *Non ab apostolicis, sed ab ipso Domino Romana Ecclesia primatum accepit.*

Anaclet. in Decret. ep. 3 [ad episc.

(Dist. 25, c. Sacrosancta.) ANACLETUS servus servorum Dei, omnibus episcopis, et reliqua Christi sacerdotibus, salutem. — Sacrosancta Romana Ecclesia et apostolica non ab apostolis, sed ab ipso Domino Salvatore nostro primatum obtinuit, sicut ipsi beato Petro apostolo dixit: *Tu es Petrus*, et reliqua (*Matth. xvi*). Ergo hæc apostolica sedes, cardo et caput omnium Ecclesiarum a Domino et non ab alio est constituta, et sicut cardine ostium regitur, ita hujus sanctæ sedis auctoritate omnes Ecclesiæ Domino disponente, reguntur. Igitur si quæ causæ difficiliore inter vos ortæ fuerint, ad hujus sanctæ sedis apicem eos quasi ad caput referre, ut apostolico terminentur judicio.

CAP. III. *Primatum Romanæ Ecclesiæ non aliqua synodus, sed Christus instituit*

Gelas. in Decret. c. 1.

(Dist. 21, c. Quamvis.) GELASIVS urbis Romæ episcopus, omnibus episcopis. Quamvis universæ

per orbem Ecclesie unus thalamus Christi sit, A sancta tamen Romana Ecclesia Catholica et apostolica, nullis synodicis constitutis, cæteris Ecclesiis prælata est, sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri primatum obtinuit. Tu es, inquit Dominus, Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Matth. xvi). Cui etiam data est societas beatissimi Pauli apostoli vasis electionis, qui non diverso, sicut hæretici garrunt, sed uno tempore, uno eodemque die gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub cæsare Nerone agonizans coronatus est, et pariter supradictam Romanam Ecclesiam Christo Domino consecrarunt, eamque in omnibus urbibus in universo mundo sui præsentia atque triumpho prætulere. Est ergo prima Petri apostoli sedes Romana Ecclesia non habens maculam nec rugam, nec aliquid hujusmodi.

CAP. IV. In Decretis Anacleti, c. 3.

(Dist. 22, c. Sacrosancta. § Prima.) Prima igitur sedes est cælesti beneficio Romana Ecclesia quam, ut memoratum est, beatissimi Petrus et Paulus martyrio consecrarunt.

CAP. V. Prima sedes nullius iudicio subiacet.

Innocentius in Decret.

(9, q. 3, c. Nemo.) Sylvester papa in generali residens synodo dixit: « Nemo iudicabit primam sedem iustitiam temperare desiderantem. Neque enim ab Augusto, neque ab omni clero, neque a regibus, neque a populo, iudex iudicabitur. »

CAP. VI. Minores non possunt cognoscere de causis majorum.

Nicolaus Michaeli imper. in Decret. c. 1.

NICOLAUS servus servorum Dei, piissimo et dilectissimo filio, MICHAELI a Deo dilecto semper Augusto.

Nunc autem divina inspiratione non nos pigebit nec nobis impossibile erit ostendere vobis, si tamen audire velitis, non posse quemquam rite ab his qui inferioris dignitatis sunt, vel ordinis, judicialibus submitti definitionibus. Siquidem tempore Diocletiani et Maximiani Augustorum, Marcellinus episcopus urbis Romæ, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus est a paganis ut templum eorum ingressus, grana thuris super prunas imponeret. Cujus rei gratia collecto numerosorum concilio episcoporum et inquisitione facta, hoc idem pontifex se egisse confessus est, nullus tamen eorum proferre sententiam ausus est, dum ei sæpissime omnes dicerent: « Tuo ore iudica causam tuam, non nostro iudicio. » Et item: « Noli audiri in nostro iudicio, sed collige in sinu tuo causam tuam. » Et rursus: « Quoniam ex te, » inquiunt, « justificaberis, aut ex ore tuo condemnaberis. » Et iterum dicunt: « Prima sedes non iudicabitur a quoquam. » Item in eadem: « Sed cum quodam tempore quidam contra Sixtum papam tentassent quædam mali rumoribus obicere, et in concilio cui Valentinianus Augustus intererat dictum fuisse non licere adversus pontificem sen-

tentiam dare, surrexit idem protinus imperator, et in arbitrio præfati pontificis tribuit iudicare iudicium suum: etenim nullus pontificum juniorum vel inferiorum urbium suis actis iudicis invenitur. »

CAP. VII. Minorum sententia majores damnari non valent.

Nicolaus ad eundem, ex eod. cap.

(Dist. 21, c. In tantum.) Item, in eadem. In tantum autem hanc præsumptionem sancti Patres, apud Chalcedoniam detestati sunt, ut Dioscorum Alexandrinum antistitem, inter cætera idcirco potissimum, sine ulla restitutione, damnaverint, quia ponens in cælo os suum, et lingua ejus transeunte super terram, excommunicationem in sanctum papam Leonem dictavit, ita ut in sententia contra ipsum prolata, hoc videantur memorare præcipue dicentes quoniam secundus excessus priorem iniquitatem valde transcendit. Præsumpsit enim excommunicationem dictare adversus sanctissimum et beatissimum archiepiscopum magnæ Romanæ [Ecclesie] Leonem. Nunquid inquisitionem fuisse factam, utrum juste an injuste Dioscorus ipsam excommunicationem dictasset. Non plane, sed absque omni controversia, hoc in eo multati sunt quia cum esset inferior, potiorum quibuslibet est conatus lacessere injuriis, teste Anatolio Constantinopolitano præsule, qui dicit: Propter fidem non est damnatus Dioscorus, sed quia excommunicationem fecit domino archiepiscopo Leoni.

CAP. VIII. Prima sedes iudicat aliorum causam.

Symmachus papa, in synod. v, in l. Eunod.

(9, q. 3, c. Aliorum.) Aliorum forte hominum causas Deus voluit terminare per homines, sed sedis istius præsulem suo sine quæstione reservavit arbitrio, voluit beati Petri successores cælo tantum debere innocentiam, et subtilissimæ dissensionis [subtilissimi discussoris] indagini inviolatam habere conscientiam.

CAP. IX. De eodem.

Gelasius episc. Dalmat.

(9, q. 3, c. Cuncta per mundum.) GELASIUS episcopus, omnibus. Cuncta per mundum novit Ecclesia quod sacrosancta Romana Ecclesia de omni Ecclesia fas habet iudicandi, neque cuiquam de ejus liceat iudicio iudicare, siquidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est appellare permissus.

CAP. X. Nemini est permissum de eo quod papa statuit iudicare, vel illius sententiam retractare.

Nicolaus papa ad Michael. imp.

(17, q. 4, c. Nemini.) NICOLAUS papa omnibus episcopis. Neminem sedis apostolicæ iudicia iudicare, aut illius sententiam retractare permissum est, videlicet propter Romanæ Ecclesie primatum Christi munere beato Petro apostolo divinitus collatum.

CAP. XI. Apostolicæ sedis iudicium a nemine retractandum.

Nicolaus Michaeli imp.

(9, q. 3, c. *Patet profecto.*) Patet profecto sedis apostolicæ, cujus auctoritate majus non est, iudicium a nemine fore retractandum, nec cuiquam de ejus liceat judicare iudicio, juxta quod Bonifacius papa Rufo et cæteris episcopis per Thessaliam constitutis scribit. « Nemo, » ait, « unquam apostolico culmini, de cujus iudicio non licet retractari, manus obvias audacter intulit, nemo in hoc rebellis

A existit, nisi qui de se voluit judicari, et beatus papa Gelasius, nec de ejusdem, id est Romanæ Ecclesiæ canones unquam præceperunt judicari iudicio, nec sententiæ constiterunt oportere dissolvi, cujus potius sequenda decreta mandarunt. »

CAP. XII. In Decretis Julii papæ, c. 2.

(9, q. c. *Cuncta.*) Julius apostolicæ sedis episcopus, omnibus episcopis. Habet sacrosancta Romana Ecclesia potestatem singulari privilegio sibi concessam, aperire et claudere januas coelestis regni quibus voluerit.

DE CONCILIIIS SYDONALIBUS.

CAP. XIII. Bini conventus per singulos annos ab episcopis celebrentur.

Leo papa Anastasio Tessal., ep. 6.

(Dist. 18, c. *De conciliis.*) De conciliis autem episcopalibus non aliud indicimus quam sancti Patres salubriter ordinaverunt, ut semel bini conventus per annos singulos habeantur, in quibus de omnibus querelis, quæ inter diversos Ecclesiæ ordines nasci assolent, judicetur. At si forte inter ipsos qui præsumunt de majoribus peccatis (quod absit!) causa nascitur, quæ provinciæ nequeat examine definiri, fraternitatem tuam, de totius negotii qualitate metropolitanus curabit instruere, ut si coram positus Patribus nec tuo fuerit res sopita iudicio, ad nostram cognitionem quidquid illud est transferatur.

CAP. XIV. Absque Romani pontificis auctoritate, synodum aliquibus congregari non licet.

Isidor. c. 8.

(Dist. 17, c. *Synodum episcoporum.*) Synodorum vero congregandorum auctoritas apostolicæ sedi privata commissa est potestate, nec ullam synodum generalem ratam esse legimus, quæ ejus non fuerit auctoritate congregata vel fulta; hæc auctoritas testatur canonica, historia hæc ecclesiastica roborat, hoc sancti Patres confirmant.

CAP. XV. Ad morum correctionem et controversiarum dissolutionem bis in anno episcopale concilium fiat.

(Dist. 18, c. *Propter, primo.*) Propter utilitates ecclesiasticas, causas earum rerum quæ dubitationem controversiamque recipiunt, optime placuit ut per singulas quasque provincias bis in anno episcoporum concilia celebrentur. Semel quidem post tertiam septimanam festi paschalis, ita ut in quarta septimana quæ consequitur, id est in medio Pentecoste, conveniat synodus metropolitana comprovinciales episcopos admonente.

CAP. XVI. De eodem.

Conc. Antioch. c. 16.

(Dist. 18, c. *Propter, § Secundum vero.*) Secunda vero synodus fiat Idus Octobris, id est xv die mensis Octobris, quem hiber periti Græci nominant. In ipsis autem conciliis adsint presbyteri, diaconi, et

B omnes qui se læsos æstimant et synodi experiantur examen.

CAP. XVII. Usque ad proximam synodum a communione absteineat, qui a metropolitano vocatus absque gravi necessitate synodo adesse neglexerit episcopus.

Conc. Agath. c. 35.

(Dist. 18, c. *Si episcopus.*) Si metropolitanus episcopus ad comprovinciales episcopos epistolas direxit in quibus eos aut ad ordinationem alienius fratris aut ad synodum invitet, postpositis omnibus, excepta gravi infirmitate corporis, aut præceptione regia aliqua, ad constitutam diem adesse non differant; quod si defuerint, sicut prisca canonum præcepit auctoritas, usque ad proximum synodum a charitate fratrum et Ecclesiæ communione priventur.

CAP. XVIII. Communione privetur episcopus qui a metropolitano vocatus, ad synodum venire contemnit.

Conc. Arvern. c. 15

(Dist. 18, c. *Si quis episcoporum.*) Quisquis autem episcoporum, excepta inevitabili causa vel necessitate de peragendo concilio, se absentaverit, per unius anni spatium erit a communione privandus.

CAP. XIX. Pro se legatum ad synodum mittet, quem gravis necessitas premit.

Ex Decretis Felicis papæ, ep. 2 ad episc. Gall.

(5, q. 1, c. *Si ægotans.*) Quod si ægotans fuerit episcopus, aut aliqua eum gravis necessitas detinuerit, pro se legatum ad synodum mittat, suscepturus, salva fidei veritate, quidquid synodus statuerit.

CAP. XX. De locatione metropolitani et primatis.

Conc. Cabil. c. 6

(Dist. 18, c. *Placuit.*) Item placuit ut cæteri metropolitani, conservato primatu metropolitani episcopi, secundum suæ ordinationis tempus alius alii deferat locum.

CAP. XXI. Ex concilio Avernensi.

In primis placuit, ut quoties secundum statuta Patrum sancta synodus congregatur, nullus episcoporum aliquam causam prius suggerere audeat, quia ea quæ ad emendationem vitæ, ad severitatem re-

gulæ et ad animæ remedium pertinent, fiantur. A dam in concilio considerans rem indicet. et si non acquiescet utraque pars judicanti, tunc primas regionis inter ipsos audiatur, et quod ecclesiasticis canonibus et legibus nostris consentaneum sit, hoc fiat, et nulla pars audeat contradicere ejus calculo.

CAP. XXII. Exempla Bonifacii papæ ad episcopos Galliarum.

Si inter episcopos ejusdem concilii dubitatio emergerit de ecclesiastico jure vel de aliis negotiis, primum metropolitanus eorum cum aliis quibus-

episcopos, sicut prius metropolitanos habebant iudices sæculares. Primates tamen, ut præfixum est, et tunc et nunc habere jussæ sunt, ad quos post sedem apostolicam summa negotia conveniunt, et ibidem quibus necesse fuerit referentur, et juste restituantur, et hi qui injuste opprimunt juste reformentur atque fulciantur, episcoporumque causæ et summorum judicio negotiorum, salva sedis apostolicæ auctoritate, justissime terminentur.

CAP. XXIV. Quot civitates unaquæque provincia habet.

Pelagius in Decret. c. 4.

CAP. XXIII. Quæ obedientia sit exhibenda primatibus et patriarchis.

(Dist. 49, c. *Provincia*.) Provinciarum autem multo ante adventum Christi tempore divisæ sunt ex maxima parte, et postea ab apostolis, et beato Clemente prædecessore nostro, ipsa divisio est renovata, et in capite provinciarum ubi dudum primates leges erant sæculi ac prima judiciaria potestas, ad quos qui per reliquas civitates commorabantur, quando eis necesse erat, qui ad aulam imperatorum vel regum confugere non poterant, vel quibus permissum non erat, confugiebant, pro oppressionibus vel injustitiis suis ipsoque appellabant, quoties opus erat, sicut in lege eorum præceptum erat, ipsa quoque in civitatibus vel in locis suis patriarchas vel primates, qui unam formam tenent, licet diversa sint nomina, leges divinæ et ecclesiasticæ poni et esse jusserunt, ad quos episcopi, si necesse fuerit, confugerent, eosque appellarent, et ipsæ nomine primatum fruerentur, et non alii. Reliquæ vero civitates metropolitanæ, quæ minores iudices habebant, licet majores comitibus essent, haberent metropolitanos suos, qui prædictis juste obedirent primatibus, sicut et in legibus sæculi ordinatum erat, qui non primatum, sed aut metropolitanorum, aut archiepiscoporum nomine fruerentur, et licet singulæ metropoles civitates, suas provincias habeant et suos metropolitanos habere debeant

(6, q. 3, *Scitote*.) Pelagius papa Romanus episcopus omnibus. Scitote certam provinciam esse quæ habet x vel xi civitates et unum regem, et totidem minores potestates sub se, et unum metropolitanum aliosque suffraganeos x vel xi episcopos iudices ad quorum iudicium omnes causæ referantur, et ut ab his omnibus juste consona voce decernantur, nisi ad majorem auctoritatem fuerit ab his qui iudicandi sunt appellatum, unde non oportet ut degradetur, vel deshonoretur unaquæque provincia, sed apud semetipsam habeat iudices sacerdotes, et episcopos, singulos videlicet juxta ordines suos. Et quicumque causam habuerit, a suæ iudicibus provinciarum iudicetur, et non ab alienis, nisi, ut jam prælibatum est, a iudicandis fuerit appellatum.

DE DIGNITATE ET POTESTATE PRIMATUM ET ARCHIEPISCOPORUM.

CAP. XXV. Non vocentur primates, nisi qui primas sedes tenent.

Anicetus papa episcopus Galliarum.

(Dist. 99, c. *Nulli*.) Nulli archiepiscopi, primates vocentur, nisi illi qui primas tenent civitates quarum episcopos apostoli et successores apostolorum regulariter patriarchas et primates esse constituerunt, nisi aliqua gens deinceps ad fidem convertatur, cui necesse sit propter multitudinem episcoporum primatum constitui. Reliqui vero qui alias metropolitanas sedes adepti sunt, non primates, sed metropolitani nominentur.

CAP. XXVI. Nullus metropolitanus sine comprovincialium concilio aliorum causas agere præsumat.

(49, q. 3, c. *Si autem aliquis*.) Si autem aliquis metropolitanorum inflatus fuerit, et sine provincia-

lium omnium præsentia vel episcoporum consilio, aut causas eorum, aut alias causas, nisi ad eas tantum quæ ad suam propriam pertinent parochiam, agere, aut eos gravare voluerit, ab omnibus districte corrigatur, ne talia deinceps præsumere audeat. Si vero incorrigibilis eisque inobediens apparuerit, ad hanc apostolicam sedem, cui omnia episcoporum iudicia terminare præcepta sunt, ejus contumacia referatur, ut vindicta de eo fiat, et cæteri timorem habeant. Si autem propter nimiam longitudinem, aut temporis incommoditatem, vel itineris asperitatem, grave ad hanc sedem ejus causam deferre fuerit, tunc ad ejus primatum causa deferatur, et penes ipsum hujus sanctæ sedis auctoritate iudicetur.

CAP. XXVII. *Quod nullus primum vel archiepiscopum debent aliquem de alterius parochia excommunicare.*

Calixtus papa ep. 2 episc. Gall.

(19, q. 3, c. *Nullus primas*.) Nullus primas vel metropolitanus diocœsani Ecclesiam vel parochiam, aut aliquem de ejus parochia præsumat excommunicare, vel judicare, vel agere aliquid absque ejus consilio vel judicio, sed hoc observent quod ab apostolis, ac Patribus, ac prædecessoribus nostris statutum est, et nobis confirmatum, id est si quis metropolitanus episcopus, nisi quod ad suam solummodo pertinet propriam parochiam, sine consilio et voluntate omnium comprovincialium episcoporum extra agere aliquid tentaverit, gradus sui periculo subjacebit, et quod egerit, irritum habeatur et vacuum.

CAP. XXVIII. *In alterius parochia nisi eo vocante aliquid agere non licet.*

Cœlestinus episcopus Gall.

(9, q. 3, c. *Nullus*.) Nullus primas, nullus metropolitanus episcopus, nullusque reliquorum episcoporum alterius adeat civitatem, aut possessionem accedat quæ ad eum non pertinet, alterius episcopi parochiam super ejus dispositionem, nisi vocatus ab eo cujus juris esse dignoscitur, ut quisquam ibi vel disponat, vel ordinet, aut judicet si

A sui gradus honore potiri voluerit. Si aliter præsumpserit damnabitur, et non solum ille, sed cooperantes et consentientes ei, quia sicut ordinatio, ita ejus et judicatio, et aliarum rerum dispositio prohibeatur.

CAP. XXIX. *In suffraganei parochia, nihil absque ejus consilio metropolitanus agat.*

Nicolaus Radulpho archiepisc. Bitur.

(19, q. 3, c. *Conquestus*.) Conquestus apostolati nostro frater noster Sigedodus archiepiscopus Narbonensis, quos clericos suos eo invito, ad iudicium tuum venire compellas, et de rebus ad Ecclesiam suam pertinentibus, eo inconsulto quasi jure patriarchatus tui disponas, cum hoc neque antiquitas, cui sancti Patres sanxere reverentiam, habeat, et auctoritas sacerorum canonum penitus interdicat, nisi forte pro causis quas apud se terminare non possunt, ad te quasi ad patriarcham suum provocaverint, vel si episcopus suus decesserit, res Ecclesiæ suæ iudicio suo dispensare voluerint. Primates enim vel patriarchas nihil privilegii habere præ cæteris episcopis, nisi quantum sacri canones concedunt, et prisca consuetudo illis antiquitus contulit, definimus, ita ut secundum Nicænas regulas, sua privilegia serventur Ecclesiis, præterquam si apostolica sedes aliquam Ecclesiam vel rectorem ipsius quolibet episcopali privilegio decreverit honorare.

DE NEGOTIIS ET CAUSIS CLERICORUM.

CAP. XXX. *Nullus clericus propter aliquam causam intret curiam sæcularem.*

Ex Decret. Sylvest. c. 10, in synod. Rom.

(14, q. 1, c. *Nullus clericus*.) Nemo clericus vel diaconus, vel presbyter, propter aliquam causam intret in curiam nec ante iudicem cinctus causam dicere præsumat, quoniam omnis curia quasi a cruore dicitur, et si quis clericus accusans clericum in curiam introierit, anathema suscipiat.

CAP. XXXI. *Apud sæcularem iudicem nullus clericus conveniatur nisi permissu ipsius episcopi.*

Marcellinus papa in Decretis, c. 2.

(11, q. 1, c. *Clericum*.) Marcellinus præsul Romanus, omnibus episcopis. Clericus cujuslibet ordinis, absque pontificis sui permissu, nullum præsumat ad sæculare iudicium protrahere, nec laico quemlibet clericum liceat accusare.

CAP. XXXII. *Ad sæculare iudicium nemo clericus est pertrahendus.*

Cornelius in Decret., c. 2.

(11, q. 1, c. *Continua*.) CORNELIUS episcopus, RUFO COEPISCOPO. Nullus sacerdotum causam suam alieno committat iudicio, nisi ad sedem apostolicam fuerit appellatus; sed unusquisque comprovinciales iudices et notos habeat, nisi aliquam vim temerariæ multitudinis timuerit, aut infestos, vel suspectos

C sibi iudices habuerit, pro quibus causis ad majoris auctoritatis iudices, et ad alias provincias appellare et convenire concessum est.

CAP. XXXIII. *Intra provinciam et a comprovincialibus tantum causa est audienda.*

Stephanus in Decret., c. 2.

(3, q. 6, c. *Ultra*.) STEPHANUS episcopus, omnibus episcopis. Ultra provinciarum terminos accusandi licentia non progrediatur. Sed omnis accusatio intra provinciam audiatur, et a provincialibus terminetur, nisi ad sedem apostolicam tantum fuerit appellatum.

CAP. XXXIV. *Qualiter volens accusare sacerdotem debet se habere.*

Anacletus ad episc. Ital. ep. 2.

(2, q. 7, c. *Accusatio. § Sed si quis*.) ANACLETUS urbis Romæ episcopus, omnibus episcopis.—Si quis adversus pastores, vel Ecclesias eorum commotus fuerit, aut causas habuerit, prius ad eos recurrat charitatis studio, ut familiari colloquio communiti, ea sanent quæ sananda sunt, ut charitative emendentur quæ juste emendanda cognoverint. Si autem aliqui eos priusquam egerint hoc, lacerare, accusare aut infestare præsumpserint, excommunicentur, et minime absolvantur, antequam per satisfactionem dignam egerint penitentiam, quoniam injuria eorum ad Christum pertinet, cujus legatione funguntur.

CAP. XXXV. *Communione privetur, qui privatim adversus episcopum conqueritur priusquam familiariter eum conveniat.*

Alexand. in Decret. c. 1, ep. 1.

(2, q. 7, c. *Si quis erga.*) Alexander apostolicæ Ecclesiæ episcopus, omnibus orthodoxis : Si quis erga episcopum vel actores Ecclesiæ, se quamlibet et justam querelam habere crediderit, non prius primates aut alios adeat iudices quam ipsos a quibus se læsum æstimat, conveniat familiariter, non semel sed sæpissime, ut ab eis ad suam justitiam accipiat excusationem. Si autem secus egerit, ab ipsis et ab aliis communione privetur, tanquam apostolorum Patrumque aliorum contemptor.

CAP. XXXVI. *Populus sacerdotem arguere vel increpare non debet.*

Pius papa ep. 1 ad episcopos.

(6, q. 1, c. *Oves pastorem.*) Oves pastorem suum non reprehendant, plebs episcopum non accuset, nec eum arguat vulgus, quia non est discipulus super magistrum (Luc. vi). Episcopi a Deo sunt iudicandi, qui eos sibi oculos elegit. Nam a subditis aut pravæ vitæ hominibus non sunt arguendi aut accusandi, aut lacerandi.

CAP. XXXVII. *Laici in episcoporum accusatione non sunt recipiendi.*

(2, q. 7, c. *Non est a plebe.*) Non est itaque a vulgaribus hominibus arguendus, vel accusandus episcopus licet sit inordinatus, quia pro meritis subditorum disponitur vita rectorum.

CAP. XXXVIII. *Exempla Calixti papæ, c. 1.*

Doctores ergo qui et Patres vocantur, magis portandi quam reprehendendi sunt, nisi in recta fide erraverint.

CAP. XXXIX. *Oves pastorem suum, nisi a fide exorbitaverit, non debent accusare.*

Eusebius papa ad episc. Alex. epist. 2.

(2, q. 7, c. *Oves suo pastori.*) Oves vero quæ pastori suo commissæ fuerint, eum nec reprehendere, nisi a recta fide exorbitaverit, debent, nec ullatenus accusare possunt, quia facta pastorum, oris gladio ferienda non sunt, quanquam recte reprehendenda videantur.

CAP. XL. *Exempla Anacleti papæ scripta omnibus sacerdotibus Christi, c. 1.*

(Ex c. *Si hæreticus, et Quod dicitur, 29, 7.*) Doctor a fide exorbitans, erit a fidelibus corrigendus : sed pro reprobis moribus magis est tolerandus : quam distringendus ; quia rectores Ecclesiæ a Domino sunt iudicandi, sicut ait Propheta : *Deus stetit in Synagoga deorum, in medio autem deos dijudicavit* (Psal. LXXXI).

CAP. XLI. *Oves pastorem suum, nisi a fide exorbitaverit, non debent accusare.*

Fabian. in Decret. c. 2.

(2, q. 7, c. *Oves.*) Fabianus præsul, omnibus episcopis. Statuentes apostolica auctoritate jubemus, ne pastorem suum oves quæ ei commissæ fuerint, nisi in fide erraverit, reprehendere audeant. Si autem a fide deviaverit, erit corrigendus prius secrete a subditis. Quod si incorrigibilis (quod absit!) apparuerit, erit accusandus ad primates suos, aut ad sedem apostolicam. Pro aliis vero actibus suis, magis tolerandus est ab omnibus, etiam sibi subditis, quam accusandus, aut publice derogandus, quia cum in eis a subditis delinquitur, ejus ordinationi obviatur, qui eos pertulit, eis dicente Apostolo : *Dei ordinationi resistit qui potestati resistit* (Rom. XIII).

DE RESTITUTIONE SPOLIATORUM.

CAP. XLII. *Episcopus suis sedibus spoliatus ad judicia vocari prohibetur.*

Zephyrinus ad episc. Ægypt. in II Decret.

Annuntiatum est sedi apostolicæ per apocrisarios vestros quosdam fratrum nostrorum, episcoporum videlicet ab Ecclesiis et sedibus propriis pelli, suaque auferri eis suppellectilia, et sic nudos et exspoliatos ad judicia vocari, quod omni ratione caret, cum constituta apostolicorum eorumque successorum et præcepta imperatorum, ac constitutiones legum id ipsum fieri velent.

CAP. XLIII. *Nullus spoliatus sit accusandus nisi primo fuerit restitutus.*

Zephyrinus ad episcop. Ægypt. epist. 2.

(2, q. 2, c. *Præceptum est.*) Præceptum est ergo in antiquis statutis episcopos ejectos atque suis rebus exspoliatos Ecclesias proprias recipere, et primo sua omnia eis reddi. Et demum si quis eos juste accusare voluerit, æquæ periculo facere. Iudices esse decernentes, episcopos recta sapientes, et in Ecclesia convenientes, ubi testes essent singulo-

rum qui oppressi videbantur. Item : nec eos prius respondere debere, quam omnia sua eis et Ecclesiis eorum legibus integerrime restituantur.

CAP. XLIV. *Ante restitutionem aliquis ad causam revocari non debet.*

I Felix I ad episc. Gall., ep. 2.

(3, q. 2, c. *Si episcopus.*) Si suis fuerit episcopus aut Ecclesiæ rebus sibi commissæ exspoliatus, aut (quod absit!) quod alienum ab omnibus esse debet fidelibus, a sede propria ejectus, in detentione aliqua a suis civibus fuerit sequestratus, tunc canonice ante in pristino statu restitutus, cum omni privilegio sui honoris, et sua omnia que insidiis inimicorum suorum ei ablata fuerint, legibus reintegrentur, nec convocari aut judicari poterit, nisi ipse pro sua necessitate, minime tamen iudicandus advenire sponte elegerit. Nullatenus ergo a quoquam cogatur antequam integerrime omnia quæ per suggestiones inimicorum suorum amiserat, potestati ejus ab honorabili concilio legali ordine reintegrentur.

CAP. XLV. *Nec convocari ad synodum nec in aliquo debet judicari spoliatus,*

Eusebius ad episc. Alexand. et Ægypt. ep. 2.

(2, q. 2, c. *In scripturis.*) Eusebius papa in secundo Decretali suo: « In scripturis vestris reperimus quosdam episcopos in vestris partibus a propriis ovibus accusatos aliquos ex suspitione, et aliquos ex certa ratione, idcirco quosdam suis rebus exspoliatos, quosdam vero a propria sede pulsos, quos sciatis nec ad synodum comprovincialem, nec ad generalem posse convocari, nec in aliquo judicari, antequam cuncta quæ eis sublata sunt, legibus potestati eorum redintegrentur.

CAP. XLVI. *De eodem.*

Julius I, c. 1.

(2, q. 2, c. *Nullus potest.*) Item, nec convocari ad causam, nec judicari potest exspoliatus vel expulsus, quia non habet privilegium quo exspoliari possit jam nudatus.

CAP. XLVII. *Ante litem contestatam potestati cuncta sunt restituenda.*

Joannes papa.

(2, q. 2, c. *Antiquitas.*) Unde et antiquitas decretam est, omnes possessiones et omnia sibi sublata, atque fructus cunctos ante litem contestatam, præceptor vel primas possessori restituit. Item: Est in antiquis Ecclesiæ statutis decretum, ut qui aliena invadit, non exeat impunitus, sed cum multiplicatione omnia restituit. Unde in Evangelio scriptum est: *Quod si aliquem defraudavi, reddo quadruplum (Luc. xvii).* Et in legibus sæcularibus cæntum habetur: Qui rem subripit alienam, illi cujus res direpta est, in undecuplum quæ sublata sunt, restituit.

CAP. XLVIII. *Ante restitutionem aliquis ad causam revocari non debet.*

Felix papa ad episc. Gall. ep. 2.

(3, q. 2, c. *Si episcopus. § Præsul vero.*) Præsul vero cum omni honore statui pristino reddatur, et

ipse dispositis ordinatisque libere ac secure de suis tunc regulariter infra quatuor aut quinque, aut sex, aut septem menses juxta quod possibilitas ei fuerit, et non ante convocatus ad tempus concilio legitimo et canonico destinatum veniat ad causam, et si ita juste videtur, accusantium propositionibus respondeat.

CAP. XLIX. *Nullus debet accusari, dum suis rebus fuerit spoliatus.*

Ex Decretis Felicis pap. epis.

(2, q. 2, c. *Nullus episcoporum.*) Nullus enim episcopus, qui suis rebus exspoliatus, aut a sede propria vi, aut terrore depulsus, antequam omnia sibi ablata legibus restituantur, et ipse pacifice annum vel plus suis fruatur honoribus, sedique propriæ sit regulariter restitutus, juxta canonum institutionem accusari, iudicari, aut damnari non potest.

CAP. L. *Post restitutionem induciæ præstandæ sunt.*

Eusebius episcopis Alexand. et Ægypt., II Decret.

(3, q. 2, c. *Prius.*) Prius ergo oportet omnia illis legibus redintegrari, et Ecclesias quæ sibi sublatae sunt, cum omni privilegio suo restitui, et postmodum, non sub angusti temporis spatio; sed tantum spatium temporis eis indulgeatur, quantum exspoliati vel expulsi esse videntur, antequam ad synodum convocentur, et ab omnibus quibusque suæ provinciæ episcopis audiantur.

CAP. LI. *In Decretis Felicis, c. 10.*

Ille vero qui vi aut terrore, vel timore, a sede pulsus aut suis rebus exspoliatus fuerit, non prius vocetur ad synodum quam ei omnia legibus redintegrentur.

CAP. LII. *Post restitutionem induciæ præstandæ sunt.*

(3, q. 2, c. *Tandiu.*) Et tandiu in sede propria pacifice et potestative cuncta disponens resideat, quandiu expulsus vel exspoliatus suis visus est carere rebus.

DE ACCUSATIONIBUS.

CAP. LIII. *Accusatio non debet fieri in scriptis.* D
Stephanus in Decret. c. 2.

(2, q. 8, c. *Per scripta nullus.*) STEPHANUS sanctæ apostolicæ et universalis Ecclesiæ Romanæ episcopus, omnibus episcopis. Per scripta nullus accusatio suscipiatur, sed propria voce, si legitima et digna accusatoris persona fuerit, præsentem videlicet eo quem accusare desiderat, quia nullus absens per alium accusari potest aut accusare.

CAP. LIV. *Absentes nec accusari nec judicari possunt.*

Felix I ad episcopos Gall. ep. 2.

(3, q. 9, c. *Absente adversario.*) Felix episcopus, universis episcopis. Absente vero adversario non audiatur accusator, nec sententia, absente parte alia, a iudice dicta, ullam obtinebit firmitatem

PATROL. CLXI.

neque absens per alium accusare aut accusari potest.

CAP. LV. *Accusatio non debet fieri in scriptis.*

Conc. Carth. c. 60; Calixt. pap. c. 2.

(2, q. 8, c. *Per scripta.*) Nullus ergo doctorum per scripta accusetur; decernimus non credi accusatori, qui absente adversario causam suggerit, ante utriusque partis discussionem.

CAP. LVI. *Criminaliter accusans vel accusatus per se experiatur.*

Adrianus papa, c. 1.

(3, q. 7, c. *Quærendum*; 3, c. *Si plures* § De accus.; 3, c. *In criminalibus.*) In criminalibus causis, nec accusator, nisi per se aliquem accusare potest, nec accusatus per aliam personam se defendere permittitur.

- CAP. LVII.** *Majores natu non accusent, nisi qui sint A* Domini non oportet litigare, sed mitem esse ad rectæ fidei et conversationis omnes.
- Felix episcopus Galliæ, Decret. 2, ep. 2.
(2, q. 7, c. *Quærendum*; 50, c. *Si plures* § De accus.) Si ex utraque parte ad causam dicendam venerint, quia unus absque altero audiri non debet, quærendum est in iudicio, cujus sint conversationis et fidei, atque suspicionis accusatores, aut qua intentione hoc faciant. Quia ad hoc admitti non debent, nisi bonæ conversationis et rectæ fidei, viri hi videlicet qui omni suspicione careant, et bonæ vitæ clareant, neque infames existant.
- CAP. LVIII.** *Sacerdotes nonnisi a viris idoneis et probatis accusari possunt.*
- Anacletus episcopus Gall. ep. 2.
(2, q. 7, c. *Accusatio quoque*.) Accusatio eorum super qua consulere nos voluistis, nonnisi ab idoneis et probatissimis viris, qui et suspicionibus et sæcularibus sceleribus careant, fieri debet, quia Dominus sacri sui corporis tractatores a vilibus et reprobis ac non idoneis personis infamari noluit nec calumniari, sed ipse proprio flagello peccantes sacerdotes a templo ejecit.
- CAP. LIX.** *Nisi opinione discussa, non audiantur accusatores episcoporum.*
- Evaristus episcopus Afric. ep. 2.
(2, q. 7, c. *Si qui sunt*.) Si qui sunt vituperatores, aut accusatores episcoporum vel reliquorum sacerdotum, non oportet eos a iudicibus Ecclesiæ audiri, antequam eorum discutatur æstimationis suspicio vel opinio, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua vita, qua conscientia, quove merito, si pro Deo, aut pro vana gloria, aut inimicitia, vel odio, alii cupiditate ista præsumpserint.
- CAP. LX.** *Qui legem suam sponte transgreditur, ante suam reversionem recte agentes accusare non potest.*
- Anaclet. in Decret. ep. 4, De oppres. episc.
(3, q. 4, c. *Beatus*.) ANACLETUS urbis Romæ episcopus, omnibus episcopis. Accusandi vel testificandi licentia denegetur his qui Christianæ religionis et nominis dignitatem, et suæ legis vel sui propositi normam, aut regulariter prohibita neglexerint; transgressores enim sponte legis suæ violatores, apostatæ nominantur. Omnis apostata refutandus est, nec in accusationem recte agentium aut testimonium suscipiendus est.
- CAP. LXI.** *Nec clerici in accusatione laicorum, nec laici in accusatione clericorum sunt suscipiendi.*
- Fabian. ad episc. Orient. c. 2 Decret. ep. 2.
(2, q. 7, c. *Sicut sacerdotes*.) Fabianus episcopus episcopis urbis Romæ omnibus. Sicut sacerdotes vel clerici reliqui a sæcularium laicorum excluduntur accusatione, ita illi ab istorum sunt excludendi et alienandi criminatione; et sicut isti ab illis, ita et illi ab istis non recipiuntur, quia sicut Domini sacerdotum conversatio segregata debet esse ab eorum conversatione, ita et litigatio, quia servum
- CAP. LXII.** *Inimici non possunt accusare.*
- Stephanus II in Decret.
(3, q. 5, c. *Accusatoribus*.) Repellantur colibitantes inimicis et omnes laici, quia infestationem blasphemiæ, affectio amicitiae incitare solet. Nec illi videlicet laici in nostra sunt recipiendi accusatione qui vos in sua volunt recipere infamatione.
- CAP. LXIII.** *Hæretici Judæi vel pagani Christianos accusare non possunt.*
- Gaius papa, in Decret. c. 1.
(2, q. 7, c. *Pagani*.) GAIUS papa, FELICI episcopo. Pagani vel hæretici, sive Judæi non possunt Christianos accusare, aut vocem infamationis in B ferre.
- CAP. LXIV.** *Qui in primo capitulo deficit in aliis non admittitur.*
- Conc. Carthag. vii, c. 3.
(3, q. 10, c. *Placuit*.) Placuit ut quotiescunque clericis ab accusatoribus multa crimina obijciuntur, et unum ex his de quo prius egerint, probare non voluerint, ad cætera jam non admittantur.
- CAP. LXV.** *Nuper inimici accusatores vel testes esse non possunt.*
- Fabianus in Decret. c. 2.
(3, q. 5, c. *Accusatores*.) FABIANUS papa, omnibus fidelibus. Statuimus eos ad accusationem non recipi qui sunt suspecti, aut qui heri, aut nudiustertius vel dudum fuerunt inimici, quoniam suspecti facti sunt, et qui non sunt bonæ conversationis, vel quorum vita est accusabilis, aut dubii in recta fide. Similiter quorum fides, vita et libertas nescitur, vel qui infamiæ maculis aspersi sunt, aut sceleribus irretiti. Neque eos sacerdotes debere aut posse accusare, qui rite sacerdotes fieri non possunt, nec sunt sui ordinis. Tales, fratres charissimi, accusationes, et injustas aut novas æmulationes prohibere pro viribus, quia contentio summopere vitanda est.
- CAP. LXVI.** *Quæ personæ infames habeantur.*
- Stephanus in Decret. epist. 1, c. 1.
(6, q. 1, c. *Infames*.) STEPHANUS sanctæ Romanæ Ecclesiæ episcopus, dilectissimo fratri atque familiari amico HILARIO. Infames illas personas dicimus esse, quæ pro aliqua culpa notantur infamia, et omnes qui Christianæ religionis et legis normam abijciunt, et statuta ecclesiastica contemnunt. Similiter fores, sacrilegos, et omnes capitalibus criminibus irretitos. Sepulcrorum quoque violatores, et apostolorum successorumque eorum, reliquorumque eorum sanctorum Patrum statuta libenter violantes, et omnes qui adversus Patres armantur, quoniam in omni mundo infamia notantur. Similiter et incestuosos, homicidas, perjuros, raptores, maleficos, veneficos, adulteros, de bellis publicis fugientes, et qui indigna petunt sibi loca tenere, aut facultates Ecclesiæ auferunt injuste, et qui fratres calumniantur aut accusant, et non probant, vel qui contra innocentes

principum animos concitandos provocant ad iracundiam, et omnes anathematizatos, vel pro suis sceleribus ab Ecclesia pulsos, et omnes quos ecclesiasticæ vel sanctæ leges infames pronuntiant; hi nimirum omnes nec servi ante legitimam libertatem, nec pœnitentes, nec bigami, nec illi qui curiæ deserviunt, et qui non sunt integri corpore, aut sanam non habent mentem vel intellectum, aut inobedientes sanctorum Patrum decretis existunt, aut qui furiose manifestantur. Hi omnes nusquam nec ad sacros gradus debent provehi, nec ad accusationem seu ad testimonium ullatenus juste possunt recipi.

CAP. LXVII. *Accusati, nisi prius se purgaverint, alios accusare non possunt.*

Ex Decret. Steph. papæ ad episc., ep. 2.

(3, q. 11, c. *Neganda primo.*) Quod neganda est accusatis licentia criminandi, priusquam se crimine quo premuntur exuerint. Quia non est credendum contra alios eorum confessioni, qui criminibus in-criminati sunt, nisi se pridie probaverint innocentes. Quoniam periculosa est et admitti non debet, rei adversus quemquam confessio. Familiæ vero et sponte professi atque sceleribus irretiti non debent admitti, nec hi qui hesternæ die aut ante inimici fuerunt.

CAP. LXVIII. *De libro ix earundem legum.*

Sane hi qui crimina sua in quæstione confessi sunt, si de aliis sic dicere voluerint, a iudice non credantur, quia jure et legibus constitutum est, ut spontanea professione reus reum non faciat, neque illi de altero credatur, qui se criminis confessus est.

CAP. LXIX. *Rei confessio adversus quemlibet admitti non debet.*

Julius pap. in Decret., ep. 18.

(15, q. 3, c. *Nemini*, et *De accusat.*) Nemini de se confessio credi potest super crimen alienum, quoniam ejus omnisque rei confessio periculosa est, et admitti non debet.

CAP. LXX. *Infames, eos qui sunt bonæ famæ, accusare non possunt.*

Eugenius papa, ep. 2.

(3, q. 4, c. *Alieni.*) Similiter alieni erroris socium, vel a sui voluntate propositi tramite recedentem, aut sacris Patrum regulis et constitutionibus inobedientium, suscipere non possumus nec debemus.

CAP. LXXI. *Qui non sunt recipiendi in accusatione.*

Stephanus papa in Decret. ad episc. ep. 2.

(3, q. 4, c. *Nullus.*) Nullus anathematizatorum suscipiatur, nec a quoquam credatur, quæ ab eis vel dicuntur, vel conscribuntur. Eos dico anathematizatos esse, quos episcopi sui scriptis anathematizaverunt, aut eorum statuta anathematizant.

CAP. LXXII. *Ad accusationem non admittatur qui in excommunicatione perseverat.*

Conc. Carth. vii, c. 1.

(4, q. 1, c. *Definimus.*) Definimus eum rite ad accusationem non admitti, qui postea quam excom-

municatus fuerit, in ipsa adhuc excommunicatione constitutus, sive sit clericus sive laicus, accusare voluerit.

CAP. LXXIII. *Hæretici probantur qui schismate vel excommunicatione perseverant, habetur.*

Nicolaus Michaeli imperatori.

(4, q. 1, c. *Quod autem. § Si vero.*) Si ecclesiasticum fuerit crimen coepiscopo illatum, tunc probari oportet accusantium personas, ut primo quidem hæreticis non liceat contra orthodoxos episcopos accusationes pro ecclesiasticis negotiis facere. Sed ne hos hæreticos esse denegetis, audite sequentia: Hæreticos, inquit, esse dicimus, tam eos qui olim ab Ecclesia projecti sunt, quam qui post hæc a nobis anathematizati sunt. Porro si adhuc nec sic creditis, quod subditur, audite: Præter hos aiunt autem et eos qui fidem quidem sanam simulant vel negant confiteri; schismaticos etiam et eos qui seorsum a communicantibus nobis episcopis collectas faciunt: deinde vero et siquidem ab Ecclesia super causis quibusdam fuerint reprehensi et projecti aut excommunicati sive ex clero, sive ex laicali ordine, nec his licere accusare episcopum antequam proprio crimine primitus exantur. Similiter autem et eos qui sub accusatione prioris existunt, non ante esse acceptabiles in episcopi accusationem, aut aliorum clericorum, quia innoxios semetipsos illatorum sibi ostenderunt criminum.

CAP. LXXIV. *Convicium non est pro accusatione habendum.*

Fabianus papa ad Hilar. episc., ep. 3.

(3, q. 3, c. *Si quis iratus.*) Si quis iratus crimen aliquod cuilibet temere objecerit, vel imposuerit, convicium non est pro accusatione habendum. Sed permissio tractandi spatium, si id quod iratus dixit per scripturam se probaturum esse fateatur, ut si fortasse respiscens, quæ pro iracundia dixit, iterare aut scribere noluerit, non ut criminis reus habeatur.

CAP. LXXV. *De pœna illius qui succubuerit in accusatione.*

(2, q. 3, c. *Omnis.*) Omnis ergo qui crimen objicit, se probaturum scribat. Revera ibi semper causa agatur, ubi crimen committitur. Et qui non probaverit quod objicit, pœnam quam intulerat, ipse patiatur.

CAP. LXXVI. *Qui alium accusat in iudicio, reum indicet, et inscriptionem patiatur.*

Sixtus pap.

(2, q. 8, c. *Quisquis.*) Accusationis ordinem talem dicimus et servari jubemus, id est si quis clericorum in crimine impetitur, non statim reus æstimetur, quia accusari potuit, ne subjectam innocentiam faciamus, sed quisquis ille est qui crimen intendit, in iudicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inscriptionis arripiat, custodiat similitudinem supplicii habita tamen dignitatis æstimatione. Nec forte sibi noverit licentiam mentiendi, cum

calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii.

CAP. LXXVII. *Damasus papa, ep. 4.*

(4, q. 4, c. *Nullus. § Inscriptio.*) Inscriptio primo fiat ut talionem calumniator recipiat, quia ante inscriptionem nemo debet judicari vel damnari cum et sæculi leges hoc retineant.

CAP. LXXVIII. *Stephanus episcopus Gall., in Decret.*

(L. *Infamis*, et 3, q. 7, c. *Infames*, ff. De postulat.) Infamis enim persona nec procurator potest esse nec cognitor.

CAP. LXXIX. *Stephanus in II Decretali omnibus episcopis.*

Nullus alienigena aut accusator eorum fiat aut iudex.

CAP. LXXX. *Quilibet in causa duas personas gerere non valet.*

(4, q. 4, c. *Nullus in primo.*) DAMASUS papa Romanus, STEPHANO archiepiscopo. Accusatores et iudices non idem sint, sed per se accusatores, per se iudices, per se testes, per se accusari unusquisque in suo ordinabiliter loco.

CAP. LXXXI. *Accusator vel testis, vel iudex aliquis simul esse non potest.*

Fabianus in Decret. c. 4.

(4, q. 4, c. *Nullus.*) Nullus unquam præsumat accusator simul esse et iudex, et testis, quoniam in omni iudicio quatuor personas necesse est semper

adesse, id est iudices electos, accusatores idoneos, defensores congruos atque testes legitimos. Iudices autem debent uti aequitate, testes veritate, accusatores intentione ad amplificandam causam, defensores extenuatione, ad minuendam causam.

CAP. LXXXII. *Nullum seruetur iudicium, nisi rationabiliter habitum.*

D. Gregorius Joanni defensori, l. II, ep. 50.

(2 q. 1, c. *In primis, § Quia igitur.*) Quod quidam frater de falsis se capitulis accusatum nec aliquid ordinabiliter factum, sed injuste condemnatum se asserit, diligenter querendum est. Primo si iudicium ordinabiliter est habitum, si alii accusatores, alii testes fuerunt. Deinde causarum qualitas examinanda est, si digna exsilio, vel depositione fuerit, si eo præsentem, qui accusatus est sub iuramento contra eum testimonium dictum est, si scriptis actum est, si ipse licentiam respondendi aut defendendi se habuerit, sed et de personis accusantium ac testificantium subtiliter querendum est, cujus conditionis sunt, cujusve sint, ne forte aliquas contra præfatum pastorem inimicitias labuissent, utrum vero testimonium ex auditu dixerint, aut certe specialiter se scire testati sunt, si scriptis iudicatum est, et partibus præsentibus semper sententia recitata est, quod si forte hæc solemniter acta non sunt, neque causa probata est quæ exsilio vel depositione digna fuit, in ecclesiis suam omnibus modis revocetur

DE TESTIBUS IN ACCUSATIONE RECIPIENDIS.

CAP. LXXXIII. *Qui ab accusatione repelluntur, aut ad annum XIV nondum pervenerint, testes esse non possunt.*

Conc. Carth. VII, c. 4; Nicolaus papa.

(4, q. 3, c. *Testes.*) Testes autem ad testimonium non admittendos esse censemus, qui nec ad accusationem admitti præcepti sunt, vel quos ipse accusator de sua domo produxerit; ad testimonium autem intra annos XIV ætatis suæ non admittantur.

CAP. LXXXIV. *Nuper inimici testes esse non possunt.*

Anacletus in Decret., ep. 3.

(3, q. 5, c. *Accusatores.*) Testes autem esse non possunt, qui ante hesternum diem, aut nudius tertius inimici fuerunt, ne irati nocere cupiant, ne læsi ulcisci velint. Inoffensus igitur accusator et testium affectus querendus est et non suspectus.

CAP. LXXXV. *Consanguinei vel familiares adversos extraneos testimonium non dicant.*

Calixtus papa in Decret., ep. 2, ad episc. Gall.

(3, q. 5, c. *Consanguinei.*) Consanguinei adversos extraneos testimonium non dicant, nec familiares de eadem domo procedentes, sed si voluerint, et invicem consenserint, inter se tantummodo parentes testificentur et non in alios. Neque testes suspecti recipiantur, quia propinquitatis et familiaritatis ac damnationis affectio veritatem impedire

solet. Amor carnalis et timor atque avaritia plerumque sensus hebetant humanos, ut questum pietatis putent, et pecuniam quasi mercedem prudentiæ.

CAP. LXXXVI. *Sacerdotes accusare vel in eos testificari non valent, qui ad sacerdotium prohibentur eligi.*

Damas. in Decret., ep. 3, ad Stephan. archiep.

(2, q. 7, c. *Testes.*) Testes atque ulla infamia aut suspitione vel manifesta macula et vera fidei plenitudine instructi esse debent, et tales quales ad sacerdotium eligere divina jubet auctoritas, quoniam ut antiquorum tradidit auctoritas, sacerdotes criminari non possunt, nec in eos testificari, qui ad eundem non debent, nec possunt provehi honorem. Item: homicidæ, malefici, fures, sacrilegi, raptores, venefici, adulteri, qui raptum fecerunt, vel falsum testimonium dixerunt, seu qui ad sortilegos magosque cucurrerunt, nullatenus ad accusationem vel ad testimonium erunt admittendi.

CAP. LXXXVII. *Accusare non potest proditor neque calumniator.*

Iguinus papa in Decret.

Proditoris vero nec calumniatoris vox audiatur. Nemini de se confesso credi potest super crimine alienum, quoniam ejus rei professio periculosa est, et admitti non debet.

CAP. LXXXVIII. *Accusare non possunt erroris socii, A et sacris Patrum regulis inobedientes.*

(3, q. 4, c. *Alieni erroris.*) Similiter alieni erroris socii vel a sui voluntarie propositi tramite recedentem, aut sacris Patrum regulis et constitutionibus inobedientem suscipere non possumus nec debemus.

In decretis Sylvestri papæ, capit. 3. — Sylvester papa I in Epilogo brevi concilii Romani.

CAP. LXXXIX. *Quilibet clericus non est in publico examinandus.*

Sylvester pap. in Decret. et conc. Rom.

(11, q. 1, c. *Testimonium.*) Sylvester papa in generali residens synodo dixit: Nullus laicus audeat inferre crimen clerico. Testimonium autem clerici adversus laicum nemo suscipiat. Clericum vero quemlibet in publico nemo examinare præsumat, nisi in Ecclesia.

CAP. XC. *Nullus clericus inferioris ordinis accusare præsumat clericum superioris ordinis, nec laicus episcopum.*

Sylvester papa in Decret., c. 3.

In consensu subscriptione omnium constitutum est, ut nullus laicus episcopo vel alicui in ordinibus posito, crimen aliquod possit inferre, et ut presbyter adversus episcopum, diaconus adversus presbyterum, subdiaconus adversus diaconum, acolythus adversus subdiaconum, exorcista adversus acolythum, lector adversus exorcistam, ostiarius adversus lectorem nullo modo aliquam præsumat dicere accusationem.

CAP. XCI. *Quot testibus episcopus vel presbyter vel reliqui clerici sunt communicandi.*

(2, q. 5, c. *Præsul.*) Præsul autem non damnabitur nisi in LXXII testibus. Presbyter autem cardinalis, nisi in XL testibus non damnabitur, diaconus autem cardinalis urbis Romæ nisi in XXVII testibus non damnabitur. Subdiaconus, acolythus, exorcista, lector, ostiarius, nisi in VII testibus non condemnabuntur. Testes autem et accusatores sine aliqua sint infamia.

CAP. XCII. *Infamis vel sacrilegus, religiosum Christianum accusare non potest.*

Euticianus in Decret., ep. 2, advers. episc. Sicil.

(3, q. 4, c. *Nulli unquam.*) Nulli unquam infami, atque sacrilego de quocunque liceat negotio adversus religiosum Christianum, quamvis humilis servilisque persona sit, testimonium dare, nec de quolibet re, actione vel inscriptione Christianum impetere.

CAP. XCIII. *Testes non dicant testimonium, nisi de his quæ præsentialiter et veraciter noverint.*

Calixtus papa ep. 2, ad episc. Gall.

(3, q. 9, c. *Testes.*) Testes per quamcunque scripturam testimonium non proferant, sed præsentibus ex his quæ cognoverunt et viderunt veraciter testimonium dicant. Nec de aliis causis vel negotiis testimonium dicant, nisi de his quæ sub præsentia eorum facta esse noscuntur.

CAP. XCIV. *Gregorius Joanni defensori, c. 40.*

(C. *Licet*, Extr. De test. et Barb. l. *Test.* c. De test., et 3, q. 9, c. *De his.*) Quærendum utrum testimonium ex auditu dixerint, aut specialiter certe se scire testati sunt, si scriptis iudicatum sit et partibus præsentibus sententia recitata est. Quod si forte hæc solemniter acta non sunt, neque causa probata est qui exsilio vel depositione digna sit, in Ecclesiam suam modis omnibus revocentur.

CAP. XCV. *Pius papa, VIII a Petro, fratribus per Hispaniam.*

Apostolus, inquit, adversus presbyterum inscriptionem non esse recipiendam, absque duobus vel tribus idoneis testibus (1 Tim. v). Si hæc de presbyteris vel cæteris fidelibus præcavenda sunt, quanto magis de episcopis? *In ore duorum vel trium testium stat omne verbum (Matth. xviii).*

CAP. XCVI. *Stephanus V Astulfo.*

(2, q. 4, c. *Veniens*; extr. *De testibus.*) Nec Evangelium, nec ulla divina humanaque lex, unius testimonio etiam idoneo, quempiam condemnat vel justificat.

CAP. XCVII. *Quot testibus quisque clericorum convinci debeat.*

Conc. Brac. II, c. 9.

(2, q. 4, c. *Placuit.*) Placuit ut si quis aliquem clericorum maculæ fornicationis impetit, secundum præceptum Pauli apostoli duo vel tria testimonia requirantur. Quod si non potuerit datis testimoniis approbare quod dixit, excommunicationem accusator accipiat.

CAP. XCVIII. *Venienti ad iudicium, induciæ non negantur.*

Felix Anastasio. c. 14.

(3, q. 3, c. *Cum accusatus.*) Felix papa in primo Decretali suo. Cum accusatus ad iudicium venerit, si voluerit, et necesse fuerit, induciæ ei petenti a Patribus constitutæ absque impedimento concedantur, et iudices a se electi tribuantur.

CAP. CXIX. *Accusatus potest, si timuerit, eligere sibi locum congruum in quo absque timore testes habere valeat.*

Ut in loco unde est ille qui accusatur, aut si ibi aliquam temerariæ multitudinis vim metuerit, locum sibi congruum eligat, quo absque timore, si necesse fuerit vel exposcerit, testes habere et absque impedimento suam canonicè sententiam finire valeat, quia per subreptionem multa evenire solent.

CAP. C. *Ante exitum causæ per appellationem recedere licet.*

Euticianus papa episcopis Sicil., ep. 2.

(2, q. 6, c. *Non ita.*) Non ita in ecclesiasticis agendum negotiis, sicut in sæcularibus. Nam in sæcularibus, postquam legibus vocatus venerit et in foro decertare cœperit aliquis, non licet ante peractam causam recedere. In ecclesiasticis vero dicta causa recedere licet si necesse fuerit, aut si se prægravari vidcrit.

DE INDUCHIS.

CAP. CI. *De induciis in criminalibus pulsatis dandis.*

Damasius episc. ad Steph. archiep., ep. 3.

(3, q. 3, c. *Induciæ*.) Induciæ autem accusatis in criminalibus episcopis, sex mensium vel eo amplius concedendæ sunt.

CAP. CII. *Quot mensium induciæ episcopis præstandi sunt.*

Felix in Decret. c. 20.

(3, q. 3, c. *De induciis. § Induciæ vero.*) FELIX papa Romanus, ANASTASIO episcopo. Induciæ non sub angusto tempore, sed sub longo spatio concedendæ sunt, ut accusati se præparare, et universos communicatores in provinciis positos convenire et testes præparare atque contra insidiatores se pleniter armare valeant. Quidam autem ad repellenda impedimentorum machinamenta, et suas præparandas responsiones et testes confirmandos, et consilia episcoporum atque amicorum quærenda,

Annun et sex menses mandaverunt concedi. Quidam vero annum in quo plurimi concordant. Minus autem quam vi menses non reperi.

CAP. CIII. *De induciis præstandis c. primo.*

Eutherius in Decret., c. 4.

(3, q. 3, c. *Induciæ primo.*) ELEUTHERIUS Romanæ Ecclesiæ episcopus, omnibus episcopis. Induciæ non modicæ ad inquirendum dandæ sunt, ne aliquid proptere agi a quacunque parte videatur, quia per subreptionem multa proveniunt.

CAP. CIV. *Sententia definitiva debet fieri causa cognita.*

(30, q. 5, c. *Judicantem. § Nec litigantibus.*) Litigantibus autem non prius velit iudex sua sententia obviare, nisi quando ipsi jam peractis omnibus nihil habeant in quæstione quod proponant, et tandem actio ventiletur quousque ad rei veritatem perveniatur. Frequenter interrogari oportet, ne aliquid prætermisissimum forte remaneat quod annecti conveniat.

DE SUBTERFUGIENTIBUS JUDICIUM.

CAP. CV. *Judicium non subterfugendum.*

Bonifacius papa ad episcopos Gall.

BONIFACIUS episcopus PATROCLO, REMIGIO, MAXIMO, HILARIO, SEVERO, VALERIO, JULIANO, CASTORIO, LEONTIO, JUANNI, MONTANO, MARINO et cæteris episcopis per Galliam et per VII provincias constitutis Valentiniæ. Nos clerici civitatis adierunt proponentes libellum et crimina quæ Maximinum, teste tota provincia, asserunt commisisse, delegata toties cognitione illum constituta, et subterfugisse judicia, nec confisum conscientia festinasse, ut si esset innocens examinatis omnibus purgaretur, quæ toties decreta ex nostrarum quoque chartarum instructione cognovimus. Qui contrario probavit de se illa quæ dicta sunt, quia ad ea confutanda cum essent innumera a decessoribus meis provincialibus delegata est cognitio. Conventus etiam dicitur vitasse et adesse minime voluisse; et nullus dubitat, quod ita iudicium nocens subterfugit, quemadmodum ut absolvat qui est innocens, quærit. Sed astuta cavillatio eorum qui versutis credunt agendum esse consiliis, nunquam innocentiam nomen accepit. Confitemur enim de omnibus quisquis subterfugere iudicium dilationibus putatur. Veniet tamen aliquando ille qui talis perhibetur in medium iudicium, nec prodest illi toties subterfugisse, quem sui actus et commissa, quocumque fugerit ea quæ objiciuntur illi, si vera sunt, crimina persequuntur. Debueram quidem jam dignam pro ejus accusatis in nostro iudicio actibus, qui cognitionem et decretum iudicium sæpe credidit, declinando illudendum, dare sententiam aliquis præco, qui forsitan iudicaret, et sibi qui absens est, licet sit quæsitus a nobis, reservau-

dum esse nihil dicere maluimus intercapedine temporis data differri, cum hoc etiam ejus accusatores assererent. De cujus intentionibus et moribus sit decretum Maximinum tanto magis damnanda committere, quanto tardius se constituto iudicio præsentaret. Quem Manichæorum involutum caligine arguunt, turpique secta facta olim eum ita non posse abluere, animam in sordida probatione objectaque ei gesta synodalia proferentes, et commissis involutum undique flagitiis, nullum eum sanitatis habuisse respectum quem furore et insana temeritate ad sæcularium quoque iudicium tribunalia subsidium quæstioni, quod in vili persona turpissimum est, objicerent, pervenisse eum ad homicidium damna asserunt gestis prolatis in medium. Et hunc talem post tanta talique commissa episcopatus adhuc nomen in suis laibutis vindicare, improprie civitatis infamia nimis doloribus conqueruntur, et sanctum nomen vindicando sibi velle polluere.

Ideoque, fratres charissimi, quia audiendus hic præsentare se noluit, ne convictus forsitan ab accusantibus se cleris defendere possit, digna tandem aliquando præsentatum episcopali iudicio pronuntiationis congrue ferri sententia iudicamus, quamquam illi cum hæc docta fuerint sciamus hujus nominis jacturam esse, qui pudorem nunquam habuisse sacerdotii perhibetur, et locum suum nec modico quidem tempore perdidisse dilationem dedimus et decrevimus et vestrum debere intra provinciam iudicium, et congregare synodum ante diem Kalendarum Novembris, ut, si adesse voluerit, præsens, si contidit, ad objecta respondeat. Si adesse neglexerit, dilationem sententiæ de absentia non lu-

cretur. Nam manifestum est confiteri eum de crimine, qui indulto et toties delegato iudicio purgandi se occasione non utitur. Nihil enim interest utrum in presenti examine omnia quæ dicta sunt comprobentur, cum ipsa quoque professione procurata toties constet absentia. Nos autem per omnes provincias litteras dirigemus, ne excusationem sibi ignorationis obtendat, ut ad provinciam venire cogatur et illic constituto iudicio se præsentare. Quidquid autem vestra charitas de hac re dixerit decernendum, cum ad nos relatum fuerit nostra ut conderet, necesse est ut auctoritate confirmetur.

CAP. CVI. *Non est a communione suspendendus, qui die statuto ad causam venire non potuit.*

Conc. Carthag. III, c. 7.

(4, q. 5, c. *Quisquis episcoporum*.) Aurelius episcopus dixit: « Quisquis episcoporum accusator ad primatum provinciam ejus, ipse causam deferat, nec a communione privetur, cui crimen intenditur, nisi ad causam deferat suam dicendam electorum iudicio die statuta litteris evocatus minime occurrerit, hoc est infra spatium mensis ea die qua eum litteras accepisse constiterit, quod si aliquas vere necessitatis causas probaverit, quibus eum occurrere non potuisse manifestum sit, causam suam dicendam intra alterum mensem integram habeant facultatem: verum tandiu post mensem secundum non communi-

A cet donec purgetur. Si autem ad concilium universale infra anni spatium occurrere noluerit, ut vel ibi causa terminetur ipse in se damnationis sententiam dixisse iudicetur. Tempore sane quo non communicat, nec in sua ecclesia vel parochia communicet. Accusator vero ejus si nunquam diebus causam dicendam defuerit, subtrahens se a communione non removeatur. Si vero aliquando defuerit subtrahens se restituto in communione episcopo, ipse removeatur a communione accusator, ita tamen ut nec ipsi adimatur facultas causam peragendam, sive ad diem constitutum occurrisse non voluisse, sed non potuisse probaverit. Illud vero placuit ut cum agere cœperit in episcoporum iudicio, si fuerit causatorum persona culpabilis, ad arguendum non admittatur, nisi proprias causas, non tantum ecclesiasticas asserere voluerit. »

CAP. CVII. *Præsumitur contra illum qui dilationibus subterfugit iudicium.*

Julius papa in Decret. c. 2.

(c. *Nullus*. § *De præsumptionibus*.) JULIUS Romanæ Ecclesiæ præsul episcopis omnibus. Nullus dubitat quod ita nocens iudicium subterfugit, quemadmodum illud innocens ut absolvyatur requirit; nec suspicione caret, qui alium calumniis derogat, falsa dixisse, cum ipse ad iudicium ut probet quod intulit vocatus venire distulit.

DE JUDICIBUS ET EORUM SENTENTIIS.

CAP. CVIII. *In decretis Felicis, c. 1.*

FELIX almæ Romanæ Ecclesiæ episcopus ANASTASIO et cæteris episcopis. Iudices tales esse debent, ut omni suspicionem careant, et ex radice charitatis suam desiderant promere sententiam.

CAP. CIX. *Ubi ab eis quisque iudicandus est quos sibi iudices elegerit.*

Julius I, in Decret., c. 34.

(2, q. 1, c. *Judices autem*.) JULIUS episcopus omnibus episcopis: Iudices alii esse non debent, nisi quos ipse qui impetitur elegerit, aut quos suo consensu hæc sancta sedes aut ejus primates auctoritate hujus sanctæ sedis delegaverint.

CAP. CX. *Judices prius probare debent quo animo quisque accusat, quam accusationem suscipiant.*

Judices prius probare debent suspicionem et causam aut quo animo accusator hoc faciat, et postmodum iudicium suscipere: quia veritatis professionem, propinquitatis, inimicitiam, timoris, amoris, odii et cupiditatis intentio impedire et adversa fratribus solet irrogare.

CAP. CXI. *Damnari non valet, nisi vel convictus vel confessus.*

Constantinus imperator.

(2, q. 1, c. *Judex*.) Judex criminis discutiens, non ante sententiam proferat capitalem, quam aut reus ipse confiteatur, aut per innocentes testes vincatur.

CAP. CXII. *Nec suspicionis arbitrio, nec ante verum et justum iudicium aliquis condemnatur.*

Melchisedech in Decret.

(2, q. 1, c. *Primo semper*.) Primo semper omnia diligenter inquirere, ut cum justitia et charitate diffinitis, neminem condemnantes ante verum et justum iudicium. Nullum iudicetis suspicionis arbitrio; sed primum probate et postea charitativam proferte sententiam, et quod vultis vobis non fieri, alteri non faciatis.

CAP. CXIII. *Res dubia non definitur certa sententia. Non credantur quæ certis iudiciis non demonstrantur.*

Victor in Decret., c. 1.

(11, q. 3, c. *Grave, vel quamvis*; 30, q. 5, *Si quis*.)

D VICTOR papa, THEOPHILO episcopo. Audivimus quosdam apud nostros vestrosque diversa iudicia fieri et incerta iudicare. Incerta, charissimi, nullomodo iudicemus quousque veniat Dominus qui latentia producet in lucem, et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. Unde Augustinus in libro De penitentia: Quamvis enim vera sint non tamen credenda sunt, nisi quæ manifestis iudiciis comprobantur, nisi quæ manifesto iudicio convincuntur, nisi quæ iudiciario ordine publicantur.

CAP. CXIV. *De eodem.*

Sixtus in Decret. c. 1.

(11, q. 3, c. *De sent. 2, q. 3; c. Quamvis*; 3,

q. 3, c. *Si quis*). SIXTUS papa Romanus, episcopis per Hispaniam constitutis. Incerta nemo pontificum judicare præsumat. Et quamvis vera sint, non tamen credenda sunt, nisi certis judiciis comprobentur, nisi quæ manifesto judicio convincuntur, nisi quæ judiciario ordine publicantur.

CAP. CXV. *In decretis Eleutherii, c. 1.*

(2, q. 1, c. *Nihil et De Manifest.*, § *Quia Dominus*.) Dominus noster Jesus Christus Judam esse furem sciebat, sed quia non est accusatus, ideo non est ejectus, sed quidquid inter apostolos egit, pro dignitate ministerii permansit.

CAP. CXVI. *Sententia non præcipitanter ferenda est.*

Eucharistius [f. Evaristus] in *Decret. c. 2.*

(2, q. 1, c. *Deus, l. quia, c. Comminati*.) EVARISTUS papa, omnibus episcopis. Dominus omnipotens ut nos a præcipiendæ sententiæ prolatione compesceret, cum omnia nuda et aperta sint oculis ejus, mala tamen Solomæ et Gomorrhæ noluit audita judicare, priusquam manifeste agnosceret quæ dicebantur. Unde ipse ait : *Descendam et videbo clamorem qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita ut sciam (Gen. xviii)*. Deus omnipotens, cui nihil absconditum est, sed omnia manifesta sunt ei etiam antequam fiant, non ob aliud hæc per se inquirere, dignatus est, nisi ut nobis exemplum daret, ne præcipientes in discutiendis et judicandis fratrum negotiis essemus, et ne mala de cujusquam persona prius quisquam audeat credere quam probare. Cujus exemplo monemur ne ad proferendam sententiam unquam præcipientes simus, aut temere indiligenter improbata indiscussa quæque quoquomodo judicemus, dicente Veritatis voce : *Nolite judicare ut non judicamini, in quo enim judicaveritis, judicabimini*, et reliqua (*Math. vii*). Mala audita nullum moveant, nec passim dicto quisquam absque certa probatione unquam credat, sed ante audita diligenter inquirat, nec præcipitando quidquam agat. Si enim Dominus cognitor omnium, Sodorum mala quorum clamor ad cælos usque pervenerat, omnia sciens prius nec credere, nec judicare voluit, quam ipse ea quæ cum fidelibus testibus diligenter investigans audierat, ex opere veraciter cognosceret multo magis nos humani et peccatores

homines quibus incognita sunt judicia Dei præcavere, et nullum ante veram justam probationem judicare aut damnare debemus teste Apostolo qui ait : *Tu quis es qui judicas alienum servum? suo domino stat aut cadit (Rom. xiv)*.

CAP. CXVII. *Ordinem judicarium manifesta non desiderat causa.*

Stephanus V papa Leoni ep. Tyzn.

(11, q. 1, c. *De manifesta*.) De manifesta et nota plurimis causa, non sunt querendi testes, ut sanctus Ambrosius in epistola ad Corinthios dicit de fornicatione sententiam exponens Apostoli : *Judicis, inquam, non est sine accusatore damnare. Quia Dominus Judam cum fuisset fur, quia non est accusatus, minime abjecit. Cognito autem opere isto, pellendum illum de coetu fraternitatis censuit. Omnes enim crimen ejus sciebant, et non arguebant. Publice enim novercam suam loco uxoris habuit : in qua re nec testibus opus erat, neque tergiversatione aliqua poterat legi crimen. Et paulo post : Absens facie, præsens autem auctoritate spritus, qui nusquam abest, jam judicavi ut præsens, eum qui hec admisit tradi Satanæ in interitum carnis (I Cor. v)*. CAP. CXVIII. *Ministrorum confessio non sit extorta, sed spontanea.*

(15, q. 6, c. *Si quandoque*.) ALEXANDER papa, V a Petro, in suorum primo Decretalium. Si sacerdotibus vel auctoribus Ecclesiæ quædam scripturæ, quoquomodo per metum aut fraudem, aut per vim extortæ fuerint, velut se liberare possent, quoecumque ab eis conscriptæ, vel laboratæ fuerint ingenio, ad nullum eis præjudicium vel nocumentum valere censemus, neque ullam eis infamiam vel calumniam, aut a suis sequestrationem bonis unquam auctore Deo et sanctis apostolis eorumque successoribus sustinere permittimus.

CAP. CXIX. *Non sunt aliqua judicanda priusquam certis demonstrantur judiciis.*

Eleutherius papa, in *Decret. 1.*

(30, q. 5, c. *Judicantem*.) Judicantem oportet cuncta rimari, et ordinem rerum plena inquisitione discutere, interrogandi ac proponendi abjiciendique præbita patientia ab eo, ut ibi actio ambarum partium illuminata sit pleniter. Item : non esse judicandum donec utrinque sit peroratum.

DE APPELLATIONIBUS.

CAP. CXX. *Ante datam sententiam licet alicui appellare.*

Ex *Decret. Fabiani papæ Hilario episc. c. 27.*

(2, q. 7, c. *Si quis judicem*.) Si quis vero episcopus judicem suspectum habuerit et gravari se viderit, libere sedem apostolicam appellet.

CAP. CXXI. *Afflicto non debet addi afflictio.*

(2, q. 7, c. *Appellantem*.) Appellantem autem non debet afflictio ulla, aut detentionis aut carceris injuriare custodia, sed liceat appellatori vitiatam causam appellationis remedio sublevare.

CAP. CXXII. *Non denegetur appellatio ei quem in supplicio sententia defnivit.*

Fabianus papa ad Hilar., epist. 3.

(2, q. 7, c. *Liceat. l. Non tant*; § *De appel*.) Liceat etiam in causis criminalibus appellare, nec vox appellandi denegetur ei quem in supplicio sententia destinaverit.

CAP. CXXIII. *Accusatus non nisi in suo foro audiat.*

Fabianus papa ad Hilar., epist. 5.

(3, q. 6, c. *Pulsatus*.) Pulsatus ante suum judi-

sem causam dicat. Et ante suum non iudicem, pulsatus si voluerit taceat, et pulsatis quoties appellaverint, induciæ dentur, nec quemquam sententia non a suo iudicio dicta constringat.

CAP. CXXIV. *Episcopi gravioribus casibus pulsati apostolicam sedem appellent.*

Ex Decret. Gregor. pap. ad episc. Orientales, c. 27.

(2, q. 6, c. *Omnes episc.*, et c. *Ad Romanam.*) Ut omnes episcopi qui in quibusdam gravioribus pulsantur, vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, libere apostolicam appellent sedem, et ad eam quasi ad matrem confugiant, ut ab ea sicut semper fuit pie fulciantur, defendantur, et liberentur.

CAP. CXXV. *A comprovincialibus accusatus vel iudicatus, apostolicam sedem appellet.*

Sixtus papa ad Grat. episc., ep. 1.

(3, q. 6, c. *Accusatus.*) Item ex dictis Sixti papæ: Placuit ut accusatus vel iudicatus a comprovincialibus, in aliqua causa episcopus libenter appellet et adeat apostolicæ sedis pontificem, qui aut per se, aut per vicarios suos, ejus retractari negotium procuret.

CAP. CXXVI. *Qui gravatur a proprio metropolitano primates aut universalem sedem appellet, vel: Qui a proprio metropolitano se gravari putaverit, majorem sedem appellet.*

Victor ad Theophil., ep. 1.

(2, q. 6, c. *Si quis.*) Item Victor episcopus: Si quis putaverit se a proprio metropolitano gravari, apud patriarcham aut primatem dioceseos, aut penes apostolicæ universalis Ecclesiæ sedem iudicetur.

CAP. CXXVII. *Post latam sententiam infra quod tempus quisque appellare debeat.*

Ex legibus Theod., c. 20.

(2, q. 6, c. *Propter superfluum.*) Propter superfluum appellatorum licentiam, ne in retractandis vel revocandis sententiis, liberum habere arbitrium viderentur, et tempora appellationis et pœnæ constitutæ sunt, ut quicumque apud iudicem qui causam ejus audivit, appellare, et ad alium provocare voluerit, infra dies appellet, et in his ipsis diebus v ad iudicem ad quem provocaverit sine aliqua simulatione perveniat, et ipse dies in quo accepit litteras, in his v diebus specialiter computetur. Quod si longius iter sit, exceptis his v diebus, spatium dierum quo iter agi possit, computetur.

CAP. CXXVIII. *A quo appellantur, ad quem appellatum fuerit, dimissoriæ litteræ dirigantur.*

Ex iisdem, c. 36.

(2, q. 6, c. *Ab eo.*) Ab eo a quo appellatum est, ad eum qui de appellatione cognitus est, litteræ dimissoriæ dirigantur, quæ vulgo apostoli appellantur; quarum postulatio et acceptio intra diem quintum ex officio facienda est. Ista jam superius de cautionibus et pœnis appellantium interpretata sunt, qui intra tempora præstita dimissorias non postulerint vel acceperint, vel reddiderint, præscriptione ab agendo submoneantur, et pœnam appellationis ferre cogantur.

CAP. CXXIX. *De his qui causa dilationis appellant.*

Ex iisdem, c. 27.

(2, q. 6, c. *Quicumque.*) Quicumque non couliden-

tia justæ causæ, sed causa differendæ moræ, ne contra eum sententia proferatur, appellaverit, vel si de facto suo confessus, ne abiciatur appellare voluerit, hujusmodi appellationes non recipiuntur.

CAP. CXXX. *Cum possessor appellat dum eventus causæ dubius est, possessionis fructus sequestrantur.*

Ex iisdem, c. 37.

(2, q. 9, c. *Quoties.*) Quoties post auditam causam, iudicem possessor appellat, fructus possessionis de qua agitur, dum sequendæ audientiæ eventus dubius est, merito sequestrantur. Nam si petitor appellaverit, hoc ab eo non potest postulare, quia non potest sequestrari, quod non habet, si propter prædia urbana vel mancipia vel jumenta appellatur, possessiones eorum vel mercedes, vel vectura, etiamsi de navis nauto agatur, deponi solet.

CAP. CXXXI. *Injuste appellans omnino puniendus est.*

Ex iisdem, c. 38.

(2, q. 6, c. *Omnimodo.*) Omnimodo puniendus est, quoties injusta appellatio pronuntiatur, sumptus quos dum sequeretur adversarius impendit, reddere cogatur, non simplos, sed quadruplos.

CAP. CXXXII. *A quibus iudicibus licet provocare, vel sic: Excommunicetur qui iudicibus suis obtemperare non vult.*

Conc. Spal. Milevit., c. 24.

(2, q. 6, c. *A iudicibus*, et c. *Quisquis.*) A iudicibus autem quos communis consensus elegerit, non liceat quemque provocare, et quisquis probatus fuerit pro contumacia nolle obtemperare iudicibus, cum hoc primæ sedis episcopo fuerit probatum, det litteras ut nullus ei commuicet episcoporum donec obtemperet.

CAP. CXXXIII. *Cum per appellationem sententia solvitur, non debet obesse ei qui non iniquo animo iudicavit.*

Conc. Carthag. III, c. 10.

(2, q. 6, c. *Hoc etiam placuit.*) Placuit ut a quibuscunque iudicibus ecclesiasticis ad alios iudices, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum, non eis obsit quorum fuerit soluta sententia, sicut convinci non potuerint, vel inimico animo iudicasse, vel aliqua cupiditate, aut gratia depravati. Sane si ex consensu partium iudices electi fuerunt, etiam a pauciori numero quam constitutum est, non liceat provocari.

CAP. CXXXIV. *Comprovinciales et metropolitani episcoporum causas audire, sed definire non possunt.*

Zephirinus in Decret. c. 1.

(3, q. 6, c. *Quoniam.*) Quoniam quanquam a comprovincialibus episcopis accusati causam pontificis scrutari liceat, non tamen definire, inconsulto Romano pontifice, permissum est.

CAP. CXXXV. *Reus damnari non valet nisi convictus aut sponte confessus, et si episcopus fuerit reus,*

non debent ferre sententiam damnationis, sed deferre ad sedem apostolicam.

Felix I [f. Zephirinus] papa in Decret. ad Paternum.

(2, q. 1, c. *Primates accus.*) ZEPHIRINUS Romanæ urbis archiepiscopus, omnibus episcopis. Patriarchæ vel primates accusatum discutientes episcopum, non ante sententiam proferant definitivam, quam apostolica fult fuerint auctoritate, aut reum se confiteatur, aut per innocentes et regulariter examinatos convincatur testes. Qui nimirum testes minori non sunt numero, quam illi discipuli fuerunt.

CAP. CXXXVI. *Comprovinciales et metropolitani episcoporum causam audire, sed diffinire non possunt.*

Eleutherius papa in Decret.

(2, q. 6, c. *Quamvis.*) De accusationibus ergo

A clericorum, de quibus consulti sumus, quia omnes eorum accusatores difficile est ad sedem apostolicam deferri, diffinitiva tamen episcoporum iudicia huc deferantur, sicut ab apostolis eorumque successoribus multorum consensu episcoporum iam definitum est, nec in eorum Ecclesiis aliis aut præponantur, aut ordinentur, antequam hic eorum iuste terminentur negotia. Quando liceat apud comprovinciales et metropolitanos, atque primates eorum ventilare accusationes vel terminationes, non tamen licet definire secus quam prædictum est. Reliquorum vero clericorum apud provinciales et metropolitanos et primates et ventilare et iuste finire liceat.

B

LIBER QUINTUS.

DE CLERICIS SOLA INFAMIA ABSQUE TESTIBUS ACCUSATIS.

CAP. I. *Infamatus tertio monitus se non corrigens, usque ad purgationem ab officio suspendatur.*

Conc. Agath. c. 4.

(C. Si quis. extr. De purg. et 2, q. 5, c. Si legitimi.) Si quis presbyter vitæ suæ negligens pravis exemplis mala de se suspicari permiserit, et populus ab episcopo juramento seu banno Christianitatis constrictus, infamiam ejus patefecerit, et certi criminatores criminis ejus defuerunt, admoneatur primo seorsum ab episcopo, deinde sub duobus vel tribus testibus. Si non emendaverit in conventu presbyterorum, episcopus eum publica increpatione admoneat. Si vero neque sic se correxerit, ab officio suspendatur usque ad dignam satisfactionem, ne populus in eo scandalum patiat. Si vero accusatores legitimi non fuerint, qui ejus crimina manifestis indicis probare contenderint, et ipse negaverit, tunc ipse cum sociis vii ejusdem ordinis, si valet, a crimine seipsum expurget. Diaconus vero, si eodem crimine accusatus fuerit, semetipsum cum tribus expurget.

CAP. II. *De purgatione clericorum, si convinci non potuerint.*

Conc. Hispal., c. 10.

(2, q. 5, c. *Presbyter.*) Si quis presbyter a plebe sibi commissa mala opinione infamatus fuerit, et episcopus legitimis testibus approbare non poterit, suspendatur presbyter usque ad dignam satisfactionem, ne populus fidelium in eo scandalum patiat; digna enim satisfactio est, si ab eis a quibus reus creditur, post rectam securitatem de imposito crimine innocens esse manifestetur. Quod ita a nobis et a majoribus constitutum esse doce-

tur. Sed sive canones, sive ad arbitrium episcopi sibi collegas septem conjungat, et juret in sacro coram posito Evangelio, quod eum sancta Trinitas et Christus Filius Dei, qui eum fecit et docuit quod Evangelium continet, et sancti quatuor evangelistæ, qui illud scripserunt sic adjuvent, quod ille prænominatam actionem ita non perpetraret, sicut eidem illi oblatum est, et in hac satisfactione purgatus, secure suum exerceat ministerium. Quam satisfactionem nonnulli præcedentium Patrum secundum Leonem papam, in basilica Sancti Petri apostoli coram reverendissimo Cæsare Carolo aelero et plebe ita fecisse, commemorant, atque ita mox venerandum principem contra ejusdem sancti papæ adversarios dignæ ultionis vindictam exercuisse.

CAP. III. *Qualiter sacerdotes se purgare debent.*

Decretalis, et Leo ad Carol.

(2, q. 4, c. *Omnibus vobis.*) Omnibus vobis visu aut auditu notum esse non dubitamus, quod sæpissime, suadente antiquo hoste, sacerdotibus diversa crimina objiciantur, sed quoniam qualiter ex eis ab his rationabilis examinatio et satisfactio fiat, licet tempore bonæ memoriæ domini genitoris vestri Pipini, sive priscis temporibus a sacris Patribus et a reliquis bonæ devotionis hominibus, sæpissime ventilatum fuerit, nos tamen pluriter et ad liquidum diffinitum reperire minime quivimus. Nostris quoque temporibus idipsum a sanctis episcopis, et reliquis sacerdotibus, et cæteris ecclesiasticæ dignitatis ministris, vestris in regnis seu in aliis Deo degentibus, nobisque una cum eis agentibus, sæpissime propter multas et nimias reclamaciones quæ ex hoc ad nos ex diversis partibus venerunt venti-

latum est, sed qualiter consultum domini et Patris nostri Leonis apostolici cæterorumque Romanæ Ecclesiæ episcoporum et reliquorum sacerdotum, sive Orientalium et Græcorum patriarcharum, et multorum episcoporum, omniumque sacerdotum, nec non et nostrorum episcoporum omniumque Romanorum sacerdotum ac levitarum auctoritate et consensu, atque reliquorum fidelium et conciliorum nostrorum consultu diffinitum est, vos omnes utriusque ordinis ministros scire volumus. Statutum est namque ratione et necessitate, atque prædicto consultu, ut quotiescunque sacerdoti crimen imponitur, si ipse accusator talis fuerit ut recipi debeat, quia quales ad accusationem sacerdotum admitti debeant, in canonibus pleniter expressum est; si autem, ut dictum est, ille accusator, qui canonicè est recipiendus, eum cum legitimo virorum numero et honorum testium, approbare in conspectu episcoporum poterit, tunc canonicè dijudicetur, et si culpabilis invenitur, canonicè damnetur. Si vero cum supra scripto prætextu approbare ipse accusator minime poterit, et hoc canonicè dijudicetur. Ipse vero sacerdos, si suspiciosus et incredibilis suo episcopo aut reliquis consacerdotibus sive bonis et justis de suo populo vel de suis hominibus fuerit, vel in crimine aut prædicta suspicione remaneat cum tribus aut v vel vii bonis ac vicinis sacerdotibus, exemplo Leonis papæ, qui xii episcopos in sua purgatione habuit, vel eo amplius, si suo episcopo visum fuerit, aut necesse propter tumultum populi prospexerit, et cum aliis bonis et justis hominibus se sacramento coram populo super quatuor Evangelia dato, purgatum Ecclesiæ reddat. Si quis autem scire desiderat quales testes ad accusationem sacerdotum recipi debeant, et quid de accusatione faciendum sit, pleniter in canonibus reperire poterit.

CAP. IV. De Leone qualiter se purgavit.

De purgat. Leonis papæ.

(2, q. 5, c. *Auditum.*) Auditum est, fratres charissimi, et divulgatum est per multa loca, qualiter homines mali adversum me surrexere et debilitare voluerunt, et miserunt super me gravia crimina. Propter quam causam iste clementissimus ac serenissimus dominus Carolus una cum sacerdotibus et optimatibus suis istam pervenit ad urbem. Quamobrem ego Leo pontifex sanctæ Romanæ Ecclesiæ a nemine iudicatus neque coactus, sed spontanea mea voluntate, purifico me in conspectu vestro coram Deo et angelis ejus, qui conscientiam novit, et beato Principe apostolorum in cujus conspectu consistimus, quia istas criminosas et sceleratas res quas illi mihi obijciunt, nec perpetravi, nec perpetrare jussi. Testis est mihi Deus in cujus iudicium venturi sumus et in cujus conspectu consistimus. Et hoc propter suspensiones malas tollendas, mea spontanea voluntate facio, non quasi ego hanc consuetudinem aut decretum in sancta Ecclesia successoribus meis, nec non et fratribus et coepiscopis

A nostris imponam, sed ut melius abscondatis a vobis rebelles cogitationes.

CAP. V. De Leone episcopo, quem beatus Gregorius purgationem præbere fecit.

Ex Regist. Greg. pap. ad Just. imp. et epist. 23. ad Just. presb.

(3, q. 5, c. *Habet.*) Habet hoc proprium antiqui hostis invidia, ut quos in pravorum actuum perpetracione, Deo sibi resistente, decipere non valet, opinionem eorum falsa ad præsens simulando dilaceret. Quoniam igitur quædam contra sacerdotale propositum de Leone fratre nostro et coepiscopo nostro sinister rumor asperserat, utrum vera essent, districta diutius fecimus inquisitione perquiri, et nullam in eo de his quæ dicta fuerant culpam invenimus, sed ne quid videretur omissum quod nostro potuisset cordi dubium remanere, ad beati Petri apostoli sacratissimum corpus districta eum ex abundantia fecimus sacramenta præbere, quibus præstitis magna sumus exultacione gavisus, quod hujusmodi innocentia evidenter enituit. Pro qua re gloria vestra prædictum virum cum omni charitate suscipiat, et reverentiam ei qualem sacerdotem decet exhibeat; nec ulla romaneat de his quæ jam sunt purgata dubietas. Et ita supra dicto vos episcopo devotissime oportet in omnibus adhærere, ut congrue decenterque Deum in ejus persona videamini (cujus minister est) honorare.

CAP. VI. Quomodo beatus Gregorius Magnus Mennam episcopum juramento purgare fecit.

Ex Regist. ad Brunichil. regin. c. 332.

(2, q. 5, c. *Mennam.*) Mennam vero reverendissimum fratrem nostrum et coepiscopum, postquam ea quæ de eo dicta fuerint requirentes, in nullo invenimus esse culpabilem, qui insuper ad sacratissimum corpus beati apostoli Petri sub jurejurando satisfaciens, ab his quæ objecta fuerant illius opinioni de se monstravit alienum, reverti illum purgatum permisimus absolutum. Quia sicut dignum erat ut si in aliquo reus existeret, culpam in eo canonicè puniremus, ita dignum non fuit, ut cum adjuvante innocentia diutius retinere vel affligere in aliquo deberemus.

CAP. VII. De causa Gillandi presbyteri.

Alexander II Romualdo episc. Cuman.

(2, q. 4, c. *Super causas.*) Super causas Gillandi presbyteri tui, de morte episcopi prædecessoris tui infamati, in medium consulimus. Itaque circumstantium fratrum unanimi consensu tuæ dilectioni rescribimus, præfatum Gillandum presbyterum ante te præsentandum, ubi si certi accusatores defuerint, tunc dictante justitia sine omni controversia, presbyter, quæcunque ob hoc injuste amisit ac sacerdotium accipiat, et integra beneficia.

CAP. VIII. De eodem.

(2, q. 5, c. *Mennam. § Purgationem.*) Purgationem tamen ante te duobus sibi sacerdotibus jun-

ctis, ubi accusator cessaverit, eundem ex se præbere tuo committimus arbitrio, vulgarem denique ac nulla canonica sanctione sultam; legem ferventis sive frigidæ aquæ ignitique ferri contactum, aut cujuslibet popularis inventionis, quia fabricante omnino hæc sunt vel ficta invidia, nec ipsum exhibere nec aliquo modo te volumus postulare, imo apostolica auctoritate prohibemus firmissime.

CAP. IX. *Sacerdos si a populo fuerit accusatus, juramento innocentiam suam affirmet.*

Gregor. III ad Bonifac.

(2, q. 5, c. *Presbyter*.) De presbytero vel quolibet sacerdote a populo accusato, si certi non fuerint testes, qui crimini illato veritatem dicant, jurandum in medium faciat, et illum testem proferat de innocentia suæ puritate cui nuda et aperta sunt omnia, sicque maneat in proprio gradu.

CAP. X. *Si quis presbyter contra laicum, vel laicus contra presbyterum querimoniam habeat, qualiter debet procedi.*

(2, q. 5, c. *Si quis presbyter*.) Si quis presbyter contra laicum, vel laicus contra presbyterum habet aliquam querimoniam controversiam, episcopo præcipiente sine personarum accusatione finiatur. Laicus per juramentum, si necesse sit, se expurget. Presbyter vice juramenti per sanctam consecrationem interrogetur, quia sacerdotes ex levi causa jurare non debent. Manus enim per quam corpus Christi conficitur, juramento polluetur? Absit! Cum Dominus in Evangelio discipulis suis quorum vicem nos indigni in sancta gerimus Ecclesia dicat: *Nolite omnino jurare; sit autem sermo vester, est, est, non, non. Quod autem his abundantius est, ex malo est (Matth. v).*

CAP. XI. *Cuiquam laico clericus nihil jurare præsumat.*

Conc. Rem. c. 5.

(22, q. 5, c. *Nullus*.) Ut nullus ex ecclesiastico ordine cuiquam laico quidquam supra sacra vel super sancta Evangelica juret, sed simpliciter cum puritate et veritate dicat: Est, est, non, non. Sed si est aliquid quod eis a laicis objiciatur, ad episcopum in cujus territorio est deferatur, et juxta id quod illi qui ejusdem ordinis sunt dijudicaverint, aut corrigatur, aut expurgetur.

CAP. XII. *De presbyteris non est laicis judicandum.*

Nicolaus ad Bulgaros, c. 28.

(Dist. 28, c. *Consulendum*.) Consulendum esse decernitis, utrum presbyterum habentem uxorem debeatis sustentare, et honorare, an a vobis projicere. In quo respondemus, quoniam licet ipsi valde sint reprehensibiles, vos tamen Deum convenit imitari, qui solem suum oriri facit, ut Evangelium testatur, super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (Matth. v), dejicere enim a vobis ideo non debetis, quia Dominus Judam, cum esset mendax discipulus, nec de numero apostolorum dejecit, verum de presbyteris vobis qui laici estis nec judicandum est, nec de vita eorum quidquam inve-

stigandum, sed episcoporum judicio quidquid illud est, reservandum.

CAP. XIII. *Sine consilii examinatione, presbyter vel diaconus non deficiatur.*

Nicolaus ad eosd.

(15, q. 8, c. *Sciticiantibus*.) Sciticiantibus vobis, si a sacerdote qui fuerit comprehensus in adulterio, sive de hoc sola fama respersus est, debeatis communionem suscipere necne, respondemus: Non potest aliquis, quantumcumque sit pollutus, sacramenta divina polluere, quæ purgatoria cunctarum contagionum existunt. Nec potest solis radius per cloacas et latrinas transiens aliquid exinde contaminationis attrahere. Proinde qualiscunque sit sacerdos, quæ sancta sunt coinquinari non possunt.

Idcirco ab eo, usquequo episcoporum judicio reprobetur, communicatio percipienda est. Quoniam mali bona ministrando, se tantummodo lædunt. Et creta fax accensa, sibi quidem detrimentum præstat, aliis vero lumen in tenebris administrat; et unde aliis commodum exhibet, inde sibi interdium præbet. Sumite igitur ab omni sacerdote intrepide Christi mysteria, quoniam omnia in fide purgantur. Fides enim est quæ vincit hunc mundum, quia non dantis meritum sed accipientis fit.

CAP. XIV. *Qui alium voluerit accusare de homicidio, debet poenam talionis subire.*

Ex lib. VII Cod.

(L. *Si quis, et c. De accus.*) Quicumque alium de homicidii crimine periculosa et capitali objectione pulsaverit, non prius a iudicibus audiatur, antequam se similem poenam quam reo intendit, conscripserit subiturum.

CAP. XV. *Qui accusare servum voluerit, ad poenam talionis se inscribet.*

(L. *Si quis servos, c. De accus.*) Et si servos alienos accusandos esse crediderit, se simili inscriptione constringat, futurum ut supplicia innocentium servorum, aut poena capitis sui aut facultatum amissione compenset. Quicumque inscriptione præmissa cujuscunque criminis reum accusare voluerit, ab eo die quo inscripsit intra annum peragat propositas actiones. Qui si distulerit, infamis effectus honorum suorum quarta parte multabitur.

CAP. XVI. *Accusationes probentur ante sententiam judicalem.*

Convincti nemo potest in iudicio sine testibus aut iudicio. Sententia absente parte alia a iudice data, nullam obtinet firmitatem. Causa inter præsentem judicata post decennium revolvi non potest. Nec inter absentes post vigennium. In causa capitali nemo absens damnetur. Neque absens per aliquem accusatorem accusari potest.

CAP. XVII. *Qui debeant jurare.*

Lex præcipit ut probatio non a possessore, sed a petitoris partibus requiratur, quia omnem proba-

tionem ab eo quæri dicit qui petitam rem desiderat obtinere, non ab illo qui se jure tenere intendit. Præter illam tamen causam interrogare necesse est possidentem, utrum ex sua persona aut ex successore cœpit possidere

CAP. XVIII. *Qui dicit, habet probare et est affirmativa regula, non qui negat, est negativa regula.*

(L. II. *juncta gloss. ff. de probat. et est summ. Bar.*) Ei incumbit probatio, qui dicit, non qui negat.

CAP. XIX. *Testes non dicant testimonia, nisi de his quæ præsentialiter et veraciter noverint.*

(3, q. 9, c. *Testes in principio.*) Testimonio autem sic exhibere oportet, ut dicant testes quod sub præsentia sua vel susceptum est depositum, vel quod depositum est suscepisse conscripsit.

CAP. XX. *Receptio testium non est facienda contra absentem.*

(*In nomine Domini, extr. De testim.*) Testium productio non aliter habeatur, nisi præsentem quoque adversaria parte vel contumaciter non veniente,

A scilicet ut solita ejus præscriptio ei competat quam opponendam æstimaverit. Contumaciter autem non videtur abesse qui ex necessitate abfuit forte enim inter loca sanctorum confugerat.

CAP. XXI. *Testimonium non valet sine juramento.*
Lex Theodos.

(C. *Nuper, extr. De testim. ; 4, q. 3, c. Jurisjurandi, et c. Testes.*) Testes priusquam de causa interrogantur, sacramento debent constringi ut jurent se nihil falsi dicturos esse, honestioribus autem magis quam vilioribus fides adhibeatur. Unius autem testimonium quamvis splendida et idonea esse videatur persona, nullatenus audiendum.

CAP. XXII. *Unius testimonium non valet.*

B (C. *Veniens, extra. De testim. ; 4, q. 3, c. Si testes, etc., De test.*) Ut testimonium unius hominis non accipiat. Nam si ex utraque parte plures sint veraciores atque religiosiores et honestiores eligantur, qui sacramento suum confirmant testimonium, nihilque falsi se esse dicturos.

DE CAUSIS ET NEGOTIIS LAICORUM

CAP. XXIII. *Cuicumque liceat sacrosanctæ sedis antistitis judicium eligere.*

Theodos. VI imperat

(II, q. 4, c. *Omnes.*) Omnes itaque causæ quæ vel prætorio jure, vel civili tractantur, episcoporum sententiis terminare perpetuo jure stabilitatis firmantur. Nec ulterius liceat alterius retractari negotium quod episcoporum sententiis deciditur. Testimonium etiam licet ab uno episcopo perhibitum, omnes judices indubitanter accipiant, nec alius audiatur cum testimonio episcopi a qualibet parte fuerit repromissum. Illud est enim veritatis auctoritate firmatum; illud incorruptum habeatur quod a sacrosancto homine, conscientia illibatæ mentis protulerit, hoc nos edicto salubri aliquando censuimus, hæc perpetua lege firmamus, malitiosa litium semina comprimentes.

CAP. XXIV. *Viles personas ad testimonium non facile judices permittant accedere.*

Theodosius imperat.

Summopere admonendi sunt comites et judices, ne viles et indignas personas coram se permittant ad testimonium accedere, quoniam multi sunt qui jurare pro nihilo ducunt in tantum ut pro unius dici satietate aut pro quolibet parvo pretio, ad juramentum conduci possunt, et animas suas perdere, minime formidant. Quamobrem tales nequam admittimus, quia non solum qui perjurant, sed et illi qui perjuriis consentiunt, simili perdeundi sunt damnatione.

CAP. XXV. *Nullius recipiatur testimonium nisi ejus quem bona opinio vel dignitas commendat.*

Constit. xxx, c. 1.

(§ *Sancimus, c. De test.*) Nullius recipiatur testi-

monium, nisi ejus qui sit bona opinione habitus, vel quem dignitas commendat, vel militia, vel vitæ honestas, vel artis titulus laudabilis, vel etiam aliorum testium vox de bona vita ejus consentiens. Alius autem testis vilissimus si productus in judicio fuerit, liceat judici, si hoc existimaverit, tormentis eum subigere. Item: Non admittimus autem testimonia eorum qui dicere solent transeuntes se audisse aliquem dicentem, pecuniam sibi sublatam esse, sed nec tabulariorum sola præsentia sufficit, nisi testes quoque rogati se subscripserunt.

CAP. XXVI. *Quid si testis dicatur esse servus.*

(L. *Si testis, c. De test., § De vero.*) Si testis productus servus esse dicatur, ille autem liberum se dicat, siquidem ex nativitate impleatur testimonium ejus, postea si probatus fuerit servus, nullius momenti sit. Sin autem libertinum se esse dixerit, siquidem instrumentum manu missionis suæ ostendit, dicat testimonium; sin autem in alio loco dicat instrumenta sui status habere, scribatur quidem testimonium ejus. Postea si non produxerit instrumenta, nullius momenti sit.

CAP. XXVII. *Servi non accipientur testes contra dominos.*

Ex lege Theodos.

(L. *Servos, q. et l. Ex quibus.*) Servo penitus non credatur, si super aliquem crimen objecerit, aut si etiam dominum suum in crimine impetierit. Nam si in tormentis positus, exponat quod objicit, credi tunc nullo modo oportebit.

CAP. XXVIII. *Hæreticus hæreticum accusare, et contra eum testificari potest.*

Novellarum constit., novella 45, c. 2.

(2, q. 7, c. *Si hæreticus.*) Si hæreticus contra hæreticum litigat, liceat cuivis eorum hæreticum testem adducere. Sin autem Orthodoxus contra hæreticum litiget, pro Orthodoxo quidem hæretici testimonium valeat. Contra Orthodoxum autem, solius Orthodoxi testimonium valeat. Orthodoxis autem litigantibus, ad testimonium nullus hæreticorum pateat aditus.

C. 5. Si quis dixerit testem productum inimicum esse, siquidem ex criminali causa, omnino non dicat testimonium. Sin autem ex aliena occasione, dicat testimonium, sed præscriptio ejus opponatur.

CAPP. XXIX-XXX. *Socii criminis non admittuntur ad testimonium.*

Novella 308.

(C. *Veniens*, extr. De test.) Placuit ut testes non admittantur qui sunt socii criminis, nec infantes, nec calumniatores, vel cæteri quos lex et canones prohibent.

CAP. XXXI. *De confitenti reo, ut super alium non credatur.*

Placuit ut qui de se confessus est, super alium non credatur.

CAP. XXXII. *Quæ sunt personæ quæ non possunt cogi ad testimonium contra propinquos.*

Novella 313 et conc. Matic., c. 6.

(L. *Julia*, ff. De test., et 4, q. 8, c. *Placuit.* C § *In lege Julia.*) Ne invito denuntietur ut testimonium litis dicat adversus socerum, generum, vitricum, privignum, sobrinum, sobrinam, sobrinæ sobrinave natum, eosque qui priore gradu sunt. Item : De libertis ipsius, liberorumque ejus et parentum, viri, uxoris. Item : Ne patroni et patronæ adversus libertos, neque liberti adversus patronos cogantur testimonium dicere.

CAP. XXXIII. *De testibus idoneis vel non.*

(L. *Idonei*, ff. De test.) Item idonei non videntur esse testes, quibus imperari potest ut testes sint.

CAP. XXXIV. *De eodem.*

(L. *Testes*, ff. De test.) Testis idoneus pater filio, aut filius patri non est.

CAP. XXXV. *De eodem.*

(L. *Qui falso*, ff. De test.) Item : Qui falsa vel varia testimonia dixerint vel utrique parti prodiderint, a iudicibus puniuntur.

CAP. XXXVI. *De eodem.*

(L. *Pater*, ff. De test.) Item : Pater et filius qui in ejus potestate est. Item : Duo fratres qui in ejusdem patris potestate sunt, testes utique in eodem testamento, vel eodem negotio fieri possunt, quoniam nihil nocet ex una domo plures testes alieno negotio adhiberi.

CAP. XXXVII. *Quod mulieres testimonium in judicio dicendi jus habent.*

(L. *Ex eo*, ff. De test.) Item, ex eo quod prohibet

A lex Julia de adulteriis testimonia dicere condemnatam mulierem, colligitur etiam mulieres testimonium in judicio dicendi jus habere.

CAP. XXXVIII. *De hominibus vel feminis liberis qui fiscallinis junguntur.*

Homines liberi, qui uxores fiscallinas regias, et feminæ liberæ quæ homines fiscallinos regios accipiunt, nec de hæreditate parentum, nec de causa quærenda, nec de testimonio pro hac re abjiciantur.

CAP. XXXIX. *Anathematizatus accusare non potest nec testificare.*

Nov. 215.

(2, q. 7, c. *In sancta.*) Omnium anathematum vox in accusatione vel testimonium aut humano judicio plenius non audiatur.

CAP. XL. *De servo domini accusatore.*

Nov. 166-7.

Servus si super dominum fuerit delator, etiamsi objecta probaverit, puniatur.

CAP. XLI. *De induciis reo aut accusatori dandis.*

Judices qui inscriptione præmissa, criminalia negotia audire cœperint, a die inscriptionis, si inducias aut accusator, aut reus petierit, intra annum præstare debent, ut hæc actio intra anni circulum finiatur; quod si accusator intra annum quæ proposuerit, probare distulerit, absoluto reo pœnam suscipiat legibus superioribus comprehensam.

CAP. XLII. *Homicidis, adulteris, etc., dilatio non est præstanda.*

Ex libro VII, c. 196.

In civilibus causis vel levioribus criminibus legibus dilatio præstanda est; homicidæ, adulteri, malefici, venefici, convicti si appellare voluerint non audiantur.

CAP. XLIII. *Sententia lata contra vere contumacem vel etiam fide est valida.*

Ex lib. V.

(L. *Tres denunt.*, c. *Quocunque*, et 24, q. 4.) Quicumque tribus auctoritatibus iudicibus convictus, vel tribus edictis ad iudicem fuerit provocatus, aut uno pro omnibus peremptorio, id est quod causam extinguit, fuerit evocatus, pœnitentiam suam apud eum iudicem a quo ei denuntiatus est, exhibere noluit, adversus eum quasi in contumacem iudicari potest; quinimo nec retractari per appellationem negotia possunt quoties in contumacem fuerit iudicatum.

CAP. XLIV. *Vera esse quæ adversus se dicta sunt, probat, qui ad ea confutanda minime vult adesse.*

Cap. 340.

Probat illa vera esse quæ adversus se dicta sunt, qui ad ea confutanda minime vult adesse, unde in sæcularibus legibus invenitur scriptum: Injuste victus, intra tres menses reparat causam. Quod si facere neglexit, sententia quæ adversus eum collata fuerit, perseveret. Et ne sit vobis contrarium vel etiam ne miremini quod de sæcularibus legibus locutus sum in nostro judicio, quia ecclesiasticæ leges et divinæ eas recipiunt.

CAP. XLV. De servis aominorum accusatoribus. A esse emptionem, reddet pretium emptori, ut emptio nihil habeat firmitatis.

Imp. Arcad. et Hon. AA. Exitio, Constit. l. vi.

(L. Si quis ex famil., c. Qui accusari non possunt.)

Si quis ex familiaribus vel ex servis cujuslibet domus cujuscunque criminis delator atque accusator emerserit, ejus æstimationem caput atque fortunas petiturus, cujus familiaritati vel dominio inhæserit, ante exhibitionem testium aut examinationem judicum in ipsa expositione criminum atque accusationis exordio ultore gladio feriat; vocem enim funestam potius intercidi quam audiri oportet, eorum vero accusandi sacerdotes vel testificandi in eos os obstruimus, quos non humanis sed divinis vocibus mortuos esse scimus.

CAP. XLVI. Absolutus de certo crimine de eodem iterum accusari non potest.

Conc. Mogunt.

(C. De his, extr. De accus.) De his criminibus de quibus quis absolutus est, ab eo qui accusavit, refricari accusatio non potest. Flagitari judicium non debet de causa quæ definita, vel judicata est. Si quis autem judicem recusaverit, et alium pro eo petierit, cumque iterum recusare maluerit, ut aliquem sibi judicem petat, non audiatur. Judices autem sententiam scriptis dicant, provocationis licentia condemnato non denegetur, nisi forte ter aliquis appellare maluerit, vel contumax in absentia fuerit. Nam et tertia provocatio præjudicata est, et contumaces condemnati appellare non possunt.

CAP. XLVII. Servus qui fugit, si pro libero se gerat, et paratus est litigare pro libertate sua, non videbitur a domino possideri.

Si servus quem possidebam fugerit, et si pro libero se gerat, videbitur a domino possideri, sed hoc tunc intelligendum est, si cum apprehensus fuerit, non sit pro libertate sua paratus litigare. Nam si paratus est litigare, non videbitur a domino suo possideri, cui se adversarium paravit.

CAP. XLVIII. Per servum colonum vel procuratorem, non potest domino invito fieri præjudicium.

Imp. Theod. et Hon. AA. Joanni papæ.

(L. Nexum, c. Si res aliq.) Nexum non facit prædiorum, nisi persona quæ jure potuit obligare. Per servum autem aut per procuratorem, colonum vel actorem conductoremve ullum præjudicium possessioni invito vel inscio domino imponi non posse, et jure, et legum auctoritatibus declaratur.

CAP. XLIX. Qui terrore præsidis servum se esse mentitur, postea se potest defendere.

Qui metu et impressione alicujus terroris apud acta præsidis servum se esse mentitus est, postea statum suum defendere non præjudicetur.

CAP. L. Si emerit quisquam aliquid a servo, nesciente domino, potest dominus pretium reddere, et emptio non erit.

Si quis a servo alieno aliquid comparaverit, nesciente domino suo, si dominus firmam noluerit

CAP. LI. Vindicans servum suum a bonæ fidei possessore, debet sibi reddere expensas necessarias.

Imp. A. Claudio.

(L. Si invito c. De infant. expos.) Si invito et ignorante te, partus ancillæ tuæ expositus est, repetere eum non prohiberis, sed restitutio ejus, si non a fure vindicaveris, ita fiat, ut si qua in alendo eo vel forte ad discendum artificium justum, consumpta fuerint, restituantur.

CAP. LII. Qui exposuerit infantem suum, non potest post eum repetere ab eo qui eum recollegit et nutrit.

Imp. Vale. et Grat. AA. ad Probum.

(L. Unusquisque, c. De infant. expos.) Unusquisque sobolem suam nutrit; quod si exponendam putaverit, animadversioni quæ constituta est subjacebit, sed nec dominis, vel patronis repetendi aditum relinquimus si ab ipsis expositos quodammodo ad mortem, voluntas quæ misericordiæ est amica, non collegerit. Nec suum dicere poterat, quem pereuntem contempserit.

CAP. LIII. De eodem.

(Ibid., 3, Sancimus, c. De infant. expos.) Sancimus nemini licere, sive ab ingenuis genitoribus puer parvulus procreatus, sive a libertina progenie, sive a servili conditione, maculatus expositus sit, eum puerum in suum dominium vindicare sive nomine, sive adscriptitiæ, sive colonariæ conditionis. Sed neque his qui eos enutriendos sustulerunt, licentiam concedi penitus, cum quadam distinctione eos tollere et educationem eorum procurare sive masculi sint, sive feminæ, ut eos vel loco libertorum, vel loco servorum, vel colonorum aut adscriptiticum habeatur, sed nullo discrimine habito, his qui ab hujusmodi hominibus educati sunt, liberi et ingenui appareant.

CAP. LIV. Qui partum suæ ancillæ, suum esse credens donaverit, vel vendiderit, furtum non committit.

Si is ad quem ancillæ pertinet usus fructus, partum suum esse credens vendiderit, aut donaverit, furtum non committit. Furtum enim sine affectu furandi non committitur.

D CAP. LV. Bona capitali crimine damnatorum ad cognatos deveniant.

Cod. l. ix.

(L. De bon. præscript. c. Bona damnat.) Capitali crimine damnatorum bona, non ad lucrum præsidis perferri, sed cognatis punitorum reddi oportet.

CAP. LVI. Lenonem quemquam esse prohibere debent prætores.

Hæc constitutio jubet neminem lenonem esse, neque in imperiali urbe, neque in provinciis, et hoc prohibere debent prætores et præsidis; ultimo enim supplicii judicio subjiciuntur, qui contra constitutionis normam lenones esse ausi sunt. Omnia autem instrumenta et fidè jussiones apud lenones interpositas, vel a lenonibus contra bonos mores

factas, infirmas atque invalidas esse constitutio A
jabet.

CAP. LVII. *Qui matrimonium contraxerit et liberos ex legitima priori non habuerit suis facultatibus careat, et dos incesti matrimonii fisco vindicetur.*

(L. 1, *Qui contra, c. De incest.*) Si quis nefarium et incestum atque damnatum matrimonium contraxerit, liberos autem ex priori legitimo matrimonio non habuerit, statim suis facultatibus careat, et dos quæ data est ei fisci juribus vindicetur. Post publicationem autem et cinguli sui patiatur amissionem, et exsilio puniatur. Quod si vilior sit et corporali quæstioni subsistat, et uxor ejus contra leges nupta easdem pœnas patiatur scilicet, si nulla justa excusetur ignorantia.

CAP. LVIII. *De eodem.*

(L. *Si defunct., et c. De suis et leg. fil. ab intest.*) Si quis nepotes ex filio reliquerit, et ex filia nepotes, vel neptes, pariter ad hæreditatem ab intestato avi defuncti vocentur, et non minus tertiam partem sicut antè accipiant, sed integram portionem assequantur ex filia nepotes; talem accipiant nati, qualem accipiunt nepotes ex filio procreati. Item: Si avia decesserit, nepotibus ex filio et nepotibus ex filia derelictis, omnes pariter ad hæreditatem aviæ suæ vocentur, et omnino sit differentia nulla, utrum omnes nepotes sint an neptes, utrum ex filio aut ex filia procreati sint.

CAP. LIX.

(Instit. De jur. not. et civ. § *Ex non scrip.*) Ex non scripto jus venit quod usus approbavit. Nam C
diuturni mores, consensu utentium comprobati, legem imitantur. Item ea quæ ipsa sibi quæque civitas constituit, sæpe mutari solent, vel tacito consensu principis, papæ, vel alia postea lege lata.

CAP. LX. *Liberti qui dicuntur ingenui, et qui testamentum possint condere, et qui non.*

(32, lq. 5, c. *Liberti.*, et Instit. De ingenuis.) Ingenuus est, qui statim ut natus est, liber est, sive ex duobus ingenuis matrimonio editus, sive ex libertinis, sive ex altero libertino, et altero ingenuo. Sed etsi quis de matre libera nascitur, patre vero servo ingenuus nihilominus nascitur, quemadmodum qui ex matre libera et incerto patre natus est, quia vulgo conceptus est. Sufficit autem liberam habuisse matrem eo tempore quo nascitur, licet ancilla conceperit; et e contrario si libera conceperit, deinde ancilla facta pariat, placuit eum qui nascitur liberum nasci, quia non debet calamitas matris ei nocere qui in utero est. Ex his et illud quæsitum est si ancilla prægnans manumissa sit, deinde ancilla facta postea peperit, liberum an servum pariat. Et Marcellus probat liberum nasci. Sufficit enim ei qui in utero est, liberam matrem vel medio tempore habuisse, ut liber nascatur, quod et verum est. Non omnibus licet facere testamentum. Statim enim hi qui alieno juri subjecti sunt, testamenti faciendi jus

non habent. Item: Testamentum facere non possunt impuberes, quia nullum eorum animi iudicium habent. Item, furiosi, quia mente carent; nec ad rem pertinet, si impubes postea pubes factus, aut furiosus compos postea mentis factus fuerit, et decesserit. Furiosi autem si per id tempus fecerunt testamentum, quo furor eorum intermissus est, jure testati esse videntur. Item, mutus et surdus non semper testamentum facere possunt. Utique autem de eo surdo loquitur, qui omnino non audit, non qui tarde exaudit. Nam et mutus is intelligitur qui eloqui nihil potest, non qui tarde loquitur. Cum lex in præteritum quid indulget in futurum vetat.

CAP. LXI. *Natus septimo mense dicitur legitimus, B vel sic: Unicuique experto in sua scientia credendum est.*

Titul. 5.

(L. *Sept mens. § De stat.*) Septimo mense nasci perfectum partem jam receptum est propter auctoritatem doctissimi viri Hippocratis. Et imo credendum est eum qui ex justis nuptiis septimo mense natus est, justum filium esse.

CAP. LXII. *Legitime natus quoad conditionem et originem patrem sequitur, non legitime vero natus, matrem sequitur.*

(L. *Cum legit. § De stat., et 32, q. 5, c. Libert.*) Item cum legitime nuptiæ factæ sint patrem liberi sequuntur: vulgo quæsi matrem sequuntur.

CAP. LXIII. *Qui dicuntur vulgo concepti.*

(L. *Vulg. quæsit., § De stat.*) Item, vulgo concepti dicuntur, qui patrem demonstrare non possunt vel qui possunt quidem, sed eum habent quem habere non licet.

CAP. LXIV. *Qui dicuntur nasci lege naturæ.*

(L. *Lex nat. § De stat.*) Item, lex naturæ habet ut qui nascitur sine legitimo matrimonio, matrem sequatur.

CAP. LXV. *Partus antequam natus est dicitur in rerum natura esse, quia potest ei relinqui.*

(L. *Qui in uter. § De stat.*) Item, qui in utero sunt, in toto pene jure civili intelliguntur in natura rerum esse. Nam et legitimæ hæreditates his restituuntur, ita ut si prægnans mulier ab hostibus capta sit, id quod natum erit, quamvis D
apud bonæ fidei emptorem peperit, tanquam furtivum usu non capitur.

CAP. LXVI. *Res scriptis promissa ad eum pertinet qui eam jam tenet vi scripturarum, sive ordine sit primus vel ultimus hæres.*

Si aliquis unam rem per legitimas scripturas, donaverat duobus, uni prius et postea alteri, non quaerendum est in his donationibus, quis prius et quis posterius accepit, sed qui rem, tradente donatore, possederit, is eam cui tradita est possidebit. Nec interest utrum in parentes aut extraneos facta sit talis donatio. Licet posterior petitor offerat sacramentum, tamen cum nulla probatione debiti is qui accusatur potest fidem suam jurisjurandi religione firmare. Si quando pulsatus pecuniam

repenti obtulerit sacramentum et ille ei jurisjurandi necessitatem ultro concesserit, non potest postea ab eo debitum postulare.

Hæres ejus cui pecunia credita dicitur, ad sacramentum vocari non potest, quæ egerit auctor suus ad integrum scire non potuit.

CAP. LXVII. *In rebus commodatis non venit casus fortuitus, nisi culpa intervenerit.*

(L. Si ut certo. § Proinde.) Quidquid in rem commodatam ob morbum vel aliam rationem impensum est, a domino peti potest, si factò incendio, ruina, naufragio aut quolibet simili casu res commodata amissa sit, non tenebitur eo nomine is cui commodata est, nisi forte cum possit rem commodatam salvam facere, suam prætulit.

CAP. LXVIII. *Res commodata commodanti perit, quando jactura vel detrimentum venit ex alio usu ad quem commodata fuit.*

(L. Si ut certo. § Sed interd.) Si servum vel equum, vel quæcumque aliam rem aliquis ab altero ad usum tantum serviendi commodatam suscepit, et eos ad pugnam vel ubi vitæ periculum incurrant, induxerit, ad redditionem commodatæ rei merito a domino retinetur.

CAP. LXIX. *Contractus factus tantum gratia tradentis perit ejus periculo.*

(L. Si ut certo, n. Vidend., et l. Rogasti, vers. Quemad.) Si factò pretio rem vendendam aliquis cuiquam crediderit, et dum ab eo vendenda proferatur, quacunque occasione perierit, ei perit qui eam dederat distrabendam. Cæterum, si rem acceptam, non rogante domino, sed permittente eo qui accepit, dum velit venumdare, perdidit, sibi rei perditæ ingerit detrimentum. Creditor si sine conditione pignus sibi depositum tenens, ter debitorem suum convenerit, ut, soluto debito, pignora sua recipiat. Quod si debitor noluerit post tres admonitiones soluto debito pignora recipere, creditor detrahendi pignoris liberam habebit potestatem. Si alienum animal cuiquam damnum intulerit aut alicujus fructus læserit, dominus ejus aut æstimationem damni reddat, aut animal tradat. Quod etiam de cane similiter statutum est. Et qui irritatu suo feram bestiam vel quæcumque aliam quadrupedem in se proritaverit, eaque damnum dederit, neque in ejus dominum, neque in custodem actio datur.

CAP. LXX. *Fidejussores omnes et singuli ad solvendum tenentur, cum obligatus non solvit.*

(L. Inter Fidejus. § Si plures; et ex Adrian. ep.) Cum multi fidejussores exstiterint, etiamsi ad solvendum quæ promiserunt, probentur idonei, et possent omnes in solidum teneri, tamen restitutio debiti et inter eos dividenda est, ut unusquisque id quod cum proportione sua contingit exsolvat. Quicumque falsam monetam percussisse comprobatus est, manus ejus amputentur, et qui hoc consentit, si liber est, LX solidos componat; si servus, LX ictus accipiat. Apud quem scelus agnoscitur et pars raptinæ fuerit inventa, statim socios suos nominare cogatur. Quod si nominare noluerit, teneatur ad

PATROL. CLXI.

vindictam. Filio vel hæredi contra priorum justam aut legitimam distinctionem venire non liceat, quia juste repellitur præsumptio illius qui facta seniorum injuste conatur irrumpere, non solum ille qui furtum fecerit, sed etiam quicumque conscius fuerit, vel furto oblata sciens suscepit, in numero furantium habeatur, et simile vindictæ subiaceat.

CAP. LXXI. *Non comparetur res nisi certioratum sit de probitate vendentis, vel hujusmodi alius.*

(L. Civile. c. De furt., et l. Major., c. De fals.) Nulius comparet caballum, bovem aut jumentum, vel aliquod animal, nisi illum hominem cognoscat qui eum vendiderit, et de quo est, et ubi manet, et quis est ejus senior.

CAP. LXXII. *Damnum ex casu plus minusve cadit in dominum rei id inferentis.*

(C. Si bos, extr. De injur. et dam. dat.) Si bos alicujus bovem vulneraverit, et ille mortuus fuerit, vendet bovem vivum, et dividet pretium et cadaver. Si vero sciebat dominus ejus quod bos vitiosus erat et noluit custodire, reddat bovem pro bove, et cadaver integrum accipiat (Exod. xx).

CAP. LXXIII. *Fur reddat etiam quintuplum furti pretium.*

Qui furatus fuerit bovem, v. boves pro uno restituat, et quatuor oves pro una.

CAP. LXXIV. *Non occiditur fur diurnus sine culpa, sed nocturnus.*

(C. Perfodiens, extr. De homicid., et l. Itaque, § Lex ad l. Aquil.) Si effregerit fur domum sive suffodiens fuerit inventus, et accepto vulnere mortuus fuerit, percussus non erit reus sanguinis. Quod si, orto sole, hoc fecerit, homicidium perpetravit.

CAP. LXXIV. *Fur etsi infima deprædetur optima restituat.*

Si læserit quisquam agrum vel vineam, et dimiserit jumentum suum ut depascatur alienam, quidquid optimum habuerit in vinea vel agro, pro damni æstimatione restituat.

CAP. LXXV. *Incendiarius tenetur de damno proveniente ex incendio.*

Si egressus ignis invenerit spicas, et comprehenderit accervos frugum sive stantes segetes in agris, reddat damnum qui ignem succenderit.

CAP. LXXVI. *Quædam rerum dominia acquiruntur jure naturali, quædam jure civili.*

Institut. 52, tit. 1.

Feræ bestiæ, volucres, et pisces, et omnia animalia quæ in terra, mari cæloque nascuntur simul atque ab aliquo capta fuerint, jure gentium statim illius esse incipiunt. Quod enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur, nec interest feras bestias, et volucres utrum in suo fundo quisque capiat an in alieno. Plane qui alienum fundum ingreditur venandi aut occupandi vel alterius gratia, potest a domino, si is præviderit, prohiberi ne ingrediatur. Quidquid autem eorum ceperis eo usque tuum intelligitur esse, donec tua custodia coercetur. Cum vero evaserit custodiam tuam, et in naturalem libertatem se receperit, tuum esse desiit, et rursum occupantis fit. Naturalem autem liberta-

29

tem recipere intelligitur, cum vel oculos tuos effugerit, vel ita sit in conspectu tuo ut difficilis sit ejus persecutio. Illud quæsitum est, an si fera bestia ita vulnerata sit, ut capi possit statim tua esse intelligatur. Quibusdam placuit tuam esse, et eo usque tuam videri donec eam persequaris. Quod si desieris persequi, desinit tua esse, et rursus fieri occupantis. Alii non aliter putaverunt tuam esse quam si ceperis. Sed posteriorem sententiam non confirmamus, quia multa accidere solent ut eam non capias.

Apium quoque natura fera est. Itaque quæ in arbore tua considerint, antequam a te in alveo includantur, non magis tuæ esse intelliguntur quam volucres quæ in arbore tua nidificant. Ideoque si alius eas incluserit, is earum dominus erit. Favos quoque si quos effecerint, quilibet eximere potest. Plane integra re si provideris ingredientem in fundum tuum, potes cum jure prohibere ne ingrediat. Examen quoque in alveo tuo eo usque tuum intelligitur, donec in conspectu tuo est, nec difficilis ejus persecutio est, alioquin occupantis fit. Pavonum et columbarum fera natura est, nec ad rem

A pertinet, quod ex consuetudine avolare et recedere solent. Nam et apes id faciunt quarum constat feram naturam esse. Cervos quoque ita quidam mansuetos habent, ut in silvas ire et redire solent, quorum et ipsorum feram esse naturam nemo negat.

In his autem animalibus quæ ex consuetudine adire et redire solent, talis regula comprobata est, ut eo usque tua esse videantur donec animum revertendi habeant. Nam cum animum revertendi desierint, etiam tua esse desinunt, et sunt occupantium. Revertendi autem videntur animum desinere habere, cum revertendi consuetudinem deseruerunt.

Gallarum et anserum non est fera natura, idque ex eo possumus intelligere, quod aliæ sunt B gallinæ quas feras vocamus.

Item, alii anseres quos feras appellamus. Ideoque si anseres tui vel gallinæ tuæ aliquo casu turbati turbatæque evolaverint, licet conspectum tuum effugerint, quocumque tamen loco sint, tui tuæque esse intelliguntur: et qui lucrandi animo ea animalia retinet, furtum intelligitur committere.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS, ET DE POTESTATE LIGANDI ATQUE SOLVENDI.

CAP. LXXVII. *Potestatem ligandi atque solvendi D. C Petrus Clementis tradit.*

Clemens ad Jacobum.

Clementi trado, ait beatus Petrus, a Domino mihi traditam potestatem ligandi atque solvendi, ut de omnibus quodcumque decreverit in terris, hoc decretum sit et in caelis. Ligabit enim quod oportet ligari, et solvet quod expedit solvi, tanquam qui ad liquidum Ecclesiae regulam noverit. Item: O Clemens, omnes cum tanta reverentia tua verba suscipiant, ut sciant te legem esse prædicatione veritatis, et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in caelo: et quodcumque solveris super terram, etiam ibi esse solvendum, quoniam quidem, ut dixi, quæ oportet, ligabis, et quæ expedit solves.

CAP. LXXVIII. *Cujus vita officio non congruit, alios ligatos absolvit.*

Gregor., hom. 26 sup. Evang.

(11, q. 3, c. *Plerumque.*) Plerumque contingit ut iudicis locum teneat, cujus ad locum minime concordat vita, ac sæpe agitur ut vel damnet immeritos vel alios ipse ligatus solvat. Sæpe in solvendis ac ligandis subditis, suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur pastor.

CAP. LXXIX. *Ligandi solvendique potestate se privat qui hanc injuste exercet.*

Greg., ex hom. eadem.

(11, q. 3, c. *Ipsæ lig.*, et c. *Plerumque.* § *Unde fit.*) Unde fit ut ipse ligandi ac solvendi potestate se privet, qui hanc pro suis voluntatibus et non pro

C subjectorum moribus exercet: sæpe fit ut erga quemlibet proximum, odio vel gratia moveatur pastor.

CAP. LXXX. *De eod.*

Gregor., ex hom. eadem.

(11, q. 3, c. *Judicare* et c. *Plerumque.* § *Judicare.*) Judicare autem digne de subditis nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odia, vel gratiam sequuntur. Unde recte per prophetam dicitur: *Mortificant animas quæ non vivunt (Ezech. xii).* Non morientem quippe mortificat, qui justum damnat: et non victurum vivificare nititur, qui reum a supplicio absolvere nititur. Causæ ergo pensandæ sunt, et tunc ligandi et solvendi potestas est exercenda; videndum quæ culpa præcessit, quæ sit D poenitentia secuta post culpam, ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos sententia pastoralis absolvat.

CAP. LXXXI. *Non est vera præsentis absolutio, nisi sequatur arbitrium interni iudicis.*

D. Greg., hom. 56 sup. Evang.

(11, q. 3, c. *Tunc vera.*) Tunc illa vera est absolutio præsentis, cum interni arbitrium sequitur iudicis, quod bene quatruiduani Lazari illa resuscitatio designat quæ videlicet demonstrat, quia mortuum Dominus vocavit et vivificavit dicens: *Lazare veni foras (Joan. xi)*; et postmodum is qui vivus fuerat egressus, a discipulis ejus est solutus sicut scriptum est: Cumque egressus esset, qui fuerat ligatus, Jesus tunc dixit discipulis: *Solvite eum, et sinite abire (ibid.).* Ecce illum discipuli jam

viventem solvunt, quem magister resuscitaverat A mortuus. Si enim discipuli mortuum solverent, factorem magis ostenderent quam virtutem. Ex qua consideratione nobis intuendum est quod illos non debemus per pastoralem auctoritatem solvere, quos auctorem nostrum per resuscitantem gratiam scimus vivificare, quæ nimirum vivificatio ante recitandam operis in ipsa jam cognoscitur confessione peccati. Unde et huic ipsi mortuo nequaquam dicitur, revivisce, sed *Veni foras*. Omnis quippe peccator, dum culpam suam intra conscientiam abscondit, introrsus latens in suis penetrabilibus occultatur. Sed mortuus venit foras cum peccator nequitias suas sponte confitetur. Lazaro ergo dicitur: *Veni foras*, ac si aperte cuilibet mortuo in culpa diceretur: Cur reatum tuum intra conscientiam abscondis? Foras vero per confessionem egredere qui apud te per conscientiam interius latet. Veniat itaque foras mortuus, id est culpam confiteatur peccator; venientem vero ita solvant discipuli, ut pastores Ecclesiæ ei poenam debeant amovere quam meruit qui non erubescit confiteri quod fecit. Hæc de solutionis ordine breviter dixerim ut sub magno moderamine pastores Ecclesiæ vel solvere studeant vel ligare.

CAP. LXXXII. *Sancti viri non ex voto ultionis, sed amoris justitiæ aliqua maledicunt.*

Gregor., *Moral.* I. IV, c. 6.

(24, q. c. *Cum sancti.*) Cum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto ultionis, sed ex justitiæ examine prorumpunt. Intus subtile iudicium aspiciunt, et mala foris surgentia qua maledictione ferire debeatur cognoscunt, et eo maledicto non peccant quo ab interno iudice non discordant. Item, Scriptura sacra duobus modis maledictum memorat, aliud videlicet quod approbat, et aliud quod damnat. Aliter enim maledictum profertur iudicio justitiæ, ut ipso primo homine peccante probatum est, cum audivit: *Maledicta terra in opere tuo* (Gen. III), et cum Abrahæ dicitur: *Maledicentibus tibi maledicam* (Gen. XII). Rursum quia vero aliter maledictum non iudicio justitiæ profertur, sed livore vindictæ punitur, a quo voce Pauli prædicantis cessare admonemur qui ait: *Benedicite et nolite maledicere* (Rom. XII).

CAP. LXXXIII. *Injusta vincula dirumpet justitia.*

August., serm. 16, sec. Matth.

(11, q. 3, c. *Cæpisti.*) Cæpisti habere fratrem tuum tanquam publicanum, ligas eum in terra, sed ut juste alliges vide. Nam injusta vincula dirumpit justitia; cum autem correxeris et concordaveris cum fratre tuo, solvisti eum in terra, solutus erit et in caelo.

CAP. LXXXIV. *Apud Deum maledicitur qui moribus dissonam profert sententiam.*

Hieron. sup. Epist. ad Philem.

(11, q. 3, c. *Si quis dixerit.*) Si quis dixerit ju-

stum injustum, et rursus injustum justum, abominabilis est uterque apud Deum. Similiter qui sanctum dicit non esse sanctum, et rursus non sanctum asserit sanctum, abominabilis apud Deum est.

CAP. LXXXV. *Hieronymus super Matthæum, I. III.*

Tibi dabo claves regni cælorum, et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis (Matth. XVI). Istum locum episcopi et presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Phariseorum assumunt supercilio, ut vel damnent innocentes vel solvere se noxios arbitrentur, cum apud Deum non scientia sacerdotum, sed reorum vita quaeratur. Legimus in Levitico de leprosis ubi iubentur ut ostendant se sacerdotibus: *Et si lepram habuerint, tunc a sacerdote immundi, mundi fiant* (Levit. XIII). Non quod sacerdotes immundos faciant, sed quod habeant notitiam de leprosis et possunt discernere quis mundus immundusve sit.

CAP. LXXXVI. *Sententia pastoris, reum vel innocentem non constituit vel facit.*

Hieron. in Matth. c. XVI.

(11, q. 3, c. *Quomodo sacerdos.*) Quomodo ergo leprosum sacerdos mundum non facit, sic episcopus vel presbyter non eos qui insontes sunt, nec solvit noxios, sed pro officio suo cum peccatorum audierit varietates, scit quis ligandus sit, quis solvendus.

CAP. LXXXVII. *Aug. super Joannem, part. I, tract. 10, I. IV, c. Cum.*

Cum excommunicat Ecclesia in caelo ligatur excommunicatus; cum reconciliat Ecclesia, in caelo solvitur reconciliatus.

CAP. LXXXVIII. *Vincula ecclesiastica non sunt contemnenda.*

Chrysost. sup. Epist. ad Hebr., tract. 4.

(Ex eod., et 11, q. 3, c. *Nemo contemnat.*) Nemo contemnat vincula ecclesiastica. Non homo est qui ligat, sed Christus qui hanc potestatem dedit, et Dominus fecit homines tanti honoris.

CAP. LXXXIX. *A Deo separamus, quos impios demonstramus.*

Ex v, synod. act. 5, I. IV.

D (24, q. 3, c. *Certum est.*) Certum est quod qui impius demonstratus est, omnimodo separatus est a Deo, sicut etiam ille qui anathematizatus est, tanquam impius separatus est. Nihil enim aliud significat anathema, nisi a Deo separationem.

CAP. XC. *Episcoporum cura qualis esse debeat erga injuste facientes, quomodoque eos debeat punire.*

Conc. Meld., c. 3.

Episcopus in cujus parochia aliquis consistens aliquid injuste fecerit, et semel et bis atque tertio, si necesse fuerit, vocabit illum in sua admonitione per suum nuntium canonice ad admonitionem sive compositionem et ad penitentiam, ut Deo et Ecclesiæ satisfaciatur quam læsit. Si autem despexerit

atque contempserit ejus admonitionem et saluberrimam invitationem, feriat illum pastorali virga, hoc est sententia excommunicationis, ut a communione sanctæ Ecclesiæ omniumque christianorum sit separatus usque ad congruam satisfactionem, et dignam emendationem, quam excommunicationem idem debet episcopus seniori illius notam facere, et omnibus suis coepiscopis, et omnibus suis parochianis, ne eum recipiant usque ad satisfactionem.

CAP. XCI. *Perperam agens admonitus et non correctus, quomodo est puniendus.*

Conc. Rothom., c. 3.

Noverit charitas vestra, fratres charissimi, quod quidam vir, nomine N., diabolo suadente, postponens Christianam promissionem quam in baptismo confessus est, per apostasiam conversus post Satanam cui abrenuntiavit, et omnibus pompis ejus, vineam Christi, id est Ecclesiam ejus devastare non pertimescat, pauperes Christi quos pretioso sanguine suo redemit, violenter opprimens et interficiens et bona eorum diripiens, misimus ad eum presbyterum nostrum et litteras communitorias semel et iterum atque tertio, invitantes eum canonicè ad emendationem, et ad satisfactionem et penitentiam corripientes eum paterno affectu. Ait enim Dominus in Evangelio: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum (Matth. xviii)*. Frater in unum quemque peccat, qui in sanctam Ecclesiam peccat. Si enim sancta Ecclesia unum corpus est, cujus caput est Christus, singuli autem sumus alter alterius membra, et si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; procul dubio in nos peccat, qui membra nostra lædit. Jubet ergo Dominus ut frater, id est Christianus in nos peccans, prius secreta corripiatur. Quod si has tres communitiones et pias correctiones contemnit, et satisfacere despicit, et post hæc, inquit: *Sit tibi sicut ethnicus et publicanus (ibid.)*; id est gentilis atque paganus, ut jam non pro Christiano, sed pro pagano habeatur. Et in alio loco, membrum quod a sua compage resolvitur, et a junctura charitatis dissociatur, et omne corpus quod scandalizat, Dominus et abscindi et projici jubet dicens: *Si oculus, manus, vel pes tuus scandalizat te, cruce eum et projice abs te (ibid.)*. Et Apostolus: *Auferte, inquit, malum a vobis (I Cor. v)*. Et iterum: *Si quis frater nominatur et est fornicator aut adulter, aut homicida, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere licet (ibid.)*. Et Joannes electus præ cæteris Christi discipulus, talem nefarium hominem salutare prohibebat dicens: *Nec ave ei dixeris, nec eum in domo tua recipias. Qui enim ei ave dicit, communicat operibus ejus malignis (II Joan. x)*. Dominica itaque et apostolica præcepta adimplentes, membrum putridum et insanabile quod medicinam non recipit ferro excommunicationis a corpore Ecclesiæ abscindamus, ne tam pestifero membro, membra reliqua corporis veneno interficiantur.

CAP. XCII. *Excommunicationis forma et verba quibus quis declarari debet excommunicatus.*

Conc. Aurel.

Dominicis igitur et apostolicis informati præceptis, judicio Patris et Filii Domini nostri Jesu Christi, et Spiritus sancti, et auctoritate et potestate apostolorum et eorum successoribus a Deo concessa, una vobiscum prædictum virum a liminibus sanctæ Ecclesiæ matris excludimus, et a honorum societate et a communione Christiana separamus, et separatam esse in æternum decernimus, id est in præsentem sæculo et in futuro. Nullus ei Christianus ave dicat, aut eum osculari præsumat. Nullus presbyter missam cum eo celebrare audeat, vel sacrosanctum corpus et sanguinem Domini tradere. Nemo ei jungatur in consortio, neque in aliquo negotio. Et si quis ei se sociaverit et communicaverit ejus operibus malignis, noverit se simili percussum anathemate, his exceptis qui ob hanc causam ei junguntur ut eum revocent ab errore et provocent ad satisfactionem, nisi forte resipuerit, et, Dei gratia inspirante, ad penitentiam remedium fuerit conversus, et digna emendatione Ecclesiæ Dei quam læsit, humiliter satisfecerit.

CAP. XCIII. *Quibus culpis exigentibus aliquis sit communione privandus.*

Conc. Meld., c. 3.

(11, q. 3, c. *Nemo episc.*) Ut nemo episcoporum quemlibet sine certa et non manifesta peccati causa communione privet ecclesiastica. Sub anathemate autem sine conscientia archiepiscopi aut coepiscoporum, nullum præsumat ponere, nisi unde canonica docet auctoritas, quia anathema est æternæ mortis damnatio, et non nisi pro mortali debet imponi crimine, et illi qui aliter non poterit corrigi.

CAP. XCIV. *Qui communicat cum excommunicato, excommunicatus est.*

Calixtus papa episcopis Gall.

(11, q. 3, c. *Excommunicatos.*) Excommunicatos quoque a sacerdotibus nullus recipiat ante utriusque partis examinationem justam, nec cum eis oratione aut cibo vel potu, vel osculo communicet, nec ave eis dicat, quia quicumque in his vel in aliis prohibitis scienter excommunicatis communicaverint, juxta apostolorum institutionem et ipsi simili excommunicationi subjaceant.

CAP. XCV. *Excommunicatus est qui excommunicatis communicat.*

Fabianus papa, ep. 2.

(11, q. 3, c. *Sicut apostoli.*) Cum excommunicatis non communicandum. Et si quis cum excommunicato communicaverit avertendo regulas, scienter saltem in domum simul locutus fuerit vel oraverit, ille communione privetur.

CAP. XCVI. *De eod.*

Ex Martini Canon. ad laic.

(11, q. 3, c. *Cum excom. et Qui commun.*) Non

liceat communicare excommunicatis, nec in domos A eorum introeunt orare cum eis. Si autem aliquis episcopus vel presbyter, aut diaconus aut quilibet ecclesiasticus, excommunicatis communicaverit, quasi perturbans omnem disciplinam ecclesiasticam, excommunicetur.

CAP. XCVII. *Qui de clero communicant cum excommunicatis a communione priventur.*

Conc. Antioch. c. 2.

(Extr. de *Sent. excommun.*, et c. *Signif.*) Si quis de episcopis aut presbyteris, aut diaconis, seu quilibet ex clero fuerit deprehensus cum excommunicatis communicare, etiam ipse privetur a communione tanquam qui regulam confundit Ecclesie.

CAP. XCVIII. *Excommunicationis contrahit penam qui excommunicatis communicat.*

Conc. Carth. II, c. 7.

(11, q. 3. c. *Qui merito.*) Qui merito facinorum suorum ab Ecclesia pulsus est, si ab aliquo episcopo aut presbytero fuerit in communione susceptus; et ipsi eisdem teneantur obnoxii refugiendo sui episcopi regulare iudicium.

CAP. XCIX. *De eod., c. Qui communicaverit.*

Ex conc. Carthag. IV, c. 73.

(11, q. 3. c. *Qui communicaverit.*) Qui communicaverit vel oraverit cum excommunicato, si laicus, excommunicetur; si clericus, deponatur.

CAP. C. *Excommunicatus ab uno episcopo, ab altero in communione recipi non debet.*

Conc. Sancen., c. 15.

Sive diaconus, sive presbyter, sive quis clericorum ab episcopo suo fuerit communione privatus, C et ad alterum perrexerit episcopum, et scierit ad quem confugit, eum ab episcopo suo fuisse abjectum, non oportet ut ei communionem indulgeat; quod si fecerit, sciat se convocatis episcopis causam esse dicturum.

CAP. CI. *A suo episcopo excommunicatus non est ab alio recipiendus.*

Conc. Antioch. c. 6.

(11, q. 3. c. *Si quis a proprio episc.*) Si quis a proprio episcopo communione privatus est, non ante recipiatur ab aliis, quam suo reconcilietur episcopo, aut certe ad synodum quæ congregatur accurrens, pro se satisfaciatur.

CAP. CII. *De his qui tempore suæ excommunicationis communicare præsumunt.*

Nicolaus Epiphanius episc. in conc. Afric.

(11, q. 3. c. *Placuit.*) Sancimus ut si quis pro aliquo neglectu et crimine a proprio excommunicatus episcopo fuerit, ab alio episcopo non communicetur. Si vero ante audientiam communicare præsumperit, damnationis suæ illatam cognoscat sententiam.

CAP. CIII. *De eod.*

Canon. apost. c. 11, et Isidor.

(11, q. 3. c. *Cum excommun.*) Si quis cum excommunicato saltem in domo locutus fuerit vel oraverit, ille a communione privetur.

CAP. CIV. *Quæ, si penitentia sacerdotum, qui ex-*

communicati sacrum mysterium contingere præsumunt.

Joan. VIII clero et ord. Salernit.

(11, q. 3. c. *De illis presbyteris.*) De illis presbyteris qui tempore sanctissimi prædecessoris nostri domni papæ Nicolai excommunicati sacrum mysterium contingere præsumperunt, ipsi in se damnationis, sicut sacri canones statuunt, sententiam ita intulerunt, tamen quia miseratio apostolica veniam solet præstare correctis, ob multitudinem misericordiæ illis hanc indulgentiam exhibemus, ut sancta communione saginati studeant tribus continuis annis per hebdomadam omni tempore, secunda et quarta et sexta feria, aut a vino aut a carne penitus jejuna, et ultra lugenda nequando B committere.

CAP. CV. *Schismatici sunt qui ab excommunicatis sacramenta accipiunt.*

Si ab his quos excommunicatos habeamus, sacramenta quæcunque accipitis, constat quod idololatricam non ut Catholici cæteri, sed ut schismatici efficeremini, dereliquisse videmini.

CAP. CVI. *De his qui cum excommunicatis communicant.*

Nicolaus Ignaro archiep. Rem.

(11, q. 3. c. *Excell. rex Car.*) Excellentissimus rex Carolus apostolatam nostrum consuluit, quid agendum sit de his qui communicant cum his qui cum Engeldrude, sæpe damnata femina communicant, quin eam cum communicatoribus et fautoribus suis pari vinculo anathematis constat strictam. Quapropter nunc beatitudini tuæ injungimus, ut super hoc nostra auctoritate freti curam de his sumere studeatis, et quia docta divinitus sanctitas tua, valde novit aliud ex ignorantia, atque aliud quod ex studio delinquitur; istudque posterius duobus prioribus strictius esse puniendum, idcirco solerter iuvigilet et cauta discretionem dijudicet modos, quatenus hi qui ex necessitate vel ignorantia delinquant auctoritate nostra per te absolvantur. Si tamen ipsa eorum ignorantia vel necessitas vera et non simulata, vel non ex voluntate processerit, quia ut bene nosti, plerique sunt qui possunt quidem, sed nolunt recta nosse. Unde Psalmista de hujusmodi: *Noluit, inquit, intelligere ut bene ageret (Psal. xxxv).* Illos autem qui studio suo obligantur, et contempta nostra interdicta postponunt, non nisi digna satisfactione præveniente volumus a te prorsus absolvi.

CAP. CVII. *Pro modo peccati puniantur, qui excommunicatis communicant.*

Urbanus II, Genebaldo Constant. episc.

(11, q. 3. c. *Sanctis quippe.*) Sanctis quippe canonibus cautum constat, ut qui excommunicatis communicaverit, excommunicetur. Ipsius tamen penitentiae atque absolutionis modos eo modamine decernimus, ut quicumque seu ignorantia, seu timore, seu necessitate negotii cujusquam maximi et maximo necessarii, seu convictu et salutatione, oratione vel osculo contaminaverit, cum

minoris pœnitentiæ medicina societatis nostræ participem sortiantur. Eos vero qui sponte, aut spontaneæ, aut negligenter inciderint, sub ea volumus disciplinæ coercitione suscipi, ut cæteris metus incutiatur.

CAP. CVIII. *Regum et principum patres et magistri sacerdotes esse censentur.*

Gregorius ad Hermanum Metens. episc.

(Dist. 96, c. *Quis dubitet.*) Quis dubitet sacerdotum Christi et regum et principum omniumque fidelium patres magistros censi. Nonne miserabilis esse insanix cognoscetur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare, et iniquis obligationibus illum suæ potestati subijcere, a quo credit non solum in terra, sed etiam in cœlo se ligari posse, et solvi. Hæc sic beatus Gregorius in epistola ad Mauritium imperatorem directa commemorat. Constantinus magnus imperator, omnium regum et principum totius fere orbis dominus, evidenter intelligens, in sancta Nicæna synodo post omnes episcopos ultimus residens, nullam iudicii sententiam super eos dare præsumpsit, sed etiam illos dominos vocans, non suo debere subesse iudicio, verum se ad illorum pendere arbitrium iudicavit. Supradicto quoque Anastasio prælibatus papa et Gelasius persuadens ne illam intimatam suis sensibus veritatem arbitraretur injuriam, subintulit dicens :

CAP. CIX. *Auctoritate sacra pontificum et regali potestate hujus mundi gubernacula reguntur.*

(Dist. 95, c. *Duo quippe.*) Duo sunt quippe, imperator et Auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacrata pontificum et regalis potestas, in quibus tanto gravius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus hominum in divino redditori sunt rationem examine. Et paucis interpositis, inquit : « Nosti itaque ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam velle redigi voluntatem. Talibus ergo institutis talibusque fultis auctoritatibus, plerique pontifices, alii reges, alii imperatores excommunicaverunt. Nam si speciale aliquod de personis principum requiratur exemplum, beatus Innocentius papa Archadium imperatorem quia consensus ut sanctus Joannes Chrysostomus a sede sua pelleretur, excommunicavit. Alius autem Romanus pontifex regem Francorum non tam pro suis iniquitatibus quam pro eo quod tantæ potestati erat inutilis, a regno deposuit, et Pipinum Caroli imperatoris patrem in ejus loco substituit, omnesque Francigenas a juramento fidelitatis absolvit : quod etiam ex frequenti auctoritate agit sancta Ecclesia, cum milites absolvit a vinculo juramenti quod factum est his episcopis, qui apostolica auctoritate a pontificali gradu deponuntur. Et beatus Ambrosius licet sanctus non tamen universalis Ecclesiæ episcopus, pro culpa quæ aliis sacerdotibus non adeo gravis videbatur, Theodosium magnum imperatorem excommunicans ab Ecclesia

excludit. Qui etiam in suis scriptis ostendit, quod aurum non tam pretiosius sit plumbo, quia regia potestate sit altior sacerdotalis gradus, hoc modo circa principium sui pastoralis scribens : « Honor, fratres, et sublimitas episcopalis nullis poterit comparatis omnibus adæquari. Si regum fulgori compares et principum diademati, longe erit inferius quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cum videas regum colla et principum submitti genibus sacerdotum, et osculata eorum dextera orationibus eorum credant se communiri. » Et post pauca : « Hæc cuncta, fratres, ideo nos præmississe debetis cognoscere, ut ostenderemus nihil in hoc sæculo excellentius sacerdotibus, nil sublimius episcopis reperiri. » Nonne, sicut ait beatus Gregorius, recordandæ memoriæ Julius papa, tunc contra Theodoram, tunc contra Augustam damnationis promulgavit sententiam. Sic quoque Caribertus Parisiorum rex cum Theobergam legitimam uxorem suam reliquisset, et duas sorores Metrofidem et Marcovenam in uxores duxisset, a beato Germano Parisiorum episcopo excommunicatus est, et cum respiscere nollet, non multo post divino iudicio defunctus est.

CAP. CX. *Excommunicatis vinculo fidelitatis non tenemur obnoxii.*

Gregor., vii synod. Rom.

(15, q. 6, c. *Nos sanctorum.*) Prædecessorum nostrorum statuta sequentes, eos qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti sunt, apostolica auctoritate a juramento absolvimus, quousque ipsi ad satisfactionem veniant, et ne eis fidelitatem observent, prohibemus.

CAP. CXI. *Antequam reconcilientur, fidelitatem excommunicatis nullus servare cogitur.*

Urbanus VII episc. Vap. et Diens.

(15, q. 6, c. *Juratos.*) Juratos milites Hugoni militi, ne ipsi quando excommunicatus est, serviant prohibere. Quod si sacramenta prætenderint, moneantur oportere Deo magis servire quam hominibus : fidelitatem enim quam Christiano principi juraverint, Deo ejusque sanctis adversanti, et eorum præcepta calcanti, nulla cohibentur auctoritate persolvere.

CAP. CXII. *Pro his tribus criminibus quilibet communionem privetur.*

Conc. Trib. c. 30.

(11, q. 3, c. *Certum.*) Quæsitum est in eadem synodo pro quibus causis quemlibet hominem episcopali auctoritate vinculo anathematis ligari oporteat. Atque unanimi cunctorum sententia decretum est, pro his tribus criminibus fieri debere, cum ad synodum canonice jussus venire contempserit, aut postquam illuc venerit, sacerdotalibus respuit obedire præceptis; aut ante finitam causæ suæ examinationem, a synodo profugus abire præsumit.

CAP. CXIII. *Quidquid Domino consecratur, ad jus A* *ferentibus in malum obviaverint, excommunicen-*
pertinet sacerdotis. *tur.*

Ex Decret. Bonifacii pap., c. 5.

(12, q. 7, c. *Nulli liceat.*) Nulli liceat ignorare omne quod Deo consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, et ad jus pertinet sacerdotum. Propter quod inexcusabilis erit omnis qui a Domino et Ecclesia cui competunt, aufert, vastat, invadit, vel eripit, usque ad emendationem Ecclesiæque satisfactionem ut sacrilegus dijudicetur. Et si enim dare nolnerit, excommunicetur.

CAP. CXIV. *Qui oratoribus pauperibus non arma*

Ex Decret. Nicolai, c. 16.

(22, q. 3, c. *Illi qui peregrinos.*) Nicolaus papa Romanus episcopus omnibus. Illi qui peregrinos vel oratores cujuscunque sancti, sive clericos, sive monachos, vel feminas aut inermes pauperes deprædati fuerint, vel bona eorum rapuerint, vel in malum eis obviaverint, anathematis vinculo feriuntur, nisi digne emendaverint. Pax vero illa quam treugam olim dicimus sic observetur, sicut ab archiepiscopis, episcopis unicujusque provinciæ constituta est. Qui autem eam infregerit, excommunicationi subjiçatur. Hæc igitur hujusmodi quidquid in sacris canonibus habetur authenticum sancta præfata synodus fore censuit observandum.

DE HÆRETICIS POST MORTEM EXCOMMUNICANDIS VEL NON.

CAP. CXV. *Hæretici etiam post mortem sunt excom-*
municandi.

Synod. v, act. 1.

(24, q. 2, c. *Sane secundo in prim.*) Sane proferatur a quibusdam qui dicunt non oportere post mortem hæreticos anathematizari, et sequi in hoc doctrinam sanctorum Patrum, qui non solum viventes hæreticos condemnaverunt, sed etiam mortuos sicut eos qui injuste damnati sunt, revocaverunt post mortem, et in sacris dipticis scripserunt, quod factum est in Joanne et in Flaviano religiosi episcopis Constantinopolitanis.

CAP. CXVI. *De eod.*

Synod. ead. act. v, et August.

(24, q. 2, c. *Sane secundo. § Etsi forte.*) Si forte isti libri ita designant traditorem suum, sicut Dominus designavit Judam, legatur in eis nominatim et expresse vel Cæcilianum vel ejus ordinatorum eorumdem librorum fuisse traditores et nisi eos anathematizavero, ipse cum eis judicer tradidisse. Quæ modo recitata sunt, Augustinus sanctæ memoriæ convenienter statuit teneri ab initio in Ecclesia. Impium enim dogma jam culpatum est et condemnatum, et eos qui tali dogmati obnoxii sunt anathematizari vult Ecclesiæ traditio, licet mortui essent; ideo et sanctæ memoriæ Augustinus dixit: « Si modo convinceretur Cæcilianus de his quæ inferuntur ei, etiam post mortem illum anathematizo. » Item: « Multi episcopi congregati sunt. Et quædam de diversis causis ad ecclesiasticum statum pertinentibus disponentes de ipsis statuerunt defunctis qui facultates suas hæreticis relinquunt, ita ut et post mortem anathemati subjiçiantur. » Sunt autem et sancti Augustini sanctæ memoriæ epistolæ dicentes quod, si in vita sua non recte sa-puerunt, licet non condemnati fuissent adhuc viventes, tamen demonstrato peccato isti et post

B mortem anathemati subjiçiantur. Item: « Et si vera sunt quæ Cæciliano objecta sunt, et nobis aliquando possent monstrari, ipsum mortuum anathematizaremus. » Item: « Dicis licere mihi etiam de mortuis judicare, quia judicium non tantum de vivis, sed etiam de mortuis fieri potest. » Item: « Rambula sanctæ memoriæ episcopus factus Edissenæ civitatis, qui in sacerdotibus resplendit, Theodorum Mosothenum etiam post mortem in Ecclesia anathematizavit. » Item: « Etiam Romanorum Ecclesia ante paucos annos Dioscorum qui fuit papa ejusdem Ecclesiæ etiam post mortem excommunicavit, cum nec in fide peccasset, et hoc sciunt omnes homines qui degunt hic, Romani, et maxime qui in dignitatibus existunt, qui etiam ejusdem Dioscori communicatores permanserunt usque ad ejus mortem. » Item: « Etiam Origenes si ad tempora Theophili sanctæ memoriæ vel superius aliquis recurrit, post mortem inveniet anathematizatum. Quod etiam nunc in isto fecit et vestra sanctitas, et Vigilius religiosissimus papa antiquioris Romæ. » Item: « Sancta synodus dixit: « Sufficiunt quæ dicta sunt et prolata ecclesiasticam traditionem demonstrare, quod oportet hæreticos et post mortem anathematizari. »

CAP. CXVII. *Hæretici etiam post mortem sunt ex-*
communicandi.

Synod. ead., act. iv.

(24, q. 2, c. *Sane.*) Sancta synodus dixit: « Augustini religiosæ memoriæ, qui inter episcopos Africanos splenduit, diversæ epistolæ recitatæ sunt significantes quod oportet et hæreticos post mortem anathematizari. Talem autem ecclesiasticam traditionem et alii Africani reverendissimi episcopi servaverunt, sed et Romana sancta Ecclesia quosdam episcopos etiam post mortem anathematizavit, licet pro fide in vita sua non essent accusati, et utrumque apud nos habita gesta significant. »

CAP. CXVIII. *Non possunt ab Ecclesia solvi post mortem, qui in hac vita ab ea noluerint absolvi.*

Leo Rbstico Narbon. episc., ep. 90.

(24, q. 2, c. *De communione.*) De communione privatis et ita defunctis horum causa de iudicio observanda est, in cuius manu fuit ut talium obitus non usque ad communionis remedium differretur. Nos autem quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus.

CAP. CXIX. *Ecclesia viventes potest ligare vel solvere, non autem mortuos.*

Gregorius papa Fausto milit. magist.

(24, q. 11, c. *Legatur.*) Mortuos suscitasse legimus Christum, in errore absolvisse non legimus. Et qui hoc tantum faciendi solus habuit potestatem, beato Petro apostolo principaliter mandat: *Quæcumque ligaveris super terram, erit, etc. (Matth. xvi.)* Super terram, inquit, nam in alligatione defunctum nunquam dixit absolvendum.

CAP. CXX. *Non respuatur ejus oblatio, qui festinans ad pœnitentiam sacerdotem invenire non potuit.*

Conc. Epanens. c. 11.

(26, q. 6, c. *Ad pœnitent.*) Si aliquis excommunicatus fuerit mortuus, qui jam confessus sit, et testimonium habet bonum, et non poterat venire ad sacerdotem, sed præoccupavit eum mors in domo, aut in via, faciant pro eo parentes ejus oblationem ad altare, et dent redemptionem pro captivis.

CAP. CXXI. *A successore solvatur, qui post mortem episcopi remanet ligatus.*

Conc. Epanens.

(11, q. 3, c. *Si episcopus.*) Si episcopus ante damnati absolutionem, obitu rapitur, correptum aut pœnitentem, successori licebit absolvere.

CAP. CXXII. *Non est deneganda communio his qui in patibulis suspenduntur.*

Conc. Vornat.

(13, q. 2, c. *Quæsitum.*) Quæsitum est ab aliquibus fratribus, de his qui in patibulis suspenduntur, pro suis sceleribus post confessionem Deo peractam,

utrum cadavera illorum ad ecclesias referenda sint, et oblationes pro illis offerendæ sint, et missæ celebrandæ an non? Quibus respondemus, si de omnibus peccatis suis puram confessionem agentibus et digne pœnitentibus communio in fine secundum canonum præcepta danda est, cur canones communionem vel sepulturam interdicit eis qui pro peccatis suis pœnam extremam persolvunt, et confitentur et consilii desiderant. Scriptum est enim: *Non judicat Deus bis in idipsum (Nahum. 1, 9 juxt. LXX).*

CAP. CXXIII. *Non oportet ab eorum elemosynis post mortem abstinere, cujus in via communicare non destitimus.*

Urbanus Julimundo episc.

(24, q. 2, c. *Sane primo.*) Sane quod super Riccardo Borelli filio, vestram egisse fraternitatem innotuit pro zelo Dei et animarum charitate, laudamus. Sed non est adeo vobis timendum, non adeo vobis est ab ejus elemosynis abstinendum. Inter cæteros quippe nostræ fidei Patres beatus Leo doctor egregius quibus, inquit, vivis non communicamus, nec mortuis communicare debemus. Constat ergo quoniam quibus vivis (ut ex opposito loquimur) communicavimus, mortuis quoque communicare possimus. Nos plane inter duo oppugnantia positi, inter impios quidem et schismaticos, schismaticis nullo modo communicare possumus, istis autem, videlicet peccatoribus et prædonibus dispensative propterea communicamus, quia hactenus Ecclesiam sustentaverunt, et se fideiorem in posterum pollicentur. Alioquin oportet nos de hujus mundi partibus exire, sub qua etiam sponsione nos eis nuper in beati Petri Natalitiis absolutionem indulsimus. Quia ergo prædictus vir neque nominative excommunicatus, neque communicans excommunicatis ex nomine exit, sed in Domini sui fide atque servitio permansit, licet nobis ejus dispensative, id est quandiu eos nos patimur, elemosynis communicare, et defuncti animam Christianæ religionis omnibus modis adjuvare.

DE LICITA ET ILLICITA EXCOMMUNICATIONE.

CAP. CXXIV. *Qua pœna feriat qui illicite aliquem excommunicat.*

Conc. Paris. sub Ludov.

(24, q. 3, c. *De illicita.*) De illicita excommunicatione, lex Justiniani Catholici imperatoris, quam probat et servat Ecclesia catholica, constitutione 123, capitulo 300, libro 1, decrevit ut nemo episcopus, nemo presbyter excommunicet aliquem, antequam causa probetur, propter quam ecclesiastici canones hæc fieri jubent. Si quis autem adversus eum aliquem excommunicaverit, ille quidem qui excommunicatus est, majoris sacerdotis auctoritate, ad gratiam sanctæ communionis redeat. Is

autem qui non legitime excommunicaverit, in tantum absteineat a sacra communione tempus, quantum majori sacerdoti visum fuerit, ut quod injuste fecerit, ipse juste patiat. Et hinc sanctus Gregorius ad Joannem episcopum injuste excommunicantem inter cætera scripsit dicens: « Conatis prius atque ad nihilum redactis prædictæ sententiæ tuæ decretis, ex beati Petri apostolorum principis auctoritate decernimus 30 dierum spatio sacra te communione privatum, ab omnipotente Deo tanti excessus veniam cum summa pœnitentia ac lacrymis exorare. Quod si hanc sententiam nostram te agnovimus implese remissius, non jam tantum

injustitiam, sed et contumaciam fraternitatis tuæ cognoscas, juvante Domino, severius puniendam, quia nemo propeere vel præpostere, scilicet non comonitus, neque convictus est judicandus. » De conventionem ante hujusmodi patris manifestorum criminum lex dicit : « Quicumque tribus auctoritatibus iudicis conventus vel tribus edictis fuerit ad iudicem provocatus, aut uno pro omnibus preceptorio, id est quod causam exstinguit, fuerit vocatus, et præsentiam suam apud eum iudicem a quo ei denuntiatio est, exhibere noluerit, adversus eum quasi in contumacem iudicari potest, quinimo nec retractari per appellationem negotia possunt, quoties in contumacem fuerit iudicatum. » Et hanc sententiam de tribus auctoritatibus conventus ex evangelica veritate Cœlestinus ad Nestorium scribens, et Ephesina synodus de eodem decernens, et beatus Gregorius ad Joannem scribens comprobat. De proprio scripto, Africanum concilium monstrat de Cresconio ut se conventus respicere tractaverit, suo contemptu et contumacia faciente, auctoritate iudicialia protinus excludatur. Et item, beatus Gregorius de sententia iudicialia, in contumacem scribens, ad Maximum præsumptorem Salonitanum episcopum dicit : « Hortamur ut ad nos venire omni postposita excusatione festines, quatenus servata iustitia, hæc de quibus accusaris cognoscere et finire secundum canonica instituta, Christo revelante, possimus. Ita autem fac ut ad veniendum amplius jam moras non ingeras, nec ipsa te absentia magis obnoxium his quæ dicuntur assignet, et nos in te hæc res non solum propter dicta crimina, quæ purgare subterfugis, sed etiam propter inobedientiæ culpam durius scilicet ut in contumacem corat ex concilio ferre iudicium. »

CAP. CXXV. *De his qui sine culpa cum excommunicatis communicant.*

Ex Decret. Gregor. VII.

(11, q. 3, c. *Quoniam multos.*) Quoniam multos, peccatis nostris exigentibus, pro causa excommunicationis perire quotidie cernimus, partim ignorantia, partim nimia simplicitate, partim timore, partim etiam necessitate, devicti misericordia, anathematis sententiam, prout possumus, ad tempus temperamus. Apostolica itaque auctoritate ab anathematis vinculo hos subtrahimus, videlicet uxores, liberos, filios, servos, ancillas, seu mancipia, nec non rusticos et servientes, et omnes alios qui non adeo curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur, et eos qui ignoranter excommunicatis communicant. Quicumque autem aut orator aut peregrinus sive viator in terram excommunicatorum devenerit, ubi non possit emere vel non habeat unde emat, ab excommunicatis accipiendi licentiam damus. Et si quis excommunicatis non per sustentationem superbiæ, sed humanitatis causa dare voluerit, non prohibemus.

CAP. CXXV. *Pro peccato patris non est filius anathematizandus.*

Augustinus ad Auxilium episc., ep. 75.

(24, q. 3, c. *Si habes.*) Si habes de hac re sententiam certis rationibus vel scripturarum testimoniis exploratam, nos docere digneris quomodo recte anathematizatur pro patris peccato filius, aut pro mariti peccato uxor, aut pro domini servus, aut quisquam in domo nondum etiam natus, si eo tempore quo universa domus anathemate obligata nascatur, ne ei possit per lavacrum regenerationis in mortis periculo subveniri. Hæc enim corporalis est poena qua legimus quosdam contemptores Dei cum suis omnibus qui ejusdem impietatis participes fuerunt pariter interfectos. Tunc quippe ad terrorem viventium mortalia corpora perimebantur quandoque etiam moritura. Spiritualis autem poena quæ sit quod scriptum est : *Quæ ligaveris super terram erunt ligata et in cælis* (Math. xvi), animas obligat de quibus dictum est : *Anima patris mea est ; et anima filii mea est ; anima quæ peccaverit ipsa morietur* (Ezech. xviii). Audistis fortassis aliquos magni nominis sacerdotes cum domo sua quempiam anathematizasse peccantium, forte autem si fuissent interrogati, reperirentur idonei inde reddere rationem. Ego autem si quis ex me quæsierit utrum recte fiat, quid ei respondeam non invenio. Nunquam hoc facere ausus sum de quorundam facinoribus unanimiter adversus Ecclesiam perpetratis, nisi gravissime commoveret. Item ; quomodo possumus vel Deo, vel hominibus justam reddere rationem, si animas innocentes pro scelere alieno quod non trahunt, sicut ex Adam in quo omnes peccaverint originale peccatum spirituali supplicio puniamus ? Etenim Classiani filius, etsi traxit ex patre noxam primi hominis, sacro fonte baptismatis expiandam, tamen quidquid postea qui eum genuit pater admisit peccati, ubi particeps iste non fuit, non ad eum pertinere quis ambigat ? Quid dicam de conjugate ? quid dicam de tot animabus in universali familia ?

CAP. CXXVII. *Qui injuste est dejectus, potest interpellare proximos episcopos.*

Conc. Sard. c. 17.

(11, q. 3, c. *Si episcopus forte.*) Si quis episcopus forte iracundus quod esse non debet, cito et aspere commovetur adversus presbyterum, sive diaconum, et exterminare eum de Ecclesia voluerit, providendum est ne innocens damnatur aut perdat communionem, et ideo habet potestatem is qui abjectus est, ut episcopus finitimos interpellat, et causa audiatur et diligentius pertrectetur, quia non oportet ei negari audientiam. Et ille episcopus qui juste aut injuste eum abjecit, patienter accipiat ut negotium discutatur, ut probetur sententia ejus a plurimis, vel emendetur. Tamen priusquam omnia diligenter et feliciter examinentur ; cum qui fuerit a commuione privatus, ante cogni-

tionem nullus debet præsumere ut communioni A societ.

CAP. CXXXVIII. *De episcopis qui innocentes aut minimis causis culpabiles excommunicant.*

(11, q. 3, c. *Episcopi.*) Episcopi si sacerdotali moderamine postposito, innocentes ac minimis causis culpabiles excommunicare præsumpserint, aut ad gratiam baptismatis festinantes recipere fortassis noluerint, a vicinis episcopis cujuslibet provinciae litteris moneantur, et si parere noluerint, communio illis usque ad tempus synodi a reliquis episcopis denegetur.

CAP. CXXXIX. *Illicite si quis excommunicat, semetipsum, non illum condemnat.*

Ex epist. Gregorii Magni episcopo Mediol., l. II.

(24, q. 3, c. *Comperimus.*) Comperimus quod B Laurentius quondam frater et coepiscopus noster, nullis in te culpis exstantibus, communionem priva- verit. Ideoque hujus praecepti nostri auctoritate mun- itus, officium tuum securus perage, et commu- nionem sine aliqua sume formidine.

CAP. CXXX. *Nemo furore commotus quemquam excommunicet.*

Gregorius Maximino Syrac. episc.

Frequenter me admonuisse vos recolo, ut in proferenda sententia esse praeceptes nullatenus de- heretis. Et nunc ecce cognovi quia reverendissimum virum abbatem Eusebium, commota furore vestra fraternitas excommunicavit, quod ego valde mira- tus sum.

CAP. CXXXI. *Quae perturbato animo quis fecit, tranquillo corrigat.*

Augustinus ad Auxilium episc., ep. 75.

Precor ut ignoscas precanti veniam excommuni- cato, si agnoveris culpam. Si autem nihil eum pec- casse prudenter advertis, fac quod sanctum virum facere oportet, ut si tibi contingit tanquam homini qui utique homo dicit in Psalmo : *Turbatus est pro- ira oculus meus (Psal. vi)*, exclames ad Deum : *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum (ibid.)*, ut porrigat tibi dexteram suam, et comprimat tuam iracundiam, et tranquillet mentem tuam ad vi- dendam faciendamque justitiam : aufer gesta eccle- siastica, quae perturbatior quam consideratio for- sitan fecisti.

CAP. CXXXII. *Vita non sententia quemlibet ligat vel solvit.*

Rebanus de pressuris eccl., l. I.

(23, q. 3, c. *Non in perpetuum.*) Non in perpe- tuum damnatur, cum injuste judicatur, dicente Psalmista : *Nec damnabit illum cum judicabitur illi (Psal. xxxvi)*. Multi denique sacerdotum culpam

zelo Dei se persequi profitentur, sed, cum indiscrete hoc agunt, sacrilegii facinus incurrunt; et dum praeceptes quasi ad emendandum ruunt, ipsi quo- que multo magis deterius cadunt.

CAP. CXXXIII. *Excommunicatus alium excommu- nicare non potest.*

Alexander II Valeriano episc. et mart.

(23, q. 1, c. *Audirimus.*) Audivimus quod Hen- ricus, Ravennas dictus, archiepiscopus nisus sit te excommunicare, quod quia excommunicatus ex- communicare non potuit, apostolica auctoritate te tuosque absolvendo mandamus exinde nunquam curare.

CAP. CXXXIV. *Ex quo episcopus fidem Ecclesiae docet, alium excommunicare potest.*

Nicolaus pap. Michaeli episc.

(24, q. 1, c. *Alit Coelestinus.*) Ait Coelestinus papa Orientalibus episcopis scribens : « Si quis ab epi- scopo Nestorio aut ab aliis qui eum sequuntur, ex quo talia praedicare coeperint, vel excommunicatus, vel exutus est, seu antistitis, seu clerici dignitate, hunc in nostra communione durasse et durare ma- nifestum est, nec judicamus eum esse remotum, quia non poterat quemquam ejus remove senten- tia, qui se jam praebuerat ipse removendum. »

CAP. CXXXV. *Non habentur excommunicati qui ab haereticis excommunicantur.*

Nicolaus pap. ad clerum Constant.

(24, q. 1, c. *Aperte, inquit.*) Aperte, inquit, se- dis nostrae sanxit auctoritas nullum sive episcopum, sive clericum, sive professione aliqua Christianum, qui a Nestorio vel ejus similibus ex quo talia pra-edicare coeperunt, vel suo loco, vel communione dejecti sunt, vel ejectum, vel excommunicatum videri. Sed hi omnes in nostra communione fue- runt et haec usque perdurant, quia neminem deji- cere vel remove poterat, quae praedicans talia ti- tubabat. Intellexisti, imperator, ex supra memoratis non potuisse, ut non dicamus praelatum suum sal- tem quemlibet remove qui fuerat olim remotum, nec deicere quemquam jam ante prostrati.

CAP. CXXXVI. *Audientiam negat, qui excommuni- cationis suae causam agere infra annum differt.*

Ex Decret. Gelasii pap., c. 2.

(11, q. 3, c. *Quicumque.*) Quicumque igitur intra anni spatium civiliter sive publice causam suam coram suis excommunicatoribus non pegerint, ipsi sibi audientiae clausisse aditum videantur; quod si obstinato animo sine communione defuncti fue- rint, nos illius causam juxta beati Leonis praedeces- seris nostri sententiam, divino judicio reservantes, quibus vivis non communicavimus, mortuis com- municare non possumus.

LIBER SEXTUS.

DE NUPTHS ET MATRIMONIIS.

CAP. I. *Matrimonii definitio.*

Constitutiones, l. II, c. 8.

(20, q. 1, in inst. *De nupt.* in princ., et c. *Illud*,

et extr. *De praesent.*) Nuptiae sive matrimonium est viri mulierisque conjunctio, individuum consuetu- dinem vitae continens.

CAP. II. In diebus Quadragesimæ nuptias celebrare non licet.

Conc. Hilerd., c. 3.

(33, q. 4, c. *Non oportet.*) Quod non oporteat a Septuagesima usque ad octavas Paschæ et tribus hebdomadibus ante festivitatem sancti Joannis, et ab adventu Domini usque post Epiphaniam nuptias celebrare. Quod si factum fuerit, separentur.

CAP. III. De eodem.

Nicolaus ad consul. Bulg., c. 48.

(33, q. 4, c. *Nec uxorem.*) Nec uxorem ducere, nec convivias facere in quadragesimali tempore, vel convenire posse nullatenus arbitramur.

CAP. IV. Non tribuitur licentia nubendi, qui continentiam servare decreverunt.

August. *De const. vitior. & que virt.*, c. 122.

(27, q. 1, c. *Nubendi.*) Nubendi licentia quibusdam tribuitur, hoc est qui virginealem vel castimoniam vidualem nequaquam professi sunt; quibusdam autem non tribuitur, id est qui virginales et continentines esse decreverunt. Fornicatio autem nulli impune conceditur.

CAP. V. Nuptias occultas celebrare non licet.

Ex Decret. Hormisdæ pap., c. 6.

(30, q. 5, c. *Nullus.*) Ut nullus fidelis, cujuscunque conditionis sit, occulte nuptias faciat, sed benedictionem a sacerdote accepta publice nubat in Domino.

CAP. VI. Sine publicis nuptiis nullus ducat uxorem.

Conc. Arclat., c. 6.

(30, q. 5, c. *Nullum.*) Nullum sine dote fiat conjugium, juxta possibilitatem fiat dos, nec sine publicis nuptiis quisquam nubere vel uxorem ducere præsumat.

CAP. VIII. Qui mulieri per Scripturas jurat se nubere cum illa, eam sponsare tenetur.

[Novellar. Constitut. c. 1.

Si quis divinis tactis Scripturis juraverit mulieri se eam legitimam uxorem habiturum, vel si in oratorio late sacramentum dederit, sit illa legitima uxor, quamvis nulla dos, nulla scriptura alia interposita sit.

CAP. VIII. Quare feminæ veiantur, dum maritantur.

Isidor., *De officiis*, l. II, c. 19.

(30, q. 5, c. *Feminæ.*) Quod feminæ dum maritantur velantur, scilicet ut noverint semper se viris suis subjectas esse et humiles. Item: Quod nubentes post benedictionem vita uno quasi invicem vinculo copulantur, videlicet, imo sit ne compagem conjugalis unitatis dirumpant. At vero quod ea vita candido purpureoque colore permiscetur. Candor quippe est munditia vitæ; purpura ad sanguinis posteritatem adhibetur, ut hoc signo et continentia et lex tenenda ab utrisque admoneatur ad tempus, et post hæc reddendum debitum non negetur. Item: Quod in primis nuptiis annulus a sponso sponsæ datur, sit hoc nimirum vel propter mutua dilectionis signum, vel propter id magis ut eorum pignore eorum corda jungantur. Unde et in quarto digito

annulus inseritur, ideo quia in eo vena quædam, ut fertur, sanguinis ad cor usque perveniat.

CAP. IX. Nuptiæ publice celebrari debent.

Nicolaus ad consul. Bulgar.

(30, q. 5, c. *Nostrates.*) Nostrates tam mares quam feminæ non ligaturam auream vel argenteam aut ex quolibet metallo compositam, quando nuptialia fœdera contrahunt, in capitibus deferunt. Sed post sponsalia quæ futurarum nuptiarum sunt promissio, fœdera quoque consensu eorum qui contrahunt et eorum in quorum sunt potestate celebrantur, et postquam arrhis sponsam sibi sponsus per digitum fidei a se annulo insignitam desponderit, dotemque utrique placitam sponsus ejus cum scripto pacto hoc continente, coram invitatis ab utraque tradiderit, aut mox aut apto tempore, ne videlicet ante tempus lege definitum tale quid facere præsumat, ambo ad nuptialia fœdera producuntur, et primum quidem in Ecclesia Domini cum oblationibus quas offerre debent Deo per sacerdotis manum, statuuntur, sicque demum benedictionem et velamen cœlestis suscipiunt.

CAP. X. Quare sponsæ non statim tradantur.

Augustinus, *Confession.* l. IV.

(27, q. 2, c. *Institutum*; l. *Quod dicimus*, et *Fidejussor.* § *De solut.*) Institutum est ut jam pactæ sponsæ non tradantur statim, ne vilem maritus habeat datam quam suspiraverit sponsus dilatam.

CAP. XI. De his quorum consensus requiritur in sponsalibus.

Pandect. l. XXXIII, t. I.

(L. *In sponsal.* § *De sponsal.*) In sponsalibus consensus eorum exigendus est quorum in nuptiis desideratur. Intelligitur tamen filia semper patri consentire, nisi evidenter dissentiat.

CAP. XII. Sponsalia consensu filia contrahuntur quæ filia patri consentire oportet, licet contradicere possit, si haberet justam causam contradicendi.

Pandect., ex l. et t. iisdem.

(L. *Sponsal. cum se.* § eod.) Sponsalia sicut nuptiæ consensu fiunt contrahentium, et ideo sicut nuptiis, ita sponsalibus filiafamilias consentire oportet. Quæ patris voluntati non repugnat, consentire intelligitur. Tunc autem dissentendi a patre licentia conceditur, si indignus moribus vel turpis sponsus ei a patre eligitur. Filiofamilias dissentiente, sponsalia ejus nomine fieri non possunt.

CAP. XIII. Pro sponsalibus ineundis ætas non definitur.

Pandect. ex l. et t. iisdem.

(L. *In sponsal.* § *De sponsal.*) In sponsalibus contrahendis ætas contrahentium definita non est ut in matrimoniis. Quapropter a primordio ætatis sponsalia effici possunt, si modo id fieri ab utraque persona intelligatur, id est, si non sint juniores quam septem annis.

CAP. XIV. In desponsatione conjugium initiatur.

Ambros., *De institut. virg.* c. 5, 6.

(27, q. 3, c. *Cum initiatur*, vel *Conjug. pactio*)

Desponsata viro, conjugis nomen accepit. Cum enim initiatur conjugium conjugii nomen assumitur. Non enim defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis. Denique cum conjugitur puella, conjugium est, non cum viri admistione cognoscitur.

CAP. XV. *A prima fide desponsationis, coniuges verius appellantur.*

Isidor., *Etymol.* l. ix, c. 7.

(27, q. 2, c. *Conjuges.*) Conjuges verius appellantur a prima desponsationis fide, quamvis adhuc inter eos ignoretur conjugalis concubitus.

CAP. XVI. *Conjugium fit etiam absque carnali commistione et concubitu.*

August. *De bon. conjug.* l. i, c. 11, et *De nupt.* et *concup.*

(27, q. 2, c. *Conjux.*) Conjux vocatur a prima desponsationis fide, quam concubitu non cognoverat Joseph, nec fuerat cogniturus, nec perierat, nec mendax nauerat; conjugis appellatio, ubi non fuerat, nec futura erat carnis commistio. Propter quod fidele conjugium ambo parentes Christi vocari meruerunt, et non solum illa mater, verum etiam ille pater ejus, sicut et conjux matris ejus fuit: utrumque mente, non carne.

CAP. XVII. *Cum desponsata fuerit tradita et in usum deducta, rite conjux appellatur.*

Ambrosius ad Paternum, epist. 66.

(27, q. 2, c. *Si quis.*) Si quis desponsata sibi et tradita utatur, conjugium vocatur.

CAP. XVIII. *Puellam alii desponsatam alter accipere non valet.*

Siricus pap. ad Hlymer. Tarrac. episc., epist. 1, c. 1.

(27, q. 2, c. *De conjugali.*) De conjugali autem violatione requisisti, si desponsatam alii puellam, alter in matrimonium possit accipere, tale conjugium anathematizamus, et hoc ne fiat modis omnibus inhibemus: quia illa benedictio quam nuptæ sacerdos imponit, apud infideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.

CAP. XIX. *Puellæ desponsatæ prioribus reddendæ.*

Conc. Ancyrit., c. 11.

(27, q. 2, c. *Desponsatas.*) Desponsatas puellas et post ab aliis raptas placuit erui, et eis reddi quibus ante fuerant desponsatæ, etiam si eis a raptoribus vis illata constiterit.

CAP. XX. *Quomodo sponsus et sponsa ad benedictionem accedant.*

Conc. Carthag. iv, c. 13.

(30, q. 5, c. *Sponsus.*) Sponsus et sponsa, cum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus vel paranympis offerantur in ecclesia sacerdoti. Qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia benedictionis in virginitate permanant.

CAP. XXI. *Quibus temporibus debent conjuges se abstinere.*

Ambros. super Epist. ad Cor. c. 71.

(33, q. 4, c. *Si causa.*) Si causa procreandorum filiorum ducitur uxor, non inultum tempus concessum videtur ad usum ipsum, quia et dies festi, et

A dies processionis et ipsa ratio conceptus et partus juxta legem cessare temporibus his debere monstratur.

CAP. XXII. *Secunda conjugia sicut et prima licita esse probantur.*

August., *Contra advers. leg. et proph.* l. ii, c. 21.

(31, q. 1, c. *Deus masculum.*) Deus qui masculum et feminam propagandi generis causa nuptiali castitati conjunxit, et secundas nuptias quæ in unoquoque testamento permittuntur, licitas esse monstravit.

CAP. XXIII. *Illamulier non pertinet ad matrimonium cum qua non celebratur nuptiale ministerium.*

Ex Decret Leonis pap. II, et epist. 90 ad Rustic.

(27, q. 2, c. *Cum societas.*) Cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit ut præter sexus conjunctionem non habeant in se nuptiæ conjunctionis Christi et Ecclesiæ sacramentum, dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium in qua docetur nuptiale non fuisse ministerium.

CAP. XXIV. *Partus feminarum erit sola causa nubendi.*

Ambros. super Luc. l. i, c. 1.

(32, q. 2, c. *Pudor.*) Pudor est feminis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc sola causa est nubendi.

CAP. XXV. *De eodem.*

Ambros., super Luc. l. ii.

(32, q. 2, c. *Pudor. § Cum.*) Cum conjugii præmium et gratia nuptiarum partus sit feminarum, non mediocris est causa, ut virginitas Mariæ falleret principem mundi.

CAP. XXVI. *De eodem.*

Hieronym.

(32, q. 2, c. *Sicut et venial.*) Debent ergo sibi conjugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem, liberorum procreandorum causa, quia prima est humani generis in ista mortalitate societas, verum etiam infirmitatis invicem accipiendæ ad illicitos concubitus evitandos, mutuam quodammodo servitutem, ut si alteri eorum continentia perpetua placeat, nisi alterius consensu non possit. Item: Reddere vero debitum conjugale, nullius est criminis; exigere autem ultra generandi necessitatem, D culpæ venialis.

CAP. XXVII. *Conjuges sunt qui causa solius incontinentiæ sibi invicem copulantur.*

August. *De bono conj.* c. 3.

(32, q. 2. *Solet.*) Solet autem quæri cum masculus et femina nec illa maritus, nec illa uxor alterius, sibi invicem non filiorum procreandorum causa, sed pro incontinentiis solius causa concubitus copulantur, ea fide media, ut nec ille cum altera, nec illa cum altero id faciat, utrum nuptiæ sint vocandæ. Et potest quidem fortasse non absurde hoc appellari concubium, si usque ad mortem alicujus eorum id inter eos placuerit, et prolis generationem quamvis non ea causa conjuncti sunt, non tamen vitaverint: ut vel nolint sibi nasci filios vel etiam opere aliquo

malo agant ne nascantur. Cæterum si vel utrumque vel unum desit horum, non invenio quemadmodum has nuptias appellare possimus. Etenim si aliquam sibi ad tempus adhibuerit donec aliam dignam honoribus, vel suis facultatibus inveniat quam in conjugium ducat, ipso animo adulter est, nec cum illa quam cupit invenire, sed cum ista cum qua sic cubat, ut cum ea non habeat maritale consortium.

CAP. XXVIII. *Sterilem uxorem dimittere et causa fecunditatis aliam ducere alicui non licet.*

August. *De bono conj.* c. 7.

(32, q. 7, c. *Tantum.*) Tantum valet sociale vinculum ut cum causa procreandi colligitur, nec ipsa procreandi causa solvatur.

CAP. XXIX. *Veritas nuptiarum non consistit in conjunctione maris et feminæ.*

August. *contra Julian.* l. 1.

(32, q. 1, c. *Non enim.*) Non in sola (ut deliras) commistione maris et feminæ nuptiarum veritas est, quamvis sine illa commistione nuptiæ filios propagare non possint. Sed alia sunt ad nuptias proprie pertinentia, quibus, ab adulteriis nuptiæ decernuntur. Sicuti est thori conjugalis fides et cura ordinate filios procreandi, et quæ maxima differentia est, bonus usus mali, hoc est bonus-usus concupiscentiæ carnis, quo bono adulteri utuntur male.

CAP. XXX. *Triplex bonum conjugii fuit in parentibus Christi.*

August. *De nupt. et concup.* l. 11, c. 2.

(27, q. 4, c. *Omnes.* Dist. 31, *Si sint.*) Omne itaque nuptiarum bonum impletum est in ipsis parentibus Christi, fides, proles, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum; fidem quia nullum adulterium; sacramentum, quia nullum divortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non potest sine pudenda concupiscentia carnis, quæ accidit ex peccato, sine quo concipi voluit, quia futurus erat sine peccato.

CAP. XXXI. *Clandestina conjugia fieri non debent.*

Evaristus episc. *Afric.* ep. 1.

Aliter legitimum non fit conjugium nisi ab his qui super ipsam feminam dominationem habere videntur, et a quibus custoditur, uxor petatur, et a parentibus et propinrioribus sponsetur, et legibus dotetur, et suo tempore sacerdotaliter, ut mos est,

A precibus et oblationibus a sacerdote benedicatur, et a paranympis ut consuetudo docet custodita, et a proximis congruo tempore petita, legibus dotetur ac solemniter accipiatur: et biduo vel triduo orationibus vacent, et castitatem custodiant. Aliter vero præsumpta, non conjugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potius quam legitima connubia esse non dubitatur, nisi voluntas propria suffragaverit, et vota succurrerint legitima.

CAP. XXXII. *Delinquent qui pacta conjugiorum solemnina non complent.*

Nicolaus ad consult. *Bulgar.* c. 32.

Hæc sunt, præter alia quæ ad memoriam non occurrunt, pacta conjugiorum solemnina. Peccatum autem esse, si hæc cuncta nuptiali fœdere non interveniunt, dicimus.

CAP. XXXIII. *Quot sunt legitima conjugia, et quod voluntate patris raptor raptori nubere potest.*

Hieronym.

(36, q. 2, c. *Tria.*) Tria legitima connubia in Scripturis leguntur: Primum legitimum est virgo casta in virginitate viro legitimo data legitime, et reliqua quæ sequuntur in prædictis. Secundum, virgo in civitate deprehensa a viro, et illi per vim copulata, si voluerit pater ejus, dotabit eam iste vir, quantum judicaverit pater, et dabit pretium pudicitiae ejus. Tertium filia prædicta deprehensa, si non fuerit voluntas patris, trahet eam a viro prædicto et tradet eam alii et dotabit eam, et legitima erit ei. Sed primum his duobus præferatur.

CAP. XXXIV. *Uxore mortua, licet viro aliam ducere, sed non repudiatam vel desponsatam.*

(27, q. 2, c. *Additur.*) Additur itaque aliud quartum legitimum conjugium. Dum mortua fuerit uxor ejus, licet illi accipere aliam, sed non repudiatam, nec desponsatam viro, sed liberam. Similiter et mulier debet. Unde et Paulus ait: *Mulier quæ sub viro est, ligata sub lege viri est, quandiu vivit vir ejus. Igitur vivente viro ejus, vocabitur adultera, si juncta fuerit alteri viro. Si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ita ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro (Rom. vii).*

INTER QUAS PERSONAS CONJUGIUM POTEST ESSE.

CAP. XXXV. *Legitimo matrimonio copulatur, quæ D concubinam habenti traditur.*

Ex Decret. Leonis; epist. 9 ad Rustic. episc.

(32, q. 2, c. *Non omnis.*) Non omnis viro juncta mulier, uxor est viri, quia nec omnis filius hæres est patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos sunt legitima, et inter æquales, et multo prius hoc ipsum Domino constituyente quam initium Romani juris existeret. Itaque aliud est uxor, aliud concubina, sicut aliud est ancilla, aliud libera (*Gal. iv*).

Propter quod etiam Apostolus ad manifestandam harum personarum discretionem, testimonium ponit de Genesi, ubi dicitur Abraham: *Ejice ancillam et filium ejus; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac (Gen. xxi).* Igitur cujuslibet loci laicus, si filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est quasi cum conjugato dederit, nisi forte illa mulier et ingenua facta et dotata legitime et publicis nuptiis honestata videatur: quia paterno arbitrio viris con-

juncta carent culpa. Si mulieres quæ a viris habebantur, in matrimonio non fuerunt, quia aliud est nupta, aliud concubina.

CAP. XXXVI. *In contrahendo conjugio ista sunt observanda.*

Leo papa.

(30, q. 5, c. *Qualis*.) Qualis uxor esse debeat, quæ labenda est secundum legem? Virgo casta et desponsata in virginitate et dotata legitime, et a parentibus tradita, et a sponso et a paranympis accipienda, et ita secundum legem et Evangelium publicis nuptiis honeste in conjugium et liquide sumenda et omnibus diebus vitæ suæ nisi ex consensu et causa vacandi Deo, nunquam propter hominem separanda, et, si fornicata fuerit, dimittenda. Sed illa vivente, altera non ducenda, quia *adulteri regnum Dei non possidebunt* (1 Cor. vi), et pœnitentia illius per Scripturas recipienda.

CAP. XXXVII. *Inter patronum et libertam constat esse matrimonium legitimum.*

Ex Decret. Julii pap. c. 4.

(29, q. 2, c. *Si quis*.) Si quis ancillam suam libertate donaverit, et in matrimonio sibi sociaverit, dubitatur apud quosdam utrum legitime hujusmodi nuptiæ esse videantur, an non. Nos itaque vetustam ambiguitatem decedentes, talia connubia legitima esse censuimus. Si enim ex affectu sunt omnes nuptiæ et nihil impium et legibus contrarium in tali copulatione fieri potest, quare prædictas nuptias irhibendas existimaverimus.

CAP. XXXVIII. *Licet servo matrimonium contrahere.*

(19, q. 2, c. *Omnibus*.) Omnibus nobis unus est pater in cœlis et unusquisque dives et pauper, liber et servus æqualiter pro se et pro animabus eorum rationem daturi sunt. Quapropter omnes cujuscunque conditionis sint, unam legem (*quantum pertinet ad Deum*) habere non dubitamus. Ergo sicut ingenuus dimitti non potest, sic nec servus semel conjugio copulatus ulterius dimitti poterit

CAP. XXXIX. *Matrimonium manet inter servos quos dominus eorum conjunxit uno eorum libero postea, et altero servo manente.*

Conc. Maliens., c. 10.

Si servum et ancillam dominus amborum in matrimonio conjunxerit, et postea liberato servo vel ancilla, non potest redimi, qui in servitio est, ideo matrimonia non solvuntur.

CAP. XL. *Legitima servorum conjugia, sua auctoritate domini non dirimant.*

Conc. Cabil., c. 30.

(29, q. 2, c. *Dictum est*.) Dictum est nobis quod quidam legitima matrimonia servorum potestativa quadam præsumptione dirimant, non attendentes illud Evangelium: *Quos Deus conjunxit, homo non separet* (Matth. xix); unde nobis visum est ut conjugia servorum non dirimantur, etiamsi diversos dominos habeant, sed in uno conjugio permanentes dominis serviant suis. Et hoc in illis observandum est, ubi legalis conjunctio fuit et pro voluntate dominorum.

CAP. XLI. *De eo qui ancillam duxit in uxorem quam putat esse liberam.*

Conc. apud Vermer., c. 6.

(29, q. 2, c. *Si quis ingenuus*.) Si quis ingenuus homo alterius ancillam uxorem duxerit, et æstimat quod ingenua sit, si ipsa femina fuerit postea in servitute detecta, si eam a servitute redimere potest, faciat. Si non potest, si voluerit, alteram accipiat.

C Si autem servam eam sciverit et collaudaverat, post ut legitimam habeat. Similiter et mulier ingenua de servo alterius facere debet.

CAP. XLII. *Non licet mulieri dimittere quem sciens servum accepit in virum.*

Ex concil. eodem, c. 8.

(29, q. 2, c. *Si femina*.) Si femina ingenua accepit servum, sciens quod servus esset, habeat eum, quia omnes unum patrem habemus in cœlis, una lex erit et viro et feminae.

DE CONCUBINIS

CAP. XLIII. *Quod non licet habere concubinam.*

August. hom. 49.

(Dist. 34, c. *Audite*.) Audite, fratres charissimi, membra Christi et matris Ecclesiæ filii. Quod dico competentibus, audiant fideles. Quod dico fidelibus audiant competentes; quod dico fidelibus et competentibus et pœnitentibus audiant et catechumeni, audiant et omnes et timeant, et nemo contemnat. Sit mihi in consolatione vester auditus, nec vobis in testimonium dolor meus. Competentibus dico: Fornicari vobis non licet, sufficiant vobis uxores, concubinas vobis non licet habere. Audiat Deus si vos surdi estis. Audiant angeli ejus, si vos contemnitis. Concubinas vobis non licet habere, et si non habetis uxores tamen non licet vobis concubinas

D habere, quas postea dimittat et ducatis uxores. Tanto major damnatio vobis erit, si volueritis habere, et concubinas et uxores. Item, Augustinus: Quale est etiam illud quod multi virorum ante nuptias sibi concubinas adherere non erubescunt, quas post aliquot annos dimittunt, et legitimas sic postea uxores accipiunt; unde coram Deo et coram angelis ejus contestor atque denuntio Deum et ista semper prohibuisse, et nunquam ei placuisse, et præcipue Christianis temporibus concubinas habere nunquam licuit, et nunquam licebit.

CAP. XLIV. *De eodem.*

August., *De bon. conj.*

(C. *Solet quæri*; et 32, c. 2, c. *Si aliquam*.) Si quis aliquam sibi ad tempus adhibuerit, donec di-

gnam honoribus et suis facultatibus inveniatur quam A liberis habuerit, in servitutem deducere, sed post mortem domini eripiat in libertatem una cum sobole sua.

CAP. LII. *De eodem.*

Constitut. l. xiv, c. 4.

(l. *Nuper. c. De nat. lib.*) Si quis cum muliere libera consuetudinem habeat, non affectione maritali, et ex ea filios procreaverit, eosque velit filios legitimos habere in potestate sua, liceat ei cum matre eorum instrumenta dotalia componere. Nam filii qui ante naturales erant, post compositionem instrumentorum dotalium, sui et in potestate patris efficiuntur, sive postea nati filii vivunt, sive mortui sunt, sive omnino nullus alius procreatus.

CAP. LIII. *Quid sit raptus.*

Isidor., *Etymol.* l. v, c. 26.

(27, q. 2, c. *Raptus*, et 28, q. 2, c. *Raptus*.) Raptus quippe illicitus coitus a corrumpendo dictus. Unde qui raptu potitur, stupro fruitur.

CAP. LIV. *Excommunicantur raptorem viduæ vel virginis cum ipsis faventibus.*

Gregorius, Junior.

(36, q. 2, c. *Si quis*.) Si quis viduam rapuerit, vel furatus fuerit uxorem, anathema sit; si virginem, nisi desponsaverit in uxorem, anathema sit.

CAP. LV. *Quæ sit pœna raptarum puellarum.*

Conc. Cabil. c. 27.

(30, q. 2, c. *De puellis*.) De puellis raptis necdum desponsatis in Chalcedonensi concilio scriptum est: Eos qui rapuerant puellas sub nomine simul cohabitandi cooperantes et conniventes raptoribus, decrevit sacra synodus, ut siquidem clerici sunt, decendant de proprio gradu; si vero laici, anathematizentur. Quibus verbis datur intelligi qualiter hujus mali actores damnandi sunt, quando participes consilii et conniventes tanto anathemate feriuntur, ut juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas sibi jure vindicare nullatenus possint.

CAP. LVI. *Post pœnitentiam raptoris vel raptæ, relicta conjugia concedantur.*

Conc. Meldens. c. 65.

D (36, 2, c. *Si autem*.) Si autem necdum eas quas rapuerant cum voluntate sub præfato desponsationis vel dotalitii nomine in conjugium sumptas habent, quando in omnium aures hæc fuerit constitutio promulgata, ab earum conjunctione separentur et publice pœnitentiæ subigantur. Raptæ autem parentibus legaliter restituantur. Post peractam vero publicam pœnitentiam, si ætas incontinentiam exegerit, legitimo et ex utriusque partibus placito conjugio socientur. Non in his regulam constituimus, sed ut verbis magni Leonis utamur, quod sit tolerabilius æstimamus; quod si unus ex conjugatis obierit, et is qui publicam pœnitentiam egerit superstes exstiterit, iterare conjugium non præsumat, nisi forte episcopus prævide-

CAP. XLV. *Quis dicitur justus concubinatus.*

August., *ibid.*

(32, q. 2, c. *Ut concubinæ*.) Item *ibidem*: ut concubinæ ad tempus adhibitæ, si filiorum causa concubant, justum faciant concubinatum suum, posse sane fieri nuptias ex male conjunctis, honesto postea placito consequente, manifestum est.

CAP. XLVI. *Concubinam non intelligitur habere aui cum multis mulieribus concumbere solet.*

Novellar. Constit. 89.

Nemo intelligitur concubinam habere qui cum multis mulieribus concumbere solet. Nam quem admodum qui legitimam uxorem habeat, aliam habere, durante eodem matrimonio non potest, ita et qui unam concubinam habet, non potest alias eodem tempore habere.

CAP. XLVII. *A populo Dei non separat aliquem materna conditio, sed propria culpa.*

August. *De unic. bapt.*

(Dist. 56, c. *Ismael*.) Ismael ut separetur a populo Dei non obfuit mater ancilla, sed fraterna discordia, et non profuit potestas uxoris cujus magis filius erat, quia per ipsius jura conjugalia, et in ancilla seminatus erat, et ex ancilla susceptus est.

CAP. XLVIII. *Consuetudo ad liberam mulierem inducit matrimonium.*

Pandect. l. xxiii, c. 2, et Bal.

(l. *In liberæ, § De tit. nupt.*) In liberæ mulieris consuetudine, non concubinatus, sed nuptiæ intelligendæ sunt, si non corpore quæstum fecerit.

CAP. XLIX. *Qui non habet uxorem, loco illius concubinam habere debet.*

Conc. Tolat. 1, c. 17.

(Dist. 34, c. *Is qui non*.) Si quis habeat uxorem fidelis et concubinam, non communicet. Cæterum is qui non habet uxorem, et pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur, tamen ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ, ut ei placuerit, sit conjunctione contentus. Alias vero abiciat, donec desinat et ad pœnitentiam revertatur.

CAP. L. *De eodem.*

Isidor., *De distant. Vet. et Nov. Test.*

(Dist. 34, c. *Christiano*.) Christiano dico non plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi unam tantum aut uxorem, aut certo loco uxoris, si *conjugæ deest*, concubinam.

CAP. LI. *De eodem.*

Cod. l. iv, c. 15, tit. 4.

(Authent. c. *Servo*, et *De natis*.) Si quis sine uxore constitutus ancillam suam nomine habeat concubinam, et in eadem usque ad suam mortem consuetudine permanserit, et forsitan ex ea liberos susceperit, sancimus omnimodo non concedi hæredibus defuncti, eandem vel liberos ejus, si etiam

rit aliquam concedere indulgentiam, ut gravio-
rem possit amovere offensam.

CAP. LVII. *Non est peccatum meretricem ducere
in uxorem.*

Hieronym. sup. Ose. l. 1, ad cap. v.

(32, q. 1, c. *Non est culpandus.*) Non est culpandus Osee propheta, si meretricem quam duxit converterit ad pudicitiam, sed potius laudandus qui ex mala bonam fecerit. Non enim qui bonus permanet, ipse polluitur, si societur malo, sed qui malus est in bonum convertitur, si boni exempla sectetur. Ex quo intelligimus non prophetam perdidisse pudicitiam fornicariæ copulatum, sed fornicariam assumpsisse pudicitiam, quam antea non habebat.

CAP. LVIII. *Licet meretricibus meliorem vitam eligere, etiam si juraverint in tali professione per-*

mansuras, quia juramentum contra bonos mores prestitum non est obligatorium.

Constitut. Novell. ; et Bal. 1, imp. benev.

(C. *De nuptiis.*) Princeps, constituit ut liceat meretricibus honestiorem vitam eligere sine aliquo amore, quamvis juratoriam cautionem exposuerunt. Ili autem qui tale jusjurandum exegerunt, et contra castitatem operam suam dederunt, pœnæ nomine x libras auri persolvant iisdem meretricibus, quæ sacramenta dederunt. Pœna autem x librarum officio præsidis flagitetur. Quod si præses neglexerit, de suo patrimonio pœnam prestare cogatur, et a magistratu sibi commisso cadat, et non solum mulieribus, sed etiam hæredibus et aliis successoribus earum pœnam solvat, hoc si probatum sit quod B sacramentum a meretrice exegerit: si autem ipse sacramentum exegerit quidem a meretrice, teneatur ex pœna.

DE SECUNDIS NUPTIIS.

CAP. LIX. *Secunda conjugia, sicut et prima, licita esse probantur.*

August. *De bon. viduit.*, c. 41.

(31, q. 1, c. *Quod si dormierit.*) De tertiis et quartis et ultra pluribus nuptiis, solent homines movere quæstionem. Unde ut breviter respondeam, nec ulla nuptias audeo damnare, nec eis verecundiam numerositatis auferre. Item: nec contra humanæ verecundiæ sensum audeo dicere, ut quoties, viris mortuis, valuerit, nubat femina, nec ex meo corde propter Scripturæ sanctæ auctoritatem, quotaslibet nuptias audeo condemnare.

CAP. LX. *Quomodo Abraham excusatur a crimine fornicationis.*

August. contra Faust., lib. 11, c. 5.

(32, q. 4, c. *Iste Abraham.*) Iste Abraham etiam usque ad decrepitam senectutem fornicationis objecit crimen: profecto quia et post mortem Saræ alteram duxit, ubi et si nullum intelligeretur rei abditæ sacramentum, propter id solum hoc facere debuit Abraham, ne putarent hæretici adversus populum Dei (quibus etiam Tertullianus astipulator assistit) post uxoris mortem, crimen esse ducere uxorem.

CAP. LXI. *Secunda conjugia sicut et prima licita esse probantur.*

August. contra advers. leg. et proph. l. 11, c. 2.

(31, q. 2, c. *Deus masculum.*) Item, Deus qui masculum et feminam propagandi generis causa, nuptiali castitate conjunxit, et secundas nuptias, quæ in Novo quoque Testamento permittantur, licitas esse monstravit.

CAP. LXII. *Nec duæ, nec tres, nec deinceps nuptiæ sunt condemnandæ.*

Hieronym. ad Pamach. t. 11, in Apolog.

(31, q. 1, c. *Aperiant.*) Aperiant, quæso, aures obrectatores mei, et videant me secundas et tertias nuptias in Domino concessisse, qui secundas et ter-

tias nuptias non damnavi, nec primum potui damnare matrimonium. Item: Non damno bigamos, et, si dici potest, imo nec trigamos, nec octogamos. Item: ego nunc libera voce proclamo, non damnari in Ecclesia bigamiam imo nec trigamiam, et ita licere v et vi et ultra quomodo et secundo marito nubere.

CAP. LXIII. *Non peccat bigamus, sed prærogativa sacerdotii exiit.*

Ambros. ad Vercell., 82, l. x.

(Dist. 26, c. *Qui sine*, et dist. 34, c. *Cognoscamus.*) Qui sine crimine est unius uxoris vir teneatur ad legem sacerdotii suscipiendi. Qui autem iteraverit conjugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogativa exiit sacerdotis. Item cognoscamus non solum de episcopo et presbytero apostolum statuisse, sed etiam Patres in concilio Nicæni tractatu addidisse, clericum quemquam non debere esse, qui secunda conjugia sit sortitus.

CAP. LXIV. *Bigamus reputatur qui ante baptismum habuerit unam, et post baptismum aliam.*

Ambros. *De offic.*, l. 1.

(Dist. 26, c. *Una tantum.*) Una tantum nec repetita nobis permittitur copula, et in ipso conjugio lex est non iterare conjugium: nec secundæ conjugis sortiri conjunctionem, quod plerisque mirum videtur, cur etiam ante baptismum iterati conjugii ad electionem nuneris et ordinationis prærogativa impedimenta generentur, cum etiam delicta obesse non soleant, si lavaeri remissa fuerint sacramenta; sed intelligere debemus, quia in baptismo culpa dimitti potest, lex aboleri non potest. In conjugio non culpa, sed lex est. Quod culpæ est igitur, in baptismo relaxatur: quod legis est, in conjugio non solvitur. Quomodo autem potest hortator esse viduitatis qui ipse conjugia frequentavit?

CAP. LXV. Qui ante baptismum habuerit unam et A post baptismum aliam, ordinandus non est.

August. *De bono nupt. conj.* c. 28.

(Dist. 26, c. *Unius*, et c. *Acutius*.) Sacramentum nuptiarum temporis nostri sic ad unum virum et ad unam uxorem redactum est, ut Ecclesie dispensatorem non liceat ordinari, nisi unius uxoris virum.

CAP. LXVI. Qui ante baptismum habuerit unam, et post baptismum aliam, ordinandus non est.

August. *De bono conjug.* c. 18.

(Dist. 26, c. *Acutius*.) Quod acutius intellexerunt, qui nec cum, qui catechumenus vel paganus alteram habuerit, ordinandum esse censuerunt. De sacramento enim agitur, non de peccato. Nam in baptismo omnia peccata dimittuntur, sed qui dixit: *Si acceperis uxorem non peccasti, et si nupserit virgo non peccat, et quod vult faciat, non peccat si nubat* (I Cor. vii), satis declaravit nuptias non esse peccatum. Propter sacramenti autem sanctitatem, sicut femina, etiam si catechumena fuerit vitiosa, non potest post baptismum inter Dei virgines consecrari, ita non absurdum visum est, eum qui excessit numerum uxorum singularem, non peccatum aliquod commisisse sed normam quamdam sacramenti amisisse, non ad vitæ bonæ meritum, sed ad ordinationis ecclesiasticæ signaculum necessariam.

CAP. LXVII. Presbyter in nuptiis bigami non prandeat.

Conc. Neocæsar. c. 6.

Presbyterum in nuptiis bigami prandere non convenit, quia cum pœnitentia bigamus egeat, quis erit presbyter qui talibus nuptiis possit præbere consensum.

CAP. LXVIII. Quæ sit vidua, vel ejecta, vel meretrix.

Hieronym. ad Fabulum.

(Dist. 34, c. *Vidua*; 45, c. *Disciplina*; 60, c. *Latores*, Extra *De Sent. Excom.*) Vidua est, cujus maritus mortuus est, ejecta quæ marito vivente projicitur, meretrix quæ multorum libidini datet.

CAP. LXIX. De eodem

Valens Theod. et Arch. imp. Thatiâno papæ.

(L. *Matres*, c. *Quando*.) Mâtres quæ amissis viris tutelam administrandorum negotiorum in liberos postulant, priusquam confirmatio officii talis in eos jure eveniat, fateantur in actis sacramento præstito ad alias se nuptias non venire. Sane in optione hujuscemodi nulla cogetur, sed libera in conditiones quas præstituimus voluntate descendat. Nam si maluerit alia optare matrimonia, tutelas filiorum administrare non debet.

DE CONJUGIO ILLORUM QUORUM UNUS SINE ALTERO CONTINENTIAM VOVERIT.

CAP. LXXV. Conjugale vinculum non solvitur, propter perpetuam continentiam. consensu utriusque conjugis servandam.

(32, q. 7, c. *Usque adeo*.) Quibus vero placuerit ex consensu ab usu carnali concupiscentiæ in per-

PATROL. CLXI.

CAP. LXX. De eodem.

Novell. Const. 27, c. 11.

(l. 1, c. *De secundis*, et l. *Solet*, c. *Mulier quæ ante annum*.) Si mulier post mortem mariti necdum annali spatio completo, ad secundas nuptias properaverit, omni quidem modo inter infames erit; si quidem liberos ex priori matrimonio non habeat, infamiam quidem solvere poterit, si preces imperatori porrexerit, et divino principis nutu priori opinionioni restituta fuerit, res autem a priori marito sibi relictas nullo modo lucrabitur.

CAP. LXXI. Mulier qui ad secundas properat nuptias, non utatur privilegiis prioris mariti.

Mulier quæ ad secundas migravit nuptias privilegiis vel dignitatibus prioris mariti non utatur.

CAP. LXXII. Mulier quæ filiorum tutelam habet, prius rationem tutelæ reddat, et debitum solvat, quam ad secundas nuptias accedat.

Si mulier liberorum suorum tutelam administravit; et post inchoatam administrationem ad secundas nuptias migrare voluerit, prius filiis suis impuberibus tutorem petere debet; eique rationem administrationis suæ reddere debet; et post reddita ratione, si debitorum appareat, debitum suum persolvere debet. Deinde, si velit, ad matrimonium secundum veniet. Si autem, hac observatione contempta, secundas contraxerit nuptias, non solum res ipsius, id est matris, liberis ejus hypothecæ titulo supponatur, sed etiam res vitrici ex præsentis constitutionis auctoritate.

CAP. LXXIII. De eodem.

Constitut. l. LXXXIV, c. 1.

(l. 1, c. *De secundis nupt.*) Si mater marito defuncto filiorum suorum tutelam gubernare maluerit, renuntiet secundis nuptiis in judicio cum jurejurando; res autem suas filio suo impuberi obliget, atque ita ei tutela committatur.

CAP. LXXIV. De eodem.

Aug. *De benef. conjug.*

(32, q. 7, c. *Usque adeo*.) Usque adeo manent inter viventes semel inita jura nuptiarum, ut potius sint inter se conjuges etiam separati, quam cum his quibus adhæserunt. *Et post:*

Manet inter viventes quoddam vinculum conjugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre, sicut apostata anima velut de conjugio Christi recedens, etiam fide perdita sacramentum fidei non amittit, quod lavacro regenerationis accepit. Redderetur enim procul dubio redeunti, si amisisset abscedens; habet autem hoc qui recesserit ad cumulum supplicii, non ad præmium meriti.

CAP. LXXVI. *Sine conscientia episcopi viro et uxori causa religionis divertere non licet.*

Eugen. pap. ex Synod., c. 36, sub Ludov. Loth.

(27, q. 2, c. *Si vir.*) Si vir et uxor divertere inter se pro sola religiosa vita consenserint, nullatenus sine conscientia episcopi fiat; ut ab eo loco singulariter proviso constituantur. Nam uxore volente aut altero eorum, etiam pro tali re matrimonium non solvitur.

CAP. LXXVII. *Continentiæ vota non licet suscipere, nisi eandem vitam vir ejus elegerit.*

Nicol. Carolo regi.

(27, q. 2, c. *Scriptis nobis.*) Scripsit nobis Theoberga regina se velle dignitate seu copula exui, et sola privata vita esse contentam desiderare, cui nos scripsimus, non hoc aliter fieri posse nisi eandem vitam conjux ejus Lotharius elegerit.

CAP. LXXVIII. *Causa religionis conjugia solvi non debent.*

Ex epist. Greg. ad Theotiscam patriciam, l. ix.

(27, q. 2, c. *Sunt qui.*) Si dicunt aliqui religionis causa conjugia debere dissolvi, sciendum est quia, et si hoc lex humana concessit, lex tamen divina prohibuit: per se enim Veritas dixit: *Quod Deus conjunxit, etc. (Matth. xix).* Quæ etiam ait: *Non licet dimittere uxorem excepta causa fornicationis (ibid.).* Item: Si vir et uxor una caro sunt et religionis causa vir dimittit uxorem, vel mulier virum in hoc mundo remanentem, vel forsitan ad illicita migrantem, quæ est ista conversio in qua eadem caro ex parte transit ad continentiam et ex parte remanet in pollutione? Si vero utrisque conveniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare? Item: Cum boni conjuges aut meritum augere desiderant, ante actæ vitæ culpas delere, ut se ad continentiam astringant, et meliorem vitam appetant, licet. Si vero continentiam quam vir appetit, mulier recuset, dividi conjugium non licet, quia scriptum est: *Mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir; similiter et vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier (I Cor. vii).*

CAP. LXXIX. *Sine uxoris voluntate, viro continere non licet.*

August. *De adult. conjur.*

(27, q. 2, c. *Si tu abstines.*) Si tu abstines sine uxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam, et peccatum illius tæe imputabitur abstinentiæ. Apostolus nec ad tempus, ut vacetur orationi, nisi ex consensu, voluit conjuges carnali invicem fraudare debito. Item: Si dicat vir: *Dimitto quidem uxorem sine ulla causa fornicationis, sed continens permanebo,* ideoque dicemus impune fecisse, quod fecit? quis hoc dicere audebit qui voluntatem Domini hoc dicentis intelligit? quoniam nec continentiae causa dimitti conjugem voluit, qui solum fornicationis causam excepit. Item, ecce placuerit mulieri continentia, viro non placuit. Discessit a viro mulier, et cepit vivere continenter, ipsa scilicet casta mansura, sed factura quod Dominus non vult, adulte-

rum virum, quia cum se non continuerit, quæret alteram. Quid sumus dicturi mulieri? Nonne quod dicit Ecclesiæ sana doctrina? *Redde debitum viro, ne dum tu quæris unde amplius honoreris, ille unde damnetur inveniat.*

CAP. LXXX. *Non potest vir continentiae vota rescindere, quæ assensu ejus mulier Deo promiserit.*

August. ad Ediciam, epist. 199.

(33, q. 5, c. *Quod Deo.*) Quod Deo pari consensu ambo voveratis, perseveranter usque in finem reddere debuistis. A quo proposito si lapsus est ille, tu saltem constantissime persevera. Quod te non exhortarer, nisi quia tibi ad hoc ipse consenserat. Nam si nunquam tenuisses ejus assensum, numerus te nullus defendisset annorum. Item: Non quia pariter temperabatis a commissione carnali, ideo maritus tuus esse destiterat, imo vero tanto sanctius inter vos conjuges manebatis, quanto sanctiora concorditer placita servabatis. Nihil ergo de tua veste, nihil de auro vel argento, vel quacunque pecunia, vel rebus ullis terrenis tuis sine arbitrio ejus facere debuisti. Item: Est quidam pro modulo personæ habitus matrimonialis, a viduali veste distinctus, qui potest fidelibus conjugatis, salva religionis causa vel observantia convenire. Nunc te maritus si deponere voluerit, ne te velut viduam, illo vivente, jactares, puto quia non fuerat in hære usque ad dissensionis scandalum perducendus, magis inobedientiæ malo, quam illius abstinentiæ bono. Quod enim absurdius quam mulierem de humili veste viro superbire, cui te potius expediret obtemperare candidis moribus quam nigellis vestibus repugnare? Quia etsi te indumentum monachæ delectabat, hoc etiam gratus posset marito tuo observato exoratoque sumi, quam illo inconsulto contemptoque præsumi; quod si omnino non sineret, quid tuæ proposito deperiret? absit ut hinc displiceres Deo, quod conjugæ tuo nondum defuncto non indueris sicut Anna, sed sicut Susanna.

CAP. LXXXI. *Conjugati castitatem communi voto voventes, eam serrent.*

August. ad Armar. et Paulin.

Possem pro modulo meo ipsos eosdem pertinentes ad dexteram regnumque cælorum, et in suis gradibus meritis distinguere, atque ostendere quo differat vita conjugalis filios procreantium, patrum, matrum familias, verumtamen religiosorum ac piorum ab hac vita quam Deo vovistis, si nunc ad eam vovendam exhortandus esses. Sed quia jam vovisti, jam te obstrinxisti, aliud tibi facere non licet. Priusquam esses voti reus, fuit liberum quo esses inferior, quamvis non sit gratulanda libertas, quæ fit ut nec debeatur quod cum lucro redditur. Nunc vero quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam justitiam in viro, sed a magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod voluisti, qualis mansisses, si nihil tale vovisses; minor enim esses non pejor, modo ar-

tem tantum (quod absit!) inferior, si fidem Deo A si forte cum ejus voluntate conversus sit, vel ipsa se mutare promiserit. Et si hoc reperit, et illum in monasterio permanere provideat, et hanc sicut promisit mutare compellat. Si vero nihil horum est, nec quoddam fornicationis crimen propter quod licet viro uxorem dimittere, prædictam mulierem commisisse cognoverit, et ne illius conversio uxori relictæ in sæculo fieri possit perditionis occasio, volumus ut maritum suum illi, etiam si tonsuratus est, reddas, omni excusatione cessante. Nam excepta fornicationis causa viro uxorem dimittere nulla ratione conceditur, quia postquam copulatione conjugii viri atque mulieris unum corpus efficitur, non potest ex parte converti, et ex parte in sæculo remanere.

CAP. LXXXII. *Non licet illi ducere uxorem, qui suam velari permiserit.*

Conc. Remens. c. 4.

(32, q. 5, c. *Qui uxorem.*) Qui mulierem suam permiserit velari, aliam non accipiat; sed similiter convertatur.

CAP. LXXXIII. *Continentiæ vota [mulieri] non licet suscipere, nisi eandem vitam vir ejus elegerit.*

Nicol. papa ad Lothar.

(27, q. 2, c. *Scriptis nobis.*) Itaque summo studio Theobergam conjugem tuam tanquam propriam carnem fovero ac diligere procurato, et ne illam conjugem tuam tanquam propriam a te ullo pacto consentias discedere, vigilanter attendas. Unde si vult a te discedere, corripere, imo corrige eam, et a tali intentione per omnia jam revocare satage. Jam vero si amore pudicitiae separationem quaerit, et conjugalis connubii solutionem efflagitat, certum est Apostolo dicente, quia *mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir (I Cor. vii)*. Verum si et ipse pudicitiam sectatus religionis obtentu copulationem solvere velit, tantum ne simulate fiat concedimus. Nam licet scriptum: *Quod Deus conjunxit homo non separet (Matth. xix)*. Deus tamen et non homo separat quando divini amoris obtentu ex consensu utriusque conjugis matrimonia dissolvuntur. Ergo hoc modo jus gratuito permittimus animo, celeremque præbemus assensum. Aliter enim fieri mutuam separationem vestram prohibemus.

CAP. LXXXIV. *Ad uxorem redire cogatur, qui sine ejus consensu religiosam vestem suscepit.*

Gregor. ad Adrian. Not. Panorm., lib. ix Epist. 44.

(87, q. 2, c. *Agathosa.*) Agathosa latrrix præsentium quæstæ est, maritum suum contra voluntatem suam in monasterio Urbici abbatis esse conversum, quique quia ad ejusdem abbatis culpam et invidiam non est dubium pertinere, experientia tua præcipimus ut diligenti inquisitione discutiat,

si forte cum ejus voluntate conversus sit, vel ipsa se mutare promiserit. Et si hoc reperit, et illum in monasterio permanere provideat, et hanc sicut promisit mutare compellat. Si vero nihil horum est, nec quoddam fornicationis crimen propter quod licet viro uxorem dimittere, prædictam mulierem commisisse cognoverit, et ne illius conversio uxori relictæ in sæculo fieri possit perditionis occasio, volumus ut maritum suum illi, etiam si tonsuratus est, reddas, omni excusatione cessante. Nam excepta fornicationis causa viro uxorem dimittere nulla ratione conceditur, quia postquam copulatione conjugii viri atque mulieris unum corpus efficitur, non potest ex parte converti, et ex parte in sæculo remanere.

B CAP. LXXXV. *Non debet extorqueri mulieris consensus ad continentiam Deo vovendam.*

Alexand. II Landulf.

(33, q. 5, c. *Notificasti.*) Notificasti te morte te-
mus infirmatum esse, et peccatorum tuorum recor-
datione et terrore valde pavefactum, anxie quæ-
sisse monachum fieri, et a tua uxore minis et ter-
roribus eam occidenti ad hoc licentiam extorsisse,
et sic te monachi jam ræstem sine abbate sumpsisse,
et monasterium petiisse: postea vero cum sanus
factus esses, tuæ uxoris reclamationibus et plan-
ctibus tuæque familiæ dispersionibus utpote penitus
devictus, domum remeasse et post multos dies quo-
rundam sapientum consilio ad jam dictæ mulieris
cubile rediisse diceris: nunc autem, si tua tibi
uxore uti licet, nostrum requiris consilium. Si ita
denique est ut tuus nuntius narrat, non videtur
nobis rationabiliter neque sana mente id factum,
quoniam cum omni homini ad monasticam vitam
tendenti, legaliter sancte et juste sit peragendum,
tu contra leges minaciter et violentè a tua uxore
partim terrore mortis, partim tuæ infirmitatis do-
loribus exinanitus, devia secutus, nulla, ut dicitur,
licentia accepta, recessisti et monasteria petiisti.
Non enim violentia, sed ex pari voluntate et con-
sensu, sicut sancti Patres dicunt, hoc fieri debet: A
neque vir in monasterium recipiendus est, nisi
uxor illius femineum monasterium elegerit, aut
professa continentiam, habitum cum festinatione
mutaverit. Sanctus enim Basilius episcopus de hac
re taliter dicit: « Si quis conjugatus vult converti
ad monasterium, non est recipiendus, nisi prius a
conjugè castimoniam profertente fuerit absolutus.
Nam si illa, vivente illo per incontinentiam alteri
nupserit, procul dubio adultera erit, nec recipitur
apud Deum hujusmodi viri conversio, cujus sequitur
conjugalis fœderis prostitutio. Tales igitur tunc
sine culpa relicto sæculo sequuntur Christum, si
habeant ex pari voluntate consensum. Itaque, fli
charissime, perpende et vide si sic canonice a tua
uxore es solutus, et tua uxor ita pollicita est, et tu
et illa adimplete bonum inceptum et votum ves-
trum. Aliter enim non debemus vobis imponere
necessitatem separationis.

DE MULJERIBUS QUÆ, VIRIS IN CAPTIVITATE EXISTENTIBUS, ALTERI
NUBUNT.

CAP. LXXXVI. *Mulier, quæ, viro suo in captivitate ducto, alii nupserat, remeante priore illi copuletur.*

Leo pap., cap. 45.

Quod debeant feminæ quæ, captis viris et in captivitate ductis, aliis viris nupserant, putantes interemptos maritos, remeatis a captivitate prioribus viris copulari, ut cuique id quod legitime habuit reformetur, reservetur, et recipiat unusquisque quod suum est, et redintegrentur fœdera nuptiarum.

CAP. LXXXVII. *Quæ alii nupserit putans viram suum mortuum esse illo redeunte, ad priorem redire cogitur.*

(Leo Nicetæ episc. Aquil.

(34, q. 2, c. *Cum per bellicam.*) Cum per bellicam cladem et per gravissimos hostilitatis incursus ha quædam dicatis divisa conjugia, ut, abductis in captivitatem viris, feminæ eorum remanserint destitutæ, quæ viros proprios interemptos putarent, aut ob iniqua dominatione nunquam crederent liberandos, et in aliorum conjugio sollicitudine cogente transierunt, cumque statu rerum, Deo auxiliante, in meliora converso, ut si nonnulli eorum qui putabantur periisse, remearint, merito charitas tua videtur ambigere, quid de mulieribus quæ aliis sunt junctæ viris, a nobis debeat ordinari. Sed quia novimus scriptum quod a Domino jungitur viro mulier, et iterum præceptum agnovimus ut quos Dominus junxit, homo non separet, necesse est ut legitimarum reintegranda nuptiarum fœdera credamus, et remotis his quæ hostilitas intulit, unicuique ratio id quod legitime intulit, reformetur. Denique omni studio procurandum, ut recipiat unusquisque quod proprium est, nec tamen culpabilis judicetur, et tanquam alieni juris pervasor habeatur, qui personam ejus mariti, qui jam non esse æstimabatur, assumpsit. Sic enim multa quæ ad eos qui in captivitatem ducti sunt pertinebant, si in jus alienum transire potuerint, et tamen plenum justitiæ est, ut eisdem reversis propria reformentur. Quod si in mancipiis vel in agris, aut etiam in domibus ac possessionibus recte servatur, quanto magis, in conjugatorum reintegracione faciendum est, ut quod clade bellica turbatum est, pacis remedio reformetur, et imo si viri post longam captivitatem reversi ita in dilectione suarum conjugum perseverant, ut eas cupiant in suum redire consortium, dimittendum et inculpabile judicandum quod necessitas intulit, et restituendum quod miles poscit.

CAP. LXXXVIII. *De eodem.*

Leo, epist. 77.

(34, q. 2, c. *Cum per.* § *Si autem.*) Si autem aliquæ mulieres ita in posterium virorum amore sunt captæ, ut maluerint his coherere quam ad le-

gitimum redire consortium, merito sunt notandæ, ita ut ecclesiastica communione priventur, quæ de re excusabili contaminationem criminis elegerunt, ostendentes sibi pro sua incontinentia placuisse quod justa remissio poterat expiare. Redeant ergo in suum statum voluntaria reintegracione conjugia, neque ullo modo ad opprobrium malæ voluntatis trahatur, quod conditio necessitatis exorsit, quia sicut hæ mulieres quæ ad viros suos reverti noluerint, impiæ sunt habendæ, ita illæ quæ in affectum initum redeunt, merito laudandæ sunt.

CAP. LXXXIX. *Probo viro vel uxore de captivitate redeunte, redintegrantur conjugia.*

Innocent. pap. Rolo episcop. ep. 9.

(34, q. 2, *Cum in captivitate.*) Cum in captivitate B Ursa mulier teneretur, aliud conjugium cum Restituta Fontanum commisisse cognoscimus, sed favore Domini reversa Ursa nos adiit, et nullo diffidente uxorem se memorati esse perdocuit. Qua de re, filii merito illustris, statuimus, fide Catholica suffragante, illud esse conjugium quod erat primitus gratia divina fundatum, conventumque secundæ mulieris priore superstitie nec divortio ejecta nullo pacto esse legitimum.

CAP. XC. *De eodem.*

Paudect. lib. xxiv, t. 2.

(L. *Uxoris.* § *De divor.*) Generaliter definiendum est, donec certum est maritos vivere in captivitate, constitutum est nullam habere licentiam uxores eorum migrare ad aliud matrimonium.

CAP. XCI. *Quæ virum in captivitate ductum sequi noluerit, maneat innupta quandiu vir ejus vixerit.*

Conc. apud Vermer.

(34, q. 2, c. *Si quis necessitate.*) Si quis, necessitate inevitabili cogente, in alium ducatum seu provinciam fugerit et uxor ejus cum valet et potest, amore parentum aut rerum suarum cum sequi noluerit, ipsa omni tempore, quandiu vir ejus quæ secuta non fuit, vivit, semper innupta permaneat.

CAP. XCII. *Furiosus et furiosa matrimonium contrahere non possunt.*

Ex Decret. Fabiani pap. c. 5.

(32, q. 7, c. *Neque furiosus.*) Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt, sed si contractum fuerit, non separetur.

CAP. XCIII. *Ob infirmitatem, vel damna corporis, conjugia solvi non licet.*

Nicolaus ad Carol. Magunt. episc.

(32, q. 7, c. *Hi qui.*) Hi qui matrimonium sani contraxerint, et uni ex duobus amentia aut furor, aut aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem conjugia talium solvi non possunt. Similiter sciendum de his qui ab adversariis excæcantur, aut membris detruantur.

CAP. XCIV. *Consortem infidelem pars fidelis non dimittat.*

Paulus apost.

(28, q. 1, c. 1, § *Item, Apost.*) *Si quis frater uxorem habet infidelem et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier habet virum infidelem, et hic consentit habitare eum illa non dimittat illum. Sanctificatus enim vir erit infidelis in muliere fidei, et sanctificata erit mulier infidelis per virum fidelem (I Cor. vii).*

CONJUGIUM DEBET ESSE INTER HOMINES EJUSDEM RELIGIONIS.

CAP. XCV. *Bigami reputantur qui ante baptismum habuerint unam et post baptis. alteram.*

Innocent. pap. Rufo et Eusebio episc. Maced.

(28, q. 1, c. *Nunquid.*) Nunquid non erunt admittendi in hæreditatis consortio, qui ex ea suscepti sunt, quæ ante baptismum fuit uxor, eruntque appellandi naturales, vel quia non legitimum est matrimonium (ut nobis videtur), nisi illud quod post baptismum assumitur. Ipse Dominus dum interrogaretur a Judæis si liceret dimittere uxorem, atque exponeret fieri non debere, addidit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet (Matth. xix)*. Ac ne de his locutus esse credatur qui post baptismum uxores sortiuntur, meminerint hoc a Judæis interrogatum, et Judæis esse responsum.

CAP. XCVI. *Bigami reputantur, qui ante baptismum habuerint unam et post baptismum alteram.*

Innocent. pap. iisdem.

(28, q. 1, c. *Nunquid.*) Et sollicitus quæro si una et eadem uxor sit, quam ante cateclumenus suscepit, et postea alios [filios] suscepit, cum fidelis esset, utrum sint fratres appellandi, an non habeant postea defuncto patre hæreditatis familiæ heriscundæ consortium, quibus filiorum nomen regeneratio spiritualis dicitur abstulissè. Quod enim ita judicare atque sentire absurdum est, quæ ratio est hoc malum defendi, et vacua magis opinione jactari, quam aliqua auctoritate roborari cum non possit inter peccata deputari quod lex præcipit et Deus conjunxit.

CAP. XCVII. *In fidelis potestate sit post baptismum recipere quam ante dimiserat.*

Ex Decret. Eutic.

(28, q. 1, c. *Si quis.*) Si quis gentilis gentilem dimiserit uxorem ante baptismum, post baptismum in potestate ejus erit eam habere vel non habere. Simili modo si unus ex conjugatis baptizatus est, et alter gentilis, et sequi non vult, ut dicit Apostolus, *infidelis si discedit, discedat (I Cor. vii)*.

CAP. XCVIII. *Vivente uxore prima post baptismum vir non ducat alteram.*

Conc. Meld. c. 1.

(28, q. 2, c. *Si quis.*) Si quis habuit uxorem virginem ante baptismum, vivente illa post baptisma, alteram habere non potest. Crimina in baptismo solvuntur, non conjugia

CAP. XCIX. *Dolosa conditio non separat conjugium contractum.*

Conc. Tribur. c. 8

(29, q. 2, c. *Perlatum est.*) Perlatum est ad sanctam synodum quod quidam ingenuus ingenuam

acceperit uxorem, et post filiorum procreationem occasione divortii cujusdam servum se fecerit, utrum necessario mulierem tenere debeat, et si tenuerit, utrum illa quoque secundum sæcularem legem servituti subjici debeat. Judicatum est uxorem minime debere dimitti, non tamen ob Christi legem mulierem in servitutem redigi, dum ille non ex consensu conjugis servum se fecit, quem liberum ipsa maritum acceperit.

CAP. C. *Quod etiam infideles sunt conjuges, et quod fidei licet dimittere infidelem.*

August. ad Pollent. *De conj. adult.* c. 13.

(28, q. 1, c. *Jam nunc.*) Jam nunc illud videamus, quod ait Apostolus: *Cæteris ergo dico non Dominus, ad imparia scilicet, hoc est ubi non ambo fuerunt Christiani, conjugia locuturus, quod est visum mihi, eum commonendo dixisse. Quia enim conjux fidelis relinquere conjugem licite potest infidelem ideo hoc fieri non Dominus, sed Apostolus prohibet. Quod enim Dominus prohibet fieri, omnino non licet. Monet enim Apostolus, quod possit esse multorum occasio lucratorum, ut fideles conjuges in relinquendis infidelibus, permissa licentia non utantur. Tibi autem videntur infideles quoque dimitti a fidelibus non licere quia hoc vetat Dominus, non tamen dico expedire quidem, quia hoc ne fiat monet Apostolus, qui reddit rationem cur fieri non expediat, quamvis liceat. Quid enim scis, mulier, si virum salvum facies? Aut uxore scis, vir, si uxorem salvam facies? Cum etiam superius dixisset: *Sanctificatus est vir infidelis, videlicet in muliere fidei, et: Sanctificata est mulier infidelis in fratre, hoc est, in Christiano. Alioquin, inquit, filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt (I Cor. vii)*. Sic ad lucrandos conjuges et filios Christo, etiam exemplis quæ jam provenerant, videtur hortatus. Cum ergo non expediat etiam infideles conjuges dimitti a fidelibus, causa evidenter expressa est. Non enim propter vinculum cum talibus pactum conjugale est servandum: sed ut quærantur in Christo recedi ab infidelibus conjugibus Apostolus vetat. Multa enim sunt facienda non jubente lege, sed libera charitate, et eadem sunt in nostris officii gratiora, quæ cum liceret nobis non impendere, tamen causa dilectionis impendimus. Unde prior ipse Dominus cum se tributum non debere solvere, monstrasset, solvit tamen, ne scandalizaret eos quibus ad æternam salutem gerens morem consulebat. Jam vero Apostolus, quemadmodum ista commandat, ejus verba*

testantur ubi dicit : *Cum enim liber sim ex omnibus, annuum me servum feci, ut plures lucrificerem (I Cor. ix)* ; cum paulo superius dixisset : *Nunquid non habemus licentiam manducandi et bibendi? Nunquid non habemus licentiam sororem mulierem circumducendi, sicut et cæteri apostoli, et frater Domini et Cephas? An ego solus et Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantavit vineam, et de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, et de lacte ejus non comedit? (ibid.)* Et paulo post : *Si alii, inquit, potestatis nostræ jura participant, nonne magis et nos? Sed non sumus usi hac potestate, sed omnia toleramus, ne quod impedimentum demus Evangelio Christi (ibid.)*.

CAP. CI. *Ab infidelibus conjugibus recedere licet, sed non expedit.*

August. ad eundem.

(28, q. 1, c. Sic enim.) Item : Sic enim neque recedere ab infidelibus uxoribus vel a maritis, fideles viri vel femine non prohibentur a Domino, ut neque jubeantur. Nam si dimittere tales uxores juberentur, nullus locus esset consilio monentis Apostoli ne hoc fieret. Nullo modo enim quod Dominus jubet, servus bonus prohibet. Item cum ergo cœpisset gentibus Evangelium prædicare, et junctos gentiles comperisset conjugibus, ex quibus si non ambo crederent, sed unus aut una, et infidelis cum infideli consentiret cohabitare, nec prohiberi a Domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec juberi ; ideo scilicet non prohiberi, quia justitia permittit a fornicante discedere, et infidelis hominis fornicatio est major in corde, nec vera ejus pudicitia cum conjugē dici potest, quia omne quod non est ex fide peccatum est, quamvis veram fidem habeat pudicitiam, etiam cum infideli conjugē quæ non habet veram. In hoc autem nec juberi debuerunt fideles ab infidelibus separari, quia non contra jussionem Domini gentiles fuerunt ambo conjuncti. Quoniam ergo ab infideli, fidelem discedere non prohibet nec jubet Dominus, imo ut non discedat, Apostolus dicit, non Dominus, habens utique Spiritum sanctum in quo dare posset utile et fidele consilium conjugii, unde cum dixisset de muliere cujus vir mortuus fuerit, *Beatior autem eris si sic permanseris secundum meum consilium (I Cor. vii)*, ne quis hoc consilium tanquam humanum et non divinum contemnendum putaret, adjecit : *Puto quod et ego Spiritum Dei habeam (ibid.)*. Proinde intelligendum est, etiam ipsa quæ a Deo non jubentur, sed a sancto ejus famulo utiliter suadentur, eadem Domino inspirante suaderi. Absit enim ut quisquam Catholicus dixerit quod suadet Spiritus sanctus, non Dominum suadere ; cum et ipse Dominus sit, et inseparabilia sunt opera Trinitatis. Dicit enim Apostolus : *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do (ibid.)*. Non ut hoc consilium alienum æstimemus a Do-

mino, cum continuo sequatur et dicat : *Tanquam misericordiam consecutus a Deo ut fidelis essem (I Cor. vii)*. Secundum ergo Deum dat consilium fidele in eo Spiritu de quo ait : *Puto autem quod et ego Spiritum Dei habeam*. Verumtamen aliud est Domini jubentis imperium, aliud conservi secundum misericordiam charitatis quæ illi a Domino est inspirata atque donata, fidele consilium ; ibi enim aliud facere non licet, hoc autem licet ita sane, ut ipsum licitum partim quidem expedit, partim vero non expedit. Expedit enim tunc quando non solum propter justitiam, quæ coram Deo est permittitur, sed etiam hominibus nullum ex hoc impedimentum salutis infertur, velut cum dat consilium non nubendi Apostolus virginibus, unde præceptam Domini se non habere testatur, licet aliud facere, id est nubere, et minus continentie bonum tenere in nuptiis, ipsumque licitum etiam expedit, quoniam in vetita et illicita ruituram carnis infirmitatem sic excepit honestatem nubendi ut neminem impediat ad salutem, quam magis expediret, magisque honestum esset, si virgo consilium quo præceptam eam non compellit, arriperet, tunc autem non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem, sed usus ipsius potestatis aliis offert impedimentum salutis, sicut est unde jam diu loquimur, discessio conjugis fidelis ab infideli, quam non prohibet Dominus præcepto legis, quia coram illo injusta non est, sed prohibet Apostolus consilio charitatis quia infidelibus avertit impedimentum salutis : non solum perniciosissime scandalizantur offensi, verum etiam cum in alia conjugia ceciderint, viventibus eis a quibus dimittantur, adulterinis nexibus colligati difficile resolvuntur. Ideo hic ubi quod licet non expedit, non potest dici : *Si dimiserit infidelem bene facit, si non dimiserit melius facit, sicut dictum est : Qui dat nuptui bene facit, qui non dat nuptui melius facit (ibid.)*, quia non solum illud, sed utrumque pariter licet. Unde ad nihil horum præcepto Domini quisque compellitur, sed etiam utrumque expedit, aliud minus aliud amplius. Unde ad id quod amplius expedit consilio Apostoli, quicumque potest capere provocatur.

Hic autem ut de dimittendo vel non dimittendo infidelis cum fidele conjugio quæritur, utrumque quidem pariter licitum est per justitiam quæ coram Domino est, et ideo nihil horum prohibet Dominus sed non utrumque expedit propter infirmitates hominum, et ideo id quod non expedit, Apostolus prohibet, dante sibi Domino liberum prohibendi locum, quia neque id quod monet Apostolus, prohibet Dominus, neque id prohibet Apostolus quod jubet Dominus. Quod nisi ita esset, neque contra prohibitionem Domini Apostolus aliquid moneret, neque contra jussionem ejus aliquid prohiberet. Proinde in his duabus causis una de nubendo, vel non nubendo ; altera de infideli conjugē dimittendo vel non dimittendo, aliquid simile invenitur, aliquid dissimile : simile quidem illud quod et ibi di-

clt : *Præceptum Domini non habeo, consilium autem do*; et hic dicit : *Ego dico, non Dominus (I Cor. vii)*. Quale est enim, *Præceptum Domini non habeo*; tale est, *Non dicit Dominus*. Et quale est *Consilium do*, tale est, *Ego dico*. Illud autem dissimile est quia de nubendo et non nubendo potest dici, Hoc bene fieri potest; illud autem melius, quoniam utrumque expedit, aliud minus, aliud majus. At vero de conjugio infideli dimittendo vel non dimittendo quoniam unum horum non expedit, aliud expedit, dici oportet : Qui dimittit benefacit, et qui non dimittit melius facit; sed dici non oportet : Non dimittit, quia scilicet non expedit. Sic ergo possumus dicere, melius esse in fidelem conjugem non dimittere, quamvis liceat et dimittere, quemadmodum recte dicimus melius esse quod licet et expedit, quam id quod licet nec expedit.

His de causis factum est ut ego exponens Domini sermonem quem prolixum in monte habuit, ubi ventum est ad quæstionem de conjugibus dimittendis vel non dimittendis adhibui, consilium ab Apostolo, non præceptum Domini, ubi ait : *Cæteris autem ego dico, non Dominus (ibid.)*, monens eos qui haberent conjuges infideles, ut consentientes habitare secum non dimitterent. Quod utique imo movendum, non jubendum fuit, quia non tanto pondere prohibendi sunt homines facere licita, quamvis non expediat, quando prohibentur pondere illicita. Si autem alicubi Apostolus etiam illa quæ jubenda sunt, monere dignetur, hoc facit parcendo infirmitati, non præjudicando jussioni. Unde sic dixit : *Non ut confundam vos scribo, sed ut filios charissimos moneo (I Cor. iv)*. Quid habet quæstionis, ubi ait : *Ecce ego Paulus dico vobis quia si circumcidimini Christus vobis nihil proderit? (Gal. v.)* Nunquid etiam hic dicit : *Ecce ego dico, non Dominus?* Non sunt itaque ista similia, quia etiam illa quæ jubet Dominus, non est indignum vel contrarium, si eadem monet Apostolus. Monemus enim eos quos charos habemus ut faciant Domini præcepta vel jussa. Cum vero ait : *Ego dico, non Dominus*, ostendit, Dominum non prohibere quod ipse prohibeat. Prohibuisset autem Dominus, si esset illicitum.

Ergo secundum ea quæ superius diximus multumque versavimus, licitum erat per justitiam, sed licitum non erat faciendum propter liberam benevolentiam. Tu autem cui placet ita non licere quod non vetat Dominus, sed Apostolus, quemadmodum non licet quod vetat Dominus, cum exponere voluisses quid sibi vellet, quod ait : *Ego dico, non Dominus*, cum alloqueretur fideles, quibus essent conjuges infideles, dixisti quia Dominus jussit, ne conjugia sibi diversæ religionis copularent, et ipsum adhibuisti testimonium Domini dicentis : *Non accipies uxorem filio tuo a filiabus alienigenarum, ne traducas eum post deos alienos ut pereat anima ejus*

(*Exod. xxxiii*). Addidisti etiam verba Apostoli dicentis, ubi ait : *Mulier alligata est viro quædam vir ejus vivit. Quod si mortuus fuerit vir ejus, liberata est, et cui vult nubat, tantum in Domino (I Cor. vii)*, quod ita exposuisti ut adjungeres : Id est Christiano. Deinde secutus es et addidisti : Hoc est ergo Domini præceptum tam in Veteri quam in Novo Testamento, et hoc jubet Dominus, hoc docet Apostolus, ut non nisi ejusdem religionis et fidei maneant copulata conjugia. Quare contra Domini jussum, contra doctrinam sanctam, contra præceptum Testamenti Veteris et Novi jubet Apostolus, ut diversæ fidei maneant copulata conjugia? Quia Paulus, inquit, prædicator gentium et apostolus, jam in conjugio positos non solum monet, sed etiam jubet, ut si alter ex conjugibus credidisset, alterum non credentem, secum habitare tamen consentientem, non dimitteret.

His verbis suis aliud hoc, aliud esse illud satis evidentem ostendis. Aliud illud satis quidem evidentem ostendis. Illud enim de his conjugibus agit, quæ non sunt primitus copulata, ne nubat femina, nisi suæ religionis viro, vel ne vir talem ducat uxorem. Id enim, ut dicis, jubet Dominus, docet Apostolus, utrumque præcepit Testamentum. Hoc autem diversum esse quis abnuat? Ibi enim agit non de conjugendis, sed de conjunctis, ambo quippe unius ejusdemque infidelitatis fuerunt quando conjuncti sunt, sed Evangelium cum venisset, alter sine altera vel altera sine altero credidit. Si ergo aliud est hoc, quod sine scrupulo ullius dubitationis apparet, cur virum fidelem cum infideli conjugio permanere non licet? Nonne etiam Dominus, sicut Apostolus jubet? Nisi forte isto loco vacat illud quod tam fideliter ipse Apostolus ait : *An vultis experimentum accipere ejus qui in me loquitur Christus (II Cor. xiii)*. Et utique Dominus est Christus. Intelligisne quid dicamus? An in hoc explanando aliquando diligentius immorabor? Attende ut rem ipsam explanandam tanquam in conspectu declarandam planiore sermone ponamus. Ecce conjuges duo unius infidelitatis ita fuerunt, quando conjuncti sunt. Nulla de his quæstio est quæ pertineat ad illam Domini jussionem, doctrinamque apostolicam et præceptum Testamenti Veteris et Novi, quo prohibetur fidelis cum infideli copulare conjugium. Jam sunt conjuges, et adhuc ambo sunt infideles. Adhuc tales sunt quales fuerunt, antequam conjungerentur, qualesque conjuncti sunt. Venit Evangelii prædicator, credidit eorum aut unus aut una, sed ita ut infidelis cum fideli habitare consentiat. Jubet fideli Dominus ut infidelem dimittat, annon jubet? Si dixeris : Jubet, reclamat Apostolus : *Ego dico, non Dominus*; si dixeris, Non jubet, causam requiro. Neque illam mihi responsurus es quam tuis litteris indidisti, quia Dominus prohibet fideles infidelibus jungi; hic enim nullo modo est ista causa, quia de jam conjunctis loquimur non de conjungendis,

sicut (sic) ergo tuam causam non invenisti cur non A jam, ut aestino, non esse ipsam causam quam putavet Dominus quod prohibet Apostolus. Cernis enim veris esse.

QUARE NON DEBET SOLVI CONJUGIUM, ET QUOD SINE CONSENSU UTRISQUE NON SIT MATRIMONIUM.

CAP. CII. *Matrimonium consensu contrahitur, nec invalidatur, si consuetudo patriæ non servetur.*

Conc. Trib., c. 15.

(C. 1. Extrav. *De Sponsa.*) De Francia nobilis vir quidam nobilem de Saxonia Saxonum lege duxit uxorem. Tenuit multis annis, ex ea filios procreavit. Verum quia non iisdem legibus utuntur Saxones et Franci causatus est quod eam non sua, id est Francorum lege desponsaverit vel acceperit aut dotaverit, dimissaque illa duxit alteram. Super hoc defluvit sancta synodus, ut ille transgressor evangelicæ legis subigatur pœnitentiæ; a secunda conjugē separetur, priorem resumere cogatur.

CAP. CIII. *Qualiscunque sit vir, ex quo semel placuit, non est dimittendus.*

Ambros. *Examer.*, l. v, c. 7

(32, q. 5, c. *Horrendus.*) Horrendus et incultus est vir qui semel placuit: nunquid vir alius, eligendus est? Comparem suum equus diligit et si mutetur, alius trahere jugum nescit, compar alterius et se non totum putat. Tu conjugalem repudias tuum, et sæpe putas mutandum, muta, et si unodiscesserit die, superduc rivalem, et statim incognita causa, quasi cognitam pudoris exsequeris injuriam.

CAP. CIV. *Qualiscunque sit mulier, ex quo semel placuit viro, non est dimittenda.*

August. *De sermone Domini in monte.*

(32, q. 5, c. *Si uxorem.*) Si uxorem quisque habeat, sive sterilem, sive deformem corpore, sive debilem membris, cæcam et surdam, vel claudam, vel si quid aliud sive morbis et doloribus laboribusque confectam, et quidquid excepta fornicationis causa cogitari potest vehementer horribile, pro societate et fide sustineat.

CAP. CV. *Sterilem uxorem dimittere, et secunditatis causa aliam ducere, alicui non licet.*

August. *De bono conjug.*, c. 7.

(32, q. 7, c. *Tantum valet.*) Tantum valet sociale vinculum, ut cum causa procreandi colligitur, nec ipsa causa procreandi solvatur. Posset enim homo sterilem dimittere uxorem, et aliam ducere de qua filios habeat, et tamen non licet. Item: Manet vinculum nuptiarum, etiamsi proles ejus causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur, ita ut jam scientibus conjugibus non se filios habituros separare se tamen vel ipsa causa filiorum atque aliis copulare non liceat. Quod si fecerint, cum eis quibus se copulaverint adulterium committunt. Ipso autem conjugio manente, plane uxoris voluntate adhibere aliam unde communes filii nascantur, velius commistione ac semine alterius, aut jure et potestate apud antiquos patres fas erat, utrum et nunc fas sit, temere non dixerim.

CAP. CVI. *Non licet alicui uxorem dimittere, nisi causa dissidii primum Ecclesiæ probetur.*

Conc. Carth. iv, c. 30.

(33, q. 2, c. *Sæculares.*) Si vero sæculares qui conjugale consortium nulla culpa graviore dimitunt, vel etiam si dimiserunt, et nullas causas dissidii probabiliter proponentes, propterea matrimonia sua dimitunt, ut aut illicita aut aliena præsumant, si antequam ante episcopos comprovinciales dissidii causas dixerint, et priusquam judicio damnentur, uxores suas abjecerint, a *communione Ecclesiæ*, et sancto populi cœtu, pro eo quod fidem et conjugia maculant, excludantur.

CAP. CVII. *Quod consensus contrahentium sufficit ad matrimonium.*

Nicolaus Hieronimo episc.

(27, q. 2, c. *Sufficiat solus.*) Sufficiat secundum leges solus eorum consensus, quorum de conjunctionibus agitur, qui consensus cum solus in nuptiis defuerit, forte cætera omnia etiam cum ipso coitu celebrata, frustrantur, Joanne Chrysostomo magno doctore attestante, qui ait: *Matrimonium non facit coitus sed voluntas.*

CAP. CVIII. *Juramento patris non cogitur puella nubere, cui nunquam consensum adhibuit.*

Urban. pap. de filio Jordani.

(31, q. 2, c. *Si verum.*) Si verum esse constiterit quod nobis legati Jordanis principis retulerunt, scilicet quod ipse coactus et dolens filiam suam infantulam nolentem, fientem et pro viribus remittentem, non assentientibus sed valde dolentibus matre et parentela, Ramaldo Ridelli filio desponsaverit, quoniam canonum et legum auctoritate talia sponsalia, ut infra ostenditur, non approbant, ne ignorantibus leges et canones nimis durum quod dicimus videatur, ita sententiam temperamus, ut si princeps cum assensu filia et matris et parentela id quod coeptum est perficere voluerit, concedamus; sin autem, legatus noster utrasque partes audiat, et si nihil fuerit ex parte supradicti Ramaldi quod amplius impediatur, ab ipso Jordano sacramentum quod ita consent hæc ut dicta sunt, accipiat, et nos canonum et legum scita sequentes deinceps non prohibemus, quin alii viro si voluerit prædicta filia ejus, tantum in Domino nubat.

CAP. CIX. *Quorum unum futurum est corpus, unus esse debet et animus, atque ideo nulla invita est copulanda alicui.*

Urban., de Sanct. Arag. reg. filia.

(31, q. 2, c. *De neptis.*) De neptis tuæ conjugio quam cuidam militi te daturum necessitatis tuæ articulo instante sub fidei pollicitatione firmasti, hoc æquitate dictante decernimus, ut si illa virum

filium omniaque, ut dicitur, repuit, et in eadem voluntatis auctoritate persistit, ut viro illi se prorsus deneget nupturam, nequaquam eam invitam et renitentem ejusdem viri cogas conjugio sociari. Quorum enim unum corpus est unus debet esse et

A animus, ne forte cum virgo fuerit alicui invita copulata, contra Deum Apostolique præceptum malum in eum redundare constat, qui eam conjunxit invitam, quod pari tenore de viro etiam est tenendum.

DE SEPARATIONE CONJUGII PROPTER ERROREM CONDITIONIS.

CAP. CX. *Error conditionis vitiat matrimonium.*

Novell., constitut. 35.

Si quis per errorem ancillam mulierem duxerit uxorem, liberam putans, vel econtrario si libera mulier servo per errorem juncta sit, posteaque veritas reperta fuerit, dicendum est omnino nuptias non constitisse. Inter liberum enim et ancillam, servum aut liberam mulierem nuptiæ contrahi non possunt. Quod si calliditate et conniventia domini, servus et ancilla matrimonium contraxerit cum libera persona: forte enim dominus ancillam suam ut liberam viro ingenuo conjunxit et dotem pro ea præstitit, ut propter nuptias donationem lucretur totam, vel pro parte. Si quid ergo tale contigerit, ipsa donatione dotis, et ancillam facit liberam et nuptiæ consistunt, nulla lege quantum pertinet ad servitutem, hujusmodi matrimonium concutiente. Sin autem dominus specialiter quidem in ancillæ suæ nuptias vel servi non consenserit, sciens autem quod non concubuerit, forte enim ideo hoc facit ut

postea negotium moveat homini libero, quod ancillam ejus duxit uxorem, vel ingenuæ mulieri quod servo ejus nupta est. Si quid ergo tale evenerit et specialiter dominus non consenserit, attamen res sciens non prohibuerit, et nuptiæ integro jure consistent, et servilis conditionis persona eripiat, ad ingenuitatem illo jure sine dubitatione aperto, quod liberi qui ex hujusmodi nuptiis fuerint procreati tam ingenui quam legitimi sunt.

CAP. CXI. *De eo qui ancillam duxit in uxorem, quam putat esse liberam.*

Conc. apud Vermer., c. 6.

(29, q. 2, c. *Si quis ingenuus.*) Si quis ingenuus homo ancillam alterius uxorem acceperit, et æstimat quod ingenua sit, si ipsa femina postea in servitute fuerit detecta, si eam a servitute redimere potest, faciat; si non potest, si voluerit accipiat aliam; si autem tamen [servam] eam esse sciebat, et collaudaverat, prout legitimam eam habeat. Similiter et mulier ingenua de servo alterius facere debet.

DE IMPOTENTIA COEUNDI

CAP. CXII. *Licet ducere aliam viro, cui sua ob infirmitatem corporis debitum reddere non valet.*

Gregor. Junior Bonifacio episcopo.

(32, q. 7, c. *Quod proposuisti.*) Quod proposuisti, si mulier infirmitate correpta non valuerit viro debitum reddere, quod ejus faciat conjugalis? Bonum esset si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret; sed quia hoc magnorum est, ille qui se non poterit continere nubat magis; non tamen ei subsidii operam subtrahat quam infirmitas præpedit, tamen non detestabilis culpa excludit.

CAP. CXIII. *Licet uxori ducere alium ob infirmitatem viri, reddere debitum impotentis.*

Cod. l. v, c. 19, t. 10.

(L. *In causis*, c. *De repudiis*, et c. *Litteræ*, et Extrav. *De frig.*) Si maritus uxori ab initio matrimonii usque ad duos continuos annos computando, coire minime propter imbecillitatem naturalem valeat, mulier possit vel ejus parentes sine periculo dotis amittendæ repudium marito mittere.

CAP. CXIV. *De eodem.*

Capitul., tit. vii, c. 20.

(22, q. 2, c. *Non est*, et Extrav. *De frig.*) Si vir et mulier conjunxerunt se in matrimonio; et postea dixerit mulier de viro non posse nubere cum eo; si poterit probare quod verum sit, accipiat alium,

C eo quod juxta Apostolum, non potuit ille vir suus reddere debitum

CAP. CXV. *Si mulier probaverit quod a viro suo nunquam cognita fuerit, separentur.*

Gregorius. ad Joan. Raven. episc.

(27, q. 2, c. *Quod autem*, 35, q. 1, c. *Licet mul.*) Quod autem interrogasti de his qui matrimonio juncti sunt, et nubere non possunt, si ille aliam, vel illa alium ducere possit, quibus scriptum est: Vir et mulier si se conjunxerint, et postea dixerit mulier de viro quod non possit coire cum ea, si potest probare per justum judicium quod verum sit, accipiat alium; si autem ille aliam acceperit, separentur.

CAP. CXVI. *Licet mulieri alteri nubere, quam ob frigiditatem vir cognoscere non potuerit.*

Gregor. II ad Joan. Raven. episc.

(34, q. 4, c. *Requisisti.*) De his requisisti qui ob causam frigidæ naturæ se dicunt non posse invicem operam carni dantes commisceri. Iste vero si non potest ea uti pro uxore, habeat quasi sororem. Quod si retinaculum jugale voluerit rescindere maneat utrique innupti. Nam si huic non potuit naturaliter concordare, quomodo alteri conveniat? Igitur si vir aliam uxorem vult accipere manifesta ratione patet quod suggerente diabolo odii fomitem, exosam eam habuit, et ideo eam dimittere mendacii falsitatem

molitur. Quod si mulier causatur et dicit, Volo mater esse et filios procreare, uterque eorum vi manibus propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis, jurejurando dicat, ut nunquam permistione carnis conjuncti, una caro effecti essent, tunc videtur mulierem secundas posse contrahere nuptias. Humanum dico propter infirmitatem carnis eorum; vir autem qui frigidæ naturæ est, maneat sine conjugate. Quod si et ille aliam copulam acceperit, tum si qui juraverunt, perjuri crimine rei teneantur, et pœnitentia peracta priora cogantur recipere concubia.

CAP. CXVII. *Quid de his qui maleficiis impediti, coire non possunt.*

Hincmar. Rem. episc.

(33, q. 1, c. *Si quis per.*) Si per sortiarias atque maleficias, occulto, sed nunquam injusto Dei judicio permittente et diabolo præparante, concubitus non sequitur, hortandi sunt quibus ista eveniunt, ut corde contrito et spiritu humiliato Deo et sacerdoti de omnibus peccatis suis puram confessionem faciant, et profusis lacrymis, ac largioribus elemosynis et orationibus atque jejuniis Domino satisfaciant, et per exorcismos ac cætera ecclesiasticæ

medicinæ munia, ministri Ecclesiæ tales quantum annuerit Dominus, qui Abimelec ac domum ejus Abrahæ orationibus sanavit, sanare procurent. Qui forte si sanari non potuerint, separari valebunt. Sed postquam alias nuptias expetierint, illis in carne viventibus quibus junctæ fuerant, prioribus quas reliquerant, etiam si possibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt.

CAP. CXVIII. *Modus istius disjunctionis.*

Conc. apud Vermer., c. 27.

(*C. Laudabilem. Extra. De frig. et malefic.*) Si qua mulier proclamaverit quod vir suus nunquam coisset cum ea, exeant inde ad crucem; et si verum fuerit, separantur. Et ita fiat quod vult.

CAP. CXIX. *In veritate viri consistat, si mulier negat se cognitam ab eo.*

Concil. Compend., c. 20.

(33, q. 1, c. *Si quis.*) Si quis acceperit uxorem et habuerit eam aliquo tempore, et ipsa mulier dicit quod non coisset cum ea; et ille vir dicit quod sic fecerit, in veritate consistat vir, quia vir caput est mulieris.

DE SEPARATIONE CONJUGII OB NON CAUSAM FORNICATIONIS.

CAP. CXX. *De eo qui dormit cum sponsa fratris sui.* C. CAP. CXXIII. *Qui de sacro fonte suscipiter, filius est ejus a quo suscipitur.*

Conc. Tribur., c. 41.

(27, q. 1, c. *Quidam desponsavit.*) Vir si duxerit uxorem, concumbere cum ea non valens, et frater ejus clanculo vitiaverit eam, et gravidam reddiderit, separentur. Considerata autem imbecillitate, misericordia ejus impartiatur ad conjugium tantum in Domino.

CAP. CXXI. *Disjungantur et nunquam conjugio copulentur qui quemlibet subjectorum admisierit.*

Conc. Magunt., c. 6.

(32, q. 7, c. *Si quis viduam.*) Si quis viduam uxorem duxerit et postea cum filiastra fuerit fornicatus seu cum duobus sororibus altera manente uxore, aut si qua cum duobus fratribus, seu cum patre et filio, si quis relictam fratris, si quis neptem aut novercam, aut nurum aut consobrinam, aut filiam avunculi, aut ejus relictam, aut privignem polluerit, eos disjungi, et ulterius nunquam conjugio copulari præcipimus.

CAP. CXXII. *Ante tempus consentiendi conjugium contrahi non potest*

Nicolaus pap.

(30, q. 2, c. *Ubi non est consensus.*) Ubi non est consensus utriusque non est conjugium. Ergo qui pueris dant puellam in cunabulis, vel e converso, nihil faciunt, nisi uterque puerorum consentiat postquam venerit ad annos discretionis; non est conjugium nisi fiat utriusque consensus, etiam si pater et mater hoc fecerint et voluerint.

Nicolaus pap. ad cons. Bulg.

(30, q. 3, c. *Ita diligere.*) Ita diligere debet homo eum qui se suscipit a sacro fonte sicut patrem suum: Est inter fratres et filios spirituales gratuita et sancta communio quæ non est dicenda consanguinitas, sed potius habenda spiritualis proximitas. Unde inter eos arbitramur fieri non posse quodlibet non legale connubium, quando quidem nec inter eos qui natura et eos qui adoptione filii sunt, venerandæ Romanæ leges matrimonia contrahi non permittunt. Item: Inter eos non contrahitur matrimonium quos adoptio jungit, quanto magis a carnali oportet inter se contubernio cessare, quos per cœlestis sacramentum regeneratio sancti Spiritus vincit. Longe igitur, inquit, congruentius filius patris mei vel frater meus appellatur is, quem gratia divina quam humana voluntas ut filius ejus vel frater meus esset, elegit, prudentiusque ab altera corporis commistione secernuntur.

CAP. CXXIV. *Non separetur a viro quæ filiastrum de sacro fonte levavit.*

Nicolaus Salonit. episc.

(30, q. 1, c. *Nosse.*) Nosse desideras utrum mulier quæ viri filium ex alia femina genitum de sacro fonte levaverit, postmodum cum eodem viro possit copulari, quos ideo jungi posse decernimus, quia, secundum sacros canones, nisi amborum consensu nullius religionis obtentu debet conjux dimittere conjugem. Pertinet autem ad ingens uxoris exitium, quod habens odio virum vel infirmitatem ejus non

considerans, quasi causa pietatis operatur impietatem, maxime cum præcipiat Apostolus: *Nolite, inquit, fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus ut vacetis orationi, et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram (I Cor. vii).* Ergo si non consensu utriusque conjugis hoc factum esse probatur, ne fraudentur invicem, sed revertantur in idipsum præsertim cum dicat Apostolus: *Uxor potestatem corporis sui non habet, sed vir; similiter et vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier (I Cor. vii).*

CAP. CXXV. *Ab uxore separetur qui filiastrum suum coram episcopo tenuit.*

Conc. apud Vermer. c. 4.

(30, q. 1, c. *Si quis filiastrum.*) Si quis filiastrum aut filiastram suam ante episcopum ad confirmationem tenuerit, separetur ab uxore sua, et alteram non accipiat.

CAP. CXXVI. *Non separetur ab uxoribus qui filiastrum suum coram episcopo tenent.*

Nicolaus pap. Rodolph. Bitur. episc.

(30, q. 1, c. *De his qui.*) De his qui filiastrum suum ad confirmationem tenuerint coram episcopis id est, qui filios uxoris suæ de viro priori dum chrismanantur ab episcopis super se sustinent, si in scientia, sicut asseris, sit, licet sit peccatum, tamen non usque ad separationem conjugii puniendum est. Lugeant tamen et digna poenitentia hoc diluentes Domino dicant: *Delicta ignorantiae nostræ ne memineris (Psal. xxiv).*

CAP. CXXVII. *Separetur viri ab uxoribus qui aliquo casu, natos proprios ex lavacro sancto susceperunt.*

Deusdedit papa Gordiano Hispal. episc.

(30, q. 1, c. *Pervenit. et Imo quia.*) DEUSDEDIT sanctæ Romanæ Ecclesiæ et apostolicæ episcopus, GORDIANO Hispalensis Ecclesiæ coepiscopo et fratri dilectissimo.

Pervenit ad nos diaconus sanctitatis vestræ epistolam deferens, quod quidam viri et mulieres præterito Sabbato paschali die, pro magno populorum incursu, nescientes filios suos suscepissent ex lavacro sancto. Cupis ergo scire, si pro tali ratione accidenti, viri ac mulieres debeant ad proprium usum redire an non. Nos vero ex hac remeesti inquisivimus priorum dicta. Invenimus autem in Archivis hujus apostolicæ sedis jam talia contigisse in Ecclesia Hisauriæ et Ephesiorum simulque Hierosolymæ aliarumque etiam Ecclesiarum episcopis et earum civitatum ab hac apostolica sede volentibus scire, utrum viri ac mulieres ad proprium redirent thorum, beatæ memoriæ sancti Patres, Julius, Innocentius, Cælestinus, cum episcoporum plurimorum et sacerdotum consensu, in ecclesia Beati Petri apostolorum principis prohibentes talia præscripserunt et confirmaverunt, ut nullo modo se in conjugio reciperent mulieres ac viri

quicumque aliqua ratione suscipere natos proprios, sed separentur ne, suadente diabolo, tale vitium inolescat per mundum. Scitis quomodo sunt VII dona sancti Spiritus, ita sunt VII baptismi dona: a primo pabulo sacrati salis et ingressu ecclesiæ usque ad confirmationem per chrisma. A primo ergo hoc usque ad septimum, nullus Christianus suam commatrem in conjugio suscipere debet, et qui præsumperit, tamdiu anathematis vinculo religetur, donec poenitentiam egerit digne.

CAP. CXXVIII. *Filia spiritualis carnali filio nullo modo nubere potest.*

Zacharias pap. Theodoro Rem. episc.

B (30, q. 3, c. *Pictatium.*) ZACHARIAS episcopus servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo fratri THEODORO episcopo Ticinensi.

Pictatium quod nobis tua veneranda fraternitas obtulit, suscipimus, per quod sciscitari voluisti, si liceat filium, cujus pater alterius filiam ex sacro baptisate susceptam, id est spiritualem ejusdem patris filiam, quod dici crudele est, matrimonio accipere, quod apud te enormiter asseruisti contigisse, sed bene fraternitas tua compertum habet, quod Dominus Moysi præcepit dicens: *Turpitudinem patris et matris et sororis tuæ non revelabis. Turpitudinem enim tua est (Levit. xviii).* Cum ergo a propria consanguinitate præcipimur abstinere, multo magis a spirituali patris nostri filia omni occasione aut argumento seposito sub nimia restrictione nos cavere convenit, ne iram divinæ examinationis incidat, si quis tali facinori mistus minime restrinxerit frema luxuriæ. Unde et omnes omnino cavendi sunt a tali sceleris commistione, ne in æternum pereant. Sed hunc qui hujus perniciosæ temeritatis animæ suæ salutem despiciens impio se miscuit matrimonio, per omnia tua fraternitas studeat separare, et poenitentiam dignæ submittere, quatenus ab æterna erutam damnatione, animam ejus lucreria præstante Domino. De filiis autem qui ex his nati esse probantur, retulisti, si liceat eos in matrimonio copulari; sed hi cur prohibeantur a conjugia aut pro hujusmodi poenitentiam agere compellantur, dum ex hoc absque damnatione esse prohibentur, quia nec pater pro filio, neque filius pro patre sustinebit tormenta, dicente Domino per prophetam: *Anima patris mea est, et anima filii mea est. Anima quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. xviii),* sed et, frater charissime, de his dixisse sufficiat. Cave autem ne aliter agere subjectis concedas, ne a recto tramite inveniariis deviare.

CAP. CXXIX. *Ne quis nubat commatri spirituali.*

Ex Decret. Gregor. Jun.

(35, q. 2, c. *Si quis.*) Si quis spiritualem commatrem in conjugium duxerit, anathema sit.

LIBER SEPTIMUS.

DE SEPARATIONE CONJUGII CARNALIS OB CAUSAM CARNALIS FORNICATIONIS.

CAP. I. *Communiq̄e privatur qui extra causam fornicationis uxorem suam dimittit.*

(32, q. 5, c. *Præceptum*.) Præceptum Domini est ut, excepta fornicationis causa, uxor a viro dimitti non debeat, et ideo quicumque extra culpam criminis supradicti uxorem suam quacunque occasione reliquerit, quia quos Deus conjunxit, ille separare disposuit, tandiu ab ecclesiastica communione privatus sit, et a cœtu hominum Christianorum maneat alienus, quandiu societatem relictæ conjugis sinceriter amplectatur et foveat, ita tamen si jam moniti a sacerdote semel et bis et tertio ut corrigerentur, ad thori suæ conjugis noluerint redire consortium, ipsi suis meritis et a palatina dignitatis officio separabuntur, et insuper generosæ dignitatis testimonia quandiu in culpa fuerint amissuri sunt, quia carnem suam dissidii jugulo tradiderunt.

CAP. II. *Sive vir ab uxore, sive uxor a viro causa fornicationis discesserit, alteram habere prohibetur.*

August. super Epist. ad Cor.

(32, q. 7, c. *Apostolus*.) Apostolus Paulus dixit, his qui sunt in conjugio: *Præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit manere innuptam aut viro suo reconciliari (I Cor. vii)*. Potest enim fieri ut discedat ea causa qua Dominus permisit: at si femina virum licet dimittere etiam causa fornicationis, quid respondebimus de hoc, quod dicit posterius: *Et vir uxorem non dimittat? Quare non addidit, excepta fornicationis causa, quod Dominus permittit, nisi quia similem formam vult intelligi, ut si dimiserit, quod causa fornicationis permittitur, maneat sine uxore aut reconcilietur uxori? Et post pauca: Dominus autem permisit causa fornicationis uxorem dimitti, sed quia permisit, non jussit.*

CAP. III. *Non licet viro uxorem dimittere nisi causa fornicationis.*

Hieronym. ad Ocean. in epitaph. Fabiol.

(32, q. 5, c. *Præcipit Dominus*.) Præcipit Dominus uxorem non dimitti debere excepta causa fornicationis, et si dimissa fuerit, manere innuptam (*Matth. v*). Quidquid viris præcipitur, hoc consequenter redundat in feminas. Neque enim adultera uxor dimittenda est, et vir mœchus tenendus. Item: Apud nos quod non licet feminis, æque non licet viris, et eadem servitus pari conditione censetur.

CAP. IV. *Mœchatur qui a viro dimissam tucere præsumit.*

August. De serm. Domini in monte.

(32, q. 2, c. *Dominus ad illud*.) Dominus ad il-

lud confirmandum ut non facile dimittatur uxor, solam fornicationis causam excepit. Cæteras vero innumeras abiles molestias si quæ exstiterint, jubet pro fide conjugii, pro castitate fortiter sustineri, et mœchum dicit etiam virum qui eam duxerit quæ soluta est a viro. Item: Fieri potest ut vir dimittat uxorem causa fornicationis quam Dominus exceptam esse voluit. Jam vero si nec illi nubere conceditur viro vivo a quo recessit, neque huic alteram ducere viva uxore quam dimisit, multo minus fas est illicita eum cum quibuslibet stupra committere.

CAP. V. *Nulla ratione dissolvitur conjugium quod semel initum probatur.*

August. De adult. conjug. l. ii, c. 4.

(32, q. 7, c. *Licite*.) Licite dimittitur uxor ob causam fornicationis, sed manet vinculum prius. Propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit uxorem etiam ob causam fornicationis. Sicut autem manente in se sacramento regenerationis, excommunicatur quisquis reus est criminis, nec ullo sacramento caret, etiam si nunquam reconcilietur Deo, ita manente in se vinculo, non caret conjugii sacramento, et si nunquam reconcilietur viro. Carebit autem si mortuus fuerit vir ejus. Reus vero excommunicationis, imo nunquam carebit regenerationis sacramento etiam non reconciliatus, quia nunquam moritur Deus, cui est copulatus in baptismo.

CAP. VI. *Vinculum conjugii fornicatione non potest dissolvi.*

August. De bono conj. 1

(32, q. 7, c. *Interveniens*.) Interveniente divortio non aboletur confœderatio nuptialis, ita ut sibi conjuges sint etiam separati; cum illis autem adulterium committitur, quibus fuerint etiam post suum repudium copulati. Nec tamen nisi in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus, talis est causa cum uxore. Cæterum se habere aliter jura gentium quis ignoret, ubi interposito repudio, et cui illa voluerit nubat, et ille quam voluerit ducat. Item: A viro vivo transire connubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec unquam licebit. Apostatare quippe ab uno Deo et ire in alterius adulterinam superstitionem, semper est malum.

CAP. VII. *Causa fornicationis vir dimittat uxorem. non tamen adulteram ducat.*

Hieronym. in Matth., c. xix.

(32, q. 4, c. *Dixit Hieron*.) Hieronymus: Ad dominus in Evangelio: *Quicumque dimiserit uxorem nisi ob fornicationem et aliam duxerit, mœchatur; et qui dimissam duxerit, mœchatur (Matth. xix)*. Sola fornicatio est quæ uxoris vincit affectum,

Id est cum illa unam carnem in aliam dividerit, et se fornicatione separaverit a marito, non debet teneri, ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente Scriptura : *Qui adulteram tenet, stultus et impius est* (*Prov. xviii*). Ubi cunque est igitur fornicatio, aut fornicationis suspicio, libere uxor dimittitur; et quia poterat accidere ut aliquis calumniam faceret innocenti, et ob secundam copulam nuptiarum veteri copulæ crimen impingeret, sic priorem dimittere uxorem jubet, ut secundam prima vivente non habeat. Quod enim dicit tale est : Si non propter libidinem, sed propter injuriam dimittis, quare expertus infelices priores nuptias novarum intromittas periculo. Nec non quia poterat evenire ut juxta eandem legem uxor quoque marito daret repudium, eadem cautela præcipitur, ne secundum accipiat virum. Et quia meretrix et quæ semel fuerit adultera ob proprium non timebat, secundo non nubere præcipitur viro. Quod si talem duxerit, sub adulterii crimine sit.

CAP. VIII. *Patronus turpitudinis est qui uxorem suam adulterum dimittere noluerit.*

Chrysost. in Math. hom. 26.

(32, q. 1, c. *Sicut crudelis*.) Sicut autem crudelis est et iniustus qui castam dimittit, sic fatuus est et iniustus qui retinet meretricem. Nam patronus turpitudinis ejus est, qui crimen celat uxoris.

CAP. IX. *Post mortem viri non potest adulter adulteram in conjugium ducere.*

Conc. Tribur., c. 40.

(31, q. 1, c. *Relatum*.) Relatum est auribus sanctorum sacerdotum quemdam alterius uxorem stupro violasse et insuper neciæ vivente viro suo juramentum dedisse, ut post legitimi mariti mortem, si supervixisset, duceret uxorem. Quod factum est, tale igitur eonnubium prohibemus et anathematizamus.

CAP. X. *Nullus ducat in conjugium quam polluit per adulterium.*

Conc. apud Alphen., c. 6.

(31, q. 1, c. *Illud*.) Illud vero communi decreto secundum canonum instituta definimus et judicamus, ut si quis cum uxore alterius, vivente eo, fornicatus fuerit, moriente marito, synodali judicio aditus ei claudatur illicitus, ne ulterius ei conjugatur matrimonio quam prius polluit adulterio.

CAP. XI. *Adulterio polluta non ducatur ab eodem in matrimonio.*

Leo pa

(31, q. 1, c. *Nullus ducat*.) Nolumus enim, nec

Christianæ religioni convenit, ut illam ducat in conjugium quam prius polluit per adulterium.

CAP. XII. *Post peractam pœnitentiam poterit viduam in conjugem ducere, quam, viro vivente, per adulterium polluit.*

Conc. Tribur.

(31, q. 1, c. *Si quis vivente*.) Is qui vivente marito conjugem illius adulterasse accusatur, et eo in proximo defuncto eandem sumpsisse dignoscitur, omnibus modis publicæ pœnitentiæ subigatur. De quo etiam post pœnitentiam præfatam, si expedierit, servabitur regula, nisi forte idem aut mulier virum qui mortuus fuerat occidisse notetur, aut propinquitas aut alia quælibet criminalis impediatur causa, quod si probatum fuerit, sine ulla spe conjugii cum pœnitentia perpetuo permaneant. Si autem negaverit se eandem feminam, vivente viro, nequam adulterasse, et præfati homicidii neuter eorum convinci potuerit, purgent legaliter famam suæ opinionis, et sumpto utantur conjugio, si alia, u diximus, non impediatur ratio.

CAP. XIII. *Adultera in quam mortem machinatur maritus, si ad episcopum fugerit, eam non reddit marito, sed in tuto ponat loco in quo possit tuto vivere.*

Conc. Tribur., c. 3.

Si cujus uxor constuprata fuerat, et propterea maritus capitali sententia delere illam machinaverit; ipsa vero urgente mortis periculo ad episcopum confugerit, et auxilium quæsierit, operosus tamen si potest episcopus laborare desudet ne occidatur. Si vero non potest, nullo modo liceat ei requirenti eam reddere ad occidendum, quæ se ei obtulit ad defendendum, sed solerti cura transmittat eam ad locum quem ipsa delegerit ut segura possit vivere. Si vero interdum maritus eam invenerit et repeterit, secundum sæculi potestatem habebit, quidquid ei agere velit. Sed audiat Augustinum dicentem : « Cum enim vir a virtute nomen acceperit, et mulier a mollitia, id est fragilitate, quare contra crudelissimam bestiam libidinis vult unusquisque uxorem suam esse victricem, cum ipse ad primum libidinis ictum victus cadat? Nam quidquid contra fidem Catholicam non licet mulieribus, nec viris licebit. Si autem eadem mulier timore perterrita a loco ubi eam destinaverit, absugerit, et vir ejus ab episcopo semel et bis aut sæpius repeterit, si vitam ejus obtinere possit perquirat et reddat. Si autem non, omnino non reddat, maritus autem quandiu vivit, nullatenus alteram ducat. »

DE INTERFECTORIBUS SUARUM CONJUGUM.

CAP. XIV. *Non licet alicui uxorem suam adulteram occidere.*

Nicolaus Alvino archiepis.

(33, q. 2, c. *Inter hæc*.) Inter hæc vestra sanctitas addere studuit, si cujus uxor adulterium perpetraverit

utrum marito ipsius liceat secundum humanam legem eam interficere. Sed Dei sancta Ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus, gladium non habet nisi spiritualem quo non occidit, sed vivificat.

CAP. XV. *Conjugia penitus interdicantur his qui suas A domo tua vel in hoc mundo vis agere (quod tibi*
conjuges occidunt.

Nicolaus Rodulpho Bitur. archiepisc.

(33, q. 2, c. *Interfectores.*) Interfectores suarum conjugum sine iudicio, eum non addis adulterarum vel aliquid huiusmodi, quid aliud habendi sunt nisi homicidæ, ac per hoc ad poenitentiam redigendi, quibus conjugium penitus denegatur, exceptis adolescentibus de quibus est beati Leonis papæ 25 regula Decretalium, imo indulgentia servanda.

CAP. XVI. *Poenitentia Astulphi qui propriam uxorem suam interfecit.*

Stephanus V Astulpho.

(33, q. 2, c. *Admonere.*) Admonere te cum lacrymis et gemitu multo cordis curamus, fili Astulphe, sed non filius dici debes qui ter crudeliter infelix homicidium perpetrasti. Nam occidisti uxorem tuam, partem corporis tui, legitimo matrimonio tibi consociatam sine causa mortis, non tibi resistantem quocunque modo, non insidiantem vitæ tuæ, non invenisti eam cum alio viro nefariam rem facientem, sed concitatus a diabolo et impio furore inflammatus, latronum more atrocius eam gladio tuo crudelior omni bestia interemisti, et nunc post mortem ejus addis iniquitatem super iniquitatem, filiorum tuorum improbe prædo, qui matri non pepercisti, filios tuos orphanos fecisti. Inducere super eam vis mortis causam post mortem, per unum homicidam et reprobum testem incusare vis mortuam. Quoniam nec Evangelium nec ulla divina humanaque lex unius testimonio etiam idoneo quempiam condemnat vel justificat, quanto magis per istum flagitiosissimum et scelestum nec illa viva debuit condemnari, nec a te post ejus mortem accusari. Prius causa criminis subtiliter erat investiganda, et tunc si ita fuisset inventa, secundum legis tramitem debuit accipere ultionis vindictam. Nam si verum (quod absit!) fuisset sicut ille adulter mentitus est, post annos VII poenitentia forsitan peracta dimittere eam per approbatam causam poteras si voluisses, occidere tamen eam nullatenus debuisti. Non enim vult Deus mortem peccatoris, sed ut convertatur ad poenitentiam et vivat. Idcirco placeat tibi consilium nostrum, et fac hoc quod levius et melius videri potest. Miserere animæ tuæ ut non sit tuus tibimet ipsi homicida. Relinquere quapropter te rogamus hoc malum, secundum quod te traxit ad tam immanissimum peccati facinus. Ingredere in monasterium, humiliare sub manibus abbatis, et multorum fratrum precibus adjutus, observa cuncta supplicii animo quæ tibi fuerint imperata, si forte ignoscat infinita Dei bonitas peccatis tuis, et refrigeretur tua anima, priusquam crucieris in perpetuis flammis hoc melius et levius certissime scias.

Sin autem publicam poenitentiam permanens in

pejus et durius et gravius esse non dubites) ita ut agere debeas, exhortamur. Omnibus diebus quibus poenitere debes, vinum et omnem siceram non bibas, carnem nunquam ullo tempore comedas, præterquam in Pascha et die Natalis Domini. In pane et aqua et sale poenitentiam age. In vigiliis et jejuniis, in orationibus et elemosynis omni tempore persevera. Armis nunquam cingere, nec in quolibet loco litigare præsumas. Uxorem nunquam ducere, concubinam non habere, nec adulterium committere audeas. In balneo nunquam lavare. In conviviis lætantium nunquam miscere. In ecclesia segregatus ab aliis Christianis post ostium et postes te humiliter repone. Ingredientium et egredientium simpliciter orationibus commendare. Communionem corporis et sanguinis Domini cunctis diebus vitæ tuæ indignum te existimes. In ultimo tamen exitu vitæ tuæ die, si merueris pro viatico si sit qui tribuat tibi, tantummodo venialiter ut accipias tibi concedimus.

Sunt et alia multa quæ tibi durius et satis acrius erant juxta magnum pondus peccati, infelix, adicienda. Sed si hæc omnia quæ tibi misericorditer dicta sunt, perfecto corde, Domino auxiliante feceris et custodieris, confidimus de immensa Dei clementia remissionem te tuorum habiturum peccatorum, et secundum dictum justi bonique Pastoris resolvit te sancta Ecclesia ab hoc vinculo peccati in terris, ut per ipsius gratiam qui eam sanguine suo acquisivit, solutus sis in cœlis. Sin autem aliter feceris, et sanctæ matris Ecclesiæ tam salubrem admonitionem despexeris, ipse sis tibi iudex, et in laqueo diaboli, quo irretitus teneris, permanebis. Et sanguis tuus super caput tuum, nos alieni a consortio tuo pro aliorum filiorum Dei salute, ipso opitulante, omni sollicitudine nitimur, et desudare et Domini attentius misericordiam quotidie implorare.

CAP. XVII. *Potius uxore vivente aliam ducat quis, quam humanum sanguinem fundat.*

August. *De Conjug. adulter.*, c. 2.

(33 q. 2, c. *Si quod.*) Si quod verius est dicitur, non licet homini Christiano adulteram conjugem occidere, sed tantum dimittere. Quis est tam demens qui ei dicat: Fac quod non licet, ut liceat tibi quod non licet. Cum enim utrumque secundum legem Christi illicitum sit, sive adulteram occidere, sive, illa vivente, aliam ducere, ab utroque est abstinendum, non illicitum pro illicito faciendum. Si enim facturus est quod non licet, jam faciat adulterium, et non faciat homicidium, ut, vivente uxore, aliam ducat, et non humanum sanguinem fundat; quod si est utrumque nefarium, non debet alterum per alterum perpetrare, sed utrumque vitare.

DE ADULTERIO.

CAP. XVIII. *Carolus Magnus primam repudiavit uxorem et secundam duxit, ex qua filios suscepit tres et tres filias.*

Carol. Magn. juxta Alcuin.

Cum matris hortatu filiam Desiderii regis Longobardorum Carolus duxit uxorem; incertum qua de causa eam post annum repudiavit, et Hildebergam de gente Suevorum præcipuæ nobilitatis feminam, in matrimonium acceperit, de qua tres filios Carolum videlicet et Pipinum et Ludovicum totidemque filias genuit.

CAP. XIX. *Non ideo minus delinquit, cui sola deest facultas.*

August. *De lib. arbitr.*

(Dist. 1, c. Si cui.) Si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjugæ aliena, planum tamen aliquo modo sit eum id cupere, et si potestas detur esse facturum, non minus reus est quam si in ipso facto deprehenderetur.

CAP. XX. *Adulteria non sunt facienda etiam voluntate procreandi proles.*

August. ad Claudium contra Julian.

(32, q. 4, c. Sicut non sunt.) Sicut non sunt facienda adulteria etiam voluntate filios generandi, quemadmodum nec furta sunt facienda etiam voluntate pascendi pauperes sanctos, quod tamen faciendum est non furta perpetrando, sed bene utendo mammona iniquitatis.

CAP. XXI. *Adulterium secundum in poenis obtinet locum.*

Clemens ad Jacob., epist. 1.

(32, q. 7, c. Quid in omnibus.) Quid in omnibus peccatis est adulterio gravius? Secundum namque in poenis obtinet locum quem quidem primum illi obtinent, qui aberrant a Deo etiam si vixerint sobrie.

CAP. XXII. *Quando dicitur committi adulterium.*

August. *De bono conjug.*

(32, q. 5, c. Illæ autem.) Adulterium est, cum vel propriæ libidinis instinctu, vel alienæ consensu cum altero vel altera contra pactum conjugale concubitur, atque ita frangitur fides, quæ in rebus etiam corporeis et abjectis magnum animi bonum est. Et ideo eam salutem quoque corporali, quam etiam vita ista continetur, certum est non debere postponi.

CAP. XXIII. *Mæchatur qui alicui præter matrimonii fœdus miscetur.*

Isidor. super Exodum, cap. 29.

(32, q. 5, c. Non mæchaberis.) Non mæchaberis, id est ne quaquam præter matrimonii fœdera aliis feminis misceatur ad explendam libidinem. Nam adulteriam facit spiritaliter, qui præter suam ad alteram accedit.

CAP. XXIV. *Uxor non in potestate mariti, sed in libera custodia debet poni, cum iudicium sit agendum sive de fœdere conjugum, sive de adulterii crimine.*

Nicolaus Carol. regi.

Sicut relatu multorum didicimus, Lotharius rex convontum celebrare disposuit et Thebergam reginam ex animi proprio iudicio meditatur subjicere et siquidem eam præstigiis falsitatis suæ poterit exhiberi quasi non fuerit legitima sua uxor vult penitus a se sequestrare. Sin autem vult eam tanquam propriam dimittere uxorem, sed deinde quasi mæchata fuerit insimulare atque per hoc hominem suum et hominem Thebergæ ad monomachiam impellere, et si homo ipsius reginæ ceciderit disponit hanc sine dilatione perimere. Item, præterea sive de conjugum fœdere sive de adulterii crimine iudicium sit agendum, nulla ratio patet Thebergam cum Lothario posse inire conflictum vel legitimum controversiæ inire certamen, nisi prius suæ potestati et consanguineis propriis sociata, inter quos etiam locus prævidendus est in quo nulla sit vis multitudinis formidanda et non sit difficile testes perducere vel cæteras personas quæ tam a sanctis canonibus quam a venerandis Romanis legibus in huiusmodi controversiis requiruntur. Næc ideo diximus ut ostendamus quem legum conflictum Lotharius congruere posse autumat, cum personam quam in suis penetralibus quotidie fatigat et conterit, et quando vult ad iudicium, quando vult ad claustra reducit, et quando educta fuerit, nisi ea profiteatur quæ ipse præceperit, punit. Propriæ igitur libertati committi, et omni oppressione atque potestate illius cum quo initur conflictus oportet liberari atque suis liberaliter uti, et suspectas personas convenit declinare quæ se ab objectis ostendere cupit immunem.

CAP. XXV. *Vi extorta confessio admitti in iudicio non debet.*

Nicolaus Thesberg. regin.

Nos hanc confessionem tuam quam non voluntas, sed vis extorsit, nequaquam pro confessione recipimus, nec convicium per radices extendere, nec permittimus: quod nisi evulsum intime ad multorum perniciem potest accedere. Denique, si hoc licet, omnes viri possunt quas jure sortiti sunt feminas, si eas odio habuerint, diversis afflictionibus macerare, et quod legitime non fuerint assumptæ, statim cogere, quin etiam ut morale crimen contra se dicant, illatis intolerabilibus poenis compellere.

CAP. XXVI. *Clerico negotiari non licet, et ponit tempora quando vir potest coire cum sua uxore.*

August. *De Quæst. Vet. et Nov. Test.*, c. 27.

(Dist. 58, c. Fornicari.) Fornicari hominibus semper non licet; negotiari vero aliquando licet. Antequam ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari: facto iam non licet. Et Christiano cum uxore sua

convenire aliquando licet, aliquando non licet. Propter enim processio- nis dies aliquando non licet convenire, quia etiam a licitis abstinendum est, ut facilius impetrari possit quod postulatur, unde

A Apostolus : *Ex consensu, ait, abstinendum ad tempus, ut vacetur orationi (I Cor. vii).* Nam et secundum legem in jejunio cedere et jurgari licet (*sic*), post non licet.

DE FORNICATIONE SPIRITALI.

CAP. XXVII. *Quia sit fornicatio carnis et animæ.*
Isidor. Sentent. 39.

Fornicatio carnis adulterium est. Fornicatio animæ, servitus idolorum est.

CAP. XXVIII. *Quid sit conjugium adulterinum.*
August. l. 1.

Si propter fornicationem carnis permittitur uxor a conjugate separari, quanto magis in conjugate mentis fornicatio est detestanda, id est infidelitas? Infidelis hominis fornicatio est major in corde, nec vera ejus pudicitia dici potest cum conjugate, quia *omne quod non est ex fide, peccatum est. (Rom. xiv).*

CAP. XXIX. *Licite dimittitur uxor, quæ virum suum cogere quærit ad mulum.*

August. *De Sermone Domini in monte.*

(28, q. 1, c. *Idololatria.*) Idololatria quam sequuntur infideles, et quælibet noxia superstitio, est fornicatio. Dominus autem permisit causa fornicationis uxorem dimitti, sed quia permisit, non jussit, dedit locum Apostolo moneudi, ut qui voluerit, non dimittat uxorem infidelem, quæ sic fortassis possit fidelis fieri. Item : Si infidelitas fornicatio est, et idololatria infidelitas, et avaritia idololatria, non est dubitandum et avaritiam fornicationem esse.

CAP. XXX. *De eodem.*

August. *De Serm. Dom. in monte, l. 1.*

(28, q. 1, c. *Idololat., § Quis ergo.*) Quis ergo jam quamlibet illicitam concupiscentiam potest recte a fornicationis genere separare, si avaritia fornicatio est? Ex quo intelligitur quod propter illicitas concupiscentias non tantum quæ in stupris cum alienis viris ac feminis committuntur, sed omnino propter quaslibet, quæ animam utentem male a lege Dei aberrare faciunt et perniciose turpiterque corrumpi, possit sine crimine, et vir uxorem dimittere, et uxor virum, quia exceptam facit Dominus fornicationis causam, quam fornicationem, sicut supra consideratum est, generalem et universalem intelligere coguntur. Cum autem ait, *excepta causa fornicationis*, non dixit, *cujus ipsorum, viri aut feminæ.* Non enim tantum fornicantem uxorem dimittere conceditur, sed quisquis eam uxorem quoque dimittit, a qua ipse cogitur fornicari, causa utique fornicationis dimittit, velut si aliquem cogat uxor sacrificare idolis, qui talem dimittit, causa fornicationis dimittit, non tantum illius, sed et suæ : illius, quia fornicatur; suæ, ne fornicetur.

CAP. XXXI. *Qui fornicatur, fornicationis causa uxorem suam dimittere non potest.*

(20, q. 6, c. *Nihil iniquius.*) Nihil enim iniquius

quam fornicationis causam dimittere uxorem, si et ipse convincitur fornicari; occurrit enim illud : *In quo enim alterum judicas, teipsum condemnas (Rom. ti).* Quapropter quisquis fornicationis causa vult abjicere uxorem suam, prior debet esse a fornicatione purgatus et immunis; quod similiter etiam de femina dixerim.

B CAP. XXXII. *Sine culpa relinquatur uxor, quæ cum viro fidei habitare voluerit.*

August. *De oper. et fid., c. 16.*

(28, q. 1, c. *Uxor legitima.*) Uxor legitima societate conjuncta sine ulla culpa relinquatur, si cum viro Christiano permanere voluerit. Non attenditur eo modo eam rectissime dimitti. Si viro suo dicat : Non ero uxor tua nisi mihi vel de latrocinio divitiarum conferas aut si solita lenocinia quibus nostram domum translegebas, etiam Christianus exerceas, aut si quid aliud aut facinorosum vel flagitiosum in viro noverat, quo delectata vel libidinem explebat, vel faciliem victum habebat, vel etiam incedebat orationum. Tunc enim ille cui hæc uxor dixit, si veraciter egit poenitentiam ab operibus mortuis quando accessit ad baptismum, habetque in fundamento fidem quæ per dilectionem operatur, procul dubio plus tenebitur amore divinæ gratiæ quam carnis luxuriæ, et membrum quod eum scandalizat fortiter amputabit.

CAP. XXXIII. *Amore cujuslibet non est a fide recedendum.*

Ambrosius ad Hilarium :

(28, q. 1, c. *Si infidelis.*) Si infidelis, dicit Apostolus, *discedit, discedat, non est servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi*, id est, si infidelis noluerit esse cum conjugate fidei. Hoc agnoscat fidelis suam libertatem, non ita se subjectum deputet servituti, ut ipsam dimittat fidem, ne conjugem amittat infidelem, hoc et de fidelibus atque parentibus, hoc et de fratribus ac sororibus intelligitur, propter Christum omnes esse dimittendos, cum ponitur ista conditio, ut propter Christum dimittat, si eum secum habere desiderat. Hoc ergo et de domo et de agris, hoc est de his rebus quæ jure pecuniario possidentur intelligendum est.

CAP. XXXIV. *Quæ simulacrum facit hæc respiscit, dimittatur a viro suo.*

August. *De adult. conjug., l. 11.*

(28, q. 1, c. *Non solum.*) Non solum mœchatio est illius qui carnem suam coinquinat, sed etiam qui simulacrum facit mœchatur, quod si in his factis perseverat et poenitentiam non agit, recede ab

illa et noli convivere cum illa. Si autem, et tu A est vobis per vos manere, sive viro, sive mulieri. particeps eris peccati ejus. Propter hoc præceptum Potest enim in hujusmodi pœnitentia esse.

DE RECONCILIATIONE CONJUGUM.

CAP. XXXV. *Adulterio purgato per pœnitentiam potest fieri reconciliatio conjugii.*

August. ad Pollent., l. II, c. 6.

(32, q. 1, c. *Quod autem.*) Quod autem tibi durum videtur, ut post adulterium reconcilietur conjux, si fides adsit, non erit durum. Cur enim deputamus adhuc adulteros, vel quos baptismate ablutos, vel pœnitentia credimus esse sanatos. Hæc crimina in veteri lege nullis sacrificiis Dei mundabantur, quæ in lege Novi Testamenti sanguine sine dubita- B tione mundantur, et ideo tunc omnino prohibitum est ab alio viro contaminatam recipere uxorem, quamvis David Sathis filiam, quam pater ejusdem mulieris ab eo separatam dederat alteri, tanquam Novi Testamenti prædicator, sine contaminatione receperit. Nunc autem postea quam Christus ait adulteræ: *Nec ego te condemnabo, vade, deinceps noli peccare* (Joan. VIII), et quis non intelligit debere ignoscere maritum, quod videt ignovisse Dominum amborum, nec jam se debere adulteram dicere cujus pœnitentis crimen divina credit miseratione deletum.

CAP. XXXVI. *Viri gravius sunt puniendi de adulterio quam mulieres.*

August. ad eumd. l. II, c. 6.

(32, q. 1, c. *Indignantur.*) Indignantur mariti, si audiant adulteros viros penderi similes adulteris feminis pœnas cum tanto gravius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet. et virtute vincere, et exemplo regere feminas.

CAP. XXXVII. *De eodem.*

August. ad eumd., l. II, c. 6.

(32, q. 1, c. *Non erit turpis.*) Non erit turpis neque difficilis etiam post patrata atque purgata adulteria, reconciliatio conjugum, ubi per claves regni cœlorum non dubitatur fieri remissio peccatorum, non ut post viri divortium adultera revocetur, sed ut post Christi consortium, adultera non vocetur.

CAP. XXXVIII. *An viro licet reverti ad mulierem adulteram.*

Hermes, l. *Pastor.*, c. 4.

(34, q. 2, c. *Ego dixi.*) Ego dixi Pastori: « Domine, si quis habuerit mulierem fidelem in Domino, et hanc invenit in adulterio, nunquid peccat vir, si concubit cum illa? » Et dixit mihi: « Quandiu nescit peccatum ejus sine crimine est cum illa. Si autem scierit vir uxorem suam deliquisse et non egerit pœnitentiam mulier, sed permanet in fornicatione sua, et coherit cum illa vir, reus peccati ejus erit, et particeps mœchationis ejus. » Et dixi illi: « Quid ergo si permanet in vitio suo mulier? » Et dixit: « Dimittat illam vir, et vir per se maneat. Et dixi: Quid, si mulier dimissa pœnitentiam egerit et voluerit ad virum reverti, nonne recipietur a viro suo? » Dixit: « Imo si non receperit eam vir suus peccat, et magnum peccatum sibi admittit. » Ergo debet recipere peccatricem quæ pœnitentiam egit, sed non sæpe. Servis enim Dei pœnitentia est una. Propter pœnitentiam ergo non debet, dimissa uxore sua, aliam ducere; hic actus est similis in mullere et in viro.

DE SACRAMENTO ET JURAMENTO RECONCILIATIONIS.

CAP. XXXIX. *Purgatio imputati adulteri.*

De hoc quod mihi reputatum est in hac synodo, D quod simul cum ista femina adulterium vel fornicationem fecissem, quod ita non feci nec culpabilem me cognosco, sic me Deus adjuvet ad illud judicium.

CAP. XL. *Separatio incestæ copulationis, et juramentum separationis.*

Ab isto die in antea cum ista femina cum qua adulterium vel fornicationem fecisti, unde disciplinam vel pœnitentiam suscepisti, amplius non adulterabis nec fornicaberis cum ea nec aliam uxorem accipies non nisi post peractam pœnitentiam tibi licentia data fuerit ab episcopo aut ab ejus misso Sic te Deus adjuvet!

PATROL. CLXI.

CAP. XLI. *Reconciliatio conjugatorum, et juramentum reconciliationis.*

(35, q. 6, c. *Ab isto secundo.*) Ab isto die in antea istam tuam conjugem N. quam injuste dimiseras, ita tenebis sicut maritus suam debet habere conjugem, et in dilectione et debita disciplina, nec illam per ullum malum ingenium a te separabis, nec ea vivente aliam accipias. Sic te Deus adjuvet!

CAP. XLII. *Juramentum reconciliationis adulteræ.*

Amo in antea istum tuum maritum quem injuste dimiseras ita tenebis et amplexaberis, et ei in servitio et in amore et in timore ita eris subdita, et obediens sicut per rectum uxor debet esse subdita marito, nec unquam ab eo te separabis nec illo vivente alteri viro te sociabis conjugio aut adulterio. Sic te Deus adjuvet!

QUOD MULIERES DEBENT ESSE SUBDITÆ VIRIS.

CAP. XLIII. *Mulieres suis viris debent subesse.*

August., *Quæst. in Genes.*

Est ordo naturalis in hominibus, ut serviant feminæ viris, et filii parentibus, quia nulla justitia est ut major serviat minori.

CAP. XLIV. *Vir est caput mulieris.*

August., *Quæst. Vet. Test.*

(33, q. 5, c. *Hæc imago.*) Hæc imago est in homine ut unus factus sit homo ex quo cæteri oriuntur, habens imperium Dei, quasi vicarius, quia unius lex Dei habet vir imaginem [mel. omnis lex Dei habet imaginem]. Ideoque mulier non est facta ad imaginem Dei, sic etenim dicit: *Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum (Gen. 1).* Hinc etiam Apostolus: *Vir quidem, ait, non debet velare caput, quia imago et gloria Dei est. Mulier vero velat, quia non est gloria aut imago Dei (I Cor. xi).*

CAP. XLV. *De eodem.*

August., *Quæst. 33 in Deut., l. iv.*

(33, q. 5, c. *Satis hinc apparet.*) Satis hinc apparet quemadmodum viris feminas subditas et pene famulas lex esse voluerit uxores dum constituit, ut diceret adversus uxorem vir testimonium, unde lapidaretur illa, si hoc verum esse demonstraretur. ipse tamen non vicissim lapidatur, si hoc falsum esse constiterit, sed tantummodo castigatur et damnificatur, eique perpetuo jubetur adhærere qua carere voluerat. In aliis autem causis eum qui testimonio falso cuiquam nocuerit, quod si probaretur, jussit occidi; eadem jubetur plecti pœna, qua fuerat (si verum esset) iste plectendus.

CAP. XLVI. *Vir est caput mulieris*

Hieron. in *epist. ad Tit.*

(33, q. 5, c. *Cum caput.*) Cum caput mulieris vir sit, caput autem viri Christus est, quæcumque uxor non subicitur viro, id est capiti suo, ejusdem criminis rea est cujus et vir si non subiciatur capiti suo Christo; verbum autem Domini blasphematur vel dum contemnitur Dei prima sententia et pro nihilo ducitur, vel cum Christi infamatur Evangelium dum contra legem fidemque naturæ ea, quæ Christiana est et ex lege Dei subjecta est viro, imperare desiderat, cum etiam gentiles feminæ viris suis serviant communi lege naturali.

CAP. XLVII. *Arbitrium viri mulierem sequi oportet in omnibus.*

August., *Quæst. in Numer., l. iv, c. 59.*

(33, q. 5, c. *Noluit itaque.*) Noluit itaque lex mulierem aliquod vovere Deo adversus animam

A suam, ut non aliqua rerum licitarum atque necessarum abstinencia, in ejusdem votis feminæ valeat auctoritas, sed virilis, ita ut si adhuc inuptæ concesserat vota persolvere pater, si antequam persolverit, nupserit, et viro ejus hoc cognitum non placuerit, non persolvat, et hoc omnino sine peccato, quia Deus mundavit eam sicut dicit, id est mundam indicavit. Neque hoc contra Dominum putandum est fieri, cum ipse Dominus hoc præceperit, hoc voluerit.

CAP. XLVIII. *Vota abstinentiæ quæ mulier, permittente viro, promiserit, illo prohibente servare non co-ritur.*

August., *Quæst. in Numer., l. iv.*

(33, q. 5, c. *Manifestum.*) Manifestum est ita voluisse legem, feminam sub viro esse, ut nulla vota ejus quæ abstinentiæ causa voverit, reddantur ab ea, nisi auctor fuerit vir permittendo. Nam, cum ad peccatum ejusdem viri pertinere voluerit lex, si prius permiserit et postea prohibuerit et hoc tamen non dixit, ut faciat mulier quod voverat, quia permessa jam prius a viro fuerat, viri dixerat esse peccatum, quia abnuit, quod prius consenserat, non tamen mulieri vel ex hoc permissum dedit, ut quod prius vir ei concesserat, postea, si prohibuerit, contemnatur.

CAP. XLIX. *Nulla est mulieris potestas, sed in omnibus dominio viri subjecta est.*

Ambros. in *l. Quæst. Vet. et Nov. Test.*

(33, q. 5, c. *Mulierem.*) Mulierem constat subjectam sub dominio viri, et nullam auctoritatem habere, nec docere enim potest nec testis esse, nec fidelem dare, nec judicare.

CAP. L. *De eodem.*

Ex Ambros. *Examer. l. v, c. 7.*

(33, q. 5, c. *Adam.*) Adam per Evam deceptus est, non Eva per Adam. Quem vocavit ad culpam mulier, justum est ut eam in gubernationem assumat, ne iterum femina sua facilitate labatur

CAP. LI. *De eodem.*

Ambros. in *Epist. ad Cor. c. xi.*

(33, q. 1, c. *Mulier debet.*) Mulier debet velare caput quia non est imago Dei, sed ut ostendatur subjecta (I Cor. xi). Et quia prævaricatio per illam inchoata est, hoc signi debet habere in ecclesia, propter reverentiam episcopalem non habeat caput liberum, sed velamine tectum, non habet potestatem loquendi, quia episcopus personam Christi repræsentat. Quasi ergo ante judicem Christum, sic ante episcopum, qui vicarius Domini est, propter reatum originale subjecta debet videri.

QUARE INTER CONSANGUINEOS NON FIT CONJUGIUM.

CAP. LII. *Quare constitutum sit ne consanguineas ducamus uxores.*

August., *De civit. Dei, l. xv, cap. 15.*

(35, q. 1, c. *Cum igitur.*) Cum ergo genus huma-

num post primam copulam viri facti ex pulvere et conjugis ejus ex viri latere, marium feminarumque conjunctione opus haberet, ut gignendo multiplicarent, nec essent ulli homines nisi qui ex illis

duobus essent nati viri conjuges sorores suas acceperunt. Quod profecto quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damabilius religione prohibente; habita est enim ratio rectissima charitatis, ut homines, quibus esset atque honesta concordia diversarum necessitudinum vinculis necterentur. Nec unus in uno haberet necessitudines, sed singulæ spargerentur in singulos, sic ad socialem vitam diligentius plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe et socer duarum sunt necessitudinum nomina, ut ergo alium quisque habeat patrem, alium soceram, numerosius se porrigat charitas, utrumque autem unus Adam esse cogebatur, et filiis et filiabus suis, quando fratres sororesque conjugio jungebantur. Sic et Eva uxor ejus utriusque filiorum fuit socrus et mater. Quæ si dux feminae fuissent, mater altera, et socrus altera, copiosius ac socialis dilectio colligeret. Sed hoc unde fieret non erat, quando nisi fratres et sorores ex illis duobus primis nulli homines erant. Fieri ergo debuit quando potuit, ut existente copia unde ducerentur uxores, quæ jam non erant sorores, ut non solum illud fieret, ut nulla necessitas esset, quod humano crescente genere etiam inter impios deorum multorum falsorumque cultores sic observari cernimus, ut etiam si perversis legibus permutantur fraterna conjugia, melior tamen consuetudo ipsa malit exhorre licentiam, sique adversetur quasi nunquam licere potuerit. Copulatio igitur maris et feminae quantum pertinet ad genus humanum quoddam seminarium est civitatis. Cælestis vero civitas opus habet ut noxam generationis evadat.

CAP. LIII. *Inter quas personas nuptiæ sunt incestæ.*

Institut. l. 1, c. 10.

(Inst. De Nuptiis, § Inter eas.) Inter eas enim personas quæ parentum liberorumve locum obtinent, inter se nuptiæ contrahi non possunt, veluti inter patrem et filiam, vel avum et neptem, vel matrem et filium, vel aviam et nepotem, et usque ad infinitum. Et si tales personæ inter se coierent, nefarias atque incestas nuptias contraxisse dicuntur. Et hæc adeo vera sunt, ut quamvis per adoptionem parentum liberorumve loco sibi esse cœperint, non possunt inter se matrimonio jungi, in tantum ut etiam dissoluta adoptione idem juris maneat. Itaque eam quæ tibi per adoptionem filia aut neptis esse cœperit, non poteris eam in uxorem ducere quamvis eam emancipaveris. Inter eas quoque personas quæ ex transverso gradu cognationis junguntur, est quædam similis observatio, sed non tanta. Sane enim inter fratrem sororemque nuptiæ prohibita sunt, sive ab eodem patre, ab eademque matre nati sunt, sive ex altero eorumdem: sed, si quæ per adoptionem soror tibi esse cœperit, quædiu quidem constat adoptio, sane inter te et eam nuptiæ consistere non possunt, filiam uxorem ducere non licet, sed nec neptem fratris vel sororis

A ducere quis potest, quamvis quarto gradu sit. Cujus enim filiam uxorem ducere non licet, ejus nec neptem permittitur. Ejus vero mulieris quam pater tuus adoptavit, filiam non videris impediri ducere uxorem, quia neque naturali neque civili jure tibi conjungitur. Duorum autem fratrum vel sororum liberi, vel fratris et sororis jungi non possunt. Item amitam licet adoptivam, uxorem ducere non licet nec materem, quia parentum loco habentur; qua ratione verum est, magnam quoque amitam et materem magnam prohiberi ducere uxorem. Affinitatis quoque veneratione a quorumdam nuptiis abstinere necesse est, ut ecce privignam aut nurum ducere in uxorem non licet, quia utraque quoque filia loco sunt. Item mariti filia ex alia uxore et uxoris filia ex alio marito vel econtra matrimonium recte contrahunt, licet habeant fratrem vel sororem ex matrimonio postea contracto natos.

Si uxor tua post divortium ex alio filiam procreaverit, hæc quidem privigna tua non est. Item, si adversus ea quæ diximus aliqui coierint, nec vir, nec uxor, nec nuptiæ nec matrimonium intelligitur, nec dos. Itaque, qui eo coitu nascuntur, in potestate patris non sunt, sed tales sunt quantum ad patriam potestatem pertinet, quales hi sunt quos mater vulgo concepit. Nam nec hi patrem habere intelliguntur. Cum his etiam incertus est coitus unde solent filii spurii appellari, vel a Græca voce *separadii*, concepti sine patre filii.

CAP. LIV. *Filius tuus et neptis ex filia conjuges fieri non valent etiam ex jure civili.*

Ambrosius Paterno.

Tu copulares filium tuum et neptem ex filia, id est ut accipiat sororis suæ filiam. Interroga nomen legionem, nempe avunculus iste filius, illa hujus neptis vocatur. Item, quod dubitari queat cum divina etiam fratres patruales prohibeat convenire in conjugalem copulam qui sibi quarto copulantur gradu, hic autem gradus est, qui etiam civili jure a consortio conjugii videtur exceptus.

CAP. LV. *Inter quos matrimonium prohibetur consanguinitatis causa.*

Alexander II clericis metrop.

De parentelæ gradibus tam famosæ quæstionis apud illos scrupulum nuper inter vos emersisse cognovimus, super quam nonnullos perniciosos interpretes ac disputatores contra veritatis regulam sanamque doctrinam dogmatizare dolemus. Sedentes in cathedra pestilentia dictant jura, quæ nesciunt, et docent illa quæ nullatenus didicerunt. Nam, ut fertur, traditiones a duobus fratribus altrinsecus prodeuntes enumerant ut eorum filios invicem iv, nepotes vi, pronepotes ix, generationem esse prohibeant. Hoc itaque modo unumquemque generationis gradum, qui unus procul dubio dicendus est, dividunt, atque imperite numerando progeniem desecare contendunt. Qui nimirum nequaquam in hujus fetoris ritus pestilenter irrumperent si sacræ pabulum Scripturæ vivacis ingenii faucibus ruminarent. Nam

quod duorum fratrum sive nepotum, vel deinceps A utrinque descendentium generationes non diversae dici, sed eodem hac sub uno debeant uniformiter appellari, testatur liber Geneseos cum dicit: *Vixit Joseph centum annos et vidit Ephraim filios usque ad tertiam generationem. Filii quoque Machir filii Manasse nati sunt in genibus Joseph (Genes. 1).* Porro autem si sic generationes supputari deberent ut vestri disputatores autumant dum Joseph ex utroque filio Ephraim, sed et Manasse, nepotes haberet, nequaquam Scriptura diceret, quia vidit filios Ephraim usque ad tertiam sed usque ad vi generationem. Item: Beatus quoque Gregorius dum super Anglorum conjugatis scriberet, haec fere verba deprompsit.

CAP. LVI. *Anglicis permittitur ut in quarta vel in quinta generatione copulentur.*

Quaedam lex Romana in republica permittit, ut duorum fratrum vel sororum filius vel filia in conjugio miscetur. Sed omnino cognoscitur ex hoc conjugio non posse sobolem subcrecere. Unde necesse est ut in iv, vel v invicem generationem copularentur, in quibus nimirum verbis luce clarius patet quas, dum doctor insignis duorum fratrum soboles prohibet matrimonio jungi, in iv vero generationes permittit neophytas, ut quamquam cultores perversi dogmatis astruunt, generatio iv in duorum fratrum filiis valet inveniri.

CAP. LVII. *De gradibus prohibitis inter parentes.*
Ex Decret. Gregor. Jun.

(35, q. 3, c. *De incest.* et l. *Frat.*) Si quis fratris uxorem duxerit in conjugium, anathema sit. Si quis novercam aut nurum suam duxerit, anathema sit. Si quis consobrinam suam duxerit, anathema sit. Si quis de cognatione vel quam cognatus habuit duxerit in conjugium, anathema sit.

CAP. LVIII. *Germani usque in quartam generationem copulari possunt.*

Zacharias papa episcopus.

(35, q. 3, c. *Quaedam lex Roman.*) Asserentibus

hominibus de Germania didici partibus quod beate recordationis papa Gregorius, dum eos ad religionem Christianitatis divina gratia illustraret, licentiam eis dedisset in quartam sese copulari generationem. Quod Christianis licitum non est. Sed, dum rudes erant invitandi ad fidem, quod minime scriptum reperimus, non ambigamus.

CAP. LIX. *Dei iisdem gradibus prohibitis.*

(L. *Nemini*, c. *De nupt.*, et 35, q. 2, c. *Progenies*, *Nalli*, et *In copul.*) Ut consobrinam, neptem, novercam, fratris uxorem, vel de propria cognatione, vel quam cognatus habuit nullus sibi in conjugio copulare audeat. Si quis huic nefario conjugio convenerit, et in eo permanserit, sciat se apostolicae auctoritatis anathematis vinculis innodatum, et nullus sacerdos tribuat communionem. Si vero e converso divisusque fuerit a tali copulatione dignae poenitentiae submitatur ut sacerdos loci consideraverit.

CAP. LX-LXI. *Si debeant duo germani fratres singulas sorores accipere, quae sunt ab illis longa progenie generatae.*

Beda in hist. 33, et tract. 8; August. *Respon. Greg.*

Hoc fieri modis omnibus licet. Nequaquam enim in sacris eloquiis invenitur quod huic capitulo contradicere videntur.

CAP. LXII. *De eodem.*

Gregor. *respons. August.* c. 19.

(35, q. 3, c. *De nupt.*, et c. *De incest.*) Cum noverca misceri grave facinus est, quia scriptum est: Turpitudinem patris tui non revelabis. Neque enim turpitudinem patris filius revelare potest. Sed, quia scriptum est: *Erunt duo in carne una (Gen. 1)*, qui turpitudinem novercae quae una eum patre fuit, revelare praesumpserit, profecto patris turpitudinem revelabit. Cum cognata quoque misceri prohibitum est, quia per conjunctionem priorem caro fratris fuerit facta. Pro qua re etiam Joannes Baptista truncatus est, et sancto martyrio consummatus est.

QUOD INTER COMMATRES SPIRITUALES NON FIT CONJUGIUM.

CAP. LXIII. *Duas commatres alicui habere non licet.* D
Nicolaus Salomoni Constant. episc.

(30, q. 3, c. *Seiscitatur.*) Seiscitatur a vobis sanctitas vestra, si aliquis homo duas commatres spirituales habere valeat, unam post alteram. In quo fraternitas tua meminisse debet esse scriptum: *Erunt duo in carne una (Gen. 1)*. Haec, cum comoret quia vir et uxor una caro per connubium efficiuntur, restat nimirum virum compatrem constitui illi mulieri, cujus matrimonio assumpta uxor commater esse videbatur. Et idcirco liquet virum illi feminam non posse jungi in copula, quae commater ejus erat, cum qua idem una caro fuerat effectus.

CAP. LXIV. *Punitur qui haec crimina committit et non tamen legitimam dimittit uxorem.*

Nicolaus Salomoni Constant. episc.

(33, q. 20, c. *Si quis.*) Si quis cum matre spiri-

tuali fuerit fornicatus anathematis, ut scitis, percutatur icibus: similiter autem et illum percutere promulgamus, qui cum ea quam de sacro fonte baptismatis suscepit aut cum illaquam ante episcopum tenuerit, cum sacro chrismate fuerit uncta, fornicationis perpetravit scelus, legitimam tamen, si habuerit, non dimittere cogatur uxorem. Quos enim Deus conjunctis homo separare non debet.

CAP. LXV. *Non separetur a viro, sed poenitentiam agat quae filium suum coram episcopo fraudulenter tenuit.*

Conc. Cabil., c. 4.

(30, q. 4, c. *Dietum.*) Dietum etiam nobis est quaedam feminas desidiose, quaedam vero fraudulenter ut a viris suis separentur, proprios filios coram episcopis ad confirmandum tenuisse, unde nos dignum duximus ut si quae mulier filium suum de-

silia aut fraude aliqua coram episcopo tenwerit ad A confirmandum, propter fallaciam suam, aut propter fraudem quandiu vivat pœnitentiam agat, a viro suo tamen non separetur.

CAP. LXVI. *Separantur et gravi pœnitentia plectantur qui filiolam suam vel spiritualem matrem ducunt in uxorem.*

Conc. Mogunt. c. 10.

(30, q. 1, c. *De eo quod interrogastis.*) De eo quod interrogastis, si ille qui filiolam suam duxit uxorem, et qui concubuit cum matre sua spirituali, et de eo qui filium suum baptizavit, et cujus uxor eam de fonte suscepit, ea ratione ut dissidium fieret conjugii, si postea in tali copulatione permanere possent. De talibus sic respondendum est: Si filiolam aut commatrem suam spiritualem in conjugio aliquis duxerit, separandos eos esse judicamus, et gravi pœnitentia plectendos. Si autem conjuges le-

gitimi unus aut ambo ex industria fecerint, ut filium suum de fonte susceperint, ut dissidium fiat, tale consilium damus: Si ianupti manere voluerint, bonum est. Sin autem, gravis pœnitentia insidiatori injungatur et simul maneant. Et si supravixerit prævaricator conjugii, acerrima pœnitentia mulctetur, et sine spe conjugii maneat.

CAP. LXVII. *Uxorem compatris ducere potest, cujus uxor commater non fuerat*

Conc. Tibur. 47.

(30, q. 4, c. *Qui spiritualem.*) Qui spiritualem compatrem habet cujus filium vel de lavacro sacrosancti accepit, et ejus uxor commater non est, liceat ei defuncto compatre suo ejus viduam ducere in uxorem; si nullam habet consanguinitatis propinquitatem. Quid enim? nunquid non possunt conjugii quos nulla proximitas carnalis vel in id generatio secernit spiritualis.

DE CONSANGUINITATE ET AFFINITATE.

CAP. LXVIII. *Affinitas in superstite non deletur.*

Gregur. pap. Venerio Carol. episc.

(33, q. 50, c. *Fraternitatis.*) GREGORIUS servus servorum Dei, VENERIO Caralitano.

Fraternitatis vestræ studiosæ sagacitati, frater amande, quas de beo defero grates, quoniam quæstioni quæ debuisti, et jucundum me reddidisti. Unde placide ad inquisita respondeo. Sedem apostolicam consulere decrevisti, si mulier copula nuptiali extraneo viro juncta cognationi ejus pertineat, si eo defuncto cognatio manet eadem, vel sub altero viro cognationis vocabula dissolvuntur, vel si susceptæ soboles possint legitime ad prioris viri cognationis transire copulam. Est enim verbum Domini validum et forte, est durable, est perseverabile, est immutabile, non momentaneum, non transitorium. Ait autem per se ipsa Veritas, quæ Deus est et verbum Dei est: *Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (Matth. xiv). Antequam Deus in carne appareret inter homines, eo inspirante dixit Adam: *Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una* (Gen. ii). Cui non contradixit Dominus. Deinde cum Veritas oriretur de terra in terram, et visibilis in humanitate appareret, interrogatum est, si licitum esset homini uxorem dimittere (Matth. xix). Quod prohibens fieri vetuit, nisi forte si fornicatio sola excluderet copulam maritalem. Unde procul statim in medium eandem sententiam ipsam quam ante sæcula manens cum Patre Verbum inspiravit in Adam ipse confirmans quod ipse primus protulit homo: *Quamobrem relinquet homo patrem et matrem et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una* (Gen. ii).

Si una caro fiunt, quomodo poterit aliquis eorum propinquius pertinere uni, si non pertineat alteri,

hoc minime fieri posse credendum est. Nam uno defuncto in superstite affinitas non deletur, nec affinitas copula conjugalis affinitatem prioris copulæ solvere potest. Sed neque conjunctionis alterius sobolem placet ad ipsius affinitatis prioris viri transire consortium pro eo quod verbum Domini validum est et forte, et, ut inquit dixit Propheta: *Quoniam ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt* (Psal. cxliii). Statuit ea et in e., et in s. s. p. p. Nam post verbum suum atque præceptum effecit Deus duo carnem unam, id est masculum et feminam qui innumeram sexus utriusque multitudinem non destitit secum facere unum, sicut per se Veritas dixit: *Non pro his tantum rogo, sed et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me ut unum sint, sicut tu, Pater, in me et ego in te, et ipsi in nobis unum sint* (Joan. xvii). Si quis temerario et sacrilego ausu in defuncto quærit propinquitatem exstinguere sub altero affinitatis vocabulo dissipare vel susceptam sobolem alterius copulæ credens legitime sociari, propinquitatis prioris hic negat verbum Dei validum esse et forte. Et qui tam facile et tam quærit velociter dissolvere, hic non credit verbum Dei manere in æternum. Confice terram ex quatuor locis distantibus a se magna intercapedine et confectam et conglutinam luge cujuscunque figuræ vel immeritatis corpus volueris.

CAP. LXIX. *In parente a propria et conjugis eadem consanguinitatis est observanda.*

Isidor. ex conc. Maciens., c. 3.

(35, q. 3, c. *Sane.*) Sane consanguinitas quæ in proprio viro observanda est, hæc nimirum in uxoris parentela de lege nuptiarum custodienda est, qua constat eos duos fuisse in carne, ideoque communis illis utraque parentela credenda est; sicut scriptum est: *Erunt duo in carne una* (Gen. ix).

CAP. LXX. *In quinta vel sexta generatione nullus amplius copuletur conjugio.*

Conc. Cabil., c. 5.

(35, q. 3, c. *Contradicimus.*) Contradicimus quod in IV et V vel VI generatione nullus amplius conjugio copuletur. Ubi autem post interdictum factum fuerit inventum, separetur.

CAP. LXXI. *De eodem.*

Gregorius ad Augustinum Cantuar., c. 6; et Joan. Constantinop. ad Felicem episc. Sicil.

(35, q. 3, c. *Quædam.*) Gregorius papa requisitus ab August., Anglorum gentis episcopo, quota generatione fideles debeant copulari, dispensatorie sic rescribit: « Quædam terrena lex Romanæ reipublicæ permittit ut sive fratris et sororis, seu duorum fratrum germanorum vel duarum sororum filius et filia misceatur, sed experimento didicimus in tali conjugio sobolem non posse succrescere, unde necesse est ut in IV vel V generatione fidelium licenter sibi jungantur. »

CAP. LXXII. *De eodem.*

Gregor. ad eundem, et Joannes.

(35, q. 3, c. *Ad sedem.*) Verum post multum temporis a Felice et Messario Siciliæ præsale requisitus verum Augustino Gregorium scripserit, ut Anglorum IV generatione contracta matrimonia minime solverentur.

CAP. LXXIII. *Anglicis permittitur ut in quarta vel in quinta generatione copulentur.*

Ex Gregor. epist. 31, l. XII.

(35, q. 3, c. *Quodam.*) Humilissimus pater Gregorius, inter cætera talem rationem dedit: Quod scripsi Augustino Anglorum gentis episcopo, alumno videlicet, ut recordaris, tuo, de consanguinitatis conjunctione ipsi et Anglorum genti quæ nuper ad fidem venerat, ne a bono quod cæperat metuendo austeriora, recederet, specialiter et generaliter scripsisse me intelligas. Unde et mihi Romana civitas testis existit, nec ea intentione hæc illis scripsi mandata, ut postquam firma radice in fide fuerint solidati, si infra propriam consanguinitatem

inveni fuerint, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est usque ad VII generationem jungantur, sed quod adhuc neophytis illis existentibus eis primum illicita consentire, et eos verbis ac exemplis instruere oportet. Nam, juxta Apostolum, qui ait: *Lac dedi vobis potum, non escam (I Cor. III)*, ista illis modo non posteris, ut præfixum est, temporibus tenenda indulgimus, ne bonum quod adhuc infirma radice plantatum erat exueretur, sed aliquantulum affirmaretur, et usque ad perfectionem custodiretur. Nec ergo ego Joannes idcirco perstringenda curavi ut hi qui occasione novæ dispensationis illicita matrimonia contra hunc eruditissimum virum causantur, non generaliter, quartam generationis copulam sensisse, imo venialiter simulque temporaliter permisisse cognoscant.

CAP. LXXIV. *Quare usque ad sextum gradum consanguinitas observetur.*

Isidor. *Etymol.* l. IX, c.

(35, q. 4, c. *Consanguinitas.*) Consanguinitas dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens usque ad ultimum gradum sese subtraxerit, et propinquitas esse desierit, eam rursus lex matrimonio vinculo repetit, et quodammodo revocat fugientem. Ideo autem usque ad VI generationis gradum consanguinitas restituta est, ut sicut sex ætatibus mundi generatio et omnis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminetur.

CAP. LXXV. *Quot sunt computandi gradus consanguinitatis.*

Ex Decret. Isidori

(35, q. 5, c. *Ad sedem.*) Isidorus in etymologiis suis, usque ad VII generationem consanguinitatis abstinendum et sic legitimo conubio coniungendum asserit. Inde reor eum fecisse quod genealogiæ seriem retexens, quousque ordinem numerandi perducere possent, eo cognationem sanguinis servandam æstimavit, sicque ad invocationem generis et amicitiae jus conservandum redire ad conubium sancivit. quando jam cognationis ordo numerari desinit.

IN QUO RAMUSCULO CONSANGUINITATIS LEGITIMA FRÆRI CONNUBIA POSSINT.

CAP. LXXVI. *Quomodo computantur gradus consanguinitatis.*

Ex Decret. Isidor.

(35, q. 3, c. *Series.*) Beatus Isidorus de consanguinitate sic loquitur, cuius series VI gradibus dirimitur, hoc modo: filius et filia quod est frater et soror, ipse est truncus; illis seorsum sejunctis, ex radice illius trunci egrediuntur isti ramusculi, nepos et neptis primus, pronepos proneptis secundus, abnepos et abneptis tertius, adnepos et adneptis quartus, trinepos et trinceptis quintus, trinepotis nepos et trinceptis neptis sextus. Hæc consanguinitas dum se paulatim in propaginum or-

dinibus dirimens usque ad ultimum gradum sese subtraxerit et propinquitas esse desierit, tunc primum lex matrimonii vinculum repetit, et quodammodo revocat fugientem. Ideo autem usque ad sextum generationis gradum consanguinitas constituta est, ut sicut in sex ætatibus mundi generatio et hominis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminetur.

CAP. LXXVII. *Usque ad septimam generationem progeniem suam unusquisque servare oportet.*

Gregor. episcopis Gall., l. XII, ep. 31.

(35, q. 3, c. *Progeniem.*) Progeniem suam unumquemque usque ad septimam observare decernimus

generationem, et quandiu se agnoscunt affinitate A
propinquos, ad conjugalem copulam accedere dene-
gamus, quod si fecerint, separentur.

CAP. LXXXVIII. *De eodem.*

Ex conc. apud Theodon. c. 8.

Nullus fidelium usque ad affinitatis lineam, id
est usque ad sextam generationem, consanguineam
suam ducat uxorem, vel eam quoquomodo incesti
macula polluat. Si quis vero hoc temere præsum-
pserit, vel incestum luat, ac publice juxta canonico-
s gradus pœniteat.

CAP. LXXXIX. *Ex propinquitae sui sanguinis usque
ad septimum gradum nullus ducat uxorem.*

Conc. Ligon., c. 10.

(35, q. 3, c. *Nulli ex propinq.*) Nulli ex propin-
quitae sui sanguinis usque ad vii gradum uxores B
ducant, neque sine benedictione sacerdotis; qui
autem nupturi sunt, a sacerdote benedicti nubere
audeant, nec aliter præsumant.

CAP. LXXX. *Ex propinquitae sui sanguinis, vel
uxoris usque in septimum gradum nullus ducat
uxorem.*

Conc. Aurelian. c. 10.

(35, q. 3, c. *Nullum in utroq.*) Nullum in utro-
que sexu permittimus ex propinquitae sui sangui-
nis vel uxoris usque in septimum generis gradum
uxorem ducere, vel incesti macula commaculari;
præterea quoque illud adjicimus, quoniam, sicut
non licet cuique Christiano de sua consanguinitate,
sic etiam nec licet de consanguinitate uxoris suæ
conjugem ducere, propter carnis unitatem.

CAP. LXXXI. *De eodem.*

Conc. Agrippin., c. 6.

In septem gradibus omnia propinquitatum no-

mina continentur ultra quos nec affinitas invenitur,
nec successio potest amplius prorogari.

CAP. LXXXII. *Usque ad septimam generationem nul-
lus de sua cognatione ducat uxorem.*

Conc. Meldens., c. 7.

(35, q. 2, c. *De affinitate.*) De affinitate namque
consanguinitatis per gradus cognationis placuit us-
que ad septimam generationem observare. Nam et
hæreditas rerum per legales definitiones sancita, us-
que ad vii gradum prætendit hæredum successio-
nes. Non enim succederent nisi eis deopagine
cognationis deberetur

CAP. LXXXIII. *Nisi coram Ecclesia consanguinitate
probata, uxorem dimittere non licet.*

Alexand. II Vilhelmo de Monst.

(35, q. 6, c. *Multorum relatione.*) Multorum relatione
cognovimus te propriam velle abjicere uxorem, et ad-
hærere alteri, prætendentem consanguinitatis oc-
casione. Unde apostolica auctoritate interdicens
mandamus tibi, ut hanc quam nunc habes uxorem
nullatenus præsumas dimittere, vel aliam ducere,
donec apud episcoporum religiosorum concilium
causam justam examinaveris

CAP. LXXXIV. *Quod omnis controversia debet ter-
minari duobus vel tribus testibus.*

Conc. Hilerd., c. 20.

(35, q. 6, c. *Ab isto, et Cum in Hilerd.*) Ut om-
nis controversia, quæ de rebus ecclesiasticis fit, se-
cundum divinam legem sub duobus testibus termi-
netur. Testis est Dominus cum dicit: *Non unus
stet contra alium, sed in ore duorum vel trium testium
stet omne verbum (Deut. xix)*

QUI ACCUSARE MATRIMONIUM POSSUNT ET DE JURAMENTO RECONCILIATIONIS:

CAP. LXXXV. *Consanguinei tantum, vel si progenies
defecerit antiqui et veraces provinaitatem in sy-
nodo computent*

Ex Decret. Fabian. pap., c. 8.

(35, q. 6, c. *Consanguineos.*) Consanguineos ex-
traneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in D
synodo computet, sed propinqui ad quorum noti-
tiam pertinet, id est, pater et mater, soror, frater,
patruus, avunculus, amita, matertera, et eorum
procreatio. Si autem progenies tota defecerit ab
antiquioribus et veneratioribus, quibus eadem propin-
quitas nota sit, episcopus canonicè perquirat,
et, si inventa fuerit propinquitas, separentur.

CAP. LXXXVI. *Qui jurejurando propinquitatem fir-
mare debent.*

Urbanus Ricardo Januens. episc.

(35, q. 6, c. *Notificamus.*) Notificamus tibi ut
postquam tres aut duo ex propinquieribus jam de-
functæ uxoris ejus qui accusatur, vel vivæ, hanc
propinquitatem jurejurando firmaverint, vel per
quatuor aut per duos ex antiquioribus Januensi-

bus, quibus hæc propinquitas nota est, qui bonæ
famæ et veracis testimonii sunt, remoto amore, ti-
more, pretio et omni malo studio, supradicto modo
consanguinitatem, sine omni mora conjugia dis-
solvantur: quod si propinqui vel extranei verbis
tantum propinquitatem testantur, et juramento pro-
bare noluerint, vel nequiverint, conjugium nulla-
tenus dissolvatur, sed compellens eis pœnitentia
propter infamiam vel peccati maculam, si forte in
hac re contraxerint aliquam, injungatur.

CAP. LXXXVII. *Juramentum accusatoris.*

Conc. Rom. sub Greg.

(35, qu. 6, c. *De parentela.*) De parentela illa
quam dicunt esse inter istum et istam ejus con-
jugem, quidquid inde scis aut audisti a tuis vicinis
aut a tuis antiquioribus propinquis, quod tu per
nullum ingenium, nec propter amorem, nec pro-
pter timorem, aut per præmium, aut per consan-
guinitatem celabis episcopum tuum, aut ejus mis-
sum cui hæc requirere jussit quandocunque te ex

huc interrogaverit : « Sic te Deus adjuvet, et iste A quod tu per nullum ingenium te sociabis huic tuæ
sanctorum reliquæ. »

CAP. LXXXVIII. Juramentum tertium.

(35, q. 6, c. *Illud*.) Illud sacramentum quod iste juravit de illa parentela quæ inter filium et ejus conjugem N. computatur, quod tu illud observabis in quantum sapis aut audisti : « Sic te Deus adjuvet. »

CAP. LXXXIX. Sacramentum de incestuoso dissidio, et reconciliationis juramentum.

(35, q. 6, c. *Ab isto primo*.) Ab isto die in antea

consanguineæ N., cum qua contra legem et rectam Christianitatem tuam, adulterium et incestum perpetrasti, nec in conjugio, nec in adulterio illam tibi sociabis, nec cum illa ad unam mensam manducabis, nisi forte in ecclesia, aut in aliquo publico loco, ubi nulla mala suspicio possit esse, et ibi coram testibus idoneis pro certa necessitate colloquamini. Nec aliam conjugem accipies, nisi forte post peccatam penitentiam, quæ tibi data fuerit ab episcopo tuo, aut ejus misso : « Sic te Deus adjuvet, et iste sanctorum reliquæ.

DE GRADIBUS COGNATIONUM.

CAP. XC. Nomina graduum superiorum sive inferiorum sive ex latere viventium.

Isidor. de vii grad. consang.

(35, q. 3, c. *Primo gradu*.) Primo gradu superiori linea continentur, pater et mater, inferiori filius et filia. Quibus nullæ aliæ personæ junguntur. Secundo gradu continentur superiori linea avus et avia; inferiori, nepos et neptis. Intersera frater et soror. Quæ personæ duplicantur. Avus enim et avia tam ex patre quam ex matre accipiuntur. Quæ personæ sequentibus quoque gradibus similiter pro substantia earum quæ in quo gradu subsistunt, ipso ordine duplicantur. Illæ personæ in secundo gradu, ideo duplices appellantur, quia dup avi sunt, et paternus est et maternus est. Item duo genera nepotum sunt, sive ex filio sive ex filia procreati. Frater et soror ex transverso veniunt; id est aut frater patris, aut frater matris, qui aut patruus aut avunculus nominatur. Qui et ipsi hoc ordine duplicantur. Tertio gradu veniunt supra proavus, proavia; infra pronepos, proneptis. Ex obliquo fratris et sororis filius vel filia, patruus, amita, id est patris frater et soror, avunculus matertera, id est matris frater et soror. Quarto gradu veniunt supra abavus et abavia, infra abnepos et abneptis. Ex obliquo fratris et sororis nepos, neptis patruelis, frater, soror, patruelis, id est patris filius vel filia. Consobrinus, consobrina, id est avunculi et materteræ filius vel filia. Amitianus, amitina, id est amitæ filius vel filia. Itemque consobrinus qui ex duobus sororibus nascuntur; quibus accessit patruus magnus, amita magna, id est paterni avi frater et soror, avunculus magnus, matertera magna, id est avie tam paternæ quam maternæ frater et soror. Quinto gradu veniunt supra,

status atavia, infra adnepos adneptis. Ex obliquo fratris et sororis, pronepos proneptis fratres patruelos, sorores patruelis, amitiani, amitine, consobrini consobrinae, filius vel filia. Proptus consobrinus consobrina, id est patris magni amitæ magnæ. Avunculi magni, materteræ magnæ filius vel filia. Quivis accrescit propatrus et proamita. Hi sunt proavi materni frater et soror, proavunculus, promatertera; hi sunt proavia paternæ maternæque frater et soror proaviaque magni materni. Hæc species nec alijs gradibus quam scripta est, nec alijs vocabulis declarari potest. Sexto gradu veniunt supra tritavus tritavia, infra trinepos trineptis. Ex obliquo fratris et sororis adnepos adneptis. Fratres patruelis et sorores patruelis, amitiani amitine, consobrini, consobrinae. Patris magni, amita magnæ, avunculi magni materteræ magnæ. Nepos nepotis propioris consobrini filius et filia qui consobrini appellantur. Quibus ex latere accrescant propatris, proavunculi, promatertera, filius vel filia adpatrus, adamita. Hi sunt abavi paterni frater et soror. Abavunculus, abmatertera, hi sunt abavia paternæ maternæque frater et soror abaviaque materni. Hæc quoque explanari amplius non possunt quam ipse auctor disseruit. Septimo gradu qui sunt cognati recta linea, supra infraque prioribus propriis nominibus non appellantur, sed ex transversa linea continentur fratris, sororis, adnepos adneptis, consobrini filii filiaque successione. Ideoque gradus vii constituti sunt, quia ulterius per rerum naturam, nec nomina inveniri, nec successio ultra propagari potest. In his vii gradibus omnia propinquissima nomina continentur, ultra quæ affinitas inveniri, nec successio potest amplius propagari.

LIBER OCTAVUS.

DE HOMICIDIO.

CAP. I Ex officio non est peccatum hominem occidere.

August. ad Publicol., ep. 154.

(23, q. 5, c. *De occidendis hominibus*.) De occi-

dendis hominibus ne ab eis quisquam occidatur, non mihi præcet consilium, nisi forte sit miles, aut publicam functionem teneat, ut non pro se hoc faciat, sed pro alijs vel pro civitate, ubi etiam ipse

est, accepta legitima potestate si ejus congruit personæ. Qui vero repelluntur aliquo terrore ne male faciãnt, etiam ipsis fortasse aliquid præstatur. Hinc autem dictum est: « Non resistamus malo, » ne nos vindicta delectet, quæ alieno malo animum pascit, non ut correctionem hominum negligamus; adeo non reus est mortis alienæ, qui cum suæ possessioni murorum ambitum circumduxerit, si aliquis ex ipsorum usu percussus intereat. Neque enim reus est Christianus si bos ejus aliquem feriendo, vel equus calcom jaciendo aliquem occidat. Aut ideo non debent Christianorum boves habere cornua, aut equus ungulas, aut canes dentes. Aut vero, quoniam Paulus apostolus satis egit, ut in tribunis notitiam perferret insidias sibi esse a quibusdam perditis preparatas, et ob hoc deductores acceperit armatos, si in illos scelerati homines incidissent, Paulus in effusione sanguinis illorum suum crimen agnosceret? Absit, ut ea quæ propter bonum aut licitum facimus aut habemus, siquidem per hoc præter nostram voluntatem cuiquam mali si quid acciderit, nobis imputetur! Alioquin nec ferramenta domestica et agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se vel alterum interimat. Et quid plura commemorem cum ea commemorando finire non possum: quod est in usu hominum bonum aut licitum, unde non possit pernicies irrogari, si ipsum etiam perimere nulla legis auctoritate permittitur.

CAP. II. Qui Deo auctore bella gesserunt, præcepta non occidendi nequaquam transgressi sunt.

August. *De civit. Dei*, l. 1, c. 17.

(23, q. 5, c. *Si non licet.*) Si non licet privata potestate alicui hominem occidere vel innocentem cujus occidendi licentiam lex nulla concedit, profecto etiam qui seipsum occidit homicida est; et tanto sit nocentior cum se occiderit, quanto innocentior in eo causa fuit qua se occidendum putavit. Item: non licet homini seipsum occidere cum in eo quod scriptum est: *Non occides* (*Exod. xx*), nihil deinde addito, nec ipse utique cui præcipitur intelligatur exceptus. Item, *Non occides*, nec te nec alterum. Neque enim qui se occidit, aliud quam hominem occidit. Item: *Quosdam vero exceptiones eadem ipsa divina fecit auctoritate. Sed his exceptis quos Deus occidi jubet sine data lege ad per-*

A suam pro tempore expressa jussione, sive autem ipse qui occidit qui ministerium debet jubenti, sicut gladius adminiculum utenti, et ideo nequaquam contra hoc præceptum fecerunt quod dictum est: *Non occides*, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personas gerentes publicæ potestatis secundum leges ejus, hoc est, justissimæ rationis imperio, sceleratos morte punierunt. Et Abraham non solum non est culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis quod voluit filium nequaquam scelerate sed obedienter occidere. Et merito quæritur utrum pro jussu Dei habendum sit quod Jephthe filiam quæ patri occurrit, occidit, cum se id vovisset immolaturum Deo quod ei redeunti de prælio victori primitus occurrisset. Nec Samson aliter excusatur quod seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia Spiritus hoc jussorat latenter, qui per illum miracula faciebat.

His ergo exceptis quos vel lex justa generaliter, vel ipse justitiæ fons Deus occidi jubet, quisquis hominem vel seipsum, vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur. Item: Hoc dicimus, hoc asserimus hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, velut fugiendo molestias temporales ne incidat in perpetuas; neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere gravissimum peccatum proprium; neminem propter sua peccata prætorita, propter quæ magis hac vita opus est ut possint penitendo sanari; neminem quasi desiderio melioris vitæ quæ post mortem speratur, quia reos suæ mortis, melior post mortem vita non suscipit.

CAP. III. De eodem.

Hieronym. in *Jonaan*, c. 1.

(23, q. 5, c. *Non est nostrum.*) Non est nostrum mortem accipere, sed illatam ab aliis libenter excipere. Unde etiam in persecutionibus non licet propria perire manu, absque eo tibi castitas periclitatur, sed percutienti colla submittere.

CAP. IV. De eodem.

August. ad *Publicolam*, ep. 3, c. 4.

Omnes leges tam ecclesiasticæ quam sæculares, effusionem humani sanguinis prohibent.

DE EO QUI CLERUM INTERFICIT.

CAP. V. Enormia flagitia per sæculi judices corripiantur.

(23, q. 5, c. *Sunt quedam.*) Sunt quedam enormia flagitia, quæ potius per mundi judices quam per antistites et rectores. Ecclesiarum judicantur. Sicut cum quis interficit pontificem apostolicum, episcopum, presbyterum sive diaconum, hujusmodi reos et principes mundi damnant. Ergo non sine

causa portant gladium, qui talia sua scelera dijudicant. Sunt enim maxime constituti propter homicidas, raptores, ut illos damnent, et alios suo timore comescere faciant.

CAP. VI. Ad quid obligantur presbyteri interfectores
Capitul. l. v, c. 20.

Presbyteri interfectores, compositione episcopi ad cujus parochiam pertinent, solvantur.

CAP. VII. Pro graduum varietate mulctentur qui clericos occidunt.

Capitul., l. v, c. 20.

(17, q. 1, c. Qui subdiacon.) Qui subdiaconum occiderit, ccc solidos componat; qui diaconum, cccc; qui presbyterum, dc; qui episcopum, dcccc; qui monachum, cccc.

CAP. VIII. De eodem.

(17, q. 4, c. Qui occiderit.) Qui occiderit clericum aut monachum, arma relinquat et Deo in monasterio serviat cunctis diebus vitæ suæ, nunquam reversurus ad sæculum, et vii annos publicam penitentiam agat.

CAP. IX. Qua pena pœctendus sit qui odio et non justitiæ zelo hominem occiderit.

Capitul. l. v, c. 109.

Qui per odium vel malum ingenium et non propter justitiam faciendam hominem peremerit, hono-

rem suam perdat et legibus contra quem injuste fecit, secundum pœnam quam intulit, emendet.

CAP. X. Mortis sententia lata executioni non tradatur nisi post triginta dies.

Cassiod. prolog. Histor. trip. l. ix, c. 30.

Est enim lex hujusmodi: Imperator Gratianus Valentinianus et Theodosius, Augusti, Flaviano præfecto prætorii Illyrici: «Si vindicari in aliquos severius contra nostram consuetudinem pro causæ intuitu, jusserimus, nolumus eos statim subire pœnas aut excipere sententiam, sed per dies xxx, superstratam eorum sors et fortuna suspensa sit.»

CAP. XI. Non sunt homicidæ, qui adversus excommunicatos, zelo matris Ecclesiæ armantur.

Urbanus II Gothfrido episc.

B (25, q. 5, c. Excommunicatorum.) Non enim eos homicidas arbitrantur quos adversus excommunicatos zelo Catholicæ matris ardentes, eorum quoslibet trucidasse contigit.

DE EO QUI PERCUSSIT MULIEREM IN UTERO HABENTEM.

CAP. XII. Non est homicida qui abortum procurat, antequam anima corpori sit infusa.

August., De Quæstion. Exod.

(32, q. 2, c. Quod vero.) Quod si non formatum puerperium Moyses vel lex noluit ad homicidium pertinere, profecto nec hominem deputavit quod tale in utero geritur; hinc quæstio de anima agitari solet. Utrum quidquid formatum non est, nec animatum quidem possit intelligi, et ideo non sit homicidium, quia nec exanimatum dici potest, si adhuc animam non habebat. Item, si illud informe puerperium jam quidem fuerat, sed adhuc quodam modo informiter animatum, quoniam magna de anima quæstio est, non est præcipitanda indiscussa temeritate sententia; ideo lex noluit ad homicidium pertinere, quia nundum potest dici anima viva in corpore quod sensu caret.

CAP. XIII. De eodem.

August. De Quæst. Vet. et Nov. Test. c. 38.

(32, q. 2, c. Moyses.) Moyses tradidit: Si quis percusserit mulierem in utero habentem et abortivum fecerit: si formatum fuerit, det animam pro anima; si autem informatum fuerit, mulctetur pecunia, ut probaret non esse animam ante formam.

Itaque, si jam formato corpori datur, non in conceptu corporis nascitur, cum semine derivata. Nam, si cum semine et anima existit exanimis, et multæ animæ quotidie pereunt, cum semen fluxu quodam non proficit nativitati. Sed, si propius respiciamus, videbimus quid sequi debeamus. Contempleremur facturam Adæ. In Adam enim exemplum datum est, ut eo intelligatur quod jam formatum corpus animam accepit. Nam poterat Deus animam limo terræ admiscere, et sic formare corpus. Sed ratione infirmabatur, quia primum oportebat domum compaginari, et sic habitatorem induci. Anima certe quia spiritus est, in sicco habitare non potest, ideo in sanguine fertur habitare. Cum igitur lineamenta compacta non fuerint, ubi erit anima?

CAP. XIV. De eodem.

Hieronym. ad Algasium, q. 4.

D (32, q. 2, c. Sicuti semina.) Sicuti semina paulatim formantur in utero, et tandiu non reputatur homicidium donec elementa confecta suas imagines membraque suscipiant, ita sensus ratione conceptus, nisi in opera proruperit, adhuc in ventre retinetur, et cito ab hoste perit

QUANDO HOMICIDIUM SIT PECCATUM ET QUANDO NON, ET DE BELLO LICITO ET ILLICITO.

CAP. XV. Quæ veritati contraria sunt, Christiani persequi debent.

August., Contra Crescon. gram., l. 1.

(23, q. 4, c. Quisquis Christianus.) Quisquis Christianus non iniquum persequitur, Christi est inimicus. Verum dicis, si non hoc in illo persequitur, quod Christo est inimicum. Neque enim dominus in servo, pater in filio, maritus in conjugo,

cum sint utrique Christiani non debent persequi nisi vitia Christianæ contraria veritati. An vero si non persequantur, non rei negligentia merito tenebuntur?

CAP. XVI. Quemadmodum homo debet diliaere proximum sicut seipsum.

August. ad Macedon., c. 52.

(23, q. 4, c. Debet homo.) Debet homo diligere

proximum tanquam seipsum, ut quem potuerit hominem vel beneficentia consolatione vel informatione doctrinae, vel disciplinae coercitione, adducat ad colendum Deum.

CAP. XVII. *Proximi nostri, quos diligere debemus, ubi potestas datur, a malo sunt prohibendi, et ad bonum cogendi.*

August. ad Donat. presbyt.

(23, q. 4, c. *Nimirum*; c. *Hæretici*; et c. *Displacet*.) Qui diliguntur malæ suæ voluntati impune et crudeliter permittendi non sunt, sed ubi potestas datur, et a malo prohibendi, et ad bonum cogendi sunt. Nam, si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Israelitæ recusantes et murmurantes tam duris flagellis a malo prohibebantur, et ad terram compellebantur promissionis? Si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus uti pessima voluntate, qua persequeretur Ecclesiam? Sed prostratus est ut excæcetur, excæcatus ut mutaretur, mutatus ut mitteretur, missus ut qualia fecerat in errore talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper permittenda est suæ libertati, quare mox pater in Scripturis sanctis filium duris non solum verbis corripere, sed etiam latera ejus tundere, ut ad bonam disciplinam cogatur, et a Domino diligatur? (*Prov. 1.*)

CAP. XVIII. *Quædam in Veteri Testamento licebant quæ in Novo prohibentur.*

Chrysost. sup. Matth. hom. 18.

(23, q. 8, c. *Occidit Phinees*.) Occidit Phinees hominem (*Num. xv*), et reputatum est ei ad justitiam. Abraham vero non homicida solum, verum etiam parricida, quod est certe gravius, effectus, magis magisque Deo placuit. Sed et Petrus geminum fecit homicidium, fecit tantum opus spirituale quod factum est. Non solum igitur respiciamus ad opera, sed tempus et causam et ad voluntatem, personarum quoque differentiam, et quantumcunque alia ipsis operibus acciderunt, diligentissime requiramus. Non enim possumus ad veritatem pervenire aliter.

CAP. XIX. *Petrus Ananiam et Saphiram increpando, morti tradidit.*

Gregor. *Dialog. l. viii, c. 30.*

(23, q. 8, c. *Petrus*.) Petrus qui Thabitam mortuam orando suscitavit, Ananiam et Saphiram mentientes, morti increpando tradidit. Neque enim orasse in eorum extinctione legitur, sed solummodo culpam quam perpetraverant increpasse. Constat ergo quia aliquando talia ex potestate exhibentur, aliquando ex postulatione, dum et isti vitam increpando abstulit, et illi reddidit orando.

CAP. XX. *Qui crimina quæ potest emendare non corrigit, ipse committit.*

Joannes VIII Hermanno.

(23, q. 8, c. *Præterea*.) Præterea devotionis tuæ studium exhortamur, ut contra marinos latrunculos qui sub prætextu tui nominis in Christico-

las debacchantur, tanto vehementius accendaris, quanto illorum pravitate famam tui nominis offuscata fuisse cognoscis, quoniam, licet credi possit quod te nolente illis navigantibus insidiantur, quia a te comprimi posse dicuntur, nisi compescueris eos, innoxius non habebis. Scriptum quippe est : Qui cum crimina potest emendare et non corrigit, ipse committit.

CAP. XXI. *Crimen punire pro Deo non est crudelitas, sed pietas.*

Hieronym. ad Riparium.

(23, q. 8, c. *Legi*.) Legi Syromasten Phinees, auctoritatem Eliæ, zelum Simonis Chananæi, Petri severitatem Ananiam et Saphiram trucidentem, Pauli constantiam qui Elimam magnum viis Domini resistentem, æterna severitate damnavit. Non est crudelitas crimina pro Deo punire, sed pietas. Unde et in lege dicitur : *Si frater tuus, et amicus, et uxor quæ in sinu tuo dormit, depravare voluerit veritatem, sit manus tua super eos, et effunde sanguinem ipsorum.*

CAP. XXII. *Non amatur servus vel filius cum non corripitur.*

August. *De Tract. in Joan. Epist., c. 7.*

(23, q. 5, c. *Non putes*.) Non putes te tunc amare servum tuum quando eum non cædis; aut tunc amare filium tuum, quando ei non das disciplinam; aut tunc amare vicinum quando non corrigis eum: non est ista charitas, sed languor. Ferveat charitas ad emendandum, ad corrigendum; sed, si sunt boni mores, delectent; si sunt mali, emendentur.

CAP. XXIII. *Nulli licet excepto iudice quemquam occidere.*

August. *De Quæst. Nov. et Vet. Test., c. 103.*

Quare ergo sententia data est ut qui accipit gladium, gladio pereat, nisi quia nulli licet (excepto iudice) gladio quemquam occidere. Apostolo autem Petro usque ad hoc permissum est, ut dolorem faceret, non quod occideret. Hoc autem audiens, ne iterum percuteret. Dixit præterea quia Christianis jam factis occidere non licet. In misericordia enim positus, lege juris mundo crediti uti non licet asperere.

D CAP. XXIV. *Alia in lege veteri præcipiebantur, alia in nova.*

Olim in lege præcipiebatur *oculum pro oculo*, nunc verberanti maxillam, præbemus et alteram. Illo tempore bellatoribus præcipiebatur : *Accingere gladio super femur tuum, potentissime (Psal. xlv).* Modo audivit Petrus : *Conde gladium tuum in vaginam; qui enim gladio percusserit, gladio morietur (Joan. xviii).*

CAP. XXV. *Non est misericors qui vitiiis nutriendis parcit.*

August. ad Lotharium.

(23, q. 5, c. *Qui vitiiis*.) Qui vitiiis nutriendis parcit et favet, ne contristet peccantium voluntatem, non tam est misericors quam qui non vult

cultrum rapere puero ne audiat plorantem, et non timet ne vulneratum doleat aut exstinctum.

CAP. XXVI. *Catholici adversus hæreticos a potestatibus ordinatis defensionem possunt postulare.*

August. ad Demetrium.

(23, q. 3, c. *Nostri adversus.*) Nostri adversus illicitas et privatas vestrorum violentias (quas et vos ibi qui talia facitis doletis et gemitis), a potestatibus ordinatis ultionem petunt, non quod hos persequantur, sed quia se defendant.

CAP. XXVII. *Pro Sarracenis papa jubet populum congregari, et eis ad litus maris occurrere.*

Ex Registr. Leonis IV, Ludovic imp.

(23, q. 8, c. *Igitur, cum.*) Igitur, cum sæpe adversa perveniant a Sarracenorum partibus nuntia, quidam in Romanum portum Sarracenos clam furtimque dicebant esse venturos. Pro quo nostrum congregari præcipimus populum, maritimumque ad litus descendere decrevimus, et egressi sumus Roma.

CAP. XXVIII. *Ultor sui gregis papa debet esse ac præcipuus adjutor.*

Leo IV Ludovic. imper.

(23, q. 8, c. *Scire vos.*) Scire vos oportet quod nunquam ab aliquibus nostros homines sinimus opprimi, sed, si necessitas ulla occurrerit, præsentialiter vindicamus, quia nostri gregis in omnibus ultores esse debemus et præcipui adjutores.

CAP. XXIX. *Judæos non debemus persequi, sed Sarracenos.*

Alexand. II episcopis Hispan.

(23, q. 8, c. *Dispar.*) Dispar nimirum est Judæorum et Sarracenorum causa. In illos enim qui Christianos persequantur, et ex urbibus et propriis sedibus pellunt, juste pugnatur. Hi utique servire parati sunt, quemdam etiam episcopum synagogam eorum destruere volentem cohibui.

CAP. XXX. *Cæleste regnum a Deo consequitur qui pro Christianorum defensione moritur.*

Nicolaus pap. exercitui Franc.

(22, q. 8, c. *Omni timore*; et q. 5, c. *Omnium.*) Omni timore ac terrore deposito, contra inimicos sanctæ fidei et adversarios omnium religionum viriliter agere studete. Item : Ubi usque majores vestri publicum moverunt exercitum, semper victores existere, nullaque multitudo superare potuit. Non enim audivimus ut aliquando sine fama victoriæ reversi fuissent. Item : Omnium vestrum nosse volumus charitatem, quoniam quisquis, quod non optantes dicimus, in hoc belli certamine mortuus fideliter fuerit, regna illi cælestia minime negabuntur. Novit enim Omnipotens si quilibet vestrum morietur, quod pro veritate fidei et salvatione patriæ ac defensione Christianorum mortuus est. Ideo ab eo præstolatum præmium consequetur.

CAP. XXXI. *Adrianus papa Bavarorum ducem excommunicat, nisi juramentum servet quod Pipino præstitit.*

Ex Chronica Franc.

Adrianus papa, in die sancto Paschæ, præsentem Carolo imperatore anathematizavit Tarmonem ducem Bavarorum, nisi in omnibus obediret eidem imperatori et filiis ejus et genti Francorum sicut juraverat patri suo Pipino et sibi; qui si nolles et sanguinis effusio fieret, vel aliud aliquid mali, hoc supra eundem ducem et ejus consanguineos esset, et præfatus rex, et sui ab ea culpa immunes essent.

CAP. XXXII. *Contra Longobardos precibus Adriani papæ, Carolus bellum suscepit.*

Ex Gest. Carol. Magn. juxt. Aleuin.

(23, q. 8, c. *Hortatu.*) Hortatu et precibus Adriani papæ Romanæ urbis episcopi exhortatus Carolus rex, bellum contra Longobardos suscepit. Quod prius quidem et a patre ejus, papa supplicante, cum magna difficultate susceptum est.

CAP. XXXIII. *Furta et crimina a rege sunt cohibenda.*

Cyprianus in nov. gen. abus.

(23, q. 5, c. *Rex.*) Rex debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, parricidas et perjuros non sinere vivere, filios suos non sinere impie agere.

CAP. XXXIV. *Justitia plenus est qui patriam tuetur a barbaris.*

Ambrosius, *De offic.* l. 1.

(23, q. 3, c. *Fortitudo.*) Fortitudo, quæ vel a barbaris in bello patriam, vel domi defendit inimicos, vel a latronibus socios, plena justitiæ est.

CAP. XXXV. *Non est reus homicidii qui potestati obediens hominem occidit.*

August. *De civit. Dei*, l. 1.

(23, q. 5, c. *Miles.*) Miles cum obediens potestati sub qua legitime constitutus est, hominem occiderit, nulla civitatis suæ lege, reus est homicidii; imo, nisi fecerit, reus imperii deserti atque contempti est. Quod si sua sponte atque auctoritate fecisset, crimen effusi humani sanguinis incidisset. Itaque, unde punitur, si fecerit injussus, inde puniretur, nisi fecerit jussus. Quod si ita est jubente imperatore, quanto magis imperante Creatore. Qui ergo audit non licere occidere se, faciat, si jussit cujus non licet jussa contemnere.

CAP. XXXVI. *De eodem.*

Pelagius patricio Valeriano.

Non persequitur nisi qui ad malum cogit. Qui vero vel factum punit vel prohibet ne fiat, non persequitur iste, sed diligit. Nam uti quidam putant, si nemo aut reprimendus a malo, nec retrahendus ad bonum est, humanas ac divinas leges necesse est evacuari, quæ et malis penam, præmia justis constituunt. Malum autem schisma est etiam per exteras potestates opprimendum.

CAP. XXXVII. *Necessitate instante etiam in quadragesimalibus diebus bellum inire licet.*

Nicolaus pap. ad Bulgar. consult.

(23, q. 8, c. *Si nulla.*) Si nulla urget necessitas, non solum quadragesimali, sed omni tempore est a præliis abstinendum. Si autem inevitabilis urget opportunitas, nee quadragesimali tempore pro defensione tam sua quam patriæ, seu legum paternarum, bellorum procul dubio præparationi est parcendum, ne videlicet Deum videatur homo tentare, si habet quod faciat, et suæ ac illorum salutis consulere non procurat, et sanctæ religionis detrimenta non præcavit.

CAP. XXXVIII. *Non peccat qui ex officio nocentem interficit.*

August. *Deliber. arbitr.*, l. 1.

(23, q. 5, c. *Si homicidium.*) Si homicidium est hominem occidere, potest aliquando occidere sine peccato. Nam et miles hostem, iudex et minister ejus nocentem, et cui forte invito atque imprudenti telum manu fugerit, non mihi videtur peccare cum hominem occidit. Neque assentior, sed homicidæ isti appellari non solent. Item militi jubetur lege ut hostem necet. A qua si se excusaverit, ab imperatore pœnas luit. Nonne istas leges injustas aut potius nullas dicere audebimus? Nam mihi lex esse non videtur quæ justa non fuerit.

CAP. XXXIX. *Homicida est qui sponte occidit quos iudex jubet occidi.*

August. *Quæst. in Exod.*, c. 27.

(23, q. 5, c. *Cum minister.*) Cum minister iudicis occiderit eum quem iudex vel lex jussit occidi, profecto si id sponte faciat, homicida est, etiam si eum occidat, quem scit a iudice occidi debuisse.

CAP. XL. *Bono animo officia vindictæ vossunt impleri.*

August. *Quæst. in Matth.*, l. 111.

(23, q. 5, c. *Officia vindictæ.*) Officia vindictæ possunt impleri bono animo, quo modo lex, quo modo iudex.

CAP. XLI. *De eodem.*

August. *Quæst. in Levit.*, c. 71.

Cum homo iste occiditur, lex eum occidit, non tu.

CAP. XLII. *Præcepta patientiæ virtutis animi non ostentatione corporis servanda sunt.*

Augustinus ad Marcellum.

(23, q. 1, c. *Paratus. § Corripiendo.*) Si terrena ista respublica præcepta Christiana custodiat, et ipsa bella sine benevolentia non gerentur, sed ad pietatis justitiæ pacatam societatem victis facilius consulatur. Nam, cui licentia iniquitatis eripitur, utilius vincitur, quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas et mala voluntas, velut hostis interior roboratur. Item: Misericorditer enim, si fieri posset, etiam bella gerentur a bonis, ut licentiosis cupiditatibus domitis hæc vitia perderentur, quæ justo imperio vel exstirpari, vel puniri debuere. Nam si Christiana disciplina omnia bella culparet, hæc potius militibus consilium salutis petentibus in Evangelio di-

cerentur, ut abjicerent arma, seque militiæ omnino subtraherent. Dictum est autem eis: *Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis. Sufficiat vobis stipendium vestrum (Luo. III).* Quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare utique non prohibuit.

CAP. XLIII. *De eodem.*

August. ad Bonifac. comit.

(33, q. 5, c. *Officia, vindicta.*) Gravi de pugna conquereus dubites nolo, utile tibi tuisque dabo consilium. Arripe manibus arma, oratio aures pulset auctoris, quia, quando pugnatur, Deus apertis cœlis spectat, et partem quam inspicit justam, ibi dat et palmam.

CAP. XLIV. *Quibus dicatur gladium accipere.*

August., l. 11, c. 2.

(23, q. 4, c. *Ille gladium.*) Qui gladio usus fuerit gladio cadet. Ille autem utitur gladio qui, nulla superiore ac legitima potestate, vel iubente vel cogente, in sanguinem alicujus armatur.

CAP. XLV. *Quæ sunt in bello jure reprehendenda.*

August. ex eod.

(23, q. 4, c. *Quod culpatur, § Sive Deo.*) Sive Deo sive aliquo legitimo imperio iubente, bella gerenda suscipiuntur a bonis cum in eo rerum humanarum ordine inveniuntur, ubi eos tale aliquid vel iubere, vel in talibus obedire ordo juste ipse constringit. Alioquin Joannes cum ad eum baptizandi milites venirent dicentes: *Et nos quid faciemus*, responderet: *Arma abjicite, militiam istam deserite, neminem percutite, prosternite neminem (Luc. 3).* Sed qui sciebat eos militando facere non esse homicidas, sed ministros legis, et non ultores injuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores, respondit eis: *Neminem concusseritis, nemini calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum (ibid.).* Item: *Domini nostri Jesum Christum audiunt Manichæi, hoc stipendium iubente reddi Cæsari, quod Joannes dicit sufficere militi. Reddite*, inquit, *quæ sunt Cæsaris Cæsari, et Deo quæ sunt Dei (Matth. xxii).* Ad hoc enim tributa præstantur Cæsari, ut propter bella necessarium militis stipendium præbeatur.

CAP. XLVI. *De eodem.*

August. *Contra Faust. Manich.* l. xxii, c. 74.

(23, q. 1, c. *Quod culpatur.*) Item interest quibus causis, quibus auctoritatibus homines bella gerenda suscipiant. Ordo tamen ille naturalis mortaliū paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes principes sint. Exsequendi autem jussa bellica ministerium milites debeant paci salutique communi. Bellum autem quod gerendum Deo auctore suscipitur, recte suscipi dubitare fas non est.

CAP. XLVII. *De eodem.*

August. *contra eundem, et ibid.*

(23, q. 1, c. *Quod culpatur, § Non enim.*) Cum vir justus, si forte sub rege homine etiam sacrilego militet, recte possit illo iubente bellare, si vice

pacis ordinem servans cui quod jubetur vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel utrum certum sit non est ita, ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi; innocentem autem militem ostendat ordo serviendi, quanto magis in administratione bellorum, innocentissime devertatur qui, Deo jubente, belligerat, quem male aliquid habere nemo qui ei servit, ignorat!

CAP. XLVIII. *Non solum homines, sed contrariæ fortitudines sunt ultrices iræ Dei.*

Hieronym. sup. Joel. c. II.

(23, q. 5, c. *Non solum.*) Non solum homines ministri sunt et ultores iræ Dei, his qui malum operantur, unde non sine causa portant gladium, sed et contrariæ fortitudines quæ appellantur furor et ira Dei.

CAP. XLIX. *Qui crudeles jugulat, non est talis qualis patientibus videtur.*

Hieronym. sup. Isai. c. XIII.

(23, q. 5, c. *Non est crudelis.*) Non est crudelis qui crudeles jugulat, sed quia crudelis patientibus esse videtur. Nam latro suspensus patibulo crudelem putat judicem.

CAP. L. *Prodest latroni vel piratæ qui membra ejus debilitat.*

Hieronym. sup. Sophron. c. I.

(23, q. 3, c. *Si quis.*) Si quis fortitudinem latronis et piratæ diripiat, infirmosque reddat, prodest illi sua infirmitas. Debilitata enim membra quibus prius non bene utebantur a malo opere cessabunt.

CAP. LI. *Minister est Dei qui malos percutit in eo quod mali sunt.*

Hieronym. sup. Ezech., I. IV.

(23, q. 5, c. *Qui malos.*) Qui malos percutit in eo quod mali sunt, et habet vasa interfectionis ut occidat pessimos, minister Domini est.

CAP. LII. *Non scelus admittit judex qui homines vincit.*

Hieronym. sup. Epist. ad Gal. c. V.

(23, q. 5, c. *Judex.*) Judex non est auctor sceleris neque homines vinciendo.

CAP. LIII. *Non sanguinem effundit qui homicidas et sacrilegos punit.*

Hieronym. sup. Jerem., c. XXII.

(23, q. 5, c. *Homicidas.*) Homicidas et sacrilegos et venenarios punire, non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.

CAP. LIV. *Quod sit justum bellum.*

Isidor. *Etymolog.* I. XVIII, c. 2.

(23, q. 2, c. *Justum bellum.*) Justum bellum est quod ex edicto geritur de rebus repetendis, aut pro pulsandorum hostium causa. Judex dictus est quia jus dictat populo sive quod jure disceptat. Jure autem disceptare, est juste judicare. Non est enim judex, si non in eo justitia est.

CAP. LV. *Rex gladium portat quia vindex est contra iniquos.*

Stephanus Lothario episc.

Non autem sine causa gladium portat rex. Vindex est enim contra omnes iniquos, ut terrore comprimat quos nequit corrigere monitis salubribus. Aggrediatur igitur secure quæ sunt Deo placita. In nullo enim Petrus aberit cum suo ancipiti gladio, si tamen patriæ salutis consultat.

CAP. LVI. *De codem.*

Pandect., I. I.

(Dist. 1, c. *Jus naturale*; I. 1 *De sent. excom.* § *Vim.*) Vim atque injuriam propulsemus. Nam jure hoc venit ut quod quisque ob tutelam sui corporis fecerit, jure fecisse æstimetur.

CAP. LVII. *Innoxius transitus filiis Israel negabatur, atque ideo justa bella gerebant.*

August. in Num. c. 44, q. 44.

(23, q. 2, c. *Notandum est.*) Notandum est sane quemadmodum justa bella gerebantur a filiis Israel contra Amorrhæos. Innoxius enim transitus negabatur, qui jure humanæ societatis æquissimo patere debebat.

CAP. LVIII. *Qui socii non repellit injuriam, similis est ei qui facit.*

Ambros. *De Offic.* I. 1, c. 36.

(23, q. 3, c. *Non inferenda.*) Non inferenda, sed depellenda injuria lex virtutis est. Qui enim non repellit injuriam a socio, si potest, tam est in vitio quam ille qui facit.

CAP. LIX. *Rex aliter servit quia homo est, et aliter quia rex est.*

August. ad Bonifac. comit.

Quid distat inter Arianos et Donatistas? Quomodo reges serviunt Domino in timore, nisi ea quæ contra Domini jussa religiosa severitate prohibendo atque plectendo? Aliter enim servi quia homo est, aliter quia rex est. Quia homo est servit vivendo fideliter, quia etiam rex est servit leges justa præcipientes, et contraria prohibentes, convenienti rigore sanciendo.

CAP. LX. *Militare non est peccatum.*

August. *De Verb. Domini in Matth. serm.* 49.

(23, q. 4, c. *Militare.*) Militare non est delictum, sed propter prædam militare, peccatum est. Non rempublicam gerere criminis est; sed ideo gerere rempublicam ut rem familiarem et divitias potius augeas, videtur esse damnabile. Propterea enim providenda quædam militantibus sunt stipendia constituta, nedum sumptus quæritur, præda grassetur. Item Dominus ipse dixit: *Reddite quæ sunt Dei Deo, et quæ sunt Cæsaris Cæsari (Matth. xxii).* Igitur quod Cæsar præcipit, ferendum est, quod imperat, tolerandum est; sed sit intolerabile, dum prædam exactores accumulunt. Item interrogaverunt milites Joannem dicentes: *Quid faciemus nos?* Ait illis: *Neminem conculcatis, neque calumniam facitis, sed contenti estote stipendiis vestris (Luc. iii).* Sic autem cognoscere se debet omnis homo qui militat. Non enim tantum de his militantibus

Scriptura loquitur qui armata militia detinentur, sed quisquis militiæ suæ cingulo utitur, dignitatis suæ miles ascribitur, atque hæc sententia potest dici, verbi gratia militibus, protectoribus, cunctis-

A que rectoribus, quicumque sibi stipendia publice decreta consequitur, si amplius quærit, tanquam calumniator et concussor Joannis sententia condemnatur.

DE DIVINATIONIBUS ET INCANTATIONIBUS.

CAP. LXI. *Anathema sit qui ariolos vel incantatores observat.*

Ex Decret. Gregor. III, c. 12.

(26, q. 5, c. *Si quis ariolos.*) Si quis ariolos, aruspices vel incantatores observaverit, anathema sit; aut si quis etiam philacteriis usus fuerit, anathema sit.

CAP. LXII. *Quinquennio peniteat qui divinationes expetit.*

Conc. Ancyr. c. 23.

(26, q. 5, c. *Qui divinationes.*) Et qui divinationes expetunt et morem gentilium subsequuntur, vel in domos suas hujusmodi homines introducunt exquirendi aliquid arte magica, aut expiandi causa, sub regula quinquennii jaceant, secundum gradus penitentiae definitos.

CAP. LXIII. *Sacris officiis dediti magi vel incantatores non fiant.*

Conc. Laodic.

(26, q. 5, c. *Non oportet.*) Non oportet sacris officiis deditos vel clericos magos aut incantatores, aut facere philacteria quæ animarum suarum vincula comprobantur.

CAP. LXIV. *Honore privetur episcopus vel presbyter, qui magos vel aruspices consulunt.*

Conc. Tolet. III, c. 28.

(26, q. 5, c. *Si quis episcopus.*) Si quis episcopus aut presbyter, diaconus vel quilibet ex ordine clericorum aruspices, aut incantatores, aut ariolos, aut arte augures vel sacrilegos, vel eos qui profitentur artem magicam, aut aliquos eorum similia exercentes consuluisse fuerit deprehensus, ab honore dignitatis suæ suspensus monasterii curam excipiat, ibique penitentiae perpetuæ deditus, scelus admissi sacrilegii luat.

CAP. LXV. *Quæ magorum præstigiis fiunt, non vera sed phantastica esse probantur.*

August. *De civit. Dei*; Isidor. *Etymol.* I. VIII, c. 9.

(26, q. 5, c. *Nec mirum.*) Nec mirum de magorum præstigiis quorum in tantum prodire maleficium artes ut etiam Moysi in illis signis resisterent, vertentes virgas in dracones, aquas in sanguinem, fertur etiam in libris gentilium quod quædam maga famosissima Circe socios Ulyssis mutaverit in bestias. Legitur et de sacrificio quod Archades Deo suo Lyco immolabant, ex quo quicumque sumerent, in bestiarum formas converterentur. Sed hæc omnia magicis præstigiis potius lingebantur, quam rerum veritate complerentur. Ut ergo ipsi errores ignorantibus manifesti fiant de eorum proprietate atque inventoribus juxta traditionem majorum, primum dicere congruum arbitramur.

Magi autem sunt qui vulgo malefici ob facinorum

magnitudinem nuncupantur. Illi sunt qui permissu Dei elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus confidentium in Deo, ac sine ullo veneni haustu, violentia tantum carminis, interimunt, unde et Lucanus.

*Mens hausti nulla sanie polluta veneni,
Incantata perit.*

Dæmonibus igitur accitis audent ventilare, ut quoscunque suos perimant malis artibus inimicos. Illi etiam sanguine utuntur et victimis sæpe contingunt corpora mortuorum. Necromantici sunt, quorum præcantationibus videntur resuscitati mortui divinare, et ad interrogata respondere. *Νεκρός* enim Græce mortuus, Latine, *νεκρία* divinatio nuncupatur, ad quos suscitandos cadaveri sanguis adjicitur. Nam amare sanguinem dæmones dicuntur. Ideoque quotiescunque necromantia fit, cruor aquæ miscetur, ut colore sanguinis facilius provocentur. Hydromantici ab aqua dicti. Est enim hydromantia in aquarum inspectione umbras dæmonum evocare, et imagineas ludificationes eorum videre, ibique ab eis aliqua audire ubi adhibito sanguine etiam inferos perhibentur suscitare.

CAP. LXVI. *De multiplici genere divinationum.*

August. *De civit. Dei*; Isidor. *Etymol.* I. VIII, c. 9.

(26, q. 4, c. *Igitur.*) Igitur, genus divinationis a Persis fertur esse allatum. Varro autem dicit divinationum quatuor esse genera, terram, aquam, aerem, ignem. Hinc geomantiam, hydromantiam, pyromantiam, aeromantiam dictam autumat. Divini dicti sunt quasi Deo pleni. Divinitate enim plenos esse se simulant, et astutia quadam fraudulenta hominibus futura conjectant. Duo autem sunt genera divinationis, ars et furor. Incantatores vero dicti sunt qui artem verbis peragunt. Arioli vocati sunt propterea quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt, et funesta sacrificia offerunt, hisque celebratibus dæmonum accipiunt responsa. Haruspices nuncupantur quasi horarum inspectores. Dies etenim et horas in agendis negotiis operibusque custodiunt, et quid per tempora singula observare debeat homo, intendunt. Illi etiam exta pecudum inspicunt, et ex eis futura prædicunt. Augures sunt qui volatus avium et voces intendunt, aliaque rerum signa vel observationes improvisas hominibus occurrentes ferunt. Item et auspices. Nam auspicia sunt, quæ iter facientes observant. Dicta sunt autem auspicia et auguria, quasi avium aspicia et garría, id est avium voces et linguæ. Item augurjum quasi avigerium quod aves gerunt. Duo autem genera sunt auspiciorum unum ad oculos, alterum ad aures

pertinens. Ad oca os, scilicet volatus avium; ad aures vox avium pythoniassæ, a Pythone Apolline dictæ, quod is auctor divinandî fuerit. Astrologi dicti sunt eo quod in astris augurantur. Genethliaci sunt appellati, propter natalitiorum considerationes dierum. Geneses enim hominum per XII signa cœli describunt secundum eo quod cursu siderum nascentium mœres, actus et eventus prædicere conantur, id est quali signo quis fuerit natus aut quem effectum habeat vitæ qui nascitur in tali tempore. Hi vulgo mathematici dicuntur, cujus superstitionis genus constellationes Latini vocant, id est notationes siderum quomodo se habent, cum quisque nascitur.

Primum autem genus, id est stellarum interpretes magi nuncupantur, sicut de his legitur in Evangelio qui natum Christum annuntiaverunt; postea hoc nomine soli mathematici dicti sunt. Cujus artis scientia usque ad Evangelium fuit concessa, ut Christo edito nemo ex inde nativitatem de cœlo interpretetur. Horoscopi dicti sunt, qui horas nativitatis hominum speculentur dissimili et diverso fato. Sortilegi sunt qui sub nomine fœtæ religionis per quasdam, quas sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque Scripturarum sententiæ inspectione futura prædicunt. Salitores vocati sunt, qui, dum eis membrorum quæcumque partes salierint, aliquid sibi exinde prosperum seu triste significari prædicunt.

CAP. LXVII. *Quæ magorum præstigiis fiunt, non vera sed phantastica esse probantur.*

August. *De civit. Dei.*

(26, q. 5, c. *Nec mirum, § Ad hæc.*) Ad hæc omnia supradicta pertinent et ligaturæ execrabiliū remedium, quæ ars non commendat medicorum, seu in præcantationibus seu in characteribus vel in quibuscumque rebus suspendendis atque ligandis. In quibus omnibus ars dæmonum est ex quadam pestifera societate hominum et angelorum malorum exorta. Unde et cuncta vitanda sunt Christiano, et omni penitus execratione repudianda atque damnanda. Auguria autem avium Phryges primi invenerunt. Præstigium vero Mercurius primus dicitur invenisse. Dictum est autem præstigium quod præstringat aciem oculorum. Haruspici artem primus Etruscis tradidisse dicitur quidam Fages, hic exanimis haruspiciam dictavit, et postea non apparuit. Nam dicitur fabulose arante quodam rusticio ex glebis eximisse et haruspiciam dictasse, qua die et mortuus est. Quos libros Romani ex Etrusca lingua in propriam mutaverunt. His ergo portentis per dæmonem fallaciam illuditur curiositas humana, quando id imprudenter appetunt scire quod nulla ratione eis competit investigare. At ideo datur potestas immanis spiritibus ut perversos sibi captent, hoc est pravos homines seducant illos, qui spernunt veritatem et credunt mendacis, et juxta Pauli sententiam: *Sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua*

A desideria coacervabunt sibi magistros prurientes acribus, et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur (II Tim. iv). Concrati peccatis ducentur variis desideriis semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes (II Tim. iii). Quemadmodum autem Jannes et Mambres resistunt Moysi, ita et isti resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, sed ultra non proficiunt. Insipientia eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit (II Tim. iii).

Nec ideo quisquam credere debet quoslibet magicis artibus aliquid facere posse sine permissu Dei, quia omnia quæ fiunt aut justo judicio fiunt, aut permissu suo ita fieri sinit, quod præfecti magici leguntur similia fecisse Moysi qui virgam suam projecit, et conversa est in draconem, proiecereque singuli virgas suas quæ versæ sunt in dracones; sed devoravit virga Aaron virgas eorum. Non ergo fuerunt creatores draconum, nec magi nec angeli mali quibus ministris illa operabantur. Insunt enim rebus corporeis per omnia elementa, quædam occultæ seminariæ rationes, quibus cum data fuerit oportunitas temporalis atque causalis, prorumpunt in species debitas suis modis et finibus, et sic non dicuntur angeli qui ista faciunt animalium creatores: sicut ne agricolæ segetum aut arborum vel quorumcunque in terra gignentium creatores dicendi sunt, quamvis præbere noverint quasdam opportunitates visibiles et causas ut illa nascantur. Quod autem isti faciunt visibiliter, hoc illi invisibiliter. Deus vero unus creator est qui causas ipsas et rationes seminarias rebus inserat.

Præterea quidam querendum putant, quomodo Scriptura narret pythoniassam Samuelis prophetam suscitasse ad colloquium Saulis impiissimi regis, si pythonica divinatio errori magica artis deputanda sit. Quibus ita responderi potest, indignum omnino facinus esse, si secundum verba historiarum commendetur sensus. Quomodo enim poterat fieri ut arte magica abstraheretur vir, et nativitate sanctus et vitæ operibus justus; aut si non attractus est, consensus? Quod utrumque de viro justo credere adversum est. Si enim irritus adductus est nullum suffragium habet justitiæ, si autem voluntarius, consensus amisit meritam spirituale, quod positus in carne quæsierat, quod valde absurdum est, quia hinc qui justus recedit permanet justus. Porro autem hoc est præstigium Sotane, quo, ut pessimos fallat, etiam honos in potestate se habere confingit. Quod Apostolus inter cætera ostendit dicens: *Ipsæ Sotane transfiguratur se in angelum lucis (II Cor. xi).* Ut enim errorem faceret in quo glorificaretur, in habitum viri justi et nomine se subornavit, ut nihil proficere sperem quam prædicabant Dei cultore mentiretur, quando hinc exeuntes justos finxit in sua esse potestate. Sed hoc quosdam fallit, quod de morte Saulis et filii ejus non sit mentitus:

quasi magnum sit diabolo ante occasum mortem corporis praevidere, cum signa quaedam soleant apparere morituris quippe a quibus Dei protectio amota videtur. Quanto magis diabolo quem angelica majestate sublimem prophetica oracula fuisse testantur. De cuius magnitudine Apostolus ait: *An ignoratis altitudinem Satanæ?*

Quid mirum ergo si imminens prope mortem potuit praevidere, cum hoc sit unde fallit, et se in Dei potestate vult adorari. Nam tanta hebetudine demens effectus est Saul, ut ad Pythonissam confugeret. Depravatus enim causa peccati, ad hæc se contulit, quæ damnaverat. Sed si quis propter historiam et ea quæ verbis sunt expressa, putet non præmittenda, ne ratio historię inanis sit recte faciet quidem si tamen minime illud ad veri rapiat rationem, sed ad visum et intellectum Saulis. Neque enim reprobis factus poterat bonum intellectum habere. Historicus autem mentem Saulis habitam et Samuelis describit ea quæ dicta et visa sunt exprimens, præmittens si vera an falsa sint. Qui, ait, audiens in quo habitu esset excitatus? *Intellexit*, inquit, *hanc esse Samuellem* (I Reg. xviii). Quid esse intellexerit retulit, et quia bene non intellexit, contra Scripturam aliam adoravit quam Dominum, et putans Samuelem adoravit diabolum, ut fructum fallaciæ suæ haberet Satanæ, hoc enim nititur ut adoretur quasi Deus. Si enim vere Samuel illi apparisset, non utique vir justus permisisset se adorari qui prædicaverat Dominum solum esse adorandum, et quomodo homo Dei qui in refrigerium cum Abraham erat, dicebat ad virum pestilentię dignum ardore gehennæ: *Cras mecum eris?* (ibid.) His duobus titulis subtilitatem fallaciæ suæ prævidit improvidus Satanæ, quia adorari se permisit sub habitu et nomine Samuelis, contra legem et virum peccatis pressum, cum magna distantia peccatorum et justorum sit, cum Samuele justissimo futurum mentitus est. Verum potest videri si de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat, ad eum enim transmigravit, quem adoravit.

Semper ergo diabolus sub velamine latens, prodit se; dum ea confingit quæ hæreant personis per quas fallere nititur. Si autem quibuslibet opponit ac dicit: quomodo eveniunt illa quæ illi divini prædicunt futura, aut quomodo possunt ægris præbere medelam, aut sanis immittere ægritudinem, si aliquid proprie virtutis ac potestatis non habent, hoc a nobis recipiat responsum, quod ideo quisque non debet eis credere, quia aliquando eveniunt quæ præ-

A dicunt, aut sanare videntur languidos, aut lædere sanos, quod hoc permissum Dei sit, ut ipsi qui hæc audiunt vel vident probent, et appareat quali fide sint, vel devotione erga Deum, sicut in Deuteronomio legitur Moyses verbo Domini populo Dei præcepisse ita dicens: *Si surrexit in medio tui propheta, aut qui dicat somnium se vidisse et prædixerit signum ac portentum evenerit quod locutus est et dixerit; « Eamus et sequamur deos alienos, et serviamus eis, non audies verba prophetæ aut somniatoris quia tentat vos Dominus Deus vester, si pulam fiat utrum diligatis eum an non? In toto corde et in tota anima vestra Dominum vestrum sequimini, et ipsum timeate, et mandata ejus custodite, et audite vocem illius. Ipsi servietis et ipsi adhaerebitis* (Deut. xiii). » Ubi sane intelligi voluit, et illa quæ a divinantibus non secundum Deum dicuntur, si acciderint quæ dicantur; non sunt sic accipienda, vel etiam si fiant quæ præcipiuntur ab eis, aut colantur quæ coluntur ab eis. Nec præter potestatem suam ostendit Deus esse quod contingunt ista, sed quasi quæreretur cur ea permittat, causam tentationis exposuit, ad cognoscendum utique eorum dilectionem utrum eam habeant erga Deum suum. Cognoscendum vero ab ipsis potius quam ab eo qui scit omnia antequam fiant.

CAP. LXVIII. *Quot modis demones futura prænoscent.*

August. *De divinat. demon.*, c. 3

(26, q. 4, c. Sciendum est.) Sciendum est verò hanc dæmonum esse naturam ut aërii corporis sensu, terrenorum corporum sensum facile præcedant; celeritate etiam propter aërii corporis superiorem mobilitatem non solum cursus quarumlibet rerum ut hominum vel ferarum, verum etiam volatus avium incomparabiliter vincant. Quibus duabus rebus, quantum ad aereum corpus attinet, præditi, hoc est acumine sensus et celeritate motus multo ante cognita prænuntiant vel nuntiant quæ homines pro sensu terreni tarditate mirentur. Accessit etiam dæmonibus per tam longum tempus quo eorum vita protenditur rerum longe major experientia quam potest hominibus propter brevitatem vitæ pervenire. Per hæc efficacias quas aërii corporis natura sortita est, non solum multa futura prædicant dæmones, verum etiam multa mira faciunt. Quæ quoniam homines dicere ac facere non possunt, eos dignos quidem quibus serviant, et quibus honores divinos deferant, arbitrantur, investigante maxime vitio curiositatis, propter amorem felicitatis falsæ atque terrenæ et excellentiæ temporalis.

DE SORTILEGHS.

CAP. LXIX. *De his qui auguriis et divinationibus student.*

Conc. Agath., c. 42.

(26, q. 5, c. Aliquantii.) Aliquantii clerici sive laici PATROL. CLXI.

student auguriis, et sub nomine fictæ religionis per eas quas sanctorum Patrum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque scripturarum inspectione futura promittunt; hæc

quicumque clericus aut laicus detectus fuerit vel a consulere vel docere, ab Ecclesia habeatur extraneus.

CAP. LXX. *Sors nihil aliud est quam divinatio, et maleficium esse decernitur.*

Leo IV episcopus Britanniae.

(25, q. 5, c. *Sortes*.) Sortes quibus vos cuncta in vestris discriminatis provinciis nihil aliud quam quod Patres damnaverunt, divinationes et maleficium esse decernimus. Quamobrem volumus illas omnino damnari, et ultra inter Christianos volumus nominari, et ut abscindatur sub anathematis interdicto prohibemus.

CAP. LXXI. *Vaticinatorum poena.*

Capitul. I. VII, c. 27.

Vaticinatores qui se futura denuntiant scire, caesi de civitate jactentur.

CAP. LXXII. *Ab Ecclesia separetur auguriis et incantationibus deserviens.*

Conc. Carthag., c. 79.

(26, q. 5, c. *Auguriis*.) Auguriis vel incantationibus servientem a conventu Ecclesiae separandum praecipimus, similiter et Judaicis superstitionibus vel feriis inhaerentem.

CAP. LXXIII. *Exemplo Jonæ et Mathiae non est sortibus indifferenter credendum.*

Hieronym. ad Jon. prop., c. 4.

(26, q. 2, c. *Non exemplo, et c. Non statim*.) Non statim debemus sub exemplo Jonæ sortibus credere, vel illud de Actibus apostolorum huic testimonio copulare, ubi sorte in apostolum Mathias eligitur, cum privilegia singulorum non possint legem facere communem.

CAP. LXXIV. *Ad saecularia negotia, divina oracula non sunt convertenda,*

August. ad Januar., epist. 119.

(26, q. 2, c. *Hi qui*.) Hi qui de paginis evangelicis sortes legunt, etsi optandum est ut ad id potius faciant quam ad daemonia consulenda concurrant, tamen ista mihi displicet consuetudo, ad negotia saecularia, et ad vitæ hujus vanitatem divina oracula velle convertere.

CAP. LXXV. *Sortilegam et magicam artem episcopi omnibus modis eliminare studeant.*

Conc. Ancy., c. 4.

(26, q. 5, c. *Episcopi*.) Ut episcopi et eorum ministri omnibus viribus elaborare studeant, ut perniciosam et a Zabulo inventam sortilegam et maleficam artem penitus ex parochiis suis eradicent, et si aliquem virum ac mulierem hujusmodi sceleris sectatorem invenerint, turpiter deonestatum de parochiis suis ejiciant. Ait enim apostolus: *Hæreticum hominem post primam et secundam correctionem devota, sciens quia subversus est qui ejusmodi est* (Tit. VIII). Subversi sunt et a diabolo capti tenentur, qui derelicto Creatore suo, a diabolo sua suffragia quaerunt, et ideo a tali peste mundari debet sancta Ecclesia. Illud etiam non omittendum quod quaedam sceleratae mulieres retro post Satanam conversæ, credunt se et profitentur nocturnis

horis cum Diana paganorum dea vel cum Herodiade et innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, et multa terrarum spatia interpesta noctis silentio transire, ejusque jussionibus velut dominæ obedire et certis noctibus ad ejus servitium evocari. Sed utinam hæ solæ in perfidia sua periissent, et non multos in infidelitatis interitum pertraxissent. Nam innumera multitudo hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credunt, et credendo a recta fide deviant, et in errorem paganorum devolvuntur, cum aliquid divinitatis aut numinis extra unum Deum arbitrantur. Quapropter sacerdotes per Ecclesias sibi commissas populo omni instantia prædicare debent ut noverint hæc omnino falsa esse et non a divino, sed a maligno spiritu talia phantasmata mentibus infidelium irrogari. Si quidem ipse Satanæ *transfiguratur se in angelum lucis* (II Cor. XI) cum mentem cujusque mulierculæ ceperit, et hæc sibi per infidelitatem subjugaverit, illico transfiguratur in diversarum personarum species atque similitudinem, et mentem quam captivam tenet in somniis deludens, modo læta, modo tristia, modo cognitæ, modo incognitæ personas ostendens per devia quæque deducit, et cum solus spiritus hoc patitur infidelis, hæc non in animo sed et in corpore evenire opinatur. Quis enim non solum in somniis et nocturnis illusionibus extra se ipsum educitur, et multa videt dormiendo, quæ nunquam viderit vigilando? Quisnam tam stultus et hebes sit qui hæc omnia quæ in solo spiritu fluunt, et in corpore accidere arbitretur. Cum Ezechiel propheta (Ezech. III) visiones Domini in spiritu non in corpore vidit, et Joannes apostolus Apocalypsis sacramenta in spiritu non in corpore vidit et audivit, sicut ipse dixit: *Statim, inquit, fui in spiritu* (Apoc. I); et Paulus non audeat se dicere raptum in corpore? (II Cor. XII). Omnibus itaque publice annuntiandum est, quia talia et his similia credit, fidem perdit, et qui fidem rectam in Deo non habet, hic non est ejus, sed illius in quem credit, id est diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est: *Omnia per ipsum facta sunt* (Joan. I). Quisquis ergo aliquid credit posse fieri, aut aliquam creaturam in melius aut in deterius immutari aut transformari, aut in aliam speciem vel similitudinem nisi ab ipso Creatore qui omnia fecerat et per quem omnia facta sunt, procul dubio infidelis est, et pagano deterior.

CAP. LXXVI. *Mulier malefica scopis correctæ, ex parochia projiciatur.*

Conc. Agath., c. 3.

Perquirendum est si aliqua femina sit, quæ per quasdam maleficia et incantationes mentes hominum immutare se posse dicat, idem, ut de odio in amorem vel de amore in odium convertat, ut bona hominum aut damnet aut subripiat. Et si aliqua est quæ dicat cum dæmonum turba in similitudinem mulieris transformata certis noctibus equitare super quasdam bestias et in eorum consortio annu-

meratam esse, talis omnimodo scopis correcta ex A
parochia ejiciatur.

CAP. LXXVII. *Quid est sors?*

Augustin. in psalmo xxx.

(26, q. 2, c. *Sors non est aliquid.*) Sors non est
aliquid mali, sed res in dubitatione humana, divinam
iudicans voluntatem. Nam et sortes misere apostoli
quando Judas, tradito Domino, periit, et sicut de
illo scriptum est, *abiit in locum suum (Act. 1)* cœpit
quæri quis in locum ejus ordinaretur. Electi sunt
iudicio humano, et electus est unus de duobus ju-
dicio divino; de duobus Deus consultus est quem-
nam ipsorum vellet constituere *et cecidit sors super
Mathiam (ibid.)*.

CAP. LXXVIII. *Exemplo Mathiæ non est indifferen-
ter sortibus credendum.*

Beda sup. Act. apost., c. 1.

(26, q. 2, c. *Non exemplo Mathiæ*

vel quod Jonas propheta reprehensus sit sorte, in-
differenter sortibus est credendum, cum privilegia
singulorum, ut Hieronymus ait, communem legem
facere omnino non possint. Item: Si qui necessi-
tate aliqua compulsi, Deum putant sortibus exemplo
apostolorum esse consulendum, videant hos ipsos
apostolos non nisi in collectione fratrum fletu et,
precibus ad Deum fuis egisse.

CAP. LXXIX. *Christiana et vera pietas planetarios
expellit, et damnat.*

August., *Confession. l. iv.*

(26, q. 2, c. *Illos planetarios.*) Illos planetarios
quos Mathematicos vocant, plane consulere non de-
sistebam, quod quasi nullum eis sacrificium, nullæ
B preces ad aliquem spiritum ob divinationem dirige-
rentur; quod tamen Christiana et vera pietas con-
sequenter expellit et damnat.

DE OBSERVATIONE DIERUM ET MENSIVM.

CAP. LXXX. *Grave peccatum est dies observare,
menses et annos.*

(26, q. 7, c. *Quis existimaret.*) Quis existimaret
quam magnum peccatum sit dies observare et men-
ses, et annos, et tempora, sicut et observant qui
certis diebus, sive mensibus, sive annis volunt vel
nolunt aliquid inchoare, eo quod, secundum vanas
doctrinas horum, fausta vel infaustra existiment tem-
pora, nisi hujus mali magnitudinem ex timore Apo-
stoli pensarem qui talibus ait: *Timeo vos ne forte
sine causa laboraverim in vobis (Gal. iv).*

CAP. LXXXI. *De eodem.*

August. ad Januar., l. 1.

(26, q. 7, c. *Non observetis, et Quis existimaret.*)
Hoc culpât Apostolus, cum dicit: « Non proficiscar
quia posterius est, aut quia ita se habet positio
siderum, non agam in hoc mense commercium,
quia ista stella mihi ait mensem, vel agam quia
suscepit mensem. Non plantabo vineam in hoc anno

quia bissextus est. » Non autem quispiam sapiens
arbitratur observatores temporum reprehendendos
qui dicunt: « Non proficiscar hodie quia hibernæ
sunt reliquæ, aut tempus seminandi, quia imbribus
autumnalibus terra satiata est, » vel qui fortes ad
naturales effectus circa motum æris, ad variandas
temporum qualitates in siderum ordinatissima con-
versione notati sunt.

CAP. LXXXII. *Sortilegus Paschalis ab archidiacono
deponitur propter incantationes et luculos quos
colebat.*

Ex lib. Pontific.

Paschalis non post multum temporis ab officio
archidiaconatus, propter aliquas incantationes et
luculos quos colebat, vel sortes quas cum aliis re-
spectoribus tractabat Dei beatique apostolorum
principis interveniente iudicio privatus est et a Ser-
gio in monasterio retrusus post quinquennium præ-
cordis duritia impœnitens defunctus est.

DE JURAMENTO LICITO ET ILLICITO.

CAP. LXXXIII. *Juramentum pro fœdere pacis est
agendum.*

Conc. Tolet. VIII, c. 2.

(22, q. 1, c. *Omne.*) Omne quod in pacis fœdera
venit, tunc solidius consistit, cum juramenti hoc
interpositione roboratur. Sed et omne quod animos
amicorum conciliat, tunc fidelius durat, cum eos
sacramenti vincula ligant. Omne enim quod testis
astipulatur, verius constat, cum adjecto jurationis
affirmat. Quod etsi testis deficiat, innocentis fidem
sola jurisjurando taxatio manifestat.

CAP. LXXXIV. *Juratio non est prohibenda, nec tan-
quam bonum appetenda.*

August. sup. Epist. ad Galat.

(22, q. 1, c. *Non est contra.*) Non est contra præ-

ceptum Dei juratio quæ a malo non jurantis est,
sed increduli a quo jurare cogitur. Nam hic intel-
ligitur ita Dominum prohibuisse a jurando, ut
quantum in ipso est quisquis est non juret: quod
multi faciunt more habentes jurationem, tanquam
magnum aliquod aut suave. Nam utique Apostolus
noverat præceptum Domini, juravit tamen. Non
enim audiendi sunt qui has jurationes non putant
esse. Quid enim de illa faciant: *Quotidie morior
per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo
Jesu Domino nostro (I Cor. xv)*, quam Græca exem-
plaria manifestissimam jurationem esse convincunt.
Quantum ergo in ipso est, non jurat Apostolus;
prohibemur enim jurare cupiditate aut dilectione
jurandi, quamvis enim juramentum amplius est
quam *Est, est; non, non*, et ideo a malo est (*Math.*

v), non tamen a malo tuo, sed infirmitatis et incredulitatis eorum qui non aliter moventur ad fidem.

CAP. LXXXV. *Pejorare peccatum est, non jurare.*

August. epist. 154.

(22, q. 1, c. *In Novo Testamento.*) In Novo Testamento merito dictum est ne omnino juremus, quod mihi quidem propterea dictum videtur, non quia jurare peccatum est, a quo nos longe esse voluit, qui omnino ne juraremus commonuit. Item: Quamvis dictum sit, ne juremus, nunquam in Scripturis sanctis legisse memini, ne ab alio jurationem accipiamus.

CAP. LXXXVI. *Jurare non est peccatum.*

August. *De serm. Domini in monte.*

(22, q. 1, c. *Tu malum.*) Tu non facis malum, qui bene uteris juratione, quæ etsi non bona, tamen necessaria est, ut alteri persuadeas quod utiliter suades, sed a malo est illius cujus infirmitate jurare cogaris.

CAP. LXXXVII. *Infirmis jurare conceditur.*

Hieronym. *sup. Matth. c. v, l. 1.*

(22, q. 1, c. *Considera.*) Considera quod Salvator non per Deum jurare prohibuerit, sed per cælum et per terram, et Hierosolimam, et per caput tuum, et hoc quasi parvulis fuerat lege concessum, ut quomodo victimas immolabant Deo, ne eas immolarent idolis, sic et jurare permitterentur in Deum, non quod recte hoc facerent, sed quod melius est Deo id exhibere quam idolis vel dæmoniis.

CAP. LXXXVIII. *Non prohibet Deus jurare, sed pejerare.*

Isidor. *Sentent. l. II, c. 31.*

(22, q. 1, c. *Non est contra.*) Non est contra Domini præceptum jurare, sed jurandi dum usum facimus, perjurii crimen incurrimus.

CAP. LXXXIX. *Juratio non est peccatum.*

August. *De verb. Apost. serm. 28.*

(22, q. 1, c. *Si peccatum.*) Si peccatum esset juratio, nec in veteri lege diceretur: *Non pejerabis. Reddes autem Domino jusjurandum tuum (Levit. XII).* Non enim peccatum præciperet nobis. Item: Non vobis dicimus, non nos jurare. Si enim hoc dicimus, mentimur, quantum ad me pertinet, non juro. Sed quantum mihi videtur magna necessitate compulsus, cum video, nisi faciam, mihi non credi, et ei, qui mihi non credit, non expedire quod non credit, hac perpensa ratione et consideratione habita cum magno timore coram Deo dicam, aut testis est mihi Deus, aut scit Christus. Sic esse in animo meo, et video quia plus est idem quod amplius est, a malo est, etsi non a malo est; jurantis a malo est, non credentis.

CAP. XC. *Melius est rota stultæ promissionis non implere, quam crimen committere.*

Conc. Tolet. viii, c. 2.

(22, q. 4, c. *Si publicis.*) Si publicis sacramentorum gestis quod Deus avertat, a quibuslibet illicita

vel non bona exstitisset conditio alligata, quæ aut jugulare animam patris aut agere cogeret stuprum sanctissimæ virginis, nunquid non tolerabilius esset stultæ promissionis rejicere vota, quam per inutilium promissorum custodiam, exhorrendam criminum implere mensuram.

CAP. XCI. *Aliquando non expedit promissum solvere sacramentum.*

Ambros. *De offic., l. 1.*

(22, q. 4, c. *Est etiam.*) Est etiam contra officium nonnunquam, promissum solvere sacramentum, ut Herodes qui juravit, quoniam quidquid petitura esset daret filiæ Herodiadis necem Joannis præcavit, ne promissum negaret.

CAP. XCII. *Pietas fuit, quod David Nabal sicut juraverat, non occiderat.*

August. *in Decollat. S. Joan.*

(22, q. 4, c. *Quod David.*) Cum sanctum Evangelium legitur, video David pium hominem et sanctum in jurationem temerariam incidisse, et maluisse non facere quod juraverat quam jurationem suam fuso hominis sanguine implere.

CAP. XCIII. *De eodem.*

Isidor. c. *In sum.*

(22, q. 4, *ibid., et c. Juravit David.*) Juravit David temere, sed non implevit jurationem majori pietate. Ecce David sanctus juramento quidem astrictus, non sanguinem hominis fudit, sed eum falsum jurare negare quis poterit? De duobus peccatis elegit minimum, sed minus fuit illud in comparatione prioris. Nam per seipsum appensum, magnum malum est falsa jurare.

CAP. XCIV. *Non est observandum juramentum quod malum incaute promittitur.*

Ex Decret. Sother. pap., c. 3.

(22, q. 4, c. *Si aliquid.*) Si aliquid fortasse nos incautius jurare contigit, quod observat pejorem vergat in exitum, libere illud consilio salubriori mutandum noverimus, ac magis instante necessitate pejerandum nobis, quam pro mutando perjurio in aliud crimen gravius esse divertendum. Denique juravit David per Dominum occidere Nabal virum stultum et impium, atque omnia quæ ad illum pertinerent, demoliri. Sed ad primam intercessionem Abigail femine prudentis, mox remisit minas, revocavit ensem in vaginam, neque aliquid culpæ se tali perjurio contraxisse doluit.

CAP. XCV. *De duobus malis, minus eligi oportet, quando utrumque vitari non potest.*

Ex iisd. Decret. et c. eod.

(22, q. 4, c. *Non solum.*) Non solum in jurando, sed in omne quod agimus hæc est moderatio solertius observanda, ut si in talem fortasse lapsum versuti hostis incidereamus insidiis, ex quo sine aliquo peccati contagio surgere non possumus, illum potius evadendi aditum petamus in quo minus periculi nos perpressuros esse cernimus.

CAP. XCVI. *Non est appellanda fides quæ ad peccatum faciendum admittitur.*

August. *De bono conjug.*

(22, q. 4, c. *Si ad peccatum.*) Si ad peccatum admittendum adhibetur fides, mirum si fides admittatur, verumtamen qualiscunque sit, si et contra ipsam sit, pejus sit, nisi cum propterea deseritur ut ad fidem veram legitimamque redeatur, ut peccatum emendatur voluntatis pravitate correpta, tanquam si quis cum hominem solus exspoliare non possit, inveniatur socium iniquitatis, et cum eo paciscatur, ut simul id faciant, spoliūque partiantur, quod facinore commisso totum solus auferat, dolet quidem ille et fidem sibi servatam non esse conqueritur. Verum in ipsa sua querela debet cogitare potius in bona vita fuisse servandum ipse humanæ societati, ne præla iniqua ex homine fieret, si sentit quam iniqua sibi in peccati societate servata non fuerit. Ille quippe utrobique perfidus, profecto sceleratior judicandus est.

CAP. XCVII. *Si propterea fides non servatur ut ad bonum redeant, non ideo violari dicitur.*

August. *Ex eod. lib., c. 4.*

(22, q. 4, c. *Mulier.*) Item, mulier si, fide conjugali violata, fidem servet adultero, utique mala est, sed si nec adultero, pejor est. Porro si eam flagitii poeniteat, et ad castitatem rediens conjugalem, pacta ac placita adulterina rescindat, mirar si eam fidei violatricem vel ipse adulter putaverit.

CAP. XCVIII. *Illicitum juramentum non est servandum.*

Synod. VII, act. 4.

(22, q. 4, c. *Joannes.*) Joannes apocrisiarius orientalium sedium dixit: Significat sermo patris nostri Sophronii quod melius sit jurantem perjurare, quam conservare sacramentum in fractione sanctorum imaginum, hoc autem dicimus quia quidam se sacramento excusant.

CAP. XCIX. *De eodem.*

Tharas. patriarch.

(22, q. 4, c. *Tharasius.*) Quia pater Sophronius noverat bonitatem Dei, propterea transgredi voluit impium sacramentum.

CAP. C. *De eodem.*

Ex eod.

(22, q. 4, c. *Tharas., § Secunda.*) Herodes servavit juramentum et perlit. Petrus negavit cum juramento et conversus flevit, et salvatus est. Omne enim bonus Deus indulget, si quis ex toto corde poeniteat, sancta synodus dixit: « Sic docet nos Scriptura. » Item: Leonius Photiæ episcopus dixit: Scriptura est: « Juramentum mendax non diligitis. » Qua de causa nostrum juramentum mendax dissolvitur, quasi nullam habens virtutem.

CAP. CI. *Tolerabilius est juramentum non implere quam quod turpe est facere.*

Ambros. *De offic., l. III, c. 12.*

(22, q. 4, c. *Unusquisque, § Sape.*) Sæpe plerique constringunt se jurisjurandi sacramento, et cum ipsi cognoverint promittendum non fuisse, sacra-

menti tamen contemplatione faciunt, quod sponderunt. Sicut de Herode supra scripsimus, qui saltatrici turpiter præmium promisit, crudeliter solvit. Turpe est quod regnum pro saltatione promittitur. Crudeliter, quod mors prophetæ jurisjurandi religione datur. Quanto tolerabilius tale fuisset perjurium sacramento, si tamen perjurium posset dici, quod ebrius inter vina juraverat, quod et juratus inter saltantium choros promiserat, inferretur disco prophetæ caput, et hoc æstimatum est fidei esse quod amicitia fuit.

CAP. CII. *Non omnia promissa solvenda sunt.*

Ambros. *De offic., l. III, c. 12.*

(22, q. 4, c. *Non Semper.*) Non semper promissa omnia solvenda sunt. Denique, ipse Dominus frequenter mutat suam sententiam sicut Scriptura indicat.

CAP. CIII. *Ante rationabiles annos aliqui non cogantur jurare.*

Capitul. I, c. 9.

(22, q. 5, c. *Parvuli.*) Parvuli qui siue rationabili ætate sunt, non cogantur jurare, et qui semel perjuratus fuerit, nec testis sit post hæc, nec ad sacramentum accedat, nec in sua causa vel in alterius jurator existat.

CAP. CIV. *Ante XIV annum, nullus jurare cogatur.*

Cornelius pap. in conc. Eliberit., c. 5.

(22, q. 5, c. *Pueri.*) Pueri ante XIV annos, non cogantur jurare.

CAP. CV. *De eodem.*

Conc. Eliberit., c. 3.

(22, q. 5, c. *Pueri. § Puella;* et 52, q. 2, c. *Mulier.*) Si puella sita in puerili ætate in domo patris nesciente se juramento constrinxerit, et si pateat ut statim audierit, contradixit, vota ejus et juramenta irrita erunt, et facilius emendabitur.

CAP. CVI. *De eodem.*

Conc. Aurellan., c. 2.

Juramentum et filia, nesciente patre, et vota monachi, nesciente abbate, et juramenta pueri irrita sunt.

CAP. CVII. *De eodem.*

August. in decoll. Joan. Bapt. serm.

Si quis provocaverit te ad jurationem ut forte si sic sibi æstimet satisfieri posse, si juraveris, de ipsa re quam putas te commisisse, ac fecisse, quam forsitan non fecisti, ne remaneat in eo loco mala suspicio, si juraveris, tu non sic peccas quomodo ille qui te provocaverit. Item: Si ab alio-provocatus fueris, ab ipsius malo erit quod juras, non a tuo.

CAP. CVIII. *Homicidam vincit, qui sciens ad perjurium compellit.*

August. *de Sanctis, serm. 2.*

(22, q. 3, c. *Ille qui.*) Ille homo qui alium provocat ad jurationem, et scit eum falsum jurare, vincit homicidam, quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imo duas animas, et ejus quem jurare provocavit et suam. Scis verum esse quod dicis, falsum esse quod dicit ille, et jurare compellis. Ecce

jurat, perjurat, ecce perit, quid invenisti? Imo et tu aperiisti, quia de illius morte satiare voluisti.

CAP. CIX. *Cui sit iudicandum falsum, quod ab aliquo juratur.*

August. *Quæst. in Levit.*

(22, q. 5, c. *Hoc videtur.*) Hoc videtur dicere peccare hominem, quo audiente jurat aliquis falsum, et scit eum falsum jurare et tacet. Tunc autem scit fieri, si ejus rei de qua juratur testis fuit. Aut videns aut conscius fuit, id est aliquo modo cognovit, aut oculis suis conspexit, aut ille ipse qui juravit illi indicavit; ita enim potuit esse consciis irrogando, sed inter timorem hujus peccati, et timorem perditionis hominum, non parva existit plerumque tentatio. Possumus enim paratum ad perjurium admonendo vel prohibendo a tam gravi peccato revocare. Sed si non audierit, et coram nobis de re quam noverimus falsum juraverit, utrum prohibendus sit proditus etiam si in hoc periculum mortis incurrat, difficillima quæstio est. Sed quia hic non expressit cui hoc indicatum est, utrum illi cui juratur, an sacerdoti vel cuiquam, qui non solum eum persequi non potest, videtur mihi quod se in hoc solvat a peccati vinculo si indicet talibus qui magis possunt prodesse quam obesse perjurio, sive ad corrigendum eum, sive ad Deum pro eo placandum, sed et ipse confessionis adhibeat medicinam.

CAP. CX. *Non peccat qui juramentum nescit falsum jurare.*

August. *De perjur.*

(22, q. 5, c. *Qui exigit.*) Qui exigit jurationem, multum interest, si nescit illum jurare falsum, an scit. Si enim nescit, et ideo dixit: «Jura mihi, ut fides ei sit,» non audeo dicere esse peccatum, tamen humana tentatio est. Si autem novit eum fecisse, si scit eum fecisse, vidit fecisse, et cogit jurare, homicida est. Ille enim se suo perjurio interimat; sed iste manum interficitur et impressit et pressit.

CAP. CXI. *De eo qui jurat falsum quod putat verum.*

August., *De verb. Apost. serm. 28.*

(22, q. 2, c. *Homines.*) Homines enim falsum jurant, vel cum fallunt, vel cum falluntur, aut putat homo verum esse quod falsum est, et temere jurat, aut scit, aut putat falsum esse, et tamen pro vero jurat, et nihilominus cum scelere jurat. Distant autem ista perjuria, quæ duo commemoravi: Facit illum jurare quia verum putat esse pro quo jurat. Verum putat esse, et tamen falsum est. Nam ex animo iste perjurat, fallitur hic, pro vero habet quod falsum est. Non pro re falsa sciens jurationem imponit. Da alium; scit falsum esse, et dicit verum esse jurat tanquam verum sit, quod scit falsum esse. Videtis quam ista sit detestanda bellua, et dereptus humanis exterminanda. Quis enim fieri voluit? Omnes homines talia detestantur. Fac alium: putat falsum esse et jurat tanquam verum sit, forte verum est. Verbi gratia, ut intelligatis: Pluit in illo loco. Interrogas hominem et respondit pluisse, et ad negotium illius competit ut dicat, pluit, sed putat non pluisse. Dicitur enim vere pluit, vere et jurat, et

tamen pluit ibi, sed ille nescit, et putat non pluisse, perjurus est. Interest quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit, nisi rea mens.

CAP. CXII. *De eo qui calliditate verborum jurat.*

Isidor. *Sentent. l. II, c. 26.*

(22, q. 5, c. *Qui jurat.*) Quacunquæ arte verborum quisque juret, Deus tamen qui conscientiam testis est, ita hoc accepit sicut ille cui juratur intelligit. Dupliciter autem reus est, qui cum nomen Domini in vanum assumit et proximum dolo capit.

CAP. CXIII. *Non omnia promissa solvenda sunt.*

Isidor., *De summo bono, l. II, c. 31.*

(22, q. 4, c. *Non est observandum.*) Non est observandum sacramentum quo malum incaute permittitur, veluti, si quispiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius est enim non implere sacramentum, quam permanere in stupri flagitio.

CAP. CXIV. *Jurare Dei, et pœnitentia Dei quid sist.*

Ex dictis Isidor.

Jurare Dei est illa providentia quæ statuit non evellere statuta. Pœnitentia Dei est rerum mutatio. Non pœnitere autem, statuta non revocare ut est illud: *Juravit, et non pœnitebit eum (Psal. CIX)*; et quæ juravit non mutabit.

CAP. CXV. *Jurare per Deum est jus Deo reddere.*

August. *serm. De perjurio, Primam lect., etc.*

Quisquis et pravi et perversi cordis, si dicas: Per Deum, juras; si dicas: Testis est Deus, non juras. Quid enim, Per Deum, nisi Testis est Deus? Aut quid, Testis est Deus, nisi Per Deum? Quid autem est jurare, nisi jus Deo reddere? Quoniam per salutem tuam juras, jus filiis tuis redde, quando per filios tuos juras. Quod autem jus debemus saluti, filiis nostris, Deo nostro, nisi charitatis, veritatis et non falsitatis. Maxime autem cum per Deum sit, ipsa est vera juratio. Quia et cum dicit quisque, Per meam salutem, salutem suam Deo obligat. Quando per filios suos, oppignorat filios suos Deo, ut hoc veniat in caput eorum quod exit de ore ipsius. Si verum est, verum; si falsum, falsum. Cum ergo per filios vel caput suum, vel salutem suam quisque jurationem nominans, quidquid nominat, obligat. Quanto magis quando jurat per ipsum Deum!

CAP. CXVI. *Perjurus est, qui super lapidem falsum jurat.*

August. *De verbis Apostol. serm. 28.*

(22, q. 5, c. *Ecce dico.*) Ecce dico charitati vestræ. Et qui super lapidem falsum jurat perjurus est. Unde hoc dico quia multi etiam in hoc falluntur, et putant quia nihil est per quod jurant, non se crimine teneri perjurii, prorsus perjurus est, quia per id quod sanctum non putas, falsum juras, si tu illud sanctum non putas, sanctum putat cui juras. Non enim quando juras, tibi juras aut lapidi juras, sed proximo juras, homini juras ante lapidem. Sed nunquid non ante Deum? Non te audit lapis loquentem, sed vult Deus te fal-

lentem. Item : Ream linguam non facit nisi rea A
mens.

CAP. CXVII. *Licet uti fide ejus qui ut eam servet,
per dæmonia jurat.*

August. ad Publicol., ep. 154.

(22, q. 1, c. *Movet.*) Movet te utrum ejus fide utendum sit, qui ut eam servet, per dæmonia juraverit. Ubi te volo prius considerare, utrum si quispiam per deos falsos juraverit se fidem servaturum, et eam non servaverit, non tibi videtur bis peccasse? Si enim tali juratione promissam servaret fidem; ideo tamen peccasse judicaretur, quia per tales deos juravit. Illud autem nemo reprehenderet, quia fidem servavit. Num vero quia juravit per quos non debuit, et contra pollicitam fidem fecit, quod non debuit, bis utique peccavit, ac per hoc qui utitur fide illius quem constat jurasse per Deos falsos. Et utitur non ad malum, sed ad licitum et bonum, non peccato illius se sociat qui dæmonia juravit sed bono pacto ejus quo fidem servavit. Neque hic eam fidem dico servari qua fideles vocantur, qui baptizantur in Christo. Illa enim longe est alia longeque discreta a fide humanorum placitorum atque pactorum. Veruntamen sine ulla dubitatione minus malum est per deos falsos jurare veraciter, quam per Deum verum fallaciter. Quanto id per quod juratur magis sanctum est, tanto magis est pœnale perjurium. Alia quæstio est utrum non peccet qui per falsos Deos sibi jurare facit, quia ille qui ei jurat, jurat per falsos deos quos colit. Cui quæstioni possunt C
ista testimonia suffragari, quæ ipse commemorastis de Laban et Abimelech, si tamen Abimelech per Deos suos juravit, sicut Laban per Deos suos Sochor vel Nachor.

CAP. CXVIII. *Juramentum quo aliquid incaute promittitur est servandum.*

Ex decret. Sother. pap. c. 3; Beda in fest. decoll. Joan. Bapt.

(22, q. 1, c. *Si aliquid.*) Si aliquid forte incautius nos jurasse contigerit quod observatum in pejorem vergat exitum illud consilio salubriori mutandum noverimus ac magis instante necessitate perjurandum nobis, quam pro vitando perjurio, in aliud crimen esse divertendum.

CAP. CXIX. *Minus malum de duobus malis eligendum est.*

Conc. Tolet., c. 2.

(Dist. 12, e. *Duo mala.*) Duo mala licet omnino cautissime sint præcavenda, tamen si necessitas periculi ex his unum perpetrare compulerit, id debemus resolvere quod minori sensu noscitur obligari. Quid autem levius ex his quidve gravius ex his sit, puræ rationis acumine investigemus; etenim dum

perjurare compellimur, Creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodo maculamus. Cum vero noxia promissa complemus, et Dei jussa contemnimus, et proximis impia crudelitate nocemus et nos ipsos crudeliori mortis gladio trucidamus. Hic enim duplici culparum telo perimimur.

CAP. CXX. *Ut a jejuniis juramenta præstentur.*

Cornelius pap.

(22, q. 5, c. *Qui in sanctis.*) Qui in sanctis habet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honestate et timore Dei.

CAP. CXXI. *Quando sit jurandum.*

Conc. apud S. Medard. habuit.

(22, q. 5, c. *Decrevit.*) Et hæc sancta synodus decrevit, nisi pace facienda, ut fideles omnes ad sacramenta jejuni accedant.

CAP. CXXII. *Quæ in fidelitate sunt servanda.*

Ex epist. Philibert. episc.

(22, q. 5, c. *De forma.*) De forma fidelitatis aliquid scribere monitus, hæc vobis quæ frequenter breviter ex librorum auctoritate notavi. Qui domino suo fidelitatem jurat, ista sex in memoria debet habere: Incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile. Incolume videlicet, ne sit in damnum domino suo de corpore suo; tutum, ne sit ei damnum de secreto suo, vel de munitionibus suis per quas esse tutus potest; honestum, ne sit ei in damnum de justitia sua, vel de aliis causis quæ ad honestatem ejus pertinere videntur; utile, ne sit in damnum de suis possessionibus; facile vel possibile, ne id bonum quod dominus suus leviter facere poterat, faciat ei difficile, neve id quod possibile erat, reddat ei impossibile ut fidelis hæc noverit caveat, justum est; non enim sufficit abstinere a malo nisi fiat quod bonum est. Restat igitur in his sex supradictis consilium et auxilium domino suo præstet si beneficio dignus videri vult et salvus esse de fidelitate quam juravit. Dominus quoque fidelis suo in his omnibus vicem reddere debet, et si non fecerit, merito censebitur maleficus, sicut ille qui in eorum prævaricatione vel faciendo, vel consentiendo deprehensus fuerit, perditus et perjurus erit.

D CAP. CXXIII. *Quos debet habere comites perjurandum.*

Hieronym. sup. Jerem. c. iv, l. ii; Ambros., De Offic.

(22, q. 2, c. *Animadvertendum.*) Animadvertendum est quod jusjurandum has habet comites: veritatem, judicium, atque justitiam. Si ista defecerint, nequaquam juramentum erit, sed perjurium.

DE MENDACIO.

CAP. CXXIV. *Quot sunt genera mendacii.*

August. De mendac., c. 14.

(22, q. 2, c. *Primum est capitale.*) Primum est

capitale mendacium et longe fugiendum, quod fit in doctrina religionis, ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci. Secundum, si ut

aliquem lædat injuste quod tale est, ut et nulli prosit et obsit alicui. Tertium quod ita prodest alteri, ut obsit alteri, quamvis non ad immunditiam obsit corporalem. Quartum, sola mentiendi fallendique libidine quod mirum est mendacium. Quintum, quod sit placendi cupiditate de suavi eloquio, his omnibus penitus evitatis atque rejectis. Sequitur sextum genus, quod et nulli obest et prodest alicui, velut si quispiam pecuniam alicujus injuste tollendam sciens ubi sit, nescire se mentitur. Septimum, quod nulli obest et prodest alicui, velut si nolens hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur. Octavum est genus mendacii, quod et nulli obest et ad hoc prodest ut ab immunditia corporali aliquem tueatur. Non ergo mentiendum est in doctrina pietatis, quia magnum scelus est et primum genus est detestabilis mendacii. Non est mentiendum in secundo genere, quia nulli facienda injuria est. Non est mentiendum in tertio genere, quia nulli cum alterius injuria consulendum est. Non est mentiendum in quarto genere propter mendacii libidinem quæ per seipsam vitiosa est. Non est mentiendum in quinto genere, quia si nec ipsa veritas cupiditate placendi hominibus enuntianda est, quanto minus mendacium est quod per seipsam, quia mendacium utique turpe est. Non est mentiendum sexto genere. Neque enim recte testimonii veritas pro cuius temporali commodo ac salute corrumpitur! Ad sempiternam vero salutem nullus deducendus est opulante mendacio. Neque septimo genere mentiendum est; non enim cuiusque commoditas aut salus temporalis pernicienda fidei præferenda est, nec se quisquam in recte factis nostris tam male movetur, ut fiat etiam animo deterior longeque a pietate remotior. Nec octavo genere mentiendum est, quia et in bonis castitas animi, pudicitia corporis præferuntur, et in malis id quod ipsi facimus, eo quod fieri sinimus nobis damnabilis est. In his autem octo generibus tanto quisque minus peccat, cum mentitur, quanto magis a primo recedit. Quisquis autem esse aliquod genus mendacii quod peccatum non sit, putaverit, decipiet seipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur aliorum.

CAP. CXXXV. *Quid est mendacium.*

Gelas. ex verb. August.

(22, q. 2, c. *Beatus*, § *Est enim*.) Mendacium est falsa significatio vocis cum voluntate fallendi. Item: Faciat homo etiam pro temporali hominum salute quod potest. Cum autem ad hoc ventum fuerit, ut tali saluti consulere nisi peccando non possit, jam se existimet non habere quid faciat, quando id reliquum non esse prospexerit quod recte faciat.

CAP. CXXXVI. *Nostro peccato alterius salutem consulere non debemus.*

Ex Isidor. syn. de dial. hom. et rat.

(22, q. 2, c. *Omne genus*.) Omne genus mendacii summopere fuge. Nec casu nec studio loquaris falsum, nec ut præstes mentiri studeas, nec qualibet

A fallacia vitam defendas alicujus. Cave mendacium in omnibus, nullum justum mendacium, omne mendacium peccatum.

CXXXVII. *De eodem.*

Ambr., 23, q. 5.

(22, q. 2, c. *Cavendum*.) Cavendum omnibus modis mendacium sive pro malo, sive pro bono proferri videatur, quia omne mendacium non est a Deo, sed sicut Salvator dicit, *A malo est* (*Math. v*).

CAP. CXXXVIII. *Non licet alicui causa humilitatis mentiri.*

August., *De verb. Apost. serm. 2.*

(22, q. 2, c. *Cum humilitatis*.) Cum enim humilitatis causa mentiris, si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris; quod ante evitaveras, veritas autem vitæ non est, nisi te ita dixeris peccatorem, ut et esse cognoscas; veritas autem ipsa est, ut quod est dicas. Nam quomodo est veritas ubi regnat falsitas.

CAP. CXXXIX. *Non deputantur mendacia, cum ea quæ non sunt, joco dicuntur.*

August. *Quæst. in Gen., l. 1.*

(22, q. 2, c. *Quod ait*.) Quod autem Joseph fratribus suis ait: *Nesciebatis quia non est homo in augurio qualis ego* (*Gen. XLIV*). De hoc etiam augurio mandavit eis dicendum per hominem suum, quid sibi velit quæri solet, an quia non serio joco dictum est, ut exitus docuit, non est habendum mendacium. Mendacia enim a mendacibus serio aguntur, non joco. Cum autem quæ non sunt, tanquam joco dicuntur, non deputantur mendacia.

CAP. CXXX. *Pro temporali vita alicujus, perfectus mentiri non debet.*

August. in psal. v, de vers. *Perdes, etc*

(22, q. 2, c. *Ne quis*.) Ne quis arbitretur perfectum et spiritualem hominem pro ista temporali vita in cuius morte non occiditur anima sive sua sive alterius, debere mentiri. Sed quoniam aliud est mentiri, aliud verum occultare, siquidem aliud est falsum dicere, aliud est verum tacere. Si quis forte vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere, ut neque prodatur, neque mentiat, nec occidat animam suam pro corpore alterius. Item: Duo sunt genera mendaciorum in quibus non magna culpa est, sed tamen non sunt sine culpa, cum aut jocantur aut proximo mentimur. Illud primum in jocando non est perniciosum, quia non fallit. Novit ille cui dicitur joci causa dictum esse: Secundum aut ideo minus est, quia retinet nonnullam benevolentiam. Illud vero quod non habet duplex cor, neque mendacium quidem dicendum est, verbi gratia tanquam si cui gladius commendatur et promittat se redditurum cum ille qui commendavit poposcerit, et si forte repetit gladium suum furens, manifestum est non esse reddendum ei, ne se occidat vel alios, donec ei sanitas restitatur, hic ideo non habet duplex cor, quia ille cui commendatus est gladius, cum promittebat se redditurum, non cogitabat furentem posse repetere,

manifestum est non esse culpandum, aliquando A verum tacere, falsum autem dicere, non invenitur concessum sanctis.

CAP. CXXXI. *De eodem.*

Falsum dicere nulli licet, aliquando autem ali- quid tacere veri utile est.

CAP. CXXXII. *Falli in his quæ ad fidem non parti- nent, aut nullum aut parvum est peccatum.*

August., *Enchirid.*, c. 21.

(22, q. 2, c. *In quibus.*) In quibus rebus nihil in- terest ad capessendum regnum Dei utrum credantur an non, et utrum vera putentur, an falsa, in his errare, id est aliud pro alio putare, non est arbi- trandum esse peccatum : aut si est minimum esse atque levissimum.

CAP. CXXXIII. *De eodem.*

August. ex eod. l. etc. eod.

(22, q. c. *Homines, et c. De eo qui falsum.*) Nemo sane mentiens judicandus est, qui dicit falsum quod putat verum, quoniam quantum in ipso est, ille non mentitur, non fallit ipse, sed fallitur. Non itaque mendacii temeritatis arguendus est, quia falsa incautus credit, ac pro veris habet potiusque econtrario, quantum in ipso est, ille mentitur qui dicit verum quod putat falsum. Quantum enim ad animum ejus pertinet, quia non quod sentit, hoc

dicit, non verum dicit, quamvis verum inveniat esse quod dicit, nec ullo modo liber est a mendacio qui ore nesciens verum loquitur, sciens autem vo- luntate mentitur. Item : In ipsarum consideratione rerum quæ dicuntur tantum interest qua in re quisque fallitur, vel mentiatur, ut cum falli quam mentiri minus sit malum, quantum pertinet ad ho- minis voluntatem, tamen longe sit tolerabilius, in quæ a religione sunt sejuncta mentiri, quam in his sine quorum notitia vel fide Deus coli non potest, falli. Item : Homo qui non solum quando verum esse scit quod scit, sed etiam quando ipse errat et fallitur, sicut homo, hoc debet loqui, quod animo gerit, sive illud verum sit et putetur, et non scit. Omnis autem qui mentitur, contra id quod animo B sentit loquitur, voluntate fallendi.

CAP. CXXXIV. *Mentitur qui verum dicit quod putat falsum.*

Nonnulli habent veritatem in labiis, et in corde non habent, tanquam si quis dolose ostendat viam, sciens in ea esse latrones, et dicat : Si hac ieris, securus eris a latronibus, et contingat ut vero non inveniantur latrones. Verum ille locutus est, sed non in corde suo. Aliud enim putabat, et nesciens verum dixit. Ergo parum est verum loqui, nisi etiam in corde ita sit.

DE ELECTIONE PONTIFICIS.

CAP. CXXXV. *Imperator jus habet eligendi pontifi- cem.*

Ex synod. viii, in hist. eccl.

(Dist. 63, c. *Adrianus.*) Adrianus papa Romanus venire Carolum ad defendendas res Ecclesie postu- lavit. Carolus vero Romam veniens, Papiam obsedit, ibique relicto exercitu in sancta resurrectione ab Adriano papa Romæ honorifice susceptus est. Post sanctam vero resurrectionem reversus Papiam cepit Desiderium regem, deinde Romani reversus, constituit ibi synodum cum Adriano papa, in pa- triarchatu Lateranensi in ecclesia Sancti Salvato- ris. Quæ synodus celebrata est, a clivi episcopis, religiosiis et abbatibus. Adrianus autem papa cum universa synodo tradiderunt Carolo jus et potesta- tem eligendi pontificem, et ordinandi apostolicam sedem. Dignitatem quoque patriarchatus ei conces- serunt. Insuper archiepiscopos per singulas pro- vincias ab eo investituram accipere definiit ; et ut, nisi a rege laudetur et investiat episcopus, a ne- mine consecratur, et quicumque contra hoc decre- tum ageret anathematis vinculo innodavit, et nisi resipisceret, bona ejus publicari præcepit.

CAP. CXXXVI. *Electio Romani pontificis ad jus pertinet imperatoris.*

Leo papa.

(Dist. 63, c. *In synod.*) Leo papa in synodo con- gregata Romæ in ecclesia Sancti Salvatoris ad

exemplum beati Adriani apostolicæ sedis episcopi, qui, domino Carolo victoriosissimo regi Francorum et Longobardorum, patriciatus dignitatem ac apo- stolicæ sedis ordinationem et investituram episco- porum concessit. Ego quoque Leo, servus servorum Dei episcopus, cum cuncto clero ac populo Ro- mano, constituimus et corroboramus et per no- stram apostolicam concedimus auctoritatem, atque largimur domino Ottoni primo, regi Teutonico- rum, ejusque successoribus hujus regni Italiae in perpetuum, eligendi facultatem successorem atque summæ sedis apostolicæ pontificem ordinandi, ac per hoc archiepiscopos seu episcopos, ut ipsi ab eo investituram suscipiant et consecrationem, unde debent, exceptis his quos imperator pontificibus et D archiepiscopis concessit ; ut nemo deinceps cujus- cunque dignitatis et religiositatis eligendi vel pa- tricius vel pontificem summæ sedis apostolicæ aut quemcunque episcopum ordinandi habeat faculta- tem absque consensu ipsius imperatoris, quod tamen absque omni pecunia fiat, ut et ipse sit patricius et rex, quod si a clero et a populo aliquis eligatur episcopus, nisi a supradicto laudetur rege et inve- stiat, non consecratur. Si quis contra hanc apo- stolicam auctoritatem aliquid moliat, hunc ex- communicationi subjacere decrevimus, et nisi resipuerit, in irrevocabili exilio poni, vel ultimis suppliciis feriri. Amen.

QUI LIBRI, ET QUO TEMPORE SINT LEGENDI, IN ECCLESIA.

CAP. CXXXVII.

In Septuagesima cantatur, *In principio*, et legitur Pentateuchus Moysi usque ad passionem Domini. Septuagesima enim captivitatem Babylonis significat, id est confusionis, in qua sumus, dum in mundo captivamur, de qua exeuntes debemus ad Jerusalem redire, id est ad domum pacis, unde diabolus nos captivavit; quamvis enim captivitatis nostræ semper memores esse debemus, specialiter tamen in his diebus oportet, quibus legimus et cantamus de abiectione patriæ nostri Adam de paradiso, et de periculo Noe in diluvio, de Abraham qui exivit de terra sua, et de hujusmodi laboribus. Sicut enim Adam in exordio mundi factus est, sic et in principio anni et ecclesiastici officii de illo legere et cantare proponimus. A passione Domini usque in Pascha legitur Jeremias, quoniam Redemptoris nostri passionem ipsa aperta lamentatione præsignavit. Ab octavis Paschæ leguntur Actus apostolorum quindecim diebus, et cantatur Apocalypsis, id est *Dignus est, Domine*. Quoniam quod sancto Joanni revelatum erat de morte Agni hoc apostoli prædicaverunt. Postea leguntur Epistolæ canonicæ usque ad Ascensionem Domini, et decantatur de psalmis, *Si oblitus*, quia David prophetavit passionem Domini quam prædicarunt apostoli. Ab Ascensione usque ad Pentecosten cantatur de festo, sed Apocalypsis legitur, quia revelatus est esse Dei Filius, cum ad cælos ascenderet, cunctis videntibus, et multa quæ ante clausa fuerunt, ab illa die revelata patuerunt. Ab octavis Pentecostes usque ad Kalendas Augusti leguntur libri Regum, et cantatur *Deus omnium*. Quoniam sicut Saul et David et alii pro lege sua contra Allophylos et Goliath pugnaverunt, sic et nos post Pentecosten, id est postquam susceperimus donum Spiritus sancti in baptismo, pugnare debemus contra vitia et dæmones. Unde Apostolus: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spirituality nequitia in cælestibus* (Ephes. vi).

A Kalendis Augusti usque ad Kalendas Septembris legitur et cantatur Salomon, id est Sapientia cum responsoriiis, *In principio*, Augustus sextus mensis est et calidus et anni medius. In sexta ætate qua Dominus venit, debemus quidem propter ejus sapientiam vivere, quoniam audita est, inter nos ipsa sapientia, quæ ex ore Altissimi prodiit, unde et cor hominis concaleat, et in ejus meditatione exardescat. Quoniam Deus ignem venit mittere in terram (Luc. xi), vel quia immediate, ut quisque ab æstu vitiorum succenditur, magis debeat tunc sapientia pollere, ubi tanto sapientius est cavendum, quanto plus valet ætatis perfectio ad resistendum. In Septembri legitur et cantatur de Job, Tobia, Esther, Judith. Hi sunt qui omnia adversa sustinuerunt. Sic et nos in septima ætate qua mundus finietur, adversa quæque debemus pro Domino tolerare pa-

A tientiis. A Kalendis Octobris usque ad Novembrem leguntur libri Machabæorum et cantatur *Adaperiet*. Iste octavus mensis, lætitiæ significat resurrectionis, quia sicut Judæi finitis præliis et templo restituito, in hymnis et confessionibus benedicebant Dominum, sic et in resurrectionis gloria, destructis præliis diaboli, sancti et justi in Domino. Ergo a Kalendis Novembris usque ad Adventum Domini legitur Ezechiel, Daniel, et XII prophetæ cum responsoriis, *Vidi Dominum*; Ezechiel enim vidit quatuor animalia, id est quatuor evangelistas, qui Domini nativitate, passionem, resurrectionem, ascensionem, etc., mundum docuerunt. Daniel quoque venturum Dominum prædixit dicens: *Aspiciebam in visu*, etc. (Dan. vii.) Similiter et alii prophetæ nasciturum Dominum prædixerunt, et ideo hi ante adventum ejus leguntur, quia ipse est Salvator mundi quem nasciturum prædicaverunt. Ab Adventu usque ad Natale legitur Isaias, qui quanto de Domino prophetavit urbanus, tanto nativitati ejus legitur proximus. Ab octavis Domini usque ad Septuagesimam, leguntur Epistolæ Pauli cum responsorio, *Domine, ne in furore*, quoniam quod David prophetavit, Apostolus concorditer prædicavit.

CAPITUL. I.

CAP. CXXXVIII. *De per Simoniam vel alias male obentis.*

Conc. Calilon.

(Dist. 1, q. 1, c. *Si quis per pecuniam*.) Statuimus ut si quis Simoniacè ordinatus ab officio omnino cadat, quod illicite usurpavit; vel si quis præbendam, vel prioratum, vel diaconatum, aut honorem, vel promotionem aliquam ecclesiasticam, utpote chrisma, id est oleum sanctum consecrationem altarium vel ecclesiarum interveniente execrabili ardore avaritiæ per pecuniam acquisivit, honore male acquisito careat; et emptor atque venditor et interventor nota infamiæ percellantur, et nec pro pasta nec sub obtentu alicujus consuetudinis ante vel post a quoquam aliquid exigatur, vel ipse dare præsumat, quoniam Simoniacum est, sed libere et absque imminutione aliqua collecta sibi dignitate præfruat.

CAPITUL. II.

CAP. CXXXIX. *A suo episcopo excommunicatus, acci ab alio recipiendus.*

Ex conc. eodem.

(2, q. 3, c. *Si quis*.) A suis episcopis excommunicatos ab aliis suscipi omnino prohibemus. Qui autem excommunicato, antequam ab eo qui eum excommunicaverit, absolvatur, communicare præsumperit, pari sententiâ teneatur obnoxius.

CAPITUL. III.

CAP. CXL. *Extra domos sine proprio ornatu sacerdotes non appareant.*

Innocent. papa.

(21, q. 4, c. *Præcipimus*.) Præcipimus etiam

quod tam episcopi quam clerici in statu mentis et in corporis habitu Deo et hominibus placere studeant, et neque in superfluitate, scissura, aut colore vestium, neque in tonsura, intuentium, quorum forma et exemplum esse debent, offendant aspectum, sed potius quid eorum deceat sanctitatem, qui si moniti ab episcopis emendari noluerint, ecclesiasticis careant beneficiis.

CAPITUL. IV.

CAP. CXXI. *Excommunicantur laici qui morientium episcoporum audent bona diripere.*

Innocent. II.

(12, q. 2, c. *Illud*.) Illud autem quod in Chalcedonensi sacro constitutum est concilio, irrefragabiliter conservari præcipimus, ut videlicet decedentium bona episcoporum a nullo omnino hominum diripiantur, sed ad opus Ecclesiæ et successoris sui in libera œconomi vel clericorum remaneant potestate. Cesset igitur illa detestabilis et seva rapacitas. Si quis autem hoc attentare præsumperit, excommunicationi subiaceat.

CAPITUL. V.

CAP. CXXII. *Officio atque beneficio careat subdiaconus si nupsierit.*

Innocent. II.

(Dist. 28, c. *Decernimus*.) Decernimus ut hi qui in ordine diaconatus vel supra uxores duxerint aut concubinas habuerint officio et ecclesiastico beneficio careant. Cum enim ipsi templum Dei, vasa Domini, sacrarium Spiritus sancti debeant esse et dici, indignum est eos cubilibus et immunditiis deservire. Ad hoc prædecessorum nostrorum Gregorii septimi, Urbani et Paschalis Romanorum pontificum vestigiis inhaerentes, præcipimus, ut nullus eorum missas audiat, quorum uxores vel concubinas populares cognoverit habere.

CAP. CXXIII. *Post professam continentiam quisquis uxorem duxerit ab ea separetur.*

Innocent. II.

(27, q. 1, c. *Ut autem lex*.) Ut autem lex continentiae et Deo placens munditia in ecclesiasticis personis et sacris ordinibus dilatetur, statuimus quatenus episcopi, presbyteri, diaconi vel subdiaconi, regulares canonici et monachi, atque conversi et professi qui sanctum transgredientes propositum, uxores copulare sibi præsumperint, separentur; huiusmodi namque copulationem quoniam contra ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus; qui etiam ab invicem separati sunt, pro tantis excessibus condignam poenitentiam agant, illis quoque de sacramentalibus feminis si (quod absit!) nubere attentaverint, decernimus.

CAPITUL. VI.

CAP. CXXIV. *Iuri civili et medicinæ operam dare, interdicitur monachis et canonicis regularibus.*

Prava autem consuetudo, prout accepimus, et

detestabilis inolevit, quoniam monachi et regulares canonici post susceptum habitum et professionem factam, sprete honorum magistrorum Augustini et Benedicti Regulæ, leges temporales et medicinam, gratia lucri temporalis, addiscunt. Avaritiæ namque flammis accensi, se patronos causarum faciunt, cum psalmodiis et hymnis vacare debeant, gloriosæ vocis confisi munimine, allegationum suarum varietate justum et injustum, fasque nefasque confundunt. Attestantur vero imperiales constitutiones absurdum, imò esse opprobrium clericis, si peritos se esse velint disceptationum forensium; huiusmodi temeratores graviter feriendos apostolica auctoritate decernimus. Ipsi quoque neglecta animarum cura propositum ordinis sui nullatenus attendentes, pro detestanda pectinia sanitatem pollicentes, humanorum corporum se faciunt curatores. Cumque impudicus oculus impudici cordis sit nuntius, illa de quibus loqui pertimescit honestas, non debet religio pertractare. Ut ergo monasticus et canonicus Deo placens ordo in sancto proposito inviolabiliter conservetur, ne hoc ulterius præsumatur, apostolica auctoritate interdiciamus. Episcopi autem et abbates et priores tantæ enormitati consentientes, et non corrigentes, propriis honoribus priventur, et a liminibus Ecclesiæ coerceantur.

CAP. CXXV. *Decimæ a laicis non possideantur.*

Gregor. VII.

(16, q. 7, c. *Decimas*.) Decimas quoque ecclesiarum quas in usum pietatis concessas esse canonica demonstrat auctoritas, a laicis possideri auctoritate apostolica prohibemus. Sive enim ab episcopis, vel a regibus vel quibuslibet personis eas acceperint, nisi Ecclesiæ reddiderint, se sacrilegii crimen committere, et periculum æternæ damnationis incurere sciant. Præcipimus ut etiam laici qui Ecclesias tenent, aut eas episcopis restituant, aut excommunicationi subiaceant.

CAPITUL. VIII.

CAP. CXXVI. *Nullus in præpositum, vel archiepiscopum, vel archipresbyterum, vel archidiaconum, nisi presbyter vel diaconus ordinetur.*

(Dist. 60, c. *Innovamus*.) Innovamus autem et præcipimus ut nullus in archidiaconum vel decanum nisi diaconus vel presbyter ordinetur. Archidiaconus vero, vel decani, vel præpositi, qui infra ordines prænominatos existunt, si inobedientes ordinari contempserint honore suscepto priventur. Prohibemus etiam ne adolescentibus vel infra sacros ordines positis, sed qui pudicitia et merito vitæ clarescunt, prædicti concedantur honores. Præcipimus ut unusquisque sacerdotum cui facultas sit, unius contentus sit ecclesiæ; præcipimus etiam ut unaquæque ecclesiæ, si facultas suppetit, proprium habeat sacerdotem.

CAPITUL. VIII.

CAP. CXLVII. *Statuit tempora treugarum et pœnas violentium. Et personæ hic numeratæ plenè securitate gaudent tempore guerræ.*

(Dist. 60, *ibid.*; Extra De treug., et c. Si quis.)

Præcipimus etiam ut presbyteri, clerici, monachi, peregrini, mercatores et rustici pantes et redeuntes in agricultura existentes, et animalia cum quibus aratur et semina portant ad agrum, et oves omni tempore securæ sint. Treugam autem ab occasu solis in quarta feria, usque ad ortum solis in secunda feria, et ab Adventu Domini usque ad Epiphaniæ octavam, et a Septuagesimâ usque ad octavam Pentecostes ab omnibus inviolabiliter servari præcipimus. Si quis autem treugam frangere tentaverit, anathemati subjaceat, et nullus episcoporum illum absolvere præsumat, nisi mortis imminente periculo, donec apostolico conspectui præsentetur, et ejus mandatum suscipiat. Quod si quis eorum mortuus fuerit, quamvis ei poscenti et pœnitenti viaticum non negetur, ecclesiasticam tamen careat sepultura. Si quis autem treugam frangere tentaverit, post tertiam commonitionem, si non satisfecerit, episcopus suus sententiam excommunicationis in eum dictet, et scriptam vicinis episcopis nuptiet. Episcoporum autem nullus excommunicatum in communicationem suscipiat, imò scriptam sententiam quisque confirmet. Si quis autem hoc violare præsumperit, ordinis sui periculo subjacebit, et quoniam *funiculus triplex difficile rumpitur* (*Eccle. iv.*), præcipimus ut episcopi, ad solum Deum et salutem populi habentes respectum, omni trepidatione deposita ad pacem firmiter tenendam mutuum sibi consilium et auxilium præbeant, neque alicujus amicitia vel odio prætermittant, vel si quis in hoc Dei opere trepidus inventus fuerit, damnum propriæ dignitatis incurrat.

CAPITUL. IX.

CAP. CXLVIII. *Militum nudinæ ad quas ex conato veniunt certaturi ad ostentationem virium suarum damnantur.*

Detestabiles autem illas nudinas in quibus milites ex condicto convenire solent, et ad ostentationem virium suarum et audaciæ temere congregiuntur, unde mortes hominum et animarum pericula sæpe proveniunt, omnimodo fieri interdicimus. Quod si quis eorum ibidem mortuus fuerit, quamvis ei poscenti et pœnitenti viaticum non negetur, ecclesiastica tamen careat sepultura.

CAPITUL. X.

CAP. CXLIX. *Qui clericum percusserit, excommunicatur, et non nisi a Romano pontifice absolvatur.*

(17, q. 4, c. Si quis suadente.) Item, placuit ut si quis, suadente diabolo, hunc sacrilegii reatum incurrerit, quod in clericum vel monachum violentas manus injecerit, anathemati subjaceat, et nullus episcoporum absolvere præsumat illum, nisi mortis

A imminente periculo, donec apostolico conspectui præsentetur, et ejus mandatum suscipiat.

CAPITUL. XI.

CAP. CL. *Nemo ab ecclesia abstrahatur.*

(17, q. 4, c. *Definit.*) Præcipimus etiam ut eos qui in ecclesiam vel in cœmeterium confugerunt, nullus omnino manum immittere audeat. Quod si fecerit, excommunicetur.

CAPITUL. XII.

CAP. CLI. *Ecclesia Dei ad sui regimen, sapientes, honestos et religiosos exposcit homines.*

Indubitatum est, quia ordines ecclesiastici, sanguinis non sunt, sed meriti; et Ecclesia Dei non hæreditario jure aliquem secundum carnem successorem expectat, sed ad sui regimen et officiorum suorum dispensationem honestas et sapientes et religiosas personas exposcit.

CAP. CLII. *Quod ecclesiastica beneficia non debent jure hæreditario vindicari.*

Innocentius papa II.

(8, q. 1, c. *Apostolica.*) Apostolica auctoritate prohibemus ne quis ecclesias, præbendas, præposituras, capellas, aut aliqua ecclesiastica officia, hæreditario jure vindicare aut expostulare præsumat. Quod si quis improbus aut ambitionis reus attentare præsumat, debita pœna mulctabitur, et postulatis carebit.

CAPITUL. XIII.

CAP. CLIII. *Conjunctiones consanguineorum et jus canonicum et civile dampnant.*

Sane conjunctiones consanguineorum omnino prohibemus, hujusmodi namque incestus, quia jam fere, stimulante generis humani inimico, in usum versus est, sanctorum Patrum instituta et sacrosancta detestatur Ecclesia. Leges etiam sæculi tali contubernio natos infames pronuntiant, et ab hæreditate repellunt.

CAPITUL. XIV.

CAP. CLIV. *Domos incendens, gratia vel odio alicujus, excommunicatur.*

(23, q. 8, c. *Pessimam.*) Pessimam siquidem et horrendam incendiorum malitiam, auctoritate Dei et beatorum Petri et Pauli omnimodo detestamur, et interdicimus; hæc etenim pestis et vastitas hostilis omnes alias deprælationes exsuperat, que quantum populo Dei sit damnosa, et quantum detrimentum animabus et corporibus inferat nullus ignorat. Assurgendum est igitur et omni modo laborandum, ut tanta clades et tanta pernicies pro salute populi eradicetur et exstirpetur. Si quis ergo post hujus nostræ constitutionis promulgationem malo studio, sive odio, sive vindicta, ignes apposuerit, vel apponi fecerit, et appositoribus consilium scienter et auxilium tribuerit, excommunicatur; et si incendiarius mortuus fuerit, ecclesiastica careat sepultura, nec absolvatur nisi prius damnum cui intulit, secundum facultatem, restituat, et se ulterius emendaverit, etc.